

การสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย
ของศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่

นางสาวศิริกมล จันทรปัญญา

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาโทศาสตรพัฒนการ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2544

ISBN 974-17-0063-2

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

COMMUNICATION FOR DEMOCRACY DEVELOPMENT OF
CHIANGMAI PARLIAMENTARY-CIVIL SOCIETY CENTER

Miss Sirikamon Chandrapanya

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Development Communication

Department of Public Relations

Faculty of Communication Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2001

ISBN 974-17-0063-2

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยของศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคม
จังหวัดเชียงใหม่

โดย

นางสาว ศิริกมล จันทระปัญญา

สาขาวิชา

นิเทศศาสตร์พัฒนาการ

อาจารย์ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.ประมะ สตะเวทิน

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

..... คณบดีคณะนิเทศศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ จุมพล รอดคำดี)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ธนวัติ บุญลือ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร.ประมะ สตะเวทิน)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ อุดมวรรณ ปิติพัฒน์ไชยิต)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศิริกมล จันทรปัญญา : การสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยของศูนย์รัฐสภา-
 ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่. (COMMUNICATION FOR DEMOCRACY
 DEVELOPMENT OF CHIANGMAI PARLIAMENTARY-CIVIL SOCIETY
 CENTER) อาจารย์ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์ ดร. ประมะ สตะเวทิน, 204 หน้า.
 ISBN 974-17-0063-2

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสาร วิธีการดำเนินงาน
 ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยที่สนับสนุนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย ของศูนย์
 รัฐสภา-ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผู้ส่งสารคือกรรมการศูนย์ มีประสิทธิภาพ สารมีสาระและมีความเหมาะสมแก่
 การส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตย สารดังกล่าวส่งผ่านสื่อบุคคลเป็นหลัก โดยเทคนิค
 กิจกรรมกระบวนการกลุ่ม ผู้รับสารที่เป็นผู้นำชุมชนมีลักษณะผูกพันกับการรับคำสั่งจากทาง
 ราชการ และให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์

2. กิจกรรมของโครงการ มีลักษณะเป็นการสื่อสาร 2 ทาง การสื่อสารระหว่างบุคคล
 และการสื่อสารระหว่างกลุ่ม

3. ปัญหาและอุปสรรคสำคัญๆ ที่มีต่อการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย ได้แก่

1. การขาดการประสานความร่วมมือระหว่างกรรมการ
2. ความไม่ชัดเจนของแนวคิดเรื่องประชาธิปไตย
3. การไม่มีส่วนร่วมในการผลิตสื่อของประชาชน
4. การยึดติดกับการรับคำสั่งจากทางราชการของผู้รับสาร

4. ปัจจัยที่สนับสนุนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย มีทั้งปัจจัยภายนอก
 และปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอกประกอบด้วย 1.ความร่วมมือจากสถาบันต่างๆ 2.การสร้าง
 เครือข่ายกลุ่มต่างๆ ปัจจัยภายในคือ ประสิทธิภาพของกรรมการเลขานุการ

ภาควิชา.....การประชาสัมพันธ์..... ลายมือชื่อนิติ .....
 สาขาวิชา.....นิเทศศาสตร์พัฒนาการ..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา .....
 ปีการศึกษา ....2544..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4385273428 : MAJOR DEVELOPMENT COMMUNICATION

KEY WORD : COMMUNICATION / DEMOCRACY DEVELOPMENT

SIRIKAMON CHANDRAPANYA : COMMUNICATION FOR
 DEMOCRACY DEVELOPMENT OF CHIANGMAI PARLIAMENTARY-CIVIL
 SOCIETY CENTER. THESIS ADVISOR : ASSOC.PROFESSOR
 PARAMA SATAWEDIN,Ph.D. 204 pp. ISBN 974-17-0063-2

The purpose of this research was to investigate the communication process, the patterns of operation, problems and constraints and supporting factors of Communication for Democracy Development of Chiangmai Parliamentary – Civil Society Center.

The results of the study were as follows:

1.The source who were the members of the Board of Chiangmai Parliamentary-Civil Society Center was quite credible. The message was beneficial and appropriate to the promotion and development of democracy. Interpersonal media through group dynamics were the major channels of communication. The receivers who were community leaders were bound by bureaucratic order and patronage relationship.

2.The nature of the operation of the activities was two – way, interpersonal and intergroup communication

3.The crucial problems and obstacles of the operation were as follows :

1.The lack of effective coordination among members of the Board.

2.The concept of "democracy" was unclear to the receivers.

3.The lack of public participation in media production.

4.The receivers were bound by bureaucratic order.

4.Supporting factors of the operation were composed of external and internal ones.

External factors were (1) the cooperation of various institutions (2) the creation of networks of groups.

Internal factor was the efficiency of the secretary of the Board.

Department...Public Relations..... Student's signature.....

Field of study..Development Communication Advisor's signature.....

Academic year... 2001..... Co-advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้เป็นอย่างดี ด้วยความกรุณาดูแล ติดตาม เอาใจใส่ และให้คำปรึกษาโดยตลอด จาก รศ. ดร.ปรมะ สตะเวทิน อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยจึงใคร่ขอกราบขอบพระคุณอย่างสูง มา ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. ธนวัต บุญลือ และรองศาสตราจารย์ อุบลวรรณ ปิติพัฒน์ ฆะโฆสิต คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาสละเวลาให้คำแนะนำในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ขอกราบขอบพระคุณ รศ.ดร.กาญจนา แก้วเทพ ผู้ให้ความรู้และคำแนะนำอันมีค่ายิ่งในชั้นเรียนวิชาวิจัยเชิงคุณภาพ ขอกราบเท้าคุณย่า บัวเขียว จันทรปัญญา ที่คอยดูแลเอาใจใส่และห่วงใย ตลอดเวลาที่ทำวิจัยภาคสนามที่จังหวัด เชียงใหม่ ขอกราบขอบพระคุณ ศ. ดร.บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ผู้บังคับบัญชาของผู้วิจัย ที่ให้โอกาสในการศึกษาเล่าเรียน ซึ่งบางครั้งต้องเบียดบังเวลาทำงานไปบ้าง จึงใคร่ขออภัยมา ณ ที่นี้ และขอขอบคุณ ดร.ถวิลวดี บุรีกุล ที่ให้แรงบันดาลใจสำหรับหัวข้อวิทยานิพนธ์

ขอกราบขอบพระคุณอย่างสูง ต่อ ผศ.ประชัน รักพงษ์ รองผู้อำนวยการ สำนักวิจัยและบริการวิชาการ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ที่กรุณาสละเวลาให้สัมภาษณ์ ช่วยประสานงานติดต่อกรรมการและกลุ่มตัวอย่างท่านอื่นๆ ยิ่งไปกว่านั้น ยังได้ช่วยขับรถไปต่างอำเภอ เพื่อจัดสนทนากลุ่มอีกด้วย ขอขอบคุณอย่างยิ่งต่อกรรมการศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้ให้สัมภาษณ์ทุกท่าน และขอขอบคุณอย่างยิ่งต่อกลุ่มตัวอย่างของการสนทนากลุ่มทั้ง 5 กลุ่ม ที่ได้เสียสละเวลาในการร่วมวงสนทนา อันเป็นประสบการณ์ที่มีค่าและหาได้ยากยิ่ง

ขอขอบคุณ คุณน้ำ คุณอา น้องออม น้องออย ที่ให้ใช้รถและเป็นธุระขับรถรับส่ง ตลอดเวลาที่ทำวิจัยภาคสนาม ขอขอบคุณน้องจุสำหรับคำแนะนำและการช่วยซื้อค่าเมืองในวง สนทนากลุ่ม ขอขอบคุณน้องโบว์ น้องเก๋ น้องน้ำ น้องเอ๋ น้องอุ๊ ที่มีส่วนช่วยพิมพ์งานในเวลาเร่งรัด และให้กำลังใจ ขอขอบคุณน้องเมย์สำหรับช่วงเวลายันเที่ยงยามเครียด ขอขอบคุณน้องก้องที่ช่วยทำงานแทนในบางครั้ง ขอขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่นชาวDev Com ที่เป็นกำลังใจให้กัน ขอขอบคุณน้องปุก น้องหมวย สำหรับความช่วยเหลือขั้นสุดท้าย ขอขอบใจนกยูงหลานรักที่ช่วยพิมพ์งาน และอยู่เป็น เพื่อนกันแม้จะตึกตื่นเพียงใด และขอขอบคุณภล่อมจิต จันทรปัญญา ที่ให้ทุนทรัพย์จากพันธะเล สำหรับการเรียนเทอมสุดท้าย

ท้ายที่สุดนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณแม่ และป้า เป็นอย่างสูง ที่ได้สนับสนุน ให้ เวลา ให้กำลังใจ และให้โอกาสในการศึกษามาโดยตลอด จนกระทั่งถึงช่วงสุดท้ายของการทำ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ศิริกมล จันทรปัญญา

สารบัญ

๗

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	๗
สารบัญแผนภาพ.....	ณ

บทที่

1	บทนำ.....	1
	ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
	วัตถุประสงค์ในการวิจัย.....	7
	ปัญหำนำการวิจัย.....	8
	ขอบเขตการวิจัย	8
	คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	8
	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	9
2	แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
	แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสาร.....	10
	แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการพัฒนาแบบทางเลือก...	30
	แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม.....	34
	แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาและการใช้การสื่อสารเพื่อการ พัฒนา.....	42
	แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย.....	47
	แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการพัฒนาการเมือง.....	54
3	ระเบียบวิธีวิจัย.....	66
	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	67
	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	72

3	ระเบียบวิธีวิจัย (ต่อ)	
	วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	74
	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	75
4	ผลการวิจัย.....	76
5	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	162
	สรุปผลการวิจัย.....	162
	อภิปรายผลการวิจัย.....	169
	ข้อเสนอแนะ.....	182
	รายการอ้างอิง.....	184
	ภาคผนวก.....	189
	ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	204

สารบัญภาพ

ภาพประกอบ	หน้า
1. กระบวนการสื่อสารของศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภาประชาสังคม.....	77
2. ประเด็นในการเผยแพร่ประชาธิปไตย.....	92
3. แผนภาพของช่องทางการใช้สื่อ.....	103
4. กลุ่มเป้าหมายหลักของการสื่อสาร.....	109
5. ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย.....	151

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การที่ประเทศไทยมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมาเป็นระยะเวลา 69 ปี ไม่ได้หมายความว่าประชาชนของประเทศทุกคนจะมีความเข้าใจการปกครองระบอบนี้ได้อย่างถ่องแท้ ดังนั้น การพัฒนาประชาธิปไตยจึงเป็นภารกิจที่ต้องดำเนินอยู่อย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นระดับประเทศหรือระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะการพัฒนาประชาธิปไตยให้หยั่งรากลึกสู่วิถีชีวิตของประชาชน

ด้วยเหตุที่ประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทยังเห็นว่าประชาธิปไตยเป็นเรื่องของผู้ร่ำรวยหรือลูกน้องที่ใช้การลงคะแนนเสียงเป็นการเลือกที่จะเชื่อมโยงตัวเองและชุมชนเข้ากับเจ้านายหรือสายอุปถัมภ์สายใด การที่ชาวบ้านชาวไร่จะสนับสนุนใครในทางการเมืองนั้น ขึ้นอยู่กับบุญคุณที่ผู้สมัคร(หรือเครือข่ายของเขา) มีต่อตนเองและครอบครัวหรือพวกพ้องในอดีตเป็นสำคัญ รวมทั้งขึ้นกับความคาดหวังว่าจะได้รับความช่วยเหลือคุ้มครองในอนาคตจากผู้สมัครและบริวารอย่างไร (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2543 : 314)

จึงทำให้ความรู้ด้านการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประชาชน โดยเฉพาะสำหรับผู้ที่อยู่ท้องถิ่นห่างไกลเป็นแต่เพียงรูปแบบ เนื่องจากคนไทยส่วนใหญ่ยังคงผูกพันอยู่กับระบบอุปถัมภ์ดังกล่าว ทำให้อำนาจทางการเมืองตกอยู่ในมือบุคคลเพียงไม่กี่กลุ่มเท่านั้น นอกจากนี้ประชาชนก็ยังเข้าใจว่า ประชาธิปไตย คือการที่ตนเองต้องออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เพื่อเลือกผู้แทนเข้าสภา และคิดว่าการเมืองเป็นเรื่องของสภาผู้แทนราษฎรและรัฐบาลเท่านั้น

การให้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องความเป็นประชาธิปไตย จึงไม่ใช่ให้ความรู้เฉพาะเรื่องการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเพียงประการเดียว แต่จำเป็นต้องปลูกฝังและส่งเสริมให้ประชาชนเข้าใจ ในความหมายของคำว่า “ประชาธิปไตย” รวมทั้งเข้าใจว่าประชาธิปไตยคือวิถีชีวิตด้วย

ซึ่งเมื่อย้อนกลับไปพิจารณาประวัติศาสตร์ของการเผยแพร่ความรู้เรื่องประชาธิปไตย นับตั้งแต่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 นั้น ในช่วงแรกที่ปกครองในระบอบ

ประชาธิปไตยจะพบว่า รัฐบาลจะสื่อสารเรื่องของประชาธิปไตย โดยผ่านสื่อมวลชนต่างๆ ในเรื่องของเสรีภาพ และภราดรภาพ กับพยายามให้ประชาชนยอมรับความสำคัญของรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีเรื่องพูดกันว่าประชาชนไม่รู้จักคืออะไร นอกจากนี้แล้วยังให้มีการผลิตรัฐธรรมนูญจำลองฉบับ พ.ศ.2475ส่งไปทุกจังหวัด เมื่อผู้ว่าราชการจังหวัดอัญเชิญรัฐธรรมนูญไปถึง ก็ต้องมีการตั้งแถวกองเกียรติยศรับ มีการบรรเลงเพลงสดุดี การยิงสลุต เวียนเทียน เฉลิมฉลองสมโภชน์ เป็นเรื่องเชิงปาฏิหาริย์ มากกว่าจะแนะนำให้เข้าใจแก่นแท้ของอำนาจอธิปไตยในระบบประชาธิปไตย (ปรัชญา เวสารัชช์, 2533 : 440-441)

หลังจากยุคแรกๆของประชาธิปไตยผ่านพ้นไปแล้ว การเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในระบบประชาธิปไตยมีลักษณะสมเหตุสมผล ตรงต่อความเป็นจริงมากขึ้น ส่วนใหญ่แล้วรัฐบาลอาศัยสื่อมวลชนเป็นหลัก หน่วยราชการบางหน่วยผลิตเอกสารประชาธิปไตยเผยแพร่ เช่น สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ ผลิตเอกสารเผยแพร่ข้อมูลความรู้เพื่อเสริมสร้างอุดมการณ์ประชาธิปไตย เช่น หนังสือ *แนวทางประชาธิปไตย* (2524) ศูนย์ประชาสัมพันธ์เฉพาะกิจ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีผลิตหนังสือ *ช่วยกันคิด การสร้างประชาธิปไตย เป็นหน้าที่ของใคร* พ.ศ.2527 ซึ่งได้จากการรวบรวมบทความจากรายการช่วยกันคิด อันเป็นรายการสนทนาออกอากาศโดยกรมประชาสัมพันธ์(ปรัชญา เวสารัชช์, 2533 : 441)

นอกจากนี้ ยังมีโครงการอีกหลายโครงการที่จัดตั้งขึ้นจากหน่วยงานราชการ เช่น กระทรวงมหาดไทย ซึ่งถือเป็นกระทรวงหลักในการพัฒนา และส่งเสริมการปกครองในระบบประชาธิปไตย

ได้มี โครงการขยายฐานประชาธิปไตยสู่ปวงชน (ต้องฤดี ปุณณกันต์, 2534 : 2) โดยได้กำหนดแนวทางในการขยายฐานประชาธิปไตยสู่ปวงชนโดยสรุปเป็น 2 แนวทาง คือ

- แนวทางแรก เป็นการขยายฐานประชาธิปไตยในเรื่องการเสริมสร้างความเข้าใจของประชาชนในเรื่องอุดมการณ์ประชาธิปไตย การปกครองระบอบประชาธิปไตย
- แนวทางที่สอง เป็นการขยายฐานประชาธิปไตยในเรื่องการกระจายอำนาจการปกครองไปสู่ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น โดยส่งเสริมให้ประชาชนมีโอกาสปกครองตนเองในระดับต่างๆ

แม้ว่าการดำเนินโครงการต่างๆ เพื่อเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจด้านการเมืองการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยจะมีขึ้นอย่างต่อเนื่องแต่ในด้านผู้มีอำนาจในการปกครอง คือ รัฐบาล กลับมีการเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอด จะเห็นได้จากภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 มีรัฐธรรมนูญมาถึง 15 ฉบับ รัฐบาลจำนวน 52 ชุด นายกรัฐมนตรี 22 คน ทำให้รัฐบาลไม่มีประสิทธิภาพ ไม่มีเสถียรภาพ ไม่สามารถทำงานให้บรรลุถึงความต้องการของประชาชนได้ (อมร รักษาสัตย์, 2543 : 73)

ความเปลี่ยนแปลงอันถือเป็นจุดสำคัญยิ่งทางประวัติศาสตร์การเมืองไทย คือ การร่างรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (พ.ศ.2540) อันถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน เนื่องจากจัดทำขึ้นโดยสะท้อนความต้องการที่แท้จริงของประชาชนทุกกลุ่มที่ได้ส่งตัวแทนในการร่างรัฐธรรมนูญในรูปแบบของสภาร่างรัฐธรรมนูญเพื่อปฏิรูปการเมือง

จากคำกล่าวที่ว่า รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวได้เปลี่ยน “การเมืองของนักการเมือง” ให้เป็น “การเมืองของพลเมือง” โดยการเพิ่มส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจบริหารบ้านเมืองในเรื่องต่างๆ มากขึ้นทุกชั้น ทุกตอน (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2544 : 21) ดังที่มาตรา 76 ของรัฐธรรมนูญกำหนดว่า

“รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ”

รัฐธรรมนูญได้กำหนดแนวทางเพิ่มส่วนร่วมของพลเมืองไทยในการเมืองไว้ 3 แนวทางคือ

แนวทางแรก เป็นการเพิ่มส่วนร่วมในโครงสร้างการเมืองระดับชาติ ด้วยการเพิ่มส่วนร่วมของประชาชนในการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาโดยตรงเป็นครั้งแรก ทั้งนี้ เพื่อให้วุฒิสภาเป็นผู้แทนปวงชนในการกั้นกรองกฎหมายและควบคุมการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ โดยการถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูงออกจากตำแหน่ง รวมทั้งให้วุฒิสภาเป็นผู้แต่งตั้งบุคคลในองค์กรอิสระแทนที่จะให้อำนาจการแต่งตั้งดังกล่าวอยู่ที่ฝ่ายบริหารดังที่เป็นมาแต่เดิม

นอกจากนี้รัฐธรรมนูญยังได้เพิ่มส่วนร่วมของพลเมือง โดยกำหนดให้มีองค์กรอิสระ โดยประกอบด้วยตัวแทนของภาคประชาชนในการเสนอแนะ และให้ข้อคิดเห็นในเรื่องสำคัญของประเทศชาติและประชาชนอีกอย่างน้อย 3 องค์กรหลัก คือสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อันประกอบด้วยบุคคลกลุ่มต่างๆ ถึง 52 กลุ่มและอาชีพ เพื่อให้ความเห็นต่อแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและแผนอื่น นอกจากนั้นก็ต้องมี องค์กรอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม และผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ความเห็นประกอบการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม รวมทั้ง ต้องมี องค์กรอิสระซึ่งประกอบด้วยตัวแทนผู้บริโภค ทำหน้าที่ให้ความเห็นในการตรากฎหมาย กฎ และข้อบังคับ ตลอดจนการกำหนดมาตรการต่างๆ เพื่อคุ้มครองผู้บริโภค

แนวทางที่สอง ที่รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนกำหนดให้เพิ่มส่วนร่วมของพลเมืองในการเมืองก็คือ การกระจายอำนาจจากรัฐส่วนกลางลงไปให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ประชาชนเลือกตั้งขึ้น รวมทั้งชุมชนท้องถิ่นซึ่งประกอบขึ้นจากประชาชนทั้งหลายนั่นเอง

ตั้งแต่นี้ต่อไป กิจกรรมหลายกิจการซึ่งประชาชนในท้องถิ่นสามารถเลือกผู้แทนระดับท้องถิ่นให้ตัดสินใจให้บริการไปได้เลย ก็จะถูกกระจายอำนาจลงไปให้ท้องถิ่นมากขึ้น ดังนั้น ส่วนร่วมของพลเมืองในการเมืองระดับท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น อบจ. เทศบาล หรือ อบต. หรือรูปแบบพิเศษ เช่น กทม. หรือเมืองพัทยา ก็จะเพิ่มขึ้นอย่างไม่เคยมีมาก่อน

แต่ที่สำคัญที่สุดก็คือ การที่รัฐธรรมนูญรับรองให้ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมอันประกอบด้วยประชาชนที่อยู่รวมกันในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งก่อนที่รัฐธรรมนูญจะมีผลใช้บังคับ มีสิทธิในการอนุรักษ์และฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

แนวทางที่สาม ซึ่งรัฐธรรมนูญได้วางรากฐานแห่งการมีส่วนร่วมของพลเมืองก็คือ ในกระบวนการนโยบายสาธารณะ (Public Policy Process) การตัดสินใจทั้งระดับชาติและท้องถิ่นประชาชนต้องมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มกระบวนการไปจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ

การร่วมรับรู้ข้อมูลในเรื่องต่างๆ จากรัฐดูจะเป็นเงื่อนไขแรกสุดของส่วนร่วมประการอื่น ดังนั้นรัฐธรรมนูญจึงกำหนดสิทธิร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่อยู่ในความครอบครองของราชการไว้ และยังมีพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของทางราชการ พ.ศ.2540 กำหนดรองรับสิทธิดังกล่าว ตามรัฐธรรมนูญด้วย (บรรศักดิ์ อูวรรณโณ, 2544 : 2 2 - 2 3)

จากความเปลี่ยนแปลงในกฎหมายรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศตามแนวทางดังกล่าวอันเป็นความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริงนั้น ทำให้การเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในเรื่องความเป็นประชาธิปไตย ได้รับเปลี่ยนไปสู่การส่งเสริมและกระตุ้นให้ประชาชนได้เข้าใจถึงการมีส่วนร่วมในหลายๆ มิติ ที่จะนำไปสู่ประชาธิปไตยที่ยั่งยืนในที่สุด ซึ่งหน่วยงานที่เข้ามามีบทบาทในเรื่องนี้อย่างจริงจัง คือ **สถาบันพระปกเกล้า**

สถาบันพระปกเกล้า เป็นหน่วยงานวิชาการภายใต้กำกับของประธานรัฐสภา ซึ่งมีภารกิจหลักสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาการปกครองแบบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภา ซึ่งในการดำเนินการให้เป็นไปตามภารกิจดังกล่าว สถาบันพระปกเกล้าได้จัดกิจกรรมต่างๆ หลากประการ ทั้งในด้านการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และบุคคลระดับนโยบายของประเทศ การจัดสัมมนาในโอกาสต่างๆ รวมตลอดถึงการศึกษาวิจัยในหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย

ซึ่งกิจกรรมด้านหนึ่งที่สถาบันพระปกเกล้าให้ความสำคัญ คือ การเสริมสร้างเครือข่ายประชาธิปไตย/ธรรมาภิบาลในระดับจังหวัด ทั้งนี้ เนื่องจากตระหนักว่าประชาธิปไตยที่แท้จริงต้องหยั่งรากลึกกลงไปในวิถีชีวิตของบุคคล ครอบครัว และชุมชน โดยการสร้างเครือข่ายดังกล่าวผ่านการจัดตั้งศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา-ประชาสังคม อันมีสถาบันการศึกษาในจังหวัดเป็นที่ตั้งของศูนย์

แต่เดิมนั้น โครงการศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา-ประชาสังคม เริ่มต้นจากความต้องการให้มีสำนักงานรัฐสภาประจำจังหวัดเพื่อทำหน้าที่ติดต่อสื่อสารและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของรัฐสภาส่วนภูมิภาคทั่วประเทศ ตั้งแต่เมื่อปี 2536 และภายหลังเปลี่ยนแปลงเป็นแนวคิดการจัดตั้งเป็นศูนย์เผยแพร่และพัฒนาประชาธิปไตยของรัฐสภาไปสู่ส่วนภูมิภาค ตลอดจนเป็นหน่วยงานรองรับการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิก โดยมีกรอบแนวทางการดำเนินการ ดังนี้

1. จัดตั้งเป็นศูนย์ส่งเสริมเผยแพร่ประชาธิปไตย
2. กิจกรรมไม่ซ้ำซ้อนกับหน่วยงานอื่น
3. กระบวนการทำงานเป็นของศูนย์กิจกรรม และได้รับงบประมาณในการทำกิจกรรมนั้น
4. กิจกรรมควรเชื่อมโยงกับหน่วยงานต่างๆ ที่มีอยู่แล้ว
5. ต้องกำหนดกรอบของกิจกรรมต่างๆ โดยชี้แจงงบประมาณของแต่ละกิจกรรม
6. ศูนย์ส่งเสริมประชาธิปไตยที่เป็นกลางทางการเมือง
7. ศูนย์ส่งเสริมประชาธิปไตยควรประสานงานร่วมกับสถาบันพระปกเกล้าและรัฐสภา อีกทั้งประสานงานร่วมกับตัวแทนในจังหวัด

จากกรอบแนวทางดังกล่าว “โครงการนำร่องในการจัดตั้งศูนย์กิจกรรมประชาธิปไตยในระบบอบรรัฐสภา” จึงได้ถือกำเนิดขึ้น ซึ่งภายหลังได้เปลี่ยนแปลงเป็น “โครงการศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา-ประชาสังคม” ภายใต้ความรับผิดชอบดูแลของสถาบันพระปกเกล้า ดำเนินการโดยประสานงานกับคณะกรรมการกิจการสภาผู้แทนราษฎร ร่วมกับประชาคมจังหวัดและสถาบันราชภัฏ โดยเมื่อพ.ศ.2542 ซึ่งเป็นปีแรกของการเริ่มโครงการนั้น ได้จัดตั้งศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา-ประชาสังคมประจำจังหวัดขึ้น ในพื้นที่ 4 ภาค 4 จังหวัดคือ

- ภาคเหนือที่จังหวัดเชียงใหม่
- ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่จังหวัดสกลนคร
- ภาคกลางที่จังหวัดกาญจนบุรี
- ภาคใต้ที่จังหวัดยะลา

วัตถุประสงค์สำคัญในโครงการนำร่องในการจัดตั้งศูนย์กิจกรรมประชาธิปไตยในระบบอบรรัฐสภาประจำจังหวัด ได้แก่

1. เพื่อกระตุ้นให้เกิดกิจกรรมที่จะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมและพัฒนาระบบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาในระดับจังหวัด

2. เพื่อส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หน่วยงานของรัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ในการดำเนินกิจกรรมในข้อ 1 โดยมีสถาบันการศึกษาในจังหวัดเป็นศูนย์ประสานงาน

3. เพื่อประเมินให้ทราบว่าโครงการลักษณะนี้ สมควรขยายผลไปในจังหวัดอื่นหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อให้สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรมีข้อมูลเพื่อนำไปประกอบการพิจารณา เพื่อรับดำเนินการต่อไป หากเห็นว่าเป็นประโยชน์และเหมาะสม

จากการรายงานการติดตามประเมินผลโครงการนำร่องดังกล่าวในปีพ.ศ.2542 ทำให้ทราบว่า โครงการต่างๆ ของทั้ง 4 จังหวัด มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการในโครงการต่างๆ รวมทั้งสิ้น 8,320 คน ความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมอยู่ในระดับปานกลาง ดี และดีมาก เป็นส่วนใหญ่ สำหรับในปี พ.ศ. 2543 ได้เปลี่ยนแปลงจำนวนศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา-ประชาสังคมเป็น 6 ศูนย์ในพื้นที่ 4 ภาค 6 จังหวัด คือ เชียงใหม่ ลำปาง นครพนม สกลนคร ชลบุรี และปัตตานี ซึ่งโครงการในแต่ละศูนย์กิจกรรมประกอบด้วยกิจกรรมที่หลากหลาย มุ่งเน้นกลุ่มเป้าหมายทุกระดับ

สำหรับโครงการของศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา-ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ มีโครงการที่ดำเนินไปแล้วและสำเร็จตามเป้าหมาย เช่น โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตยแก่ผู้นำท้องถิ่น โครงการค่ายเยาวชนประชาธิปไตย โครงการสัมมนาบทบาทของสื่อมวลชนในการส่งเสริมการเรียนรู้ประชาธิปไตยแก่ประชาชน เป็นต้น จึงถือได้ว่าโครงการของศูนย์กิจกรรม ที่ได้ดำเนินการไปแล้วมีความก้าวหน้าอย่างมาก

เนื่องจากการสื่อสารมีความสำคัญยิ่งและมีความสัมพันธ์กับสังคมอย่างแยกไม่ออก และยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการช่วยเหลือให้การพัฒนาดำเนินการไปอย่างลุล่วง(กาญจนา แก้วเทพ, 2543 : 2) และทั้งนี้ในการสื่อสารเพื่อการพัฒนาจะต้องคำนึงถึงบริบทของสังคมและการเมืองที่แวดล้อมด้วย ดังเช่นในเรื่องของการมีส่วนร่วมของพลเมืองซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน จึงเป็นเรื่องที่ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาบทบาทของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยของโครงการศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา-ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ว่า มีกระบวนการ ตลอดจนรูปแบบ ขั้นตอน และในการสื่อสารอย่างไร และมีปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการดำเนินโครงการอย่างไร ภายใต้บริบทของสังคม การเมืองที่เป็นอยู่ปัจจุบัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ ไปปรับปรุงการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นต่างๆ ให้เกิดความต่อเนื่องยั่งยืนต่อไป

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเฉพาะโครงการศูนย์กิจกรรมในจังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากเป็นโครงการที่มีกลุ่มเป้าหมายหลากหลายและมีความต่อเนื่อง นอกจากนี้จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีความสำคัญในภาคเหนือและเป็นศูนย์กลางของราชการ และยังเป็นศูนย์กลางของการ

ศึกษาของภาคเหนือ ซึ่งมีประชากรที่เป็นกำลังสำคัญของท้องถิ่นในอนาคตเข้ารับการศึกษายู่จำนวนมาก

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารของโครงการศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา-ประชาสังคม จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการดำเนินงานของกิจกรรมที่ใช้เผยแพร่ประชาธิปไตย
3. เพื่อศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคต่อการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย
4. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่สนับสนุนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย

ปัญหานำการวิจัย

1. กระบวนการสื่อสารของศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา-ประชาสังคมเป็นอย่างไร
2. กิจกรรมของโครงการศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา-ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ที่ใช้เผยแพร่ประชาธิปไตยเป็นอย่างไร
3. ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยคืออะไร
4. ปัจจัยที่สนับสนุนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยคืออะไร

ขอบเขตการวิจัย

1. ศึกษาเฉพาะกิจกรรมที่มุ่งเผยแพร่ความรู้เพื่อเผยแพร่ประชาธิปไตยและสร้างการมีส่วนร่วมแก่ผู้นำท้องถิ่น เช่น ประธานประชาคม ประธานชมรมองค์การบริหารส่วนตำบลระดับอำเภอ ประธานชมรมกำนัน ผู้ใหญ่บ้านระดับอำเภอ และประชาชนทั่วไป

2. เป็นการศึกษาเฉพาะประชากรในเขตอำเภอเป้าหมายของโครงการกิจกรรม โดยแบ่งประชากรเป็น 2 กลุ่ม คือ กรรมการบริหารโครงการศูนย์กิจกรรม ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบโครงการ ในจังหวัดเชียงใหม่ และประชากรเป้าหมายที่ร่วมโครงการจำนวน 5 โครงการ จากจำนวน 11 โครงการ

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

โครงการศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา-ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ หมายถึง โครงการที่ดำเนินการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาและเผยแพร่ประชาธิปไตยในระบอบรัฐสภาให้แก่ประชาชนในจังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้การดูแลรับผิดชอบและการบริหารโครงการของสถาบันพระปกเกล้า

กระบวนการสื่อสาร หมายถึง กระบวนการที่ความคิด หรือข่าวสารถูกส่งจากแหล่งสารไปยังผู้รับสารด้วยเจตนาที่จะเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมบางประการของผู้รับสาร องค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารที่งานวิจัยนี้มุ่งศึกษา มีดังนี้คือ

1. ผู้ส่งสาร คือบุคคลหรือกลุ่มคนซึ่งรับผิดชอบต่อข่าวสารที่จะส่งออกไป ได้แก่ กรรมการของโครงการกิจกรรม
2. ข่าวสาร คือสิ่งที่ผู้ส่งสารต้องการจะส่งผ่านไปยังผู้รับสาร ได้แก่ เนื้อหาของโครงการกิจกรรม
3. ช่องทางหรือสื่อ คือ ช่องทางที่ใช้เผยแพร่ข่าวสารแก่ผู้รับสาร
4. ผู้รับสาร คือผู้รับข่าวสารจากผู้ส่งสาร ในงานวิจัยนี้หมายถึงประชาชนผู้เข้าร่วมกิจกรรม ในโครงการต่อไปนี้
  - โครงการสัมมนาเรื่องการเสริมสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายองค์กรประชาสังคม กับการเมืองภาคประชาชน
  - การอบรมเชิงปฏิบัติการบทบาทของพระสงฆ์สามเณรในการสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตยแก่ประชาชน
  - โครงการโรงเรียนพลเมืองดี
  - โครงการสัมมนาเครือข่ายองค์กรปกครองท้องถิ่นกับการจัดการสิ่งแวดล้อม
  - โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการชมรมอาสาสมัครรัฐธรรมนุญกับการสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตยแก่ประชาชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.เป็นข้อมูลในการแก้ไข ปรับปรุงปัญหาและอุปสรรคที่ขัดขวางการปฏิบัติงานด้านการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยของศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ และหน่วยงานอื่นที่มีโครงการคล้ายคลึงกัน

2.เพื่อเพิ่มพูนความรู้ทางนิเทศศาสตร์พัฒนาการ ในเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนาการเมือง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง “การสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย ของศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคม จังหวัดเชียงใหม่” นั้นมีทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ผู้วิจัยได้เลือกมาเป็นแนวทางในการวิจัย ได้แก่

- 1.แนวความคิดเรื่องการสื่อสาร
- 2.แนวความคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนาแบบทางเลือก(Alternative)
- 3.แนวความคิดเรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม
- 4.แนวความคิดเรื่องการพัฒนาและการใช้การสื่อสารเพื่อการพัฒนา
- 5.แนวความคิดเรื่องประชาธิปไตย
- 6.แนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อพัฒนาการเมือง

1.แนวความคิดเรื่องการสื่อสาร

ความหมายของ “การสื่อสาร”

มีผู้ให้คำจำกัดความ และนิยามของ “การสื่อสาร” ไว้ต่างๆ กัน ซึ่งสรุปได้ดังนี้

อริสโตเติล (Aristotle) ได้ให้คำจำกัดความของการศึกษาวิชา วาทศิลป์ (rhetoric) หรือ การสื่อสาร(Communication) ว่าเป็น การแสวงหา “วิธีการชักจูงใจที่พึงมีอยู่ทุกรูปแบบ (search for “ all the available means of persuasion” (อ้างใน ปรมะ สตะเวทิน, 2540: 28)

การสื่อสาร หมายถึง การถ่ายทอดข่าวสารจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง (George A.Miller 1951 : 6)

การสื่อสาร หมายถึง กระบวนการที่ “ความคิดหรือข่าวสาร” ถูกส่งจาก “แหล่งสาร” ไปยัง “ผู้รับสาร” ด้วยเจตนาที่จะเปลี่ยนพฤติกรรมบางอย่างของผู้รับสาร (Rogers, 1973: 43)

การสื่อสาร หมายถึง การมีความเข้าใจร่วมกัน ต่อสัญลักษณ์ ที่แสดงข่าวสาร (Schramm, 1974 : 13)

เสถียร เขยประทับ (2539,20)กล่าวว่า การสื่อสาร คือ กระบวนการของการถ่ายทอดสาร (message) จากบุคคลฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่าผู้ส่งสาร(Source) ไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่าผู้รับสาร (receiver) โดยผ่านสื่อ(Channel) เพื่อก่อให้เกิดผลบางประการแก่ผู้รับสารตามที่ผู้ส่งสารปรารถนา

จากความหมายของการสื่อสารดังกล่าวสามารถแยกแยะให้เห็นองค์ประกอบของการสื่อสารได้ว่า การสื่อสารนั้นประกอบด้วยส่วนที่สำคัญคือ แหล่งสาร สาร สื่อ ผู้รับสาร และผลที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตามในบางครั้งอาจมีองค์ประกอบของการสื่อสารที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ผลสะท้อนกลับ (Feedback) หรือปฏิกิริยาสะท้อนกลับ (ระวีวรรณ ประกอบผล, 2536 : 144-149)

องค์ประกอบของการสื่อสาร

1. **แหล่งสารหรือผู้ส่งสาร (Source or Sender)** คือบุคคลที่เป็นผู้เริ่มต้นสร้างและส่งสารไปยังผู้อื่น จำนวนของผู้ส่งสารนั้นแตกต่างกันไปตามประเภทของผู้ส่งสาร ดังนั้น ผู้ส่งสารจึงอาจมีมากกว่าหนึ่งคนก็ได้ ทั้งนี้ผู้ส่งสารอาจมิได้เป็นผู้ส่งสารในฐานะที่เป็นตัวของตัวเอง หากแต่ส่งสารในฐานะที่เป็นตัวแทนของสถาบันของสถาบันใดสถาบันหนึ่งก็ได้

2. **สาร (message)** คือ เรื่องราวอันมีความหมายและแสดงออกมาโดยอาศัยภาษาหรือสัญลักษณ์ใดๆ ก็ตามที่สามารถทำให้เกิดการรับรู้ร่วมกันได้ ความสำคัญของสาร ก็คือ การทำหน้าที่ทำให้ผู้รับสารเกิดการรับรู้ความหมายและมีปฏิกิริยาตอบสนอง

3. **ช่องทางหรือสื่อ (Channel or medium)** คือตัวนำข่าวสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารในการศึกษาเกี่ยวกับสื่อ นั้น อาจแบ่งประเภทของสื่อได้หลายแบบด้วยกันไม่มีข้อกำหนดที่แน่นอนตายตัว

4. **ผู้รับสาร (Receiver)** คือบุคคลที่รับข่าวสารจากแหล่งสารและเป็นจุดหมายปลายทางที่สารส่งไปถึง ในกระบวนการสื่อสารนั้นผู้รับสารมีบทบาทขั้นพื้นฐานอยู่สองประการ คือ การกำหนดรู้ความหมายตามเรื่องราวที่ผู้ส่งสารส่งผ่านสื่ออย่างใดอย่างหนึ่งมาถึงตน และการแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อผู้ส่งสาร

5. **ผลกระทบหรือผลที่เกิดขึ้น (effect)** คือการรับรู้ ความรู้สึก และการประเมินค่าของบุคคลต่อข่าวสารที่ได้รับ ผลที่เกิดจากการสื่อสารนั้นเป็นได้ทั้งผลทางด้านบวกและผลทางด้านลบ

ซึ่งอาจเป็นในระยะสั้นหรือผลในระยะยาวก็ได้ ผลที่เกิดขึ้นจากการสื่อสารนั้นทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะ หรือพฤติกรรมของผู้รับสารได้ (เสถียร เขยประทับ, 2539 : 23)

6.ปฏิกริยาย้อนกลับ (Feedback) หมายถึงกระบวนการที่ผู้รับสารทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสารย้อนกลับไปยังผู้ส่งสารเดิมเพื่อประโยชน์บางอย่าง ปฏิกริยาย้อนกลับนั้นเป็นส่วนที่สำคัญในการสื่อสาร เนื่องจากเป็นตัวที่จะบอกได้ว่าสารนั้นได้รับการตีความตรงตามจุดมุ่งหมายของผู้ส่งสารหรือไม่

เมื่อพิจารณาในแต่ละองค์ประกอบของการสื่อสารข้างต้น ในองค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบนี้มีปัจจัยต่างๆ ที่จะส่งเสริมหรือลดประสิทธิภาพขององค์ประกอบซึ่งนำไปสู่การเพิ่มหรือลดประสิทธิภาพของการสื่อสาร ดังนี้ (ปรมะ สตะเวทิน, 2540 :62-72)

ปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดประสิทธิภาพขององค์ประกอบทางการสื่อสาร

1.ปัจจัยของผู้ส่งสาร ปัจจัย 4 ประการในส่วนของผู้ส่งสารที่จะมีผลต่อการเพิ่มหรือลดประสิทธิผลของการสื่อสาร ปัจจัยดังกล่าว ได้แก่

- ก. ทักษะในการสื่อสาร (Communication skills)
- ข. ทักษะทัศนคติ (attitudes)
- ค. ความรู้ (Knowledge)
- ง. สถานภาพในสังคมและวัฒนธรรม (position within a social-cultural system)

ก.ทักษะในการสื่อสาร

ทักษะในการสื่อสาร หมายความว่า ความสามารถ ความชำนาญในการสื่อสารเชิงวจนะ (Verbal communication skills) แบ่งออกได้เป็น 5 ประการ คือ ทักษะในการเขียนและพูด (Writing and speaking skills) ซึ่งเป็นทักษะในการเข้ารหัส (encoding skills) การอ่านและการฟัง (reading and listening) ซึ่งเป็นทักษะในการถอดรหัส (decoding skills)

ในฐานะของผู้ส่งสาร ทักษะในการสื่อสารมีอิทธิพลต่อผู้ส่งสาร 2 ประการ คือ

1. ทักษะในการสื่อสารมีอิทธิพลต่อความสามารถของผู้ส่งสารในการวิเคราะห์วัตถุประสงค์ (purpose) และเจตนารมณ์ (intentions) ของตน กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ

ทักษะในการสื่อสารมีอิทธิพลต่อความคิด (Thought) ของผู้ส่งสาร นอกจากนี้
ทักษะในการสื่อสารยังมีผลต่อความสามารถในการถ่ายทอดความคิดของผู้ส่งสาร
ด้วย

สิ่งที่มีอิทธิพลต่อความคิดของผู้ส่งสารก็คือ ภาษา ทักษะในการเขียน, ทักษะในการ
พูด, ทักษะในการอ่าน และทักษะในการฟัง ก็คือทักษะด้านภาษานั้นเอง ภาษามี
อิทธิพลต่อผู้ส่งสารต่อผู้ส่งสาร 3 ประการ คือ

- คิดเรื่องอะไร (What he thinks about)
- คิดอย่างไร (How he thinks)
- คิดหรือไม่ (whether he is thinking at all)

2. ทักษะในการสื่อสารมีอิทธิพลต่อความสามารถในการเข้ารหัส ซึ่งแสดงเจตนา رمز
หรือความคิดของผู้ส่งสาร ในการเข้ารหัสสารซึ่งแสดงเจตนา رمزของตนนั้น ผู้ส่ง
สารจำเป็นต้องมีทักษะที่จำเป็นในการเข้ารหัส (necessary encoding skills) เช่นในการ
เขียน ผู้ส่งสารที่มีทักษะในการเข้ารหัสที่ดี จะมีศัพท์เพียงพอที่จะแสดงความคิดของ
ตนได้ในการใช้คำ แทนที่จะใช้คำยากๆ ก็จะเลือกใช้คำที่ง่ายๆ สามารถแสดง
ความหมายได้อย่างชัดเจนที่สุด

ข.ทัศนคติ

ทัศนคติ คือความมีใจโน้มเอียงที่จะมีปฏิกริยาอย่างใดอย่างหนึ่งต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง กล่าว
อีกนัยหนึ่ง ทัศนคติก็คือ ท่าทีหรือความรู้สึกอย่างใดอย่างหนึ่งที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในการ
สื่อสารของมนุษย์นั้น ทัศนคติของผู้ส่งสารเป็นปัจจัยหนึ่งที่สามารถเพิ่มหรือลดประสิทธิผลของ
การสื่อสาร ทัศนคติของผู้ส่งสารแบ่งออกเป็น 3 ประการคือ

1. ทัศนคติต่อตนเอง (Attitude toward self)

ผู้ส่งสารจะประสบผลสำเร็จในการสื่อสารมากน้อยเพียงใดนั้น ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับทัศนคติ
ที่ผู้ส่งสารมีต่อตนเอง เป็นการประเมินตนเอง (self-evaluation) ก่อนทำการสื่อสาร หากผู้ส่งสาร
มีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง (self-confidence) เชื่อมั่นว่าตนเองมีความสามารถ โอกาสที่ผู้ส่งสารจะ

ประสบผลสำเร็จในการสื่อสารก็มีมาก ในทางตรงกันข้าม หากผู้ส่งสารมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อตนเอง ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่คิดว่าตนเองมีความสามารถ โอกาสที่จะประสบผลสำเร็จในการสื่อสารก็น้อย

2.ทัศนคติต่อเรื่องที่จะสื่อสาร (Attitude toward subject matter)

ทัศนคติที่ผู้ส่งสารมีต่อเรื่องที่จะทำการสื่อสารก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่มีประสิทธิผลของการสื่อสาร ในการสื่อสารนั้นหากผู้ส่งสารไม่มีความเชื่อ ไม่เลื่อมใส ไม่พอใจ หรือไม่มีทัศนคติที่ดีต่อเรื่องที่จะทำการสื่อสารแล้ว ผู้ส่งสารขาดความมั่นใจ ไม่อยากที่จะทำการสื่อสาร และทำการสื่อสารไม่ได้ดี โอกาสที่จะประสบผลสำเร็จในการสื่อสารก็น้อย

3.ทัศนคติต่อผู้รับสาร (Attitude toward receiver)

ทัศนคติต่อผู้รับสารจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการสื่อสารของผู้ส่งสาร ต่อสารของผู้ส่งสารและต่อปฏิกิริยาของผู้รับสาร เช่น ผู้รับสารมีความรู้สึกที่ดี มีความพอใจในตัวผู้รับสารก็อยากทำการสื่อสารด้วย และหาคำพูดที่เหมาะสม เป็นที่น่าพอใจของผู้รับสาร โอกาสที่จะประสบผลสำเร็จในการสื่อสารก็มีมาก ในทางตรงกันข้าม หากผู้ส่งสารไม่ชอบผู้รับสารก็ไม่อยากจะทำ การสื่อสารด้วย โอกาสที่จะประสบผลสำเร็จในการสื่อสารก็น้อย

ค. ความรู้

ประสิทธิภาพในการสื่อสารของผู้ส่งสารก็คือ ความรู้ คนที่ไม่มีความรู้ย่อมไม่สามารถที่จะพูดหรือเขียนได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิผล ในการสื่อสารนั้น ความถูกต้องและประสิทธิผลของการสื่อสารขึ้นอยู่กับความรู้ 2 ประการ คือ

1.ความรู้เรื่องที่จะสื่อสาร (Knowledge of the subject matter)

ความรู้เรื่องที่จะสื่อสาร หมายความว่า ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาสาระของเรื่องที่จะทำการสื่อสาร หากผู้ส่งสารมีความรู้เรื่องที่จะสื่อสารดี โอกาสที่การสื่อสารจะประสบผลสำเร็จ

ก็มีมาก ในทางตรงกันข้าม หากผู้ส่งสารไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้นๆ ดีพอ ประสิทธิภาพของการสื่อสารก็จะด้อยลงไป

2. ความรู้เรื่องกระบวนการสื่อสาร (Knowledge of the communication process)

กระบวนการสื่อสารนั้นมียุทธศาสตร์ประกอบหลายองค์ประกอบ แต่ละองค์ประกอบมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน แต่ละองค์ประกอบล้วนแล้วแต่มีความสำคัญต่อผลของการสื่อสารทั้งสิ้น ผู้ส่งสารที่มีประสิทธิภาพจึงต้องมีทั้งความรู้ ความเข้าใจเรื่องที่จะพูดเป็นอย่างดี และมีความรู้ ความสามารถในการที่จะวิเคราะห์ตัวเอง สาร สื่อ และผู้รับสารเป็นอย่างดีด้วย

ง. สถานภาพในสังคม และวัฒนธรรม

คนเป็นสมาชิกของสังคม และมีสถานภาพของตนในสังคม และวัฒนธรรมของสังคมที่ตนเป็นสมาชิก สถานภาพต่างๆ ของผู้ส่งสารจึงมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อพฤติกรรมการสื่อสารของผู้ส่งสาร ตำแหน่ง บทบาท หน้าที่ ศักดิ์ศรี ความเชื่อและค่านิยมทางวัฒนธรรม พฤติกรรมที่เป็นที่ยอมรับหรือไม่ยอมรับในสังคม พฤติกรรมที่ต้องกระทำตามวัฒนธรรม ล้วนแล้วแต่มีอิทธิพลต่อความคิด และพฤติกรรมในการสื่อสารของผู้ส่งสาร และเป็นสิ่งที่คนอื่นในสังคมคาดหวังว่า ผู้ส่งสารควรจะปฏิบัติอย่างไรในการสื่อสาร สถานภาพในสังคมและวัฒนธรรมจะมีอิทธิพลต่อการกำหนดวัตถุประสงค์ การเข้ารหัสและการสร้างสาร ความหมาย การเลือกใช้สื่อ และการเลือกผู้รับสารของผู้ส่งสาร คนที่อยู่ในสังคมเดียวกัน แต่มีสถานภาพต่างกันย่อมทำการสื่อสารต่างกัน คนที่มีวัฒนธรรมต่างกันก็ทำการสื่อสารต่างกันด้วย ปัญหาที่สำคัญของการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม (Intercultural or Cross-cultural communication) ก็คือความแตกต่างด้านวัฒนธรรมระหว่างผู้ทำการสื่อสาร ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อความคิดและพฤติกรรมในการสื่อสารของคน

2. ปัจจัยของผู้รับสาร

ก. ทักษะในการสื่อสาร

ในกระบวนการสื่อสารนั้น คนสามารถเป็นได้ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร ในการรับสาร ผู้รับสารจะต้องมีความสามารถในการอ่าน ฟังและคิด มิฉะนั้นก็จะไม่สามารถรับและถอดรหัสสารของผู้ส่งสารได้ ในฐานะผู้รับสาร ทักษะในการสื่อสารมีอิทธิพลต่อผู้รับสาร 2 ประการ คือ

1. มีอิทธิพลต่อความคิดของผู้รับสาร และความสามารถในการรับสาร ทักษะที่มีอิทธิพลต่อความคิดของผู้รับสาร คือทักษะด้านภาษา

2. มีอิทธิพลต่อความสามารถของผู้รับสารในการถอดรหัส ซึ่งแสดงเจตนาารมณ์หรือความคิดของผู้ส่งสาร ตลอดจนมีอิทธิพลต่อความสามารถในการตีความหมายสาร

ข. ทักษะคนดี

ปัจจัยด้านทักษะคนดีของผู้รับสารแบ่งออกได้เป็น 3 ประการ คือ

1. ทักษะคนดีต่อตนเอง (Attitude toward self)

ในการเป็นผู้รับสารนั้น หากผู้รับสารมีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง มีความเชื่อมั่นในตนเอง โอกาสที่ผู้รับสารจะเข้าใจสารของผู้ส่งสารก็มีมาก ในทางตรงกันข้าม หากผู้รับสารมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อตนเอง ไม่มีความเชื่อมั่นในความรู้ ความสามารถของตนเอง โอกาสที่จะเข้าใจสารก็มีน้อย

2. ทักษะคนดีต่อสาร (Attitude toward the message)

ทัศนคติที่ผู้รับสารมีต่อสารนั้น ก็เป็นปัจจัยอีกประการหนึ่งที่สามารถเพิ่มหรือลดประสิทธิผลของการสื่อสาร

3. ทักษะคนดีต่อผู้ส่งสาร (Attitude toward source)

การสื่อสารจะมีประสิทธิผลมากน้อยเพียงใด ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับทัศนคติของผู้รับสารที่มีต่อผู้ส่งสาร หากผู้รับสารมีทัศนคติที่ดีต่อผู้ส่งสาร มีความเชื่อถือเลื่อมใสในความรู้ความสามารถ ความจริงใจของผู้ส่งสาร(Source's credibility) มีความชอบ ความประทับใจในบุคลิก

(attractiveness) ของผู้ส่งสาร โอกาสที่การสื่อสารจะประสบผลสำเร็จก็จะมีมาก ในทางตรงกันข้าม หากผู้รับสารมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อผู้ส่งสาร การสื่อสารก็มีโอกาสที่จะล้มเหลว

ค. ความรู้

ผู้รับสารที่ไม่มีความรู้ย่อมไม่สามารถอ่านและฟังได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิผล ความรู้ของผู้รับสารแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาของสาร (Knowledge of the content of the message)

ผู้รับสารจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาของสารที่ตนรับ หากผู้รับสารไม่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องนั้น ผู้รับสารก็จะไม่สามารถเข้าใจเรื่องราวของสารนั้นได้

2. ความรู้เรื่องกระบวนการสื่อสาร (Knowledge of the communication process)

ผู้รับสารจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการสื่อสาร ด้วยการสื่อสารจึงจะมีประสิทธิผลเพิ่มขึ้น หากผู้รับสารไม่มีความรู้เรื่องกระบวนการสื่อสาร ผู้รับสารก็อาจเข้าใจสารผิด ไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร, รับสารได้ไม่ชัดเจน ตลอดจนตีความหมายของสารผิดพลาด

ง. สถานภาพในสังคมและวัฒนธรรม

เช่นเดียวกับผู้ส่งสาร ผู้รับสารก็เป็นสมาชิกของสังคมและมีวัฒนธรรมของตน ผู้รับสารจึงมีตำแหน่ง บทบาท ศักดิ์ศรี ความเชื่อ พฤติกรรมที่พึงปฏิบัติ ค่านิยม ฯลฯ ของตน สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีอิทธิพลต่อการรับสาร และการตีความหมายของผู้รับสารซึ่งมีผลกระทบต่อประสิทธิผลของการสื่อสารด้วย

3. ปัจจัยของสาร

ปัจจัยที่มีส่วนกำหนดประสิทธิภาพของสารและประสิทธิผลของการสื่อสารนั้นมีอยู่ 3 ประการ ได้แก่

- ก.รหัสสาร (message code)
- ข.เนื้อหาสาร (message content)
- ค.การจัดสาร (message treatment)

สิ่งที่ประกอบเป็นรหัสสาร, เนื้อหาสาร และการจัดสาร คือ ส่วนประกอบ (elements) และโครงสร้าง (structure) ซึ่งเป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องกันมีสิ่งหนึ่งก็ต้องมีอีกสิ่งหนึ่ง สิ่งใดๆ ก็ตามย่อมประกอบไปด้วย ส่วนประกอบต่างๆ (elements) และส่วนประกอบต่างๆ เหล่านี้ถูกรวมกันเป็นโครงสร้างใดโครงสร้างหนึ่ง (structure) สิ่งนั้นจึงจะเกิดขึ้นได้

ก.รหัสสาร

สารที่ผู้ส่งสารส่งออกไปเพื่อถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก ความต้องการ ข่าวสาร และวัตถุประสงค์ของตนนั้นจะต้องอาศัยรหัส (code) เป็นเครื่องมือถ่ายทอดให้ปรากฏ รหัสคือกลุ่มของสัญลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นในลักษณะที่มีความหมายต่อคน สิ่งที่จะเป็นรหัสได้จะต้องมีองค์ประกอบ ทำหน้าที่เป็นคำศัพท์และมีกระบวนการหรือโครงสร้างที่รวมส่วนประกอบเข้าด้วยกันอย่างได้ความหมายเป็นการสร้างความสัมพันธ์

ข.เนื้อหาสาร

เนื้อหาสาร หมายความว่า สิ่งที่เป็นสาระ เรื่องราวของสารซึ่งถ่ายทอดความคิด เจตนาอารมณ์ และวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร องค์ประกอบของเนื้อหาสารก็คือ สาระหรือประเด็นต่างๆ เมื่อนำเอาสาระหรือประเด็นต่างๆ เหล่านี้มารวมกันเป็นโครงสร้าง ก็จะได้เนื้อหาสารทั้งหมด

ค.การจัดสาร

การจัดสาร คือ การตัดสินใจของผู้ส่งสารในการเลือกและเรียบเรียงรหัสและเนื้อหาสาร องค์ประกอบของการจัดสารก็คือ รหัสและเนื้อหาสาร โครงสร้างของการจัดสาร ก็คือการเรียบเรียงรหัสและเนื้อหาสารเป็นรูปแบบที่เรากำหนดเพื่อส่งออกไปยังผู้รับสาร ผู้ส่งสารแต่ละคนย่อมมีวิธีการในการจัดสารไม่เหมือนกัน การจัดสารก็คือ สติลา (style) ของแต่ละคน มีลักษณะเป็นของตนเองซึ่งไม่เหมือนกับคนอื่น สิ่งที่มีอิทธิพลต่อการจัดสารของผู้ส่งสารคือ

1.บุคลิกส่วนตัวของผู้ส่งสาร (Personality and characteristics of the source)
 บุคลิกลักษณะของบุคคลแต่ละคนนั้น ได้รับอิทธิพลจากทักษะในการสื่อสาร ทักษะคิด ความรู้
 วัฒนธรรมและสังคม ทำให้คนแต่ละคนมีลีลาในการจัดสารต่างกันไป

2.ผู้รับสาร (The receiver) ในการสื่อสารนั้น ผู้รับสารย่อมกำหนดสารเป้าหมายของตน
 และในการจัดสารนั้น ผู้ส่งสารจะต้องคำนึงถึงผู้รับสารของตนอยู่เสมอว่าผู้รับสารเป็นใคร มี
 ลักษณะอย่างไร มีความสนใจเรื่องอะไร มีความรู้อย่างไร ทั้งนี้ผู้ส่งสารจะได้จัดสารได้เหมาะสม
 กับผู้รับสารเพื่อให้ผู้รับสารสามารถถอดรหัสได้ง่าย และสามารถเข้าใจความหมายของสารได้
 ถูกต้องเพื่อผู้ส่งสารจะได้บรรลุวัตถุประสงค์ของตน

4. ปัจจัยของสื่อ

สื่อเป็นตัวเชื่อมผู้ส่งสารกับผู้รับสารเข้าด้วยกัน ทำให้ผู้ส่งสารทำการสื่อสารไปยังผู้รับสาร
 ได้ ในการสื่อสารนั้นผู้ส่งสารจำต้องมีสื่อและเลือกใช้สื่อเพื่อนำสารไปสู่ผู้รับสาร ประสิทธิภาพ
 ของสื่อย่อมมีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของการสื่อสารเช่นเดียวกับองค์ประกอบอื่นๆ การเลือกใช้สื่อ
 ย่อมสามารถจะเพิ่มหรือลดประสิทธิผลของการสื่อสารได้ หากผู้ส่งสารเลือกใช้สื่อที่เหมาะสมกับ
 สถานการณ์การสื่อสาร (Communication situation) ประสิทธิภาพของการสื่อสารก็จะมาก
 ในทางตรงกันข้ามหากผู้ส่งสารเลือกใช้สื่อที่ไม่เหมาะสมกับสถานการณ์การสื่อสาร ประสิทธิภาพ
 ของการสื่อสารก็จะน้อย

สิ่งที่กำหนดการตัดสินใจในการเลือกสื่อ

ปัจจัยที่กำหนดการตัดสินใจของผู้ส่งสารในการเลือกสื่อก็คือ องค์ประกอบของ
 กระบวนการสื่อสาร อันได้แก่

- 1.ผู้รับสาร ในการเลือกสื่อ นั้น ผู้ส่งสารจะต้องพิจารณาถึงลักษณะของผู้รับสาร
 ด้วยว่าผู้รับสารเป็นใคร มีความสามารถในการรับและถอดรหัสสารอย่างไร ด้วยการฟัง การอ่าน
 หรือ การดู
- 2.สาร นอกจากนั้นผู้ส่งสารจะต้องพิจารณาด้วยว่า รหัส เนื้อหา และการจัดสาร
 ของตนนั้นเหมาะสมกับสื่อประเภทใด

3. ผู้ส่งสาร ในการเลือกสื่อ นั้นผู้ส่งสารจะต้องพิจารณาความสามารถในการเข้ารหัสหรือทักษะในการสื่อสารของตนด้วยว่า ตนเองมีความสามารถในการพูด เขียน หรือในการแสดง เป็นต้น

4. สื่อ ในส่วนที่เกี่ยวกับตัวสื่อ นั้น เราจะต้องพิจารณาถึงความสามารถของสื่อในการนำสารไปสู่ประสาทในการรู้สึก (Sense mechanisms) หรือวิธีการรับสารของผู้รับสาร ผู้รับสารสามารถรับความรู้สึกหรือรับสารได้โดย การเห็น(seeing) การได้ยิน(hearing) การสัมผัส (touching) การได้กลิ่น (smelling) และการลิ้มรส (tasting) สื่อแต่ละสื่อย่อมมีความสามารถต่างๆ กัน วิทยุทำให้ผู้รับสารรับสารได้โดยการได้ยิน โทรทัศน์ทำให้ผู้รับสารรับสารได้ทั้งจากการเห็นและการได้ยิน หนังสือพิมพ์ทำให้ผู้อ่านรับสารได้โดยการเห็น ผู้ส่งสารจึงต้องเลือกที่จะใช้สื่ออะไร สื่อบุคคลหรือสื่อมวลชน แม้แต่สื่อประเภทเดียวกันก็ต้องเลือกที่จะใช้อะไร ดังนั้น ในการสื่อสารสมัยใหม่จึงมีการนำเอาสื่อหลายชนิดมาใช้ร่วมกันในการส่งสารไปยังผู้รับสาร เพื่อให้ผู้รับสารสามารถรับสารนั้นได้หลายทาง วิธีการดังกล่าวเรียกว่า สื่อผสม (Media mix หรือ Multi-media) และหากการใช้สื่อผสมนั้นเป็นการผสมกันระหว่างสื่อมวลชนกับสื่อระหว่างบุคคล สื่อผสมดังกล่าวเรียกว่า Media Forum ผู้ส่งสารจึงต้องตัดสินใจในการเลือกใช้สื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์การสื่อสาร เช่นใช้วิทยุควบคู่กับการสื่อสารระหว่างบุคคล หรือใช้ภาพยนตร์ควบคู่กับการสื่อสารระหว่างบุคคลในการเผยแพร่ข่าวสาร เป็นต้น (ปรมะ สตะเวทิน. 2540 :62-72)

การสื่อสารในองค์การ

กริช สิบสนธิ (2526:17) ได้กล่าวว่าองค์การโดยทั่วไป หมายถึง ที่รวมของคนที่อยู่มากกว่าสองคนขึ้นไป มีการสื่อสารกัน มีจุดมุ่งหมายในการทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน มีการแบ่งหน้าที่ และรับผิดชอบ องค์การทุกองค์การต่างมีลักษณะ กฎเกณฑ์ ส่วนประกอบหน้าที่ ความรับผิดชอบของสมาชิกแตกต่างกันไป และต่างมีลักษณะเฉพาะของตนเอง

นิพนธ์ ศศิธร (2520:12) กล่าวว่า องค์การจะต้องมีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ มีวัตถุประสงค์เป็นจุดร่วมเป็นแนวมุ่ง มีคณะบุคคลไม่ใช่คนเดียว มารวมกัน โดยแบ่งงานกันทำ และมีระบบความสัมพันธ์ สำหรับหน้าที่ที่แบ่งไว้ร่วมกันเป็นความสำเร็จขององค์การโดยตรง

จึงสรุปได้ว่า องค์การหนึ่งๆ ประกอบด้วยบุคลากรหลายฝ่ายมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในการปฏิบัติงานที่แน่นอน โดยมีบุคคลในองค์การทุกระดับอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการสร้างความสัมพันธ์ และความเข้าใจร่วมกัน

ความหมายของการสื่อสารในองค์การ

กรีซ สิบสนธิ (2526:17) ได้สรุปว่า การสื่อสารภายในองค์การ คือ กระบวนการในการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างหน่วยงาน และบุคลากรทุกระดับภายในองค์การ ซึ่งมีความสัมพันธ์กันภายใต้สภาพแวดล้อม บรรยากาศขององค์การและสังคม ซึ่งสามารถที่จะแปรปรวนไปได้ตามสถานการณ์

สมยศ นาวิกการ (2520:2) ได้ให้ความหมายของการติดต่อสื่อสารระหว่างองค์การว่า เป็นการแสดงออก และการแปลความหมายของข่าวสารระหว่างหน่วยการติดต่อสื่อสารต่างๆ หรือบุคคลในตำแหน่งต่างๆ ที่อยู่ภายในองค์การ

วิจิตร ศรีสอาน (2512) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการติดต่อสื่อสารในองค์การโดยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ ดังนี้

1. เพื่อให้ข่าวสารข้อเท็จจริง ความเข้าใจอันดีระหว่างผู้ปฏิบัติงาน เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปด้วยดี
2. เพื่อช่วยสร้างทัศนคติ ให้แรงจูงใจเพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือในหน่วยงานดีขึ้น หน่วยงานที่มีระบบการติดต่อสื่อสารที่ดี มักจะเป็นหน่วยงานที่มีประสิทธิภาพ เพราะทุกคนต้องมีส่วนร่วมในหน่วยงาน

เรตติ้ง และ แซนบอเนน (Redding and Sanborn, 1973:13) กล่าวว่า การสื่อสารในองค์การ เป็นการส่งและการรับข่าวสารภายในองค์การที่สลับซับซ้อน การสื่อสารภายในองค์การเป็นการศึกษาที่ครอบคลุมถึงระบบการสื่อสารภายในองค์การ ทั้งในด้านการติดต่อจากเบื้องบนสู่เบื้องล่าง หรือระหว่างหน่วยงาน หรือบุคลากรในระดับเดียวกัน ศึกษาถึงมนุษย์สัมพันธ์ในองค์การ ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานกับบุคลากร ระหว่างบุคคลระดับผู้บริหารกับบุคลากร ฯลฯ ศึกษาถึงทักษะในการสื่อสารทั้งด้านการพูด การฟัง การเขียน เพื่อนำมาวิเคราะห์โครงสร้างการสื่อสารในหน่วยงานต่างๆ

ฮิวส์แมน (Huseman, 1973:14) และนักนิเทศศาสตร์อื่นๆ เห็นว่า การสื่อสารภายในองค์การขึ้นกับรูปแบบของการจัดองค์การ แรงผลักดันให้เกิดกำลังใจในการทำงาน และ

ความสามารถ ความชำนาญในการสื่อสาร เช่น การฟัง การพูด การเขียน การสัมภาษณ์ การอภิปราย นอกจากนี้ ยังมีนันทฤษฎีการสื่อสารอีกหลายท่าน ที่เน้นช่องทางในการสื่อสาร เช่น การเขียนรายงาน การเขียนจดหมายติดต่อโต้ตอบ บันทึก วารสารภายใน จุลสาร จดหมายข่าว ฯลฯ

บาส และ ไรเทอร์แลนด์ (Bass and Rytterland, 1979:149) ได้ให้ความหมายของการสื่อสารในองค์การว่า เป็นกระบวนการของสมาชิกในองค์การที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพื่อให้กิจกรรมสามารถดำเนินไปได้ และช่วยในการแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยอาศัยการสื่อสารสร้างสัมพันธ์ทั้งใน ด้านความคิด (idea) ความรู้สึก (Feeling) และทัศนคติ (Attitude)

รูปแบบการสื่อสาร

ลักษณะหรือประเภทของการติดต่อสื่อสารในองค์การ สามารถจำแนกรูปแบบออกได้หลายลักษณะ ขึ้นอยู่กับว่าต้องการมุ่งพิจารณาในประเด็นใด โดยส่วนใหญ่แล้วจะจำแนกการสื่อสารภายในองค์การออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

1. จำแนกตามทิศทางการสื่อสาร
2. จำแนกตามลักษณะการใช้
3. จำแนกตามสัญลักษณ์ที่ใช้ในการสื่อสาร
4. จำแนกช่องทางเดินของข่าวสาร

ทิศทางการสื่อสาร แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ

1. **การสื่อสารทิศทางเดียว** (One – way Communication) หมายถึง การสื่อสาร ที่ผู้ส่งสารถ่ายทอดข่าวสารหรือคำสั่งไปยังผู้รับสาร มีลักษณะเป็นเส้นตรง ไม่มีการย้อนกลับหรือคูปฏิริยาของผู้รับสาร โดยทั่วไปการติดต่อสื่อสารแบบนี้ จะเป็นไปในรูปแบบของนโยบาย คำสั่งของผู้บริหารระดับสูงในองค์การสู่ผู้ใต้บังคับบัญชา และอาจจะผ่านสื่อมวลชนในการเสนอข่าวสารหรือรายงานข่าวสารต่างๆ ขององค์การ เช่น วิทยุ โทรศัพท์ และหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

2. **การสื่อสารสองทาง** (Two – way Communication) หมายถึง การสื่อสารที่ผู้ส่งสารและผู้รับสามารถส่งข่าวสาร และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันและกัน การสื่อสาร

สองทางนี้ ผู้ส่งสารจะให้ความสนใจกับปฏิกิริยาโต้กลับของผู้รับสาร (feedback) ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งจำเป็นมากสำหรับการบริหาร เปรียบเสมือนหัวหน้าที่ทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ส่งสาร และผู้รับสารจากลูกน้อง ในขณะเดียวกัน การเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้แสดงความคิดเห็น และความเข้าใจในเรื่องต่างๆ นับเป็นการลดช่องว่างของการสื่อสารที่ดี ป้องกันการตีความหมายผิด ประการสำคัญคือ การสื่อสารสองทางสามารถสร้างขวัญ และการมีส่วนร่วมในงาน ความรู้สึกเป็นเจ้าของงานของผู้ใต้บังคับบัญชา ซึ่งรูปแบบของการสื่อสารสองทางระหว่างผู้บังคับบัญชา หรือ เพื่อนร่วมงาน จะออกมาในลักษณะของการประชุมหรือการปรึกษาหารือ

การสื่อสารสองทางในองค์กรนั้น ผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา ควรเป็นบุคคลที่กระตือรือร้น (Active) ในการแสวงหาและรับฟัง รวมทั้งกระจายข่าวสารไปยังตรงข้าม ไม่ควรนิ่งเฉย (Passive) รอให้ข่าวสารมาถึงตัวเองตลอดเวลา (บุญเลิศ ศุภดิถ, 2523:25)

ฮาร์โรวด์ เจ ลิฟวิท (Harold J. Leavitt, 1964:143 - 144) ได้กล่าวถึงการทดลองเปรียบเทียบระหว่างการสื่อสารทางเดียวกับการสื่อสารสองทาง ปรากฏผลการทดลองว่า

1. การสื่อสารทางเดียวรวดเร็วกว่าการสื่อสารสองทาง
2. การสื่อสารสองทางมีความถูกต้องแม่นยำกว่าการสื่อสารทางเดียว
3. การสื่อสารสองทาง สามารถสร้างความมั่นใจแก่ผู้รับสารมากกว่าการสื่อสารทางเดียว
4. การสื่อสารทางเดียว จะมีความถูกต้องแม่นยำน้อยกว่า แต่ก็มีความเป็นระเบียบมากกว่าการสื่อสารสองทาง ที่มักมีการรบกวนและยุ่งเหยิงมากกว่า

นอกจากนี้ ลิฟวิท (Leavitt) ยังได้ให้ข้อเสนอแนะว่า หากองค์กรมีความต้องการความรวดเร็วและความถูกต้องอย่างง่าย ๆ ในการติดต่อสื่อสารแล้ว การสื่อสารทางเดียวจะเหมาะสมกว่า

ดังนั้น จึงพอสรุปได้ว่า ภายในสถานการณ์ต่างๆ ในการบริหารย่อมต้องใช้องค์การสื่อสารทั้งสองแบบควบคู่กันไป

ลักษณะการใช้ แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ

1. การสื่อสารแบบเป็นทางการ (formal Communication) คือ เมื่อสารถูกส่งต่อไปในองค์การตามลำดับชั้น หรือตามลักษณะหน้าที่ของภารกิจ สารนั้นก็ไหลผ่านไปตามสายใยความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการ จะถูกส่งข้ามหน่วยงานก็ต่อเมื่อกำหนดไว้โดยหน้าที่การปฏิบัติ จะสังเกตได้ว่าความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการภายในองค์การ จะเป็นตัวกำหนดทิศทางการไหลของสาร นอกจากนี้ การสื่อสารแบบเป็นทางการมักจะเน้นสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรมากกว่าคำพูด

การสื่อสารที่เป็นทางการ เป็นการสื่อสารที่มีระเบียบแบบแผนที่กำหนดไว้โดยชัดเจน (สมพงษ์ เกษมสิน:258 อ้างถึงใน โชติรส ทิมพัฒน์พงษ์, 2537:14 - 15) การสื่อสารของระบบราชการจะมีระเบียบแบบแผนและต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษร การสื่อสารแบบนี้มีลักษณะสำคัญบางประการ ได้แก่

1. เป็นการนำเอานโยบาย การวินิจฉัยสั่งการ หรือคำแนะนำผ่านไปตามสายการบังคับบัญชา
2. เป็นการนำกลับมายังผู้บังคับบัญชา หรือหัวหน้าหน่วยงาน ซึ่งเป็นข้อเสนอแนะ รายงาน และการสนองตอบของผู้ใต้บังคับบัญชา
3. เป็นการแจ้งนโยบายทั่วไปขององค์การแก่ข้าราชการ พนักงาน หรือเจ้าหน้าที่

2. การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ (Informal Communication) หมายถึง การสื่อสารในลักษณะที่ฝ่ายต่างๆ กระทำกันเองเป็นการส่วนตัว ส่วนใหญ่จะเป็นการสื่อสารโดยใช้คำพูด และมักจะเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในทางส่วนตัวมากกว่าทางด้านตำแหน่งอำนาจหน้าที่ ลักษณะที่สำคัญของการสื่อสารแบบนี้ คือ ความรวดเร็วในการสื่อสารจะมีมากแต่มีข้อเสียคือ ข่าวสารข้อมูลต่างๆ อาจจะผิดไปจากความเป็นจริงได้ง่าย ดังนั้นในการบริหารองค์การ ควรจะเริ่มต้นด้วยการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการในระยะแรกก่อน แล้วจึงตามด้วยการสื่อสารแบบเป็นทางการในภายหลัง หรือใช้ควบคู่กันไป จะได้ทั้งความรวดเร็วและความถูกต้อง

เดวิส และ โอ คอนเนอร์ (Davis and O'Connor อ้างถึงใน ชาลินี นานา, 2539:54) ได้ชี้ให้เห็นถึงคุณลักษณะของการติดต่อสื่อสารที่ไม่เป็นทางการไว้ดังนี้

1. ส่วนใหญ่ผ่านความเกี่ยวพันระหว่างกันทางวาจา
2. เป็นอิสระจากข้อจำกัดขององค์การและตำแหน่ง
3. ส่งข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว

4. มีลักษณะสายใยการสื่อสารที่เป็นลูกโซ่ เป็นการถ่ายทอดข่าวสารแก่บุคคลมากกว่าหนึ่งคน
5. มีโอกาสในความถูกต้องของข่าวสารน้อย
6. มีอิทธิพลทั้งทางด้านบวก และด้านลบต่อองค์การ

สรุปได้ว่า การสื่อสารภายในหน่วยงาน อาจครอบคลุมถึงการสื่อสารเป็นทางการ เช่น การออกคำสั่งที่เป็นลายลักษณ์อักษร บันทึก คำสั่ง ทางวาจา หรือการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ เช่น การประชุม สัมมนา การประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทั่วไป การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น จดหมายข่าวในหน่วยงาน ดังนั้น การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการมีส่วนช่วยทำให้องค์การมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายขององค์การได้ (กรีซ สืบสนธิ, 2523:27)

สัญลักษณ์ที่ใช้ แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ

1. **การสื่อสารโดยใช้ถ้อยคำและการเขียน** (Verbal and Written Communication) การสื่อสารระหว่างบุคคลส่วนใหญ่เป็นการสื่อสารแบบนี้ ไม่ว่าจะเป็นคำพูดหรือการเขียน ผู้บริหารหรือผู้นำควรจะต้องสร้างความสามารถในด้านต่อไปนี้ (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2521:197)

- ความสามารถในการใช้ถ้อยคำให้เหมาะสม ถูกหลักเกณฑ์ และเป็นไปตามหลักตรรกศาสตร์
- ความสามารถในการใช้ถ้อยคำให้มีความหมาย การสื่อสารจะได้ผลถ้าเขาเข้าใจว่าสิ่งที่เราพูดหรือเขียนหมายถึงอะไร การใช้ถ้อยคำอย่างมีความหมายเป็นการแสดงภูมิปัญญาของผู้ส่งสาร
- ความสามารถในการใช้ถ้อยคำให้เหมาะสมกับเวลาและโอกาส การสื่อสารจะเป็นอุปสรรคอย่างยิ่ง ถ้าหากเราใช้ถ้อยคำไม่เหมาะสมกับเวลาและโอกาส
- ความหมายที่ถ่ายทอดความคิดเป็นคำพูด ผู้นำจำเป็นต้องพัฒนาทักษะด้านนี้ให้มาก ถ้าหากผู้นำมีความคิด แต่ไม่สามารถถ่ายทอดความคิดให้ผู้อื่นเข้าใจได้ การจะเป็นผู้นำ จะประสบความสำเร็จได้ยาก

การสื่อสารด้วยถ้อยคำและการเขียน

ถ้อยคำ	การเขียน
การพบปะเป็นรายบุคคล	คำสั่งเป็นลายลักษณ์อักษร
การพบปะเป็นกลุ่ม	หนังสือเวียน
การประชุม	วารสาร
การประชุมคณะกรรมการ	บันทึก

2. การสื่อสารโดยไม่ใช้ถ้อยคำ (nonverbal Communication) เป็นการสื่อสารโดยท่าทางและการเคลื่อนไหว ซึ่งแต่ละบุคคล ก็มีความหมายเฉพาะของตนเอง เมื่อเวลาแสดงพฤติกรรมต่างๆ เช่น การแสดงออกทางสีหน้า ท่าทาง เป็นต้น หากพิจารณาให้ดีแล้ว มีความสำคัญและประโยชน์ไม่น้อย เนื่องจาก (เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2521:198)

- อารมณ์ และความรู้สึกส่วนใหญ่แสดงออกโดยไม่ใช้ถ้อยคำที่ถูกต้องแน่นอน และชัดเจนกว่าการใช้ถ้อยคำ
- ลักษณะท่าทางบางอย่าง เป็นเครื่องชี้เพื่อการเสนอแนะและให้คำแนะนำได้เป็นอย่างดี
- คำพูดอาจบิดเบือนได้ง่ายกว่าการไม่ใช้คำพูด

การทำงานเป็นทีม

ความหมายของการทำงานเป็นทีม

วิวัฒน์ ไรยสกุล (2527, หน้า 12) ได้อธิบายว่า การทำงานเป็นทีม หมายถึงกิจกรรมหรือการมุ่งทำงานใดๆ ก็ตามที่สมาชิกของทีมมีการประสานงานกันอย่างราบรื่น และดำเนินไปในจังหวะเวลา ทั้งนี้โดยที่สมาชิกแต่ละคนในทีมจะต้องรู้อย่างชัดเจน และแสดงบทบาทของตนโดยมีการเคลื่อนไหวที่สอดคล้องสัมพันธ์กันเป็นอย่างดีที่สุด ซึ่งกิจกรรมดังกล่าว จะเป็นการแสดงให้เห็นลักษณะของการเชื่อมโยงเกี่ยวพันซึ่งกันและกันของการกระทำของกลุ่มอย่างใกล้ชิด

เดือนใจ แวงงาม (2534, หน้า 72) ได้ให้ความหมายการทำงานเป็นทีม คือ คนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปทำงานร่วมกันหรือเกี่ยวข้องกันเพื่อความสำเร็จของงานอย่างหนึ่ง

ปรียา คงฤทธิ์ศึกษากร (2536, หน้า 48) ได้ให้ความหมาย การทำงานเป็นทีมว่าการสร้างกลุ่มบุคคลที่ร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติงานตามหน้าที่และความรับผิดชอบเป็นอย่างดี โดยเข้าใจวัตถุประสงค์ขององค์การไปในทิศทางเดียวกันและสมาชิกในกลุ่มนั้นยอมรับบทบาทของตนเอง เพื่อให้สามารถดำเนินงานบรรลุเป้าหมายตามกำหนดไว้

พีเจอร์ และ ชาร์ล (Pigors & Charles, 1969, p.161) เสนอว่า การทำงานเป็นทีมหมายถึง การประสานงานกันอย่างดีและมีความสอดคล้องต้องกันอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน

บริลล์ (Brill, 1976, p.22) ได้ให้ความหมายการทำงานเป็นทีมว่า คือการรวมกลุ่มการทำงานของคน ซึ่งมีความชำนาญเฉพาะแต่ละบุคคล โดยมีการกำหนดจุดมุ่งหมายร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสาร มีการร่วมมือกัน ตัดสินใจร่วมกัน และใช้ความรู้ความสามารถที่มีอยู่ร่วมกันวางแผนทำงานให้สำเร็จ

วูดค็อก (Woodcock, 1989, p.8) ให้ความหมายการทำงานเป็นทีมว่า คือ ผลสำเร็จของงานที่เกิดจากการประสานงานร่วมมือของทุกคน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

จากความหมายของการทำงานเป็นทีมที่ได้กล่าวมาแล้ว พอสรุปได้ว่า การทำงานเป็นทีมคือ การทำงานเป็นกลุ่ม เป็นคณะ ทีมงานประกอบด้วยสมาชิกที่มีความถนัด ความรู้ความชำนาญในการทำงานที่แตกต่างกัน และมีความรับผิดชอบ โดยมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายเดียวกันมีการเคลื่อนไหวที่สอดคล้องสัมพันธ์กันเป็นอย่างดีที่สุด เพื่อให้งานที่ตนรับผิดชอบนั้นบรรลุวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

องค์ประกอบของการทำงานให้เกิดประสิทธิผล

นิพนธ์ จิตต์ภักดี (2528 อ้างอิงจาก Davis Keith, 1979, p.446) กล่าวว่า การทำงานเป็นทีม มีองค์ประกอบใหญ่ 3 ประการ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้ คือ

1. **องค์ประกอบด้านสมาชิกกลุ่ม** ทีมงานจะทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นสมาชิกในทีมควรมีคุณสมบัติ อย่างน้อย 4 ประการ คือ

- มีเจตนาที่ดีและตั้งใจทำงาน หมายถึง ความอยากที่จะทำงานร่วมกัน ภัคดีและชื่อตรงต่อกลุ่ม ยึดมั่นในอุดมการณ์ของกลุ่ม ยอมรับวัตถุประสงค์ที่ได้ช่วยกันกำหนดไว้
- มีทักษะในการทำงาน คือ เชื่อในความสามารถของเพื่อนสมาชิกด้วยกัน และพร้อมที่จะช่วยซึ่งกันและกัน
- มีความร่วมมือและประสานงานกันอย่างดี หมายถึง มีการติดต่อสื่อสารและประสานงานระหว่างสมาชิกด้วยความยินดี มีความรู้สึกว่าคุณคนในกลุ่มมีความสำคัญและยอมรับกันและกัน มีการยืดหยุ่นบทบาทที่แสดงออก และการแสดงออกเป็นการแสดงสภาวะผู้นำ
- มีมนุษยสัมพันธ์ดี คือ มีความไว้วางใจที่จะตระหนักถึงความต้องการและความรู้สึกของบุคคลอื่นในกลุ่ม พยายามปรับค่านิยมให้กลมกลืนกัน มีความไว้นื้อเชื่อใจกัน และพยายามเข้าใจพฤติกรรมของบุคคลอื่น

2. องค์ประกอบด้านผู้นำกลุ่ม ประกอบด้วย

- กลุ่มควรมีผู้นำที่มีความสามารถ มีคุณสมบัติของผู้นำที่ดี คือ อดทน ตั้งใจจริง ไม่หงุดหงิดในความล่าช้าและไม่คอยก้าวหน้าของกลุ่มเมื่อเผชิญกับปัญหาที่ยากก็ยอมรับผิดได้ พยายามให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง ไม่บังคับกลุ่มในการตัดสินใจ และเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้เป็นผู้นำบ้าง ที่สำคัญคือ มีความสามารถในการชักจูงให้สมาชิกเกิดความร่วมมือร่วมใจ
- มีความสามารถขจัดความขัดแย้งของกลุ่ม สามารถใช้ความขัดแย้งนั้นๆ ในทางสร้างเสริม เพราะความขัดแย้งนั้นย่อมเกิดขึ้นได้เสมอในกลุ่ม ซึ่งอาจก่อให้เกิดประสิทธิภาพแก่งานของกลุ่มได้ ถ้าเราเชื่อว่า “ความคิดที่แตกต่างกันนั้นจะทำให้เกิดเป้าหมายและวิธีการที่ดีกว่าเดิม” อย่างไรก็ตามความขัดแย้งนี้อาจจะเป็นอุปสรรคต่อการทำงานของกลุ่มเหมือนกัน ดังนั้นผู้นำกลุ่มที่ดีควรจะต้องรู้ว่า ทำอย่างไรจึงจะใช้ความขัดแย้งของกลุ่มให้เป็นไปในทางที่สร้างเสริมได้
- มีเทคนิคจูงใจสมาชิก
- เอาใจใส่กลุ่ม เพิ่มพูนความรู้ให้แก่สมาชิก ให้เขามีความเชื่อมั่นที่จะทำงาน
- มีความเข้าใจในพฤติกรรมของสมาชิกแต่ละคน
- มีความรอบรู้และความรู้ในการวางแผน การปฏิบัติงานและการติดตามประเมินผลงาน

3. องค์ประกอบด้านการจัดกลุ่ม ประกอบด้วย

- มีเป้าหมายของกลุ่มชัดเจน มีขอบเขตแน่นอน
- มีกลไกย้อนกลับ เพื่อปรับปรุงผลงาน
- มีวิธีการทำงานของกลุ่มอย่างมีระบบซึ่งสมาชิกเข้าใจอย่างดี
- มีรูปแบบการประสานงานอย่างดี เกิดการยึดเหนี่ยวกันในกลุ่ม
- มีการแสวงหาวิธีการที่เหมาะสมอยู่เสมอ
- มีการจัดเงื่อนไขในการเสริมพลังกลุ่มให้ดี

ส่วน วูดค็อก และ ฟรานซิส (Woodcock & Francis, 1994, p.96 – 128) ได้กล่าวว่า การสร้างทีมงานให้เกิดประสิทธิผลได้นั้นจำเป็นต้องมีองค์ประกอบต่างๆ คือ

1. บทบาทที่สมดุล (balanced roles)

จุดแข็งประการหนึ่งของประสิทธิผลของทีม คือ ความสามารถในการผสมผสานทักษะและความสามารถด้านต่างๆ ของบุคคลที่แตกต่างกันเข้าด้วยกันเพื่อให้เหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ ซึ่งจะทำให้เกิดต่อเมื่อสามารถสร้างสมดุลในกลุ่มสมาชิก ผู้บริหารระดับสูงจำนวนมาก มีความเชื่อมั่นว่า “ความสมดุล” เป็นความพยายามที่คุ้มค่า ทั้งนี้ การสร้างทีมงานที่ดีเริ่มจากการคัดเลือกสมาชิกที่ดี เพื่อให้แน่ใจคนเหล่านั้น และเพื่อกำหนดจำนวนบุคลากรได้ถูกต้อง นอกจากนั้น การวิเคราะห์บทบาทของแต่ละคนในทีมยังเป็นสิ่งจำเป็นเพราะแต่ละคนจะมีบทบาทในทีมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะคน บทบาทต่างๆ ในทีมได้แก่

ผู้นำ (leader) ทีมจำเป็นต้องมีผู้นำที่ดี

- การสร้างทีมงาน ซึ่งให้เห็นถึงจุดอ่อนและจุดแข็ง
- กำหนดถึงขอบเขตในการมีส่วนร่วม
- กำหนดวัตถุประสงค์และควบคุมการปฏิบัติงาน
- การจัดประชุม
- การจัดโครงสร้าง
- เป็นบุคคลที่สามารถดึงเอาส่วนดีที่สุดของแต่ละคนออกมาใช้และเป็นผู้

ทบทวนความต้องการต่างๆ ของทีม

ผู้สนับสนุน (expert) ผู้เชี่ยวชาญจะเป็นบุคคลในตำแหน่งบัญชี วิศวกร ผู้ฝึกอบรม ผู้เชี่ยวชาญด้านบุคคล หรือผู้เชี่ยวชาญด้านอื่นๆ ผู้เชี่ยวชาญมีบทบาทพื้นฐานที่ทำให้ทีมมีความเชี่ยวชาญพิเศษ

2. วัตถุประสงค์ที่ชัดเจนและเป้าหมายเป็นที่ยอมรับ (clear objectives and agreed goals)

หากวัตถุประสงค์ของกิจกรรมมีความชัดเจน จะทำให้คนสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีคุณค่า สามารถตัดสินใจในสิ่งที่เกี่ยวข้องและมีความสำคัญ นอกจากนั้น ยังทำให้สมาชิกของทีมได้รับเพื่อกำหนด วัตถุประสงค์ดังนั้น ผู้บริหารระดับสูงของทีมจึงต้องให้ความสำคัญต่อการเริ่มการสร้างทีมงานด้วย โดยการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนก่อน

เมื่อกระบวนการของทีมสามารถกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน โดยสมาชิกทุกคนเห็นชอบที่จะดำเนินการตามวัตถุประสงค์นั้น ถือว่าเป็นความสำเร็จอย่างมากซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกมีแรงจูงใจเพิ่มขึ้น มีการแก้ไขปัญหาที่ดีขึ้น มีความคิดริเริ่มมากขึ้น แต่ต้องการการจัดการน้อยลง สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นผลลัพธ์ ที่ต้องการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนและการกำหนดเป้าหมายที่ได้รับการยอมรับ

2. การเปิดเผยและการเผชิญหน้า (openness and confrontation)

ทีมจะทำงานได้ดี ต้องเป็นทีมที่สามารถจัดการกับปัญหาการเผชิญหน้ากัน และสามารถทำให้สมาชิกเปิดเผยต่อกันให้มากที่สุด

2. แนวความคิดเรื่องการพัฒนาแบบทางเลือก(Alternative) หรือ Multiplicity Paradigm

ระหว่างปี ค.ศ.1960-1970 อันเป็นทศวรรษแรกของการพัฒนา องค์การสหประชาชาติถือว่าอัตราการเจริญเติบโตของผลผลิตรวมของชาติ (Gross Nation Product- GNP) ในอัตราร้อยละ 6 ต่อปีเป็นดัชนีวัด “การพัฒนา” ของประเทศกำลังพัฒนาทั่วโลก ซึ่งกลยุทธ์การพัฒนาขององค์การสหประชาชาติในทศวรรษแรกนี้ได้ถูกมองว่าเป็นการส่งเสริมให้เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยผลของการพัฒนาที่คาดหวังนี้ ได้ถูกนำไปสู่ประชาชนในประเทศกำลังพัฒนา โดยกลยุทธ์ที่ถูกมองว่าเป็นการส่งเสริมให้เกิดความเติบโตทางเศรษฐกิจได้เน้นไปที่แนวคิดของการทำให้เป็นอุตสาหกรรม (Industrialization) และแนวคิดการทำให้ทันสมัย (Modernization) ดังนั้น แนวความคิดการใช้การสื่อสารเพื่อการพัฒนาในช่วงแรกๆ จึงมักยึดทฤษฎีกระสุนปืนหรือทฤษฎีเข็มฉีดยา (Bullet Theory or Hypodermic-Needle Theory) ซึ่งเห็นว่าการสื่อสารเป็นการให้สิ่งเร้าที่จะต้องเกิดการตอบสนองจากผู้รับสารอย่างแน่นอน และแบบจำลองของการสื่อสารเพื่อการพัฒนา ในระยะแรกนี้ สารจะถูกส่งออกไปในลักษณะของการสื่อสารทางเดียว (One-way Communication) จากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร (ชุมพร สังคปริษา, 2529 อ้างถึงใน ประดิษฐ์ อติญธิ, 2542 :17-18)

สำหรับในประเทศไทยนั้น กาญจนา แก้วเทพ ได้แสดงความคิดเห็นว่าแนวคิดการพัฒนาได้เริ่มเข้ามาในราวปี พ.ศ.2500 โดยเฉพาะในเริ่มแรกนั้น การตีความแนวคิดการพัฒนายังเป็นไป

ในลักษณะเดียวกับที่อื่นๆ โดยเฉพาะที่ยุโรปและอเมริกา ซึ่งเป็นต้นของแนวคิดด้านการพัฒนาของไทยในขณะนั้น นั่นก็คือการพัฒนาที่ถูกตีความให้หมายถึง “การทำให้ทันสมัย” “การเปลี่ยนแปลงให้เป็นตะวันตก” “การทำประเทศให้เป็นอุตสาหกรรม” “การพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อการกินดีอยู่ดี” “การเจริญเติบโตทางด้านวัตถุ”(กาญจนา แก้วเทพ, 2542 :18-19)

เมื่อประเทศโลกที่สามได้ดำเนินตามแนวคิดการพัฒนาดังกล่าว โดยการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานและเพิ่มจำนวนสื่อมวลชน (Mass media) จนเมื่อหนึ่งทศวรรษผ่านไป ความสงสัยและปัญหาจากผลกระทบของการพัฒนาต่างๆ ที่เกิดขึ้น เนื่องจากจำนวนคนรวยก็ยิ่งรวยมากขึ้น แต่ในขณะที่คนจนซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศก็ยังคงยากจนอยู่ เกิดการขยายตัวของช่องว่างทางเศรษฐกิจและสังคมกว้างขึ้นระหว่างคนรวยกับคนจน (เรื่องเดียวกัน, 2542: 19)

แนวความคิดการพัฒนาแบบ Alternative จึงได้ถือกำเนิดขึ้น อันถือว่าการเสนอวิธีอันใหม่ทั้งหมดของการพัฒนา ดังที่ เอฟเวอร์เรต เอ็ม โรเจอร์ส (Everette M.Rogers) ได้นำเสนอคุณลักษณะสำคัญๆ ของกระบวนการทัศน์ใหม่ของการพัฒนา ที่ค่อนข้างคำนึงถึงมิติของการเมืองในความหมายของการจัดสรรและกระจายอำนาจที่มาจากแหล่งต่างๆ ของสังคม ดังนี้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2543 : 30)

- 2.1 ต้องมีการกระจายข่าวสารข้อมูล และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และสังคมอย่างเสมอภาคยุติธรรม
- 2.2 ประชาชนต้องมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในการพัฒนาตนเอง ทั้งในระดับวางแผนและการดำเนินการ
- 2.3 ดังนั้นการวางแผนพัฒนาต้องมีลักษณะกระจายอำนาจ และต้องเน้นการนำเอาทรัพยากรจากท้องถิ่นมาใช้ ในกระบวนการพัฒนา
- 2.4 ต้องมีการประสานวัฒนธรรม-ประเพณีเข้ากับระบบสมัยใหม่ เพราะฉะนั้น “ ความทันสมัย” ต้องหมายถึงการผนวกประสานทั้งความคิดใหม่และเก่าเข้าด้วยกันโดยในแต่ละท้องถิ่นก็จะมี ความแตกต่างกันออกไป

ส่วน มาร์ค เนอร์ฟิน (Marc Nerfin) ได้เสนอกระบวนการทัศน์ของการพัฒนาแนวใหม่ไว้ ดังนี้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2543 : 32)

1. Need-oriented เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนเป็นหลัก ความต้องการนี้ รวมทั้งความต้องการด้านวัตถุและที่นอกเหนือจากวัตถุ(เช่น ความอบอุ่นในครอบครัว โดยถือว่า นอกเหนือจากปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตแล้ว คนเรายังต้องการมีความเป็นมนุษย์ที่ต้องการจะแสดงออก ต้องการความริเริ่มสร้างสรรค์ ต้องการความเสมอภาค มีศักดิ์ศรี และเป็นผู้กำหนดชะตากรรมตนเอง

2. Endogenous เป็นการพัฒนาที่เกิดมาจากแกนกลางของแต่ละสังคม เกิดมาจากเอกลักษณ์ ค่านิยม และวิสัยทัศน์ของสังคมนั้นๆ มิใช่เป็นการพัฒนาที่นำเข้ามาจากสังคมอื่นๆ

3. Self-Reliance เป็นการพัฒนาที่พึ่งพาความแข็งแกร่ง และอาศัยทรัพยากร ไม่ว่าจะ เป็นวัตถุ แรงงานบุคคล รวมทั้งภูมิปัญญา-วัฒนธรรม ของสังคมนั้นๆ คำว่า “การพึ่งพากัน” นี้ หมายถึง “การพึ่งพาแบบส่วนรวม” ที่ภาษาไทยเรียกว่า “พึ่งพาอาศัยกัน” (Collective self-reliance) ซึ่งเท่ากับเป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันด้วย ในทางปฏิบัติ ชุมชนแต่ละแห่งสามารถ จะสร้างระบบการพึ่งพาอาศัยกับระดับโลก แต่ทว่าต้องมีรากฐานปักหลักอยู่ที่ท้องถิ่นของตนเอง

4. Ecologically sound เป็นการพัฒนาที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีเหตุมีผล อย่าง คำนึงถึงศักยภาพของชุมชน ที่จะจัดการกับการพัฒนานั้น รวมทั้งต้องคำนึงถึงการใช้ทรัพยากร อย่างยั่งยืนยาวนานถึงคนรุ่นต่อไปด้วย เปิดโอกาสให้ทุกคนมีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรอย่างเท่าเทียมกัน การพัฒนาหรือการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ต้องดำเนินการอย่างระมัดระวังให้สอดคล้อง เหมาะสมกับสภาพสังคมและระดับวัฒนธรรมของท้องถิ่น

5. Based on Structural Transformations เป้าหมายการพัฒนาต้องเน้นการพัฒนาที่ ครอบคลุมมิติทุกด้านของสังคม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความสัมพันธ์ทางสังคม กิจกรรมทางเศรษฐกิจ การแบ่งพื้นที่ใช้สอยของสังคม รวมทั้งโครงสร้างอำนาจ โดยการจัดระบบให้ประชาชนที่ได้รับ ผลกระทบจากการพัฒนาเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจและสามารถดำเนินการบริหารจัดการได้ด้วยตนเอง (Self-management) ตัวอย่างเช่น แนวคิดเรื่องการให้ชุมชนจัดการบริหาร ทรัพยากรธรรมชาติด้วยตนเอง เป็นต้น

จากการที่แนวคิดการพัฒนาได้เปลี่ยนแปลงไป แนวคิดการใช้การสื่อสารเพื่อการพัฒนา ก็ มีการปรับตัวตามเพื่อให้การสื่อสารสามารถมีประสิทธิภาพเหมาะสมในการพัฒนาดังกล่าว ใน ทัศนะของ เนวิล จายาวีรา (Nevill Jayaweera) ได้มองการสื่อสารเป็นสองลักษณะ คือ การสื่อสาร

เพื่อการพัฒนา (Development Communication) และการสื่อสารเพื่อสนับสนุนการพัฒนา (Development Support Communication) Jayaweera อธิบายว่า ในอดีตความแตกต่างของลักษณะทั้งสองนี้แทบไม่เคยถูกนำมาพิจารณาเลย ซึ่งความหมายระหว่างลักษณะของการสื่อสารทั้งสองแบบนี้ แสดงได้ในตาราง (ประดิษฐ์ อติญธิ, 2542 : 23-2)

ตารางการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่าง Development Communication (DC) และ Development Support Communication (DSC)

<u>Development Communication (DC)</u>	<u>Development Support Communication (DSC)</u>
1.โดยทั่วไปมักใช้กับในระดับชาติหรือระดับมหภาค	1.มักนำไปใช้กับในระดับจุลภาคหรือท้องถิ่น
2.บทบาทหน้าที่ไม่เจาะจงและคลุมเครือ	2.มีบทบาทโดยตรงและเกี่ยวข้องกับผลลัพธ์และเป็นจุดหมายที่คาดหวัง
3.เป็นลักษณะopen-ended และการโน้มน้าวใจ	3.อยู่ในขอบเขตของเวลา โดยยึดตามแบบแผนของการรณรงค์
4.อาศัยผลของลักษณะดั้งเดิมของเทคโนโลยี	4.คือทิศทางของข้อมูลที่จะมีความระมัดระวังตามเนื้อหา
5.จำกัดเพียงสื่อที่ต้องใช้เทคโนโลยีหรือสื่อมวลชน	5.ใช้สื่อทั้งหมด
6.จากบนลงล่างและเป็นระดับชั้น	6.มีการเข้ามีส่วนร่วมและการโต้ตอบ
7.การวิจัยทำได้ยากลำบาก เช่นมีขอบข่ายของความเปลี่ยนแปลงที่กว้างใหญ่ ทำให้ยากลำบากที่จะเข้าถึงและควบคุม ดังนั้นจึงมีงานวิจัยจำนวนน้อย	7.การวิจัยทำได้ง่าย ความเปลี่ยนแปลงสามารถแบ่งแยก ควบคุมและทำการวัดได้ ดังนั้นจึงเป็นงานวิจัยส่วนใหญ่ในปัจจุบัน
8.เสื่อมความน่าเชื่อถือลงไปทุกปี	8.ความน่าเชื่อถือได้เพิ่มขึ้นอย่างมหาศาลซึ่งUN ก็ได้นำไปประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางรวมถึงทั้งในตัวแทนการพัฒนาทั้งในระดับชาติและนานาชาติ

ดังนั้น อาจสรุปได้ว่า การใช้การสื่อสารเพื่อการพัฒนาในแนวทางใหม่นั้น เราจะไม่นับการสร้างระบบพื้นฐานทางเทคโนโลยีการสื่อสาร เช่น เครือข่ายวิทยุ โทรทัศน์ หรือโทรคมนาคม

อื่นๆ เป็นสำคัญอีกต่อไป หรือไม่ได้มีการใช้กลยุทธ์การสื่อสารที่ฟังฟังสื่อใหญ่ (Big media) ที่มีขอบเขตประสิทธิผลครอบคลุมได้กว้างไกลหรือใช้รูปแบบการโน้มน้าวชักจูงใจจากระดับบนสู่ระดับล่างเพียงอย่างเดียวอีกต่อไป แต่หากเป็นการนำเอาโครงสร้างทางการสื่อสารต่างๆ เหล่านี้มาใช้ให้เกิดความสอดคล้องกับเป้าหมายและกลยุทธ์ของการพัฒนาซึ่งมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละโครงการ (ประดิษฐ์ อติญธิ, 2542 :24-25)

3. แนวความคิดเรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication)

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเริ่มเกิดขึ้นและแพร่หลายในช่วงกลางทศวรรษ 1970 เนื่องมาจากความล้มเหลวของโครงการพัฒนาชนบทที่ให้ความสำคัญกับการถ่ายโอนเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มผลผลิตและความเจริญมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ จากประสบการณ์ขององค์กรพัฒนาระหว่างประเทศต่างๆ เช่น World Bank, International Labour Organization และ Food and Agriculture Organization (FAO) พบว่าโครงการพัฒนาชนบทที่ดำเนินงานในประเทศด้อยพัฒนาในแอฟริกาไม่ประสบผลสำเร็จเนื่องจากประชาชนระดับล่าง ไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมและผลประโยชน์ใดๆ ซึ่งสมาชิกองค์กรพัฒนาระหว่างประเทศที่เข้าร่วมประชุม World Conference on Agrarian Reform and Rural Development (WCARRD) ที่กรุงโรม ในปี ค.ศ. 1979 ได้สรุปสาเหตุของความล้มเหลวของการพัฒนารูปแบบเก่าว่า เกิดจากการที่คนยากจนขาดการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังในโครงการพัฒนาที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อช่วยเหลือคนยากจนเหล่านั้น (สุนทรี ธาราธิคุณ, 2542 : 36-37)

ปัจจุบันจึงพบว่าการเปลี่ยนแปลงแนวคิดการพัฒนาเสียใหม่โดยหันมาให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน (Participate) และมุ่งให้ประชาชนพัฒนาตนเองโดยยืนอยู่บนพื้นฐานแห่ง “การพึ่งตนเอง” (Self Reliance) มิใช่หวังพึ่งรัฐหรือปัจจัยภายนอกแต่เพียงอย่างเดียว (ประดิษฐ์ อติญธิ, 2542 :20) ดังนั้น ในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 และฉบับที่ 9 สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จึงได้เปิดโอกาสให้ตัวแทนภาคประชาชนในส่วนต่างๆ ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาประเทศด้วย นักวิจัยและนักพัฒนาที่หันมาสนใจการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงต้องทำตัวใหม่ เป็น “ถ้อยน้ำชา” ที่ว่างมากๆ เพื่อที่จะเรียนรู้จากชาวบ้าน และสลับคราบ “ผู้เชี่ยวชาญ” ผู้รู้(เกือบ)ทุกอย่างออกไป (สุธี ประศาสน์เศรษฐ, 2543 : 156) โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกับประชาชน อันถือว่าการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ดังนั้น การพัฒนาดังกล่าวจึงต้องอาศัยการสื่อสารกับประชาชนอย่างใกล้ชิด เพื่อให้

ทราบถึงปัญหาและความต้องการของประชาชน ดังที่ ศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา-ประชาสังคม จังหวัดเชียงใหม่ได้พยายามสร้างกระบวนการดังกล่าวอยู่

ส่วน บอร์ดอร์เนฟ (Bordenave, 1977) เสนอว่า จำเป็นต้องมีการปฏิรูประบบการสื่อสารของชุมชนเสียใหม่ โดยเขาตั้งข้อสังเกตว่า เพราะเหตุใดการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) จึงทำงานอย่างได้ผลมากกว่าการสื่อสารมวลชน ดังนั้น หากผู้ดำเนินงานพัฒนา ต้องการให้การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและการกระทำของประชาชนอย่างแท้จริงแล้ว ก็ต้องเรียนรู้และนำเอาหลักการบางอย่างจากระบบการสื่อสารระหว่างบุคคลมาใช้ในการสื่อสารเพื่อการพัฒนา โดยเริ่มแรกต้องเริ่มจากการปรับเปลี่ยนเป้าหมายของการสื่อสารที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ฝ่ายของผู้รับแต่เพียงอย่างเดียว มาเป็นเป้าหมายที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงจากทั้งสองฝ่าย ทั้งด้านผู้ส่งสารและผู้รับสาร ในกระบวนการสื่อสารต้องมีการสร้างกลไกที่จะเอื้ออำนวยให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นอย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา นี่จะเป็นหลักการพื้นฐานสำหรับการสร้างกระบวนการที่ศึนใหม่ เรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory communication) ต่อไป (กาญจนา แก้วเทพ, 2543 : 25)

สำหรับขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการพัฒนานั้น นอร์แมน อัฟฮอฟ (Norman Uphoff, 1981 อ้างถึงใน จิระวรรณ ตันกูรพันธ์, 2542 : 22-23) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

- 1.การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making)
- 2.การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation)
- 3.การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits)
- 4.การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

โดยอัฟฮอฟได้แบ่งการพิจารณาการมีส่วนร่วมเป็น 2 นัย คือ

1.มิติของการมีส่วนร่วม แบ่งเป็น 3 ประเด็น คือ

- ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการปฏิบัติงาน ในการรับผลของกิจกรรม และในการประเมินผล

- ผู้มีส่วนร่วม โดยพิจารณาถึงสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม
- วิธีการเข้าร่วม พิจารณาจากสาเหตุเชิงใจ ลักษณะการร่วม ขอบเขต ระยะเวลา หรือลักษณะกิจกรรมที่ร่วม

2. บริบทหรือสภาพเงื่อนไขสถานการณ์ซึ่งแวดล้อมการมีส่วนร่วม พิจารณา 2 ส่วน

- สภาพแวดล้อมของโครงการ ได้แก่ รูปแบบของโครงการ ประโยชน์ที่ได้รับ
- สภาพแวดล้อมอื่นซึ่งกระทบกิจกรรม เช่น สภาพแวดล้อมในอดีต ประสบการณ์ผู้เกี่ยวข้อง สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม

วิทยาการกระบวนการมีส่วนร่วม

กระบวนการกลุ่ม (group process) เป็นกระบวนการที่มีความจำเป็นต้องนำมาใช้ในการจัดเวทีประชาคมเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมสูงสุด (maximum participation) และบรรลุนานสูงสุด (maximum performance) ซึ่งจะทำให้ได้ประสิทธิผลสูงสุด ผู้จัดเวทีประชาคมและผู้ใช้กระบวนการกลุ่มควรมีความเข้าใจและมีทักษะในกระบวนการมีส่วนร่วมแบบต่างๆ เช่น Participatory Rural Appraisal PRA, Appreciation-Influence-Control AIC, Future Search Conference FSC รวมทั้งทักษะในเทคนิคพื้นฐานเพื่อส่งเสริมการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การสร้างมิตรภาพและเจตนาารมณร่วมกัน การหลอมรวมความแตกต่าง การบริหารจัดการความขัดแย้งภายในกลุ่มการคิดเป็นระบบ การระดมสมอง และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่ม (ทวีศักดิ์ นพเกษร, 2543, หน้า 27)

Participatory Rural Appraisal หรือ PRA กำเนิดจากแนวคิดที่ว่า การศึกษาชุมชนเป็นสิ่งที่ชุมชนควรกระทำ เพราะยังมีเรื่องราวอีกหลายอย่างที่ในชุมชนเดียวกันไม่รู้ ไม่ได้นึกคิด หรือมองข้ามหรือยังมีความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง เช่น ไม่ได้ตระหนักถึงปัญหาที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้ ปัญหาบางอย่างที่เผชิญอยู่ หรือบางครั้งอาจจะสัมผัส รับรู้ปัญหา แต่ไม่รู้ว่าสาเหตุมาจากอะไร ทำให้ไม่สามารถหาช่องทางป้องกัน หรือแก้ไขปัญหานั้นๆ ได้

ลักษณะสำคัญของเทคนิค PRA

1. เป็นการศึกษาร่วมกันที่คนภายในชุมชนเป็นผู้ศึกษาวิเคราะห์เอง โดยผ่านกระบวนการเสวนากลุ่ม

2. นักพัฒนาจะมีบทบาทเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกในกระบวนการเสวนา เรียนรู้ (Facilitator) มากกว่าเป็นประธาน หรือผู้นำ และต้องอยู่ร่วมในกระบวนการตั้งแต่ต้นจนจบ
3. วัตถุประสงค์ของการศึกษาจะเน้นที่ผลประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น และตัวคนที่เข้าร่วมในกระบวนการ ให้มีความสามารถในการวิเคราะห์ การตัดสินใจ และศักยภาพในการแก้ไขปัญหาของชุมชนได้มากยิ่งขึ้น
4. การทำเทคนิค PRA จะไม่ตั้งต้นที่ความรู้สาขาใดสาขาหนึ่ง หากแต่จะเริ่มจากสิ่งที่ชาวบ้านรู้ ชาวบ้านคิด รู้สึกและเชื่อเช่นนั้น แล้วค่อยๆ จัดกระบวนการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ข้อมูลระหว่างกัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

เทคนิค A-I-C (Appreciation Influence Control)

AIC เป็นเทคนิคที่พัฒนามาจากแนวคิดของสถาบันเอกชนชื่อ Organization for Development : an International Institute (ODII) ตั้งขึ้นโดย ทูริด ซาโต้ และ วิลเลียม อี สมิธ (Ms. Turid Sato and Dr. William E. Smith) กระบวนการนี้ได้นำมาทดลองและเผยแพร่ในประเทศไทยโดยสถาบัน ODDI ร่วมกับสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาในประเทศไทย (TRDI) และสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน (PDA) จากการศึกษาได้พบว่า กระบวนการเทคนิค AIC เป็นกระบวนการที่มีศักยภาพในการสร้างพลังและกระตุ้นการยอมรับของชาวบ้านให้ร่วมพัฒนาชุมชนและยังมีศักยภาพที่จะขยายผลได้ เทคนิค AIC ที่นำมาประยุกต์สำหรับการประชุมระดมความคิดในการพัฒนาหมู่บ้าน คือ เทคนิคการระดมความคิดที่ให้ความสำคัญต่อความคิดและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนบนพื้นฐานแห่งความเสมอภาคเป็นกระบวนการที่นำเอาคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา

กระบวนการเทคนิค AIC เป็นเทคนิคที่ง่าย และสามารถนำมาประยุกต์ให้เหมาะสำหรับการวางแผนพัฒนาหมู่บ้านและการกำหนดแผนปฏิบัติ และยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการระดมความคิดเห็นและขั้นตอนที่จะรวบรวมความคิดและความต้องการไว้ในแผนได้ เพราะในส่วนของรายละเอียดของเทคนิค AIC มีเทคนิควิธีการประชุมระดมความคิดที่เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมระดมความคิดได้มีส่วนร่วมอย่างเป็นประชาธิปไตย มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งทำให้เข้าใจถึงสภาพปัญหา ข้อจำกัด ความต้องการ และศักยภาพของผู้ที่ระดมความคิดทุกคน

เทคนิค AIC เป็นวิธีการที่รวมพลังปัญญา และพลังสร้างสรรค์ของแต่ละคนเข้ามาเป็นพลังในการพัฒนา ซึ่งมีขั้นตอน 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนการสร้างความรู้ (appreciation หรือ A)

เป็นขั้นตอนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ขั้นตอนนี้จะเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนแสดงข้อคิดเห็นรับฟัง และหาข้อสรุปร่วมกันอย่างเป็นประชาธิปไตย โดยใช้การวาดรูปเป็นสื่อในการแสดงข้อคิดเห็นแบ่งเป็น 2 ช่วงคือ 1) การวิเคราะห์สถานการณ์ของหมู่บ้านในปัจจุบัน 2) การกำหนดอนาคตของหมู่บ้านว่าต้องการให้เกิดการพัฒนาในทิศทางใด (A2)

2. ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา (influence หรือ I)

คือ ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ในช่วง (A2) และเป็นช่วงการหามาตรการหรือวิธีการในการพัฒนาและการค้นหาเหตุผลเพื่อจัดลำดับความสำคัญตามความเห็นของกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุม แบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ 1) การคิดโครงการที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์ 2) การจัดลำดับความสำคัญของโครงการ โดยแยกออกเป็น 3 ประเภท คือ กิจกรรมหรือโครงการที่ชาวบ้านทำเอง กิจกรรมหรือโครงการที่ชาวบ้านทำเองบางส่วนและขอความช่วยเหลือจากแหล่งทุนภายนอก และกิจกรรมหรือโครงการที่สามารถขอจากภาครัฐโดยผ่านตำบล

3. ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ (Control หรือ C)

คือ การนำเอาโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ มาสู่การปฏิบัติและจัดกลุ่มผู้ดำเนินงานซึ่งจะรับผิดชอบต่อโครงการหรือกิจกรรมขั้นตอนนี้ โดยแบ่งออกเป็น 2 ช่วงได้แก่ 1) การแบ่งกลุ่มรับผิดชอบ 2) การตกลงในรายละเอียดในการดำเนินงาน

สรุป เทคนิค AIC เป็นเทคนิคที่ระดมความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนเพื่อช่วยกันวางแผนเพื่อการพัฒนาชุมชน เป็นเทคนิคที่มีศักยภาพในการสร้างพลังและกระตุ้นการยอมรับของชาวบ้านให้มีส่วนร่วมในการคิด การวางแผนเพื่อการพัฒนาชุมชน ของตนเอง(ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2543, หน้า 91-93)

เทคนิค Future Search conference การสร้างอนาคตร่วมกัน

ความเป็นมา

F.S.C เป็นเทคนิคในการประชุมและมีส่วนร่วมที่พัฒนาจากหลักการทางสังคมจิตวิทยา โดยภาคธุรกิจในอังกฤษ และสหรัฐอเมริกา มีการพัฒนามาตลอดระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา องค์กรอื่นๆ นอกภาคธุรกิจในประเทศต่างๆ ได้นำเทคนิค F.S.C ไปใช้อย่างแพร่หลาย อย่างไรก็ตาม F.S.C เพิ่งมีการนำมาใช้ในประเทศไทยเพียง 3 ปีเท่านั้น และยังคงอยู่ในวงจำกัด องค์การสหประชาชาติ (UNFPA) ร่วมกับ FIT (Foundation for International Training Canada) และสมาคมวางแผนครอบครัวแห่งประเทศไทย นำมาใช้และเผยแพร่ตั้งแต่ปี พ.ศ.2539

ความหมาย

F.S.C เป็นกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการของผู้แทนกลุ่มหลายประเภท หลายระดับ ซึ่งต่างก็มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องนั้น มาร่วมกันทำงานโดยนำประสบการณ์ของแต่ละคนมาสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันในเรื่องนั้น และได้แผนหรือแนวทางปฏิบัติให้ไปถึงวิสัยทัศน์ของกลุ่ม โดยมีจิตสำนึกพันธะสัญญาร่วมกัน เป็นกระบวนการที่ใช้นาटक เป็นจุดประสงค์ที่เต็มไปด้วยความหวังในการทำงาน แทนการใช้ปัญหาและการแก้ไขปัญหาเป็นตัวตั้งในการทำงานซึ่งมักทำให้เกิดความขัดแย้ง รู้สึกท้อแท้สิ้นหวังในการแก้ปัญหา F.S.C ช่วยทำให้เป้าหมายระยะยาวและแนวทางของกลุ่มองค์กรชัดเจนขึ้น เป็นเป้าหมายร่วมกันที่สมาชิกทุกคนยอมรับ และช่วยเพิ่มพันธสัญญา ของสมาชิกในการร่วมมือปฏิบัติตามแผนหรือแนวทางของกลุ่มเพื่อไปสู่อนาคตร่วมกัน ของกลุ่มตามที่ได้ตกลงกันได้

เมื่อผู้เขียนนำกระบวนการ F.S.C ไปทดลองประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานพัฒนาร่วมกันกับชุมชนต่างๆ ในจังหวัดพิษณุโลก ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2539 พบว่ากระบวนการ F.S.C กระตุ้นให้ประชาชนตื่นตัวคิดเป็นระบบ กล้าแสดงความคิดเห็นในการพัฒนา มีพลังและกำลังใจในการพึ่งตนเอง เกิดเครือข่ายชุมชนสร้างและผู้นำตามธรรมชาติของชุมชนให้ปรากฏ ข้าราชการศรัทธาในศักยภาพของชุมชนมากขึ้นและเกิดเครือข่ายผู้นำชุมชนกับข้าราชการ

วัตถุประสงค์

1. ร่วมกันทำความเข้าใจ สถานการณ์ในอดีตและปัจจุบัน ที่มีความเชื่อมโยง ซึ่งจะมีผลกระทบ
2. เพื่อนำเสนอภาพรวมของสถานการณ์ปัจจุบัน
3. เพื่อลงมติและสร้างพันธสัญญา ในการมีวิสัยทัศน์ของอนาคตร่วมกัน
4. เพื่อรวบรวมแนวคิด ความเข้าใจ ข้อมูลพื้นฐาน แผนปฏิบัติการ ที่จะใช้ในการสร้างอนาคตร่วมกัน

ผลลัพธ์จากการประชุมแบบ F.S.C

1. เข้าใจปัจจัย องค์ประกอบ เหตุการณ์ในอดีตที่มีผลต่อสภาพปัจจุบันและแนวโน้มที่มีผลกระทบต่ออนาคต
2. ทุกคนเห็นภาพรวมเป็นภาพเดียวกัน เกิดวิสัยทัศน์ในอนาคตร่วมกันที่เต็มไปด้วยความหวังและพันธสัญญาร่วมกัน
3. ทุกคนเกิดความตระหนัก ได้แลกเปลี่ยนแนวคิดใหม่ๆ ร่วมกัน เป็นการขยายเครือข่าย มีสัมพันธภาพที่ดี เข้าใจและเห็นคุณค่าซึ่งกันและกัน ความคิดทุกอย่างอยู่ในสมองของทุกคนและตระหนักว่าทุกคนลงเรือลำเดียวกัน มีจุดมุ่งหมายปลายทางร่วมกัน มีแผนงานที่ชัดเจนร่วมกัน

ลักษณะการประชุม

การประชุม F.S.C เต็มรูปแบบจะใช้เวลา 2 – 3 วัน จำนวนคนที่พอเหมาะประมาณ 50 – 60 คน ถ้าคนน้อยเกินไป ความหลากหลายทางความคิดและประสบการณ์จะน้อย ถ้าคนมากเกินไปจะทำให้ใช้เวลามาก ควบคุมได้ยาก การบริหารจัดการประชุมไม่สะดวก วิทยากรดูแลกระบวนการได้ไม่ทั่วถึง

กระบวนการในการประชุมจะเริ่มจากการสร้างสัมพันธภาพสมาชิกในกลุ่มและแบ่งผู้เข้าประชุมเป็นกลุ่มย่อย กลุ่มละไม่เกิน 10 คน กลุ่มย่อยที่จะใช้บ่อยมี 2 แบบ คือ กลุ่มผสม สมาชิกในกลุ่มมีลักษณะหลากหลาย มีพื้นฐานและสถานะทางสังคมแตกต่างกัน แต่ละคนเป็นตัวแทนกลุ่มชุมชน องค์กรย่อยที่เป็นส่วนประกอบของกลุ่มชุมชนขนาดใหญ่ กลุ่มเฉพาะ สมาชิกในกลุ่มจะมีลักษณะเฉพาะบางประการ ร่วมกัน เช่น มีสถานะทางสังคมระดับเดียวกัน หน้าที่ความรับผิดชอบเหมือนกัน มีอาชีพเดียวกัน มีเพศเดียวกัน มาจากพื้นที่หรือสถานที่เดียวกัน มีวัยใกล้เคียงกัน มีพื้นฐานความรู้ใกล้เคียงกัน

บางกิจกรรมในการประชุมจะใช้กลุ่มผสม กิจกรรมจะใช้กลุ่มเฉพาะ บางกิจกรรมจะใช้กลุ่มใหญ่ทั้งหมด กระบวนการสนับสนุนให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ข้อมูลในอดีต ประเด็นต่างๆ ที่สัมพันธ์เพื่อเชื่อมโยงเหตุการณ์ ประสบการณ์ของสังคมโลก ประเทศ จังหวัด ชุมชน และตัวผู้เข้าร่วมประชุมเองในอดีตกับปัจจุบัน สรุปและตรวจสอบสภาพเหล่านี้ เป็นการเชื่อมโยงให้เห็นถึงพลังและความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันของการเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่างๆ ในโลก ประเทศ ชุมชน บุคคล ที่เกี่ยวข้องกันอยู่ สุดท้ายการประชุมจะมุ่งไปสู่แผนยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี แผนปฏิบัติการสำหรับอนาคตขององค์กรหรือกลุ่ม ผู้เข้าร่วมประชุมจึงควรมีความหลากหลายในทุกระดับ เช่น การประชุมแก้ไขวิกฤตเศรษฐกิจของชุมชนระดับตำบล ผู้เข้าร่วมประชุมควรเป็นตัวแทนจากกลุ่มย่อยโอกาส คนตกงาน แรงงานรับจ้าง เกษตรกรรายย่อย เกษตรกรรายใหญ่ พ่อค้า องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น อุตสาหกรรม กลุ่มองค์กร ชุมชนต่างๆ กลุ่มข้าราชการในตำบล อำเภอ เป็นต้น หากเป็นการประชุมในองค์กร ผู้เข้าร่วมประชุม ควรมีความหลากหลายตั้งแต่ผู้บริหารสูงสุด ตัวแทนเจ้าหน้าที่ในทุกระดับและทุกหน่วยในองค์กร อาจเชิญคนนอกเข้าร่วมด้วย

บทบาทของผู้เข้าร่วมประชุม

1. เป็นผู้ค้นหาข้อมูล ให้ข้อมูล ประสบการณ์ วิเคราะห์ข้อมูล
2. ช่วยกันทำงานภายในกลุ่มตามที่ได้รับมอบหมายให้ทันเวลาที่กำหนด
3. ช่วยกันสร้างภาพของอนาคตที่พึงปรารถนา
4. ค้นหา “ความคิดเห็นร่วม” ของกลุ่ม

5. ช่วยกันกำหนดกิจกรรมที่จะนำ “ความคิดเห็นร่วม” ไปสู่การปฏิบัติ

6. ในกลุ่มย่อยให้มีการแบ่งหน้าที่เป็นผู้นำสนทนา ผู้บันทึก ผู้ควบคุมเวลา ผู้ควบคุมแผ่นพลิก ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

- ผู้นำสนทนา (ผู้ดำเนินการอภิปราย)
  - พยายามกระตุ้นให้ทุกคนได้มีโอกาสพูด และแสดงความคิดเห็น
  - ดูแลทุกคนให้เข้าใจและการทำงานตามเงื่อนไขและเวลาที่กำหนด
  - พยายามให้สมาชิกในแต่ละกลุ่มเป็นผู้ฟังที่ดี
- ผู้จดบันทึก
  - เขียนข้อความสำคัญๆ ที่สมาชิกในกลุ่มพูดบันทึกให้กระชับ ชัดเจนตามที่สมาชิกพูด
  - สรุปรวบรวมร้อยรัดประเด็นสำคัญ เตรียมนำเสนอรายงานของกลุ่มต่อที่ประชุม
- โฆษกกลุ่ม (ผู้นำเสนอรายงาน)
  - รายงานความคิดเห็นของกลุ่มต่อที่ประชุมใหญ่ให้กระชับ ชัดเจน ภายในเวลาที่กำหนด
- ผู้ควบคุมเวลา
  - ประเมินขั้นตอนการทำงานของกลุ่มให้สอดคล้องกับเวลาที่กำหนด
  - ดูแลกลุ่มให้ทำงานให้เสร็จตามเวลา
- ผู้ควบคุมแผ่นพลิก
  - เขียนชื่อสมาชิก และหัวข้อของแต่ละงาน
  - ตั้งใจฟังการอภิปรายของสมาชิกทุกคน และดึงประเด็นสำคัญจากการอภิปรายมาบันทึกเป็นคำสั้นๆ ที่มีความหมายตรงกับประเด็นสำคัญที่สมาชิกอภิปราย
  - นำแผ่นพลิกไปติดตามฝาผนัง เพื่อให้สมาชิกกลุ่มอื่นมีโอกาสรับรู้ร่วมกัน

บทบาทของวิทยากรกระบวนการ

1. มอบหมายงาน กิจกรรมแก่ผู้เข้าร่วมประชุม ซึ่งงานที่ได้รับมอบหมายจะเป็นการตอบคำถามกว้างๆ ดังนี้

- ประวัติ ข้อมูล ประสบการณ์ ต่อประเด็นนั้นๆ ที่สมาชิกแต่ละคนทราบ
- ข้อมูล ประสบการณ์ มีความหมายอย่างไร
- เกิดอะไรขึ้นในสภาพสถานการณ์ปัจจุบันในประเด็นนั้น
- สมาชิกแต่ละคนได้รับผลกระทบ/ตอบสนอง/ตอบโต้ต่อสถานการณ์นั้นอย่างไร
- อนาคตที่พึงปรารถนาพร้อมกันเป็นอย่างไร
- สมาชิกต้องการอะไรบ้างเพื่อให้เกิดอนาคตที่พึงปรารถนา

- สมาชิกจะร่วมกันสนับสนุนอะไรได้บ้าง เพื่อให้เกิดอนาคตที่พึงปรารถนา
- สมาชิกจะมีส่วนปฏิบัติงานหรือปฏิบัติตัว หรือมีแผนงานอย่างไร เพื่อเสริมสร้างอนาคตที่พึงปรารถนา

2.เป็นผู้เชิญชวนกระตุ้นหรือนำสมาชิกในกลุ่มใหญ่ ถกเถียง อภิปรายประเด็นปัญหาอย่างสร้างสรรค์พร้อมรักษากติกาและเวลา

3.เป็นคนกลางช่วยสรุปประเด็นสำคัญร่วมกับผู้เข้าร่วมประชุม กลุ่มใหญ่

4.ผู้ช่วยวิทยากรหลักควรเป็นผู้ที่เข้าใจในกระบวนการ วัตถุประสงค์ของการประชุม ประเด็นหลัก ประเด็นย่อย และทำหน้าที่สังเกต อธิบายวิธีการและความหมาย กระบวนการทำงาน และให้กำลังใจแก่กลุ่มย่อย โดยทั่วไปคนไทยไม่คุ้นเคยกับการระดมสมองเป็นกลุ่ม การแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระในกลุ่ม การสรุปความคิดและอภิปราย การคิดเชื่อมโยง ผู้ช่วยวิทยากรหลักอาจจำเป็นต้องทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการอภิปราย ผู้ควบคุมเวลาและแผนพลิกในกลุ่มย่อยด้วย

4.แนวความคิดเรื่องการพัฒนาและการใช้การสื่อสารเพื่อการพัฒนา

แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนา (Development)

มีความเกี่ยวข้องกับแนวคิดอื่นๆ ทั้งในด้านความหมายและปรากฏการณ์ แนวความคิดเหล่านั้น ได้แก่ การทำให้ทันสมัย (Modernization) การเปลี่ยนแปลง (Change) การทำให้เป็นอุตสาหกรรม (Industrialization) การทำให้เป็นแบบตะวันตก (Westernization) และการเจริญเติบโต (Growth) แต่แนวคิดที่มีความใกล้เคียง ความเกี่ยวข้องและใช้แทนกันมากที่สุดคือ การพัฒนากับความทันสมัย (มนตรี สูดสม, 2541 : 12)

ซึ่ง แจน เซร์แวงส (Jan Servaes) ได้ประมวลคุณลักษณะหลายประการที่ประกอบกันเป็นความเชื่ออยู่ในกระบวนการพัฒนาความทันสมัยให้แก่สังคม ที่ถูกใช้เป็นกระบวนการหลักเกือบทั่วโลกนับแต่ ค.ศ.1960 เป็นต้นมา (กาญจนา แก้วเทพ, 2543: 17-18) คุณลักษณะต่างๆ มีดังนี้

1. การพัฒนาเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในแต่ละสังคมอย่างเป็นเส้นตรงก้าวหน้าแบบขั้นบันได (Unilinear) เมื่อเกิดแล้ว มีแต่ก้าวรุกไปข้างหน้า ไม่มีกระบวนการย้อนกลับ (irreversible)

2. การพัฒนาหมายถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง (Structural Differentiation) และการทำหน้าที่ใหม่ๆ ของสถาบันสังคม (Functional Specialization)

3. การพัฒนาเป็นกระบวนการที่มีเป้าหมาย เพื่อสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Economic Growth) ด้วยการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ลงทุนสูง

4. การวางแผนดำเนินการพัฒนานั้น ต้องอาศัยการวางแผนจากส่วนกลาง (centralized planning) และกระบวนการพัฒนาทั้งหมดสามารถแบ่งออกได้เป็นขั้นๆ อย่างชัดเจน ประเทศที่กำลังพัฒนาแต่ละประเทศจะมีตัวชี้วัด (Indicators) ที่บ่งบอกขั้นตอนความก้าวหน้าของการพัฒนา (ความก้าวหน้าด้านการสื่อสารก็เป็นตัวชี้วัดตัวหนึ่ง)

5. สาเหตุของความด้อยพัฒนานั้นเกิดจากปัจจัยภายใน (Endogenous factors) เช่น การขาดเงินทุนในประเทศ ทักษะความสามารถของแรงงาน เทคโนโลยีทางการผลิตล้าหลัง ฯลฯ ดังนั้น ในการพัฒนาจำเป็นต้องนำเอาปัจจัยจากภายนอก เช่น เงินลงทุน เทคโนโลยี เข้ามาช่วยสนับสนุนสังคมส่วนที่ก้าวหน้าของสังคม (Modern Sectors) และสร้างความทันสมัยให้แก่สังคมส่วนที่ยังล้าหลังอยู่ (modernized traditional sectors)

ซึ่งในกระบวนการนี้การสื่อสารจะมีบทบาทเป็นทั้งตัวบ่งชี้ระดับขั้นตอนความทันสมัยพัฒนาของสังคม (ตัวอย่างเช่น สังคมยิ่งพัฒนา ก็ยิ่งมีจำนวนการใช้สื่อมวลชนประเภทต่างๆ มากขึ้น) และเป็นเครื่องมือในการพัฒนา (Tool of social change) (กาญจนา แก้วเทพ, 2543 : 19)

แนวความคิดการใช้การสื่อสารเพื่อการพัฒนา

แนวความคิดการใช้การสื่อสารเพื่อพัฒนานั้นได้เริ่มเผยแพร่ได้ไม่นานมานี้ คืออยู่ในช่วงปลายทศวรรษ 1950 ถึงต้นทศวรรษ 1960 ซึ่งนักวิชาการรุ่นแรกนี้ นำโดย Lerner (1958), Pye (1963) และ Schramm (1964) โดยแนวคิดของนักวิชาการเหล่านี้ต่างมองการพัฒนาในฐานะเป็นตัวนำไปสู่ความสำเร็จของการพัฒนาอุตสาหกรรมตามแบบตะวันตก เนื่องด้วยประเทศที่มีอำนาจในขณะนั้นกำลังเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศให้กลายเป็นประเทศที่มีความทันสมัยทางด้านอุตสาหกรรม เพราะขณะนั้นเป็นยุคที่อุตสาหกรรมกำลังเข้ามามีบทบาทเป็นเครื่องจักรสำคัญในการสร้างเงินรายได้ให้ประเทศชาติ ดังนั้นภาพรวมของทฤษฎีการพัฒนาในระยะเริ่มแรกจึงมุ่งไปในทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ (ประดิษฐ์ อติญธิ, 2542 : 17)

ประมะ สตะเวทิน ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับการพัฒนาสังคมว่า ในขณะที่ประเทศกำลังดำเนินการพัฒนาหรือในขณะที่กระบวนการพัฒนาสังคมหรือกระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม (Social change process) กำลังดำเนินไปนั้น หน้าที่ที่สำคัญของการสื่อสารในสังคมก็คือ หน้าที่ในการให้ข่าวสาร (informative function) หน้าที่ในการชักจูงใจ (persuasive

function) และหน้าที่ในการให้ความรู้ (educational function) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริม (complement), สนับสนุน (facilitate) และขยาย (extend) งานพัฒนา (development activities) การสื่อสารในลักษณะนี้เรียกว่า การสื่อสารเพื่อการพัฒนา (development communication) (ประมะ สตะเวทิน, 2540: 149) ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. การให้ข่าวสาร ในการพัฒนาประเทศนั้น ประชาชนจะต้องได้รับข่าวสารที่เป็นประโยชน์และเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาการสื่อสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อมวลชน จึงมีบทบาท ดังนี้

1.1 การส่งเสริมให้เกิดความรู้และสร้างเสริมประสบการณ์ สื่อมวลชนจะนำเสนอสิ่งใหม่ๆ ให้ประชาชนได้รับรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ และทำให้ทราบว่า บุคคลหรือสังคมอื่นเป็นอย่างไร

1.2 การชักจูงประชาชนมาสู่จุดสนใจ สื่อมวลชนจะเป็นตัวการสำคัญในการนำเรื่องต่างๆ มาทำให้เป็นสิ่งที่น่าสนใจสำหรับประชาชน โดยทำให้ความสนใจของประชาชนถูกหันเหไปสู่เรื่องของการพัฒนา

1.3 การยกระดับความปรารถนาของประชาชน สื่อมวลชนสามารถสร้างความปรารถนาในสิ่งที่ดีกว่าเดิม ทั้งในระดับบุคคลและระดับประเทศ และตั้งใจที่จะทำให้ได้มาซึ่งความปรารถนานั้น

1.4 การสร้างบรรยากาศของการพัฒนา สื่อมวลชน มีส่วนสำคัญในการให้ข่าวสารแก่ประชาชน เพื่อกระตุ้นให้เกิดความสนใจในด้านการพัฒนา โดยการแสดงให้เห็นเทคโนโลยีที่ทันสมัย และชีวิตในสังคมที่พัฒนา อันจะทำให้ประชาชนมีสายตาที่กว้างไกลและย้อนมาเปรียบเทียบกับตัวเอง เพื่อกำหนดทิศทางในอนาคต

2. การจูงใจ บทบาทของสื่อมวลชนในประเทศกำลังพัฒนา คือ การจูงใจให้ประชาชนเปลี่ยนวิถีชีวิต และตัดสินใจเข้าร่วมในโครงการพัฒนาอย่างจริงจัง ด้วยการแสดงความคิดเห็น สนับสนุนโครงการพัฒนาของรัฐบาล และชี้แนะการตัดสินใจของประชาชน โดยมีบทบาท ดังนี้

2.1 เป็นแหล่งข่าวสารสำหรับการสื่อสารระหว่างบุคคล การเผยแพร่ข่าวสารผ่านสื่อมวลชน มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะให้ประชาชนหรือผู้ที่มีอิทธิพลต่อบุคคลอื่น ได้รับเอาข่าวสารไปถ่ายทอดอีกต่อหนึ่ง ซึ่งจะทำให้มีการตัดสินใจได้ดีขึ้น

2.2 สร้างสถานภาพให้แก่บุคคล สื่อมวลชนสามารถสร้างชื่อเสียงและสถานภาพทางสังคมให้แก่บุคคลได้ โดยอาจจะกล่าวยกย่องหรือเย้ยถึงอยู่เสมอซึ่งจะทำให้ความคิดและนโยบาย

ของบุคคลเหล่านั้นมีความน่าเชื่อถือ การให้ความสนใจของสื่อมวลชนต่อโครงการพัฒนาต่างๆ จะทำให้ประชาชนเข้าร่วมในการพัฒนา อันจะทำให้บุคคลนั้นได้รับสถานภาพไปด้วย

2.3 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายอย่างกว้างขวาง ทำให้เกิดการพูดคุยกันและแสดงความคิดเห็นออกมา เพื่อสะท้อนไปยังรัฐบาล ให้นำไปพิจารณากำหนดนโยบายในการพัฒนาประเทศ

2.4 ปลุกฝังบรรทัดฐานของสังคม สื่อมวลชนมีบทบาทในการเผยแพร่บรรทัดฐานที่ดีของสังคม และการหลีกเลี่ยงบรรทัดฐานอย่างรุนแรงให้ประชาชนทราบ เพื่อช่วยให้สังคมอยู่ในกรอบหรือบรรทัดฐานที่วางไว้

2.5 ช่วยปลุกฝังให้มีรสนิยมที่ดี สื่อมวลชนสามารถสร้างความคุ้นเคยกับสิ่งต่างๆ แก่ประชาชน เช่น ดนตรี ศิลปะ อันมีผลต่อรสนิยมของบุคคลในประเทศที่กำลังพัฒนา วัฒนธรรมเป็นสะพานเชื่อมโยงที่ดีที่สุดของประชาชนในชาติ

2.6 เปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ไม่ฝังแน่น ในการพัฒนาประเทศ สื่อมวลชนสามารถสร้างทัศนคติใหม่ๆ หรือเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ไม่ฝังแน่น รวมทั้งเบี่ยงเบนทัศนคติเดิมได้ เพราะถ้าประชาชนมีความรู้สึกว่าการปฏิบัตินั้นไม่แตกต่างจากการปฏิบัติอันเดิม หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อย จะทำให้เกิดการยอมรับได้ง่ายขึ้น

2.7 การให้การศึกษ ในการพัฒนาประเทศ เมื่อประชาชนได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนา จนเกิดความรู้สึกทะเยอทะยานและตัดสินใจที่จะเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต หน้าที่ต่อไปของรัฐบาลคือ การให้การศึกษและให้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องการอ่านออกเขียนได้ การเมืองการปกครอง การสาธารณสุข การเกษตร การช่าง ซึ่งการสื่อสาร โดยเฉพาะสื่อมวลชนสามารถให้ความรู้ที่จำเป็นสำหรับการปรับตัวของประชาชนให้เข้ากับการพัฒนาประเทศได้

ประสิทธิผลของการสื่อสารเพื่อการพัฒนา

การสื่อสารเพื่อการพัฒนาประเทศจะประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ก็ต่อเมื่อปฏิบัติตามเงื่อนไขต่อไปนี้

1. การวางแผนอย่างเหมาะสม การสื่อสารเพื่อการพัฒนา เป็นการสื่อสารที่เน้นในเรื่องการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางจิตวิทยาและสังคม ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมของประชาชนตามปรารถนา ส่วนใหญ่ของทฤษฎีการสื่อสารจะมีลักษณะทางจิตวิทยาและสังคมวิทยา เพราะทฤษฎีการสื่อสารเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของบุคคลและกลุ่ม ในขณะที่การวางแผน

เพื่อการสื่อสารที่มีประสิทธิผล ก็ต้องคำนึงถึงเรื่องสังคมและจิตวิทยา เพื่อที่จะสามารถผลิตข่าวสารได้อย่างเหมาะสม

2. การเข้ากันได้กับวัฒนธรรมของประชาชน วัฒนธรรม มีอิทธิพลต่อทัศนคติ ความเชื่อ และพฤติกรรมของคน ดังนั้น การสื่อสารที่เสนอแนะให้คนเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความเชื่อ และพฤติกรรม จึงต้องเข้าใจถึงและทำให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมของประชาชน

3. ทำการสื่อสารให้ถึงประชาชนเป้าหมาย การสื่อสารเพื่อการพัฒนา ก็ต้องอาศัยหลักการของการสื่อสารโดยทั่วไป กล่าวคือจะต้องทำการสื่อสารให้ถึงประชาชนกลุ่มเป้าหมาย เพราะประชาชนแต่ละกลุ่มย่อมมีความแตกต่าง ทั้งในเรื่องความต้องการ ปัญหาสภาพเศรษฐกิจ และสังคม เป็นต้น ดังนั้น จึงต้องมีการจัดเตรียมเครือข่ายการสื่อสารให้เพียงพอแก่การจะเผยแพร่ข่าวสารไปยังประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้อย่างทั่วถึงและเหมาะสม

4. อาศัยการสื่อสารแบบสองทาง ในการพัฒนาสังคมนั้น อาศัยแต่เพียงการสื่อสารจากฝ่ายรัฐบาลไปยังประชาชนแต่เพียงอย่างเดียวไม่เป็นการเพียงพอ ทั้งนี้เพราะจะทำให้ รัฐบาลไม่มีโอกาสได้รับทราบความรู้สึกนึกคิด ความต้องการ และปัญหาของประชาชน วิธีการสื่อสารที่ดีที่สุด ก็คือ ฝ่ายรัฐบาลจะต้องรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนด้วย เพื่อนำมาปรับปรุงแผนพัฒนา และวิธีการสื่อสารต่อไป

5. ทำการสื่อสารบ่อยๆ และใช้ผู้ส่งสารที่มีความน่าเชื่อถือ ที่อยู่ในความสนใจของผู้รับสาร หลักข้อหนึ่งของการสื่อสารที่มีประสิทธิผล คือ ผู้ส่งสารจะต้องสามารถทำให้สารของตนเด่นกว่าสารอื่นๆ โดยมีวิธีการอันหนึ่ง คือ ผู้ส่งสารจะต้องทำการสื่อสารบ่อยๆ หรือใช้สื่อหลายๆ ชนิด และอีกวิธีหนึ่ง คือ ใช้ผู้ส่งสารที่น่าเชื่อถือและอยู่ในความสนใจของประชาชน เช่น ผู้นำประเทศ ผู้นำท้องถิ่น หมอ เป็นต้น

6. การสาธิต การที่จะทำให้ประชาชนเข้าใจ และยอมรับการเปลี่ยนแปลง จำเป็นจะต้องอาศัยการสาธิตให้เห็นอย่างจริงจัง หรืออาศัยบุคคลที่เปลี่ยนแปลงแล้วเป็นตัวอย่าง

7. การปฏิบัติ การที่คนเราจะสามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความเชื่อ และพฤติกรรมของตนได้นั้น บุคคลนั้นต้องมีประสบการณ์ที่ดีต่อสิ่งใหม่นั้นเสียก่อน ดังนั้น หน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่พัฒนาจึงต้องเตรียมการในเรื่องการทดลองให้เห็นจริงๆ

5.แนวคิดเรื่องประชาธิปไตย

ความหมายของประชาธิปไตย

ประชาธิปไตย(Democracy) มาจากรากศัพท์ภาษากรีก 2 คำ คือ Demos แปลว่า ประชาชน กับ Kratos ซึ่งแปลว่าอำนาจหรือการปกครอง เมื่อนำมารวมกันหมายความว่า เป็นการปกครองของประชาชนหรือโดยประชาชน

ทั้งนี้ผู้ให้คำจำกัดความของประชาธิปไตยไว้หลากหลาย ซึ่งสามารถสรุปเป็นสาระได้ ดังนี้ คือ

เออนไซโคลปีเดีย บริแตนิกา ฉบับ ค.ศ.1966 ได้ให้ความหมายของ คำว่าประชาธิปไตย ดังนี้

1. ในความหมายดั้งเดิม คือ การปกครองแบบหนึ่งซึ่งสิทธิในการตัดสินใจทางการเมืองนั้น พลเมืองทั้งปวงเป็นผู้ใช้โดยตรงตามระเบียบวิธีที่ว่าเสียงข้างมากเป็นฝ่ายชนะ การปกครองแบบนี้เรียกกันว่า”ประชาธิปไตยโดยตรง”
2. เป็นการปกครองแบบหนึ่ง ซึ่งพลเมืองใช้สิทธิอย่างเดียวกันนั้น โดยผ่านทางผู้แทน ซึ่งประชาชนเป็นผู้เลือกและรับผิดชอบต่อประชาชนพลเมืองทั้งหมด ไม่ได้ใช้สิทธิในการปกครองด้วยตนเอง แบบนี้เรียกว่า”ประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน”
3. เป็นการปกครองรูปหนึ่ง ได้แก่ ประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน แต่ผู้ที่มีเสียงข้างมากจะใช้อำนาจตัดสินใจได้ก็แต่ภายในขอบเขตจำกัดแห่งรัฐธรรมนูญ ซึ่งได้ออกแบบไว้รับรองสิทธิของคนข้างน้อยให้ได้ชื่นชมสิทธิส่วนบุคคลหรือส่วนรวมบางประการ เช่น สิทธิในการพูด และในทางศาสนา แบบนี้เรียกว่า”ประชาธิปไตยเสรี หรือแบบมีรัฐธรรมนูญ”(Liberal or constitutional democracy)
4. ประการสุดท้าย คำว่าประชาธิปไตยมักจะถูกนำมาใช้อธิบายระบบการเมืองหรือสังคมใดๆ ซึ่งมีแนวโน้มที่จะลดความแตกต่างทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความ

แตกต่างอันเกิดขึ้นจากการกระจายทรัพย์สินส่วนตัวโดยไม่เท่าเทียมกัน ทั้งนี้โดยไม่คำนึงว่าการปกครองในระบบนั้น จะมีลักษณะประชาธิปไตยตามความหมาย 3 ประการแรกหรือไม่ แบบนี้เรียกว่า “ประชาธิปไตยทางสังคมหรือเศรษฐกิจ” (อมร รักษาสัตย์และคณะ, 2539, 34)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายคำว่า “ประชาธิปไตย” ไว้ว่า หมายถึง ระบอบการปกครองที่ถือปวงชนเป็นใหญ่ การถือเสียงข้างมากเป็นใหญ่

จรรยา สุภาพ (2514, 250) ได้ให้ความหมายของประชาธิปไตย 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ ความหมายแคบกับความหมายกว้าง สำหรับความหมายแคบถือว่าประชาธิปไตยเป็นรูปแบบการปกครองแบบหนึ่งเท่านั้น แต่ก็มีลักษณะพิเศษ คือประชาชนในแต่ละประเทศมีสิทธิ อำนาจ และโอกาสที่จะเข้าควบคุมกิจการทางการเมืองของชาติ หรือพูดง่ายๆ ก็คือ ประชาชนมีอำนาจปกครองตนเอง ส่วนความหมายกว้าง หมายถึง ปรัชญาของสังคมมนุษย์ หรือวิถีชีวิตที่ยึดถืออุดมคติ และหลักการบางประการที่กำหนดแบบแผนแห่งพฤติกรรมระหว่างมนุษย์ในสังคมในกิจการทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

ธานินทร์ ภัยวิเชียร (2518, 1-6) ได้ให้นิยามว่า “ประชาธิปไตย” หมายถึง การปกครองประเทศระบอบหนึ่ง ซึ่งเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน ซึ่งประชาชนในที่นี้ไม่ได้หมายความเฉพาะบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่หมายถึงปวงชนทั้งชาติ

ลักษณะสำคัญของประชาธิปไตยในแง่หลักการและอุดมการณ์

จากคำนิยามและคำอธิบายของนักรัฐศาสตร์และเจ้าของตำราต่างๆ ได้เห็นหลักการของประชาธิปไตยที่ส่วนมากเห็นว่าสำคัญ ดังที่ อมร รักษาสัตย์ (2543, 28-29) ได้สรุปไว้ดังนี้

1. ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย เป็นผู้ทรงอำนาจสูงสุด
2. รัฐบาลได้อำนาจมาจากประชาชนหรือโดยความยินยอมของประชาชน
3. ในประเทศขนาดใหญ่ในสมัยใหม่ที่ต้องใช้ประชาธิปไตยทางอ้อมนั้นต้องมีการเลือกตั้งผู้แทนและพนักงานของรัฐอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม โดยประชาชนสามารถใช้สิทธิเลือกตั้งได้อย่างมีอิสระ
4. สถาบันทางการเมืองที่ทำหน้าที่ตัดสินใจทางการเมืองหรือวางนโยบายสาธารณะต้องตั้งขึ้นด้วยวิถีทางแห่งการแข่งขันเพื่อให้ได้รับคะแนนเสียงเห็นชอบจากประชาชน

5. ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศตลอดเวลาผ่านกลไกต่างๆ หรือใช้สิทธิที่จะต้องแสดงบทบาทโดยตรง
6. รัฐบาลต้องรับผิดชอบต่อประชาชน ประชาชนมีสิทธิติชมควบคุมการทำงานของรัฐบาลตลอดเวลา และมีสิทธิเปลี่ยนแปลงตามวิธีการที่กำหนดไว้
7. อำนาจในการปกครองประเทศต้องไม่อยู่ในกำมือของคนคนเดียวหรือกลุ่มเดียว ต้องมีการแบ่งอำนาจปกครองอย่างน้อยในระดับหนึ่ง
8. รัฐบาลต้องมีอำนาจจำกัด มีการแบ่งและกระจายอำนาจ มีการตรวจสอบ และถ่วงดุลหรือคานอำนาจซึ่งกันและกัน
9. หน้าที่หลักของรัฐบาลคือการส่งเสริมปัจเจกชน เสรีภาพ ความเสมอภาค ภารดรภาพของพลเมือง
10. การตัดสินใจสำคัญต้องเป็นไปตามเสียงข้างมากโดยคำนึงถึงสิทธิของฝ่ายข้างน้อย
11. ประชาชนมีความเสมอภาคกันในด้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเสมอภาคในสายตาของกฎหมาย และควรมีโอกาสเท่าเทียมกันในด้านต่างๆ ทุกคนมีศักดิ์ศรีและไม่มีอภิสิทธิ์เหนือผู้อื่น
12. ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพต่างๆ อย่างกว้างขวางโดยรัฐบาลให้หลักประกัน และคุ้มครองการใช้สิทธิเสรีภาพพื้นฐานที่สำคัญ
13. ประชาชนต้องมีอิสระในการพูด การพิมพ์ การแสดงความคิดเห็น การร่วมชุมนุม การตั้งพรรคการเมืองเพื่อให้สามารถมีส่วนร่วมในการครองประเทศได้จริงและอย่างมีข้อมูลข่าวสาร
14. รัฐบาลต้องใช้หลักการปกครองโดยกฎหมาย หรือหลักเนติธรรม ไม่ใช่อำนาจตามอำเภอใจ เช่น บุคคลจะถูกจับกุมคุมขังหรือถูกลงโทษได้ก็เฉพาะเมื่อมีกฎหมายกำหนดว่ามีความผิด และจะต้องได้รับการพิจารณาโดยคณะตุลาการที่ไม่ลำเอียง ฯลฯ

นอกจากนี้กรมการปกครอง (2537) ได้สรุปถึงลักษณะของลักษณะสำคัญของการปกครองประชาธิปไตย ไว้ดังนี้ (อ้างใน เสรี ชัดเข้มและคณะ, 2542, 58)

1. ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจในการปกครอง
2. ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองโดยตรงหรือโดยอ้อม เช่น การลงรับสมัครเลือกตั้ง การใช้สิทธิเลือกตั้ง เป็นต้น
3. เป็นการปกครองที่มุ่งหวังให้ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์

4. ยึดถือเสียงข้างมากเป็นหลักในการปกครองและเคารพสิทธิของฝ่ายข้างน้อย
5. ประชาชนมีความเสมอภาคกันตามกฎหมาย (กฎหมายให้ความคุ้มครองทุกคนเท่ากัน) และมีสิทธิเสรีภาพตามที่กฎหมายกำหนด
6. ประชาชนมีอำนาจในการควบคุมรัฐบาลทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เช่นการเรียกร้องให้ ส.ส. ในเขตเลือกตั้งขอตักท้วงรัฐบาลในเรื่องเกี่ยวกับปัญหาความเดือดร้อนของตน เป็นต้น

ลักษณะดัชนีวัดความเป็นประชาธิปไตย

ศูนย์การศึกษาพลเรือนของสหรัฐอเมริกา (Center for Civil Education) ได้จัดทำเอกสารชุด Constitutional Democracy ไว้ศึกษาเปรียบเทียบระดับความเป็นประชาธิปไตยของประเทศต่างๆ และจัดทำเป็นดัชนีชี้วัดความเป็นประชาธิปไตยไว้ดังนี้

1. รัฐบาลภายใต้รัฐธรรมนูญ

1. อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน ประชาชนเป็นแหล่งต้นตออำนาจสูงสุด และมีผลในการดำรงชีวิตประจำวันจริง
2. การปฏิบัติตามเสียงข้างมากโดยเคารพสิทธิของชนข้างน้อย การคุ้มครองสิทธิของชนข้างน้อย คือ เครื่องชี้ความชอบธรรมจากรัฐบาล
3. รัฐบาลมีอำนาจจำกัด นักการเมืองและข้าราชการประจำต้องปฏิบัติในกรอบ
4. การจำกัดการใช้อำนาจ โดยสถาบันและกระบวนการต่างๆอย่างมีประสิทธิภาพโดยการ
  - 4.1 มีการแยกอำนาจ และร่วมมีอำนาจขององค์กรต่างๆ
  - 4.2 มีการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจระหว่างองค์กรต่างๆด้วยกัน (และโดยประชาชน)
  - 4.3 การบังคับใช้กฎหมายตามกระบวนการที่กำหนดไว้ ไม่ใช่ตามอำเภอใจ

2. การปกป้องเสรีภาพของปัจเจกชน

1. เสรีภาพส่วนบุคคล

- 1.1 เสรีภาพในการนับถือศาสนา
- 1.2 เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น รวมทั้งการแสวงหา การได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่างๆ
- 1.3 เสรีภาพในการสมาคมกับบุคคลหรือองค์การอื่น รัฐจะบังคับให้เข้าเป็นสมาชิกในองค์การใดที่รัฐสนับสนุนไม่ได้
- 1.4 สิทธิในความเป็นส่วนตัวที่รัฐจะล่วงล้ำก้ำเกินไม่ได้
- 1.5 เสรีภาพในการเคลื่อนไหวและเดินทาง
- 1.6 ความเสมอภาคของสตรีในทางการเมือง เศรษฐกิจ และกฎหมาย
- 1.7 สิทธิต่างๆของเด็ก ตามปฏิญญาสหประชาชาติเรื่องสิทธิของเด็ก

2. เสรีภาพทางการเมือง

- 2.1 เสรีภาพในการพูด
- 2.2 เสรีภาพของการพิมพ์
- 2.3 เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ

3. เสรีภาพทางเศรษฐกิจ

- 3.1 เสรีภาพจากการเป็นทาส และการใช้เป็นบริกร
- 3.2 เสรีภาพในการแสวงหา และครอบครองทรัพย์สิน
- 3.3 เสรีภาพในการทำงานที่ตนเลือก
- 3.4 สิทธิในการเข้าร่วมสหภาพกรรมกร โดยไม่ถูกข่มขู่บังคับ

3. การคุ้มครองทางกฎหมายและทางศาล

1. ความเสมอภาคในสายตาของกฎหมาย ทุกคนจะได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายโดยเท่าเทียมกัน

2. การปฏิบัติตามกระบวนการแห่งกฎหมาย ทุกส่วนราชการต้องมีกระบวนการวิธีปฏิบัติที่เป็นธรรมในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารและในการตัดสินใจ กระบวนการนี้รวมถึง

- 2.1 ข้อมูลที่ครบถ้วน
- 2.2 ประชาชนที่สนใจสามารถเข้าร่วมสังเกตการณ์ในการหาข่าวสารและตัดสินใจ
- 2.3 ประชาชนที่สนใจมีสิทธิเสนอข้อมูลเหล่านั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 2.4 ไม่ลำเอียง
- 2.5 เชื่อถือได้
- 2.6 การประกาศแจ้งให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ จะได้เตรียมตัวได้ทันการ
- 2.7 กระบวนการต้องสามารถคาดการณ์ได้และอ่อนตัว เพื่อความเป็นธรรมคือมีขั้นตอนที่ชัดเจนแต่ผ่อนผันให้เหมาะสม
- 2.8 ตรวจจับและแก้ไขข้อบกพร่องได้ คือต้องมีกระบวนการสอดคล้องให้สามารถตรวจจับข้อบกพร่องแล้วนำมาแก้ไข

3. กระบวนการพิจารณาความอาญา

3.1 หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายต้องปฏิบัติตามกระบวนการวิธีที่จะปกป้องสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา

- บุคคลจะไม่ถูกจับกุมและคุมขังตามอำเภอใจ
- บุคคลที่มีความมั่นคงในเคหะสถาน และทรัพย์สินจากการตรวจค้นและยึดตาม
- บุคคลที่ถูกจับกุมจะต้องได้รับแจ้งให้ทราบถึงสิทธิต่างๆ และต้องนำไปส่งผู้พิพากษาเพื่อทราบข้อหาในทันที
- บุคคลมีสิทธิที่จะให้ศาลหรือองค์คณะ ที่เป็นกลางตัดสินความชอบธรรมในการถูกคุมขัง
- บุคคลต้องได้รับความคุ้มครองมิให้ถูกบังคับให้สารภาพ

3.2 ศาลจะต้องปฏิบัติตามกระบวนการวิธีเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้กล่าวหา ดังนี้

- ผู้ต้องหาต้องรับทราบข้อกล่าวหาที่ชัดเจน
- ผู้ต้องหาจะถูกนำตัวขึ้นพิจารณาในศาลได้หลังจากที่ได้มีการสืบหาพยาน เพื่อแสดงให้เห็นว่ามีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะดำเนินคดีในศาลต่อไป

- ผู้ต้องหาต้องได้รับการพิจารณาโดยรวดเร็วและเปิดเผย
- ผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยคณะลูกขุน (หรือคณะผู้พิพากษาเต็มคณะ)
- ผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะปรึกษาหารือกับทนายเพื่อต่อสู้คดีโดยรัฐต้องเตรียมจัดหาทนายให้ถ้าผู้ต้องหาไม่มีเงินจ้างเอง
- ผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะซักค้าน และซักให้พยานฝ่ายกล่าวหา
- ผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะบังคับให้พยานที่เป็นประโยชน์ต่อฝ่ายตนมาปรากฏตัว เพื่อให้การในศาล
- ผู้ต้องหาที่มีสิทธิปฏิเสธที่จะไม่ให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง

3.3 ความยุติธรรม แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

- ความยุติธรรมแบบแผ่กระจาย (Distributive Justice) คือเป็นประโยชน์และภาระของสังคมต้องกระจายเป็นอย่างเป็นธรรม โดยระบบการเมืองต้องคุ้มครองและส่งเสริม ดังนี้
  - ความเสมอภาคแห่งโอกาสทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม
  - ลดความแตกต่างของความร่ำรวยล้นฟ้ากับความยากจนข้นแค้น
  - ความเสมอภาคในสายตาแห่งกฎหมาย
- ความยุติธรรมแบบแก้ไขความอยุติธรรม (Corrective Justice)
  - ต้องมีวิธีการเพื่อแก้ไขความผิดพลาดและความเสียหายอย่างเป็นธรรมและเหมาะสม
  - บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองจากการลงโทษที่โหดร้าย
- ความยุติธรรมโดยกระบวนการ (Procedural Justice) หน่วยราชการทุกหน่วยต้องใช้กระบวนการที่ยุติธรรมในการหาข้อมูลและการตัดสินใจ กระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาและแพ่งจะต้องคุ้มครองสิทธิต่างๆของบุคคลและผลประโยชน์ของสังคมอย่างเพียงพอ

ประโยชน์ของการเป็นประชาธิปไตย

เสรี ชัดเข้มและคณะ (2542, 63-64) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการนำหลักประชาธิปไตย มาใช้ในการบริหารงานของตำบล หมู่บ้าน นอกจากจะเป็นการส่งเสริมให้การปกครองระบอบนี้ใน ระดับประเทศเกิดความมั่นคงแล้ว ยังมีผลดีต่อประชาชนในหมู่บ้าน ตำบล ดังนี้

1. ทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างมีเหตุผล รับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
2. ทำให้ทุกคนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น ร่วมกันตัดสินใจดำเนินการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพราะถือว่าหลายความคิดดีกว่าความคิดเดียว ซึ่งจะช่วยถ่วงถ่วงการดำเนินงานต่างๆของส่วนรวมได้ดีขึ้น ไม่ผิดพลาด และเกิดประโยชน์สูงสุด
3. ทำให้ทุกคนรู้จักการประนีประนอม เนื่องจากแต่ละคนจะมีความคิดเห็น ความต้องการ ในเรื่องหนึ่งเรื่องใดแตกต่างกัน การใช้เหตุผลและการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น จึงเป็นวิธีที่จะทำให้หาหนทางซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของผู้อื่น จึงเป็นวิธีที่จะทำให้หาหนทางซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของคนส่วนใหญ่ได้ และจะช่วยให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันดียิ่งขึ้น
4. ทำให้รู้จักการให้อภัย การเปิดโอกาสให้มีการพูดคุยกันด้วยเหตุผลและยอมรับว่าความคิดเห็นความต้องการต่างกันเป็นเรื่องธรรมดา จะทำให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันได้ง่ายขึ้น เมื่อมีความเข้าใจความรู้สึกความต้องการจำเป็นของอีกฝ่ายแล้ว การให้อภัยซึ่งกันและกันก็จะเกิดขึ้นได้โดยง่าย และเมื่อเลิกแสดงความเห็นโต้แย้งแล้ว ก็ยังคงจะมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันดังเดิม

6.แนวความคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนาการเมือง

เนื่องจากมีความเชื่อกันอยู่ว่า การดำเนินงานทางการเมืองสมัยใหม่จะประสบความสำเร็จ ต้องขึ้นอยู่กับหลักการประชาธิปไตยและได้รับการสนับสนุนของสาธารณมติ(Public opinion) จำเป็นต้องใช้การสื่อสารในการสร้าง หล่อหลอมหรือปลูกสาธารณมติ (Public opinion) ให้โน้มเอียงไปในหลักการของอุดมการณ์ทางการเมืองที่พึงประสงค์ เพราะฉะนั้นผู้ดำเนินงานทางการเมืองจึงให้ความสนใจการสื่อสารมาหลายศตวรรษ (สมควร กวียะ, 2539: 79)

ความหมายของการสื่อสารทางการเมือง

สำหรับ “การสื่อสารทางการเมือง” (Political Communication) นั้น มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้มากมาย เช่น

รัชและแอลทอฟฟ์ (Michael Rush and Phillip Althoff) ให้ความหมายไว้ว่า การสื่อสารทางการเมือง คือการถ่ายทอดข่าวสารที่เกี่ยวกับการเมืองจากส่วนหนึ่งของระบบการเมืองไปยังอีกส่วนหนึ่งของระบบการเมือง และเป็นการถ่ายทอดระหว่างระบบของสังคมกับระบบการเมือง (บุญทริกา เจียงเพ็ชร, 2543: 22)

ส่วนแชฟฟี (Shafiee) ได้กล่าวถึง การสื่อสารทางการเมืองว่า มีลักษณะเป็นระบบของการแพร่ข่าวสารทางการเมืองไปยังสมาชิกของระบบราชการการเมือง ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การสื่อสารทางการเมืองเป็นแบบแผนหรือกระบวนการแพร่ข่าวสารทางการเมืองระหว่างสมาชิกกับหน่วยต่างๆ ในระบบการเมือง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การสื่อสารทางการเมืองมีบทบาทเป็นตัวกลางระหว่างประชาชนและรัฐบาล โดยเป็นช่องทางในการเสนอข้อมูลข่าวสารทางการเมืองต่างๆ ที่เกี่ยวกับการตัดสินใจและนโยบายของรัฐบาลให้ประชาชนได้รับรู้ และขณะเดียวกันก็เป็นกระบวนการในการนำเอาข้อเรียกร้องและความต้องการของประชาชนไปสู่รัฐบาลที่จะทำการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจของรัฐบาลสอดคล้องและสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนได้ดียิ่งขึ้น(บุญทริกา เจียงเพ็ชร, 2543 : 23)

เสถียร เขยประทับ ได้กล่าวถึง การพัฒนาทางการเมือง หรืออีกนัยหนึ่ง การสร้างเอกภาพของชาติก็คือ การยึดเครือข่ายการสื่อสารจากศูนย์กลางให้เข้าถึงส่วนต่างๆ ของสังคมซึ่งเคยอยู่โดดเดี่ยว ให้ข่าวสารสามารถไหลไปตามแนวคิด และตามแนวนอนในทุกระดับได้ ระบบการเมืองที่เริ่มพัฒนาดีขึ้นจะมีช่องทางใหม่ตามแนวนอน ซึ่งเกิดจากการพึ่งพาอาศัยกันในทางสังคม เศรษฐกิจระหว่างส่วนต่างๆ ของสังคม และจะมีช่องทางใหม่ตามแนวตั้งที่เกิดจากแรงกดดันของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองและการเพิ่มประสิทธิภาพของการบริหาร

โดยนักวิชาการที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการสื่อสารในการสร้างเอกภาพของชาติได้อย่างชัดเจนที่สุด คือ พาย (Lucian W.Pye) โดย พายได้กล่าวว่า ปัญหาต่างๆ ที่ประเทศต้องพัฒนาประสปร่วมกันในปัจจุบันนั้น อาจกล่าวอย่างกว้างๆ ได้ว่า คือปัญหาการสื่อสาร ขอบกพร่องของโครงสร้างการสื่อสารของชาติ และปัญหาที่เกิดจากการสื่อสารของประชาชนที่มีประสบการณ์ชีวิตแตกต่างกันอย่างมาก ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างผู้นำที่มีลักษณะแบบตะวันตก

ซึ่งอาศัยอยู่ในเมืองและมวลชนซึ่งมีลักษณะแบบดั้งเดิมซึ่งอาศัยอยู่ในชนบท (เสถียร เขยประทับ. 2540 : 231-232)

บทบาทหน้าที่ของการสื่อสารในฐานะเครื่องมือทางการเมือง

บทบาทหน้าที่ของการสื่อสารในฐานะเครื่องมือทางการเมืองนั้น สามารถสรุปได้ ดังนี้ (สมควร กวียะ, 2539: 80)

1. ถ่ายทอดข่าวสารและความรู้ทางการเมือง โดยผ่านสื่อต่างๆ อาทิเช่น สื่อบุคคล สื่อมวลชน และสื่อใหม่(new media)

2. จัดระเบียบวาระ (agenda setting) เกี่ยวกับประเด็นปัญหาทางการเมืองที่ควรนำมาอภิปราย ซึ่งหน้าที่ในข้อนี้ส่วนใหญ่แล้วเป็นหน้าที่ของสื่อมวลชน โดยสื่อมวลชนอาจเสนอเน้นประเด็นปัญหาใหม่ๆ เพื่อดึงดูดให้ประชาชนหันมาสนใจ ยิ่งสื่อมวลชนให้น้ำหนักความสำคัญแก่เรื่องใดมากเท่าใด ประชาชนก็มักจะให้ความสำคัญแก่เรื่องนั้นมากขึ้นด้วย

3. การเผยแพร่ปลูกฝังความเชื่อทางการเมือง (Propagation and cultivation of Political beliefs) รวมทั้งการปลูกฝังอุดมการณ์และทัศนคติทางการเมืองด้วย ทั้งนี้อาจทำได้โดยใช้การสื่อสารประเภทชักจูงใจและการสื่อสารแบบรณรงค์ (campaign) เป็นต้น หรืออาจทำโดยการสื่อสารประเภทห้ามปรามหรือทำให้เกรงกลัวไม่ไปลงคะแนนให้กับพรรคอื่น

4. การพัฒนาด้านการเมือง กระบวนการพัฒนาที่สมบูรณ์ย่อมจะต้องมีการพัฒนาการเมืองอยู่ด้วย มิใช่มีแต่เฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเท่านั้น ยิ่งในยุคที่ประเทศต่างๆ รวมทั้งประเทศไทยได้ตั้งเป้าหมายและอุดมการณ์ของชาติไว้ว่า จะบริหารและพัฒนาประเทศในทิศทางของระบอบประชาธิปไตย การพัฒนาด้านการเมืองยิ่งจะต้องกระทำกันอย่างจริงจังเอาใจมากขึ้น แต่การพัฒนาการเมืองไปสู่ระบอบประชาธิปไตย ย่อมหมายถึงการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน รวมทั้งการชักชวนโน้มน้าวให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองต่างๆ เช่น การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้แทนราษฎร การสมัครเป็นผู้แทนราษฎรในองค์การทางการเมืองระดับชาติหรือระดับท้องถิ่น เป็นต้น การสื่อสารทุกประเภทควรที่จะเข้ามาช่วยสังคมประเทศในการสร้างสรรค์บรรยากาศและความร่วมมืออย่างเต็มที่ในทุกๆระดับ

การสื่อสารระหว่างบุคคลเพื่อการพัฒนาการเมือง

เมื่อศึกษาถึงความสำคัญของการสื่อสารระหว่างบุคคลในแง่ทางการเมือง จำเป็นต้องย้อนกลับไปพิจารณาการศึกษาของ *พอล เอฟ ลาซาร์เฟลด์ และคณะ (Paul F. Lazarsfeld)* ใน ค.ศ. 1940 ซึ่งพบว่า การตัดสินใจในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งประธานาธิบดี จะขึ้นอยู่กับอิทธิพลส่วนบุคคล (personal influence) และการสื่อสารแบบตัวต่อตัวมากกว่าอิทธิพลจากสื่อมวลชน นอกจากนี้ยังพบว่าประชาชนได้ใช้การพบปะพูดคุยเป็นการสื่อสารทางการเมืองมากกว่าการใช้การเปิดรับสื่อมวลชนถึงร้อยละ 10 (มัทธนา มาศมาลัย, 2534 : 29) ลาซาร์เฟลด์ได้เสนอสมมติฐานว่า ความคิดและข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่ส่งผ่านมาทางสื่อมวลชน แทนที่จะเข้าถึงสาธารณชนทั่วไปโดยตรง จะลงไปถึงกลุ่มบุคคลที่น่าสนใจหรือมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นนั้นๆ โดยทางใดทางหนึ่งก่อน กลุ่มนี้จะเป็นผู้นำทางความคิดเห็นในสังคม (Opinion leader) ข่าวสารจะส่งผ่านจากผู้นำทางความคิดเห็นเหล่านี้ไปยังคนอื่นๆ ที่มีความสนใจน้อยกว่า สมมติฐานนี้ต่อมาเรียกว่า “สมมติฐานการสื่อสารสองขั้นตอน” (hypothesis of two-step flow of communication) ซึ่งแนวความคิดนี้ที่สำคัญคือ “ความคิดหรือข่าวสารใดๆ มักจะผ่านจากวิทยุและหนังสือพิมพ์ไปยังผู้นำความคิดเห็นและจากผู้นำความคิดเห็นจะผ่านไปยังกลุ่มที่มีความกระตือรือร้นน้อยกว่า

ตามแนวความคิดของนักวิชาการกลุ่มนี้ ประชาชนส่วนใหญ่จะได้รับอิทธิพลจากบุคคลทั้งโดยตรงและโดยอ้อม มากกว่าที่จะได้รับอิทธิพลจากสื่อมวลชนโดยตรง *อีลิฮู แคทซ์ และลาซาร์เฟลด์ (Elihu Katz และ Lazarsfeld)* ให้ความสำคัญกับอิทธิพลของบุคคลในการสื่อสารอย่างมาก ก่อนที่จะทำความเข้าใจกับลักษณะการเปิดรับ และปฏิกิริยาต่อสื่อมวลชนจะต้องศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมด้านการติดต่อระหว่างบุคคลก่อน องค์ประกอบที่สำคัญในการสื่อสารระหว่างบุคคลคือ ผู้นำทางความคิดเห็น สภาวะผู้นำทางความคิดเห็น สภาวะผู้นำทางด้านความคิดเห็นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มเล็กๆ เช่น กลุ่มเพื่อน ครอบครัวเพื่อนบ้าน ไม่ใช่ภาวะผู้นำที่เห็นเด่นชัดและเป็นทางการ แต่ภาวะผู้นำทางความคิดเห็นเป็นสิ่งที่เกือบมองไม่เห็น เป็นภาวะผู้นำระดับบุคคลในการติดต่อกันอย่างปกติธรรมดาในชีวิตประจำวัน (มัทธนา มาศมาลัย, 2534: 30)

สำหรับพฤติกรรมกรสื่อสารทางการเมืองระหว่างบุคคล เป็นพฤติกรรมกรสื่อสารทางการเมืองแบบที่เป็นพื้นฐานที่สุด ในปัจจุบันพฤติกรรมกรสื่อสารทางการเมืองระหว่างบุคคล ได้แก่ การหาเสียงเพื่อการเลือกตั้งแบบตัวต่อตัว ในสังคมประชาธิปไตยต่างๆ นั้น การเลือกตั้งเป็นพฤติกรรมกรอย่างหนึ่งซึ่งเปิดโอกาสให้นักการเมืองได้ใช้ความสามารถในการสื่อสารทางการเมือง

เพื่อบอกกล่าวและชักจูงใจให้ประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งเห็นด้วยกับแนวคิดทางการเมือง นโยบาย ตลอดจนวิธีการแก้ปัญหาทางการเมืองที่สอดคล้องกับตน ดังนั้น วิธีการหนึ่งที่นักการเมืองต้องทำก็คือ การเดินทางไปพบปะกับประชาชนในเขตเลือกตั้งของตน ซึ่งวิธีการเช่นนี้ ประชาชนจะได้มีโอกาสฟังการหาเสียงของนักการเมืองโดยตรง ได้รู้จักและได้สัมผัสกับนักการเมืองด้วยประสบการณ์ตรง (จินตนา ปัญญาอาวุธ, 2541 : 42)

สุรพงษ์ ไสธนะเสถียรได้กล่าวถึงสื่อบุคคล ในฐานะของผู้ส่งสารว่า สื่อบุคคลในการสื่อสาร การพัฒนายังคงเป็นปัจจัยสำคัญในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม โดยเฉพาะสื่อบุคคลที่ น่าเชื่อถือมักจะมีบทบาทต่อชนบทมากกว่าสื่อมวลชน ดังนั้นการยกระดับสื่อบุคคลโดยการ ฝึกอบรมและการคำนึงถึงจิตใจ(มิใช่คิดว่าเป็นเพียงสื่อวัสดุอย่างหนึ่ง) เป็นความจำเป็นที่เร่งด่วน (สุรพงษ์ ไสธนะเสถียร, 2544: 346)

ส่วน เอฟเวอร์เรต เอ็ม โรเจอร์ส (Everett M. Rogers, 1995) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของ เครือข่ายการสื่อสารว่า เป็นการเชื่อมโยงระหว่างบุคคลโดยทิศทางไหลของข่าวสาร วิธี วิเคราะห์เครือข่ายการสื่อสาร เป็นการจัดกลุ่มบุคคล ที่มีความคล้ายคลึงกันทางการสื่อสารในการ เชื่อมโยงเครือข่าย ดังนั้น บุคคลที่ใกล้ชิดกันจึงจัดอยู่ในกลุ่มเดียวกัน ความคล้ายกันทางการ สื่อสาร (Communication Proximity) เป็นระดับการเชื่อมโยงของบุคคล 2 คนในเครือข่ายการ สื่อสารที่มีการซ้อนทับกัน

ในปัจจุบันการสื่อสารมีบทบาทมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในด้านกระบวนการตัดสินใจและ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการพัฒนาการเมืองไปสู่ความเป็น ประชาธิปไตย ซึ่งใช้แนวทางการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชนและหน่วยราชการในการกระตุ้น ประชาชนให้ตระหนักถึงสิทธิและการเคารพสิทธิในการเลือกตั้ง อย่างไรก็ตาม การนำเอา กระบวนการสื่อสารไปใช้ จะต้องคำนึงถึงระดับความทันสมัยของสังคมซึ่งวัดได้จากคุณภาพและ ความสอดคล้องในการรับส่งสารในระหว่างสื่อมวลชน (แหล่งสาร) และสื่อบุคคล หรือผู้นำความ คิดเห็น (ผู้กระจายสาร) สังคมแบบประเพณีและสังคมที่อยู่ในระหว่างการปรับเปลี่ยนไปสู่ความ ทันสมัยมักขาดคุณภาพในเรื่องกลไกของการสื่อสารอันนำมาซึ่งการแสวงหาคำตอบต่อปัญหา ต่างๆ จากผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนาประเทศ และมีบทบาทต่อการพัฒนาประเทศในปัจจุบัน (Pye& Lerner 1972 : chap.7 อ้างใน สุรพงษ์ ไสธนะเสถียร, 2544 : 348)

ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สนใจศึกษา การสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย ของศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ โดยนำแนวความคิดเรื่ององค์ประกอบการสื่อสาร การสื่อสารเพื่อการพัฒนาและการสื่อสารเพื่อการพัฒนาแบบทางเลือก การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ตลอดจนแนวความคิดการสื่อสารทางการเมือง มาเป็นกรอบการวิเคราะห์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับการศึกษาเรื่อง “ การสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยของศูนย์รัฐสภา- ประชาสังคม จังหวัดเชียงใหม่” มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. งานวิจัยที่เกี่ยวกับโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตย
2. งานวิจัยที่เกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมทางการเมือง ในระบอบประชาธิปไตย
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากต่างประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวกับโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตย ได้แก่

ปริญญา สายแก้ว (2536) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การประเมินโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน (ผปม.) ศึกษาเฉพาะกรณี บ้านนาเลน ตำบลนาเลน อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี” กลุ่มตัวอย่างคือ ประชากรบ้านนาเลน อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 279 คน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอยู่ในเกณฑ์มาก ความมีจิตสำนึกทางการเมืองของประชาชนอยู่ในเกณฑ์น้อย ความบริสุทธิ์ใจในการออกเสียงเลือกตั้ง อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง สภาพการต่อต้านการซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้ง อยู่ในเกณฑ์มาก และประชาชนในหมู่บ้านนาเลน ที่จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม มีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีจิตสำนึกทางการเมือง มีความบริสุทธิ์ใจในการไปออกเสียงเลือกตั้ง มีการต่อต้านการซื้อสิทธิขายเสียงและนำหลักการประชาธิปไตยไปใช้ในชีวิตประจำวันไม่แตกต่างกัน

เสริมศักดิ์ โควานนท์ (2536) ได้ศึกษาเรื่อง “การเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน จังหวัดพะเยา” โดยมุ่งศึกษารูปแบบการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานและผลของการปฏิบัติงาน ซึ่งปรากฏผลดังนี้

1. การดำเนินการตามโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน เป็นการดำเนินการตามรายการบังคับบัญชาของระบบราชการ นโยบายและกลวิธีการดำเนินงานล้วนแต่ถูกกำหนดโดยผู้ที่มีอำนาจสั่งการคือ กระทรวงมหาดไทยแทบทั้งสิ้น
2. วิธีการดำเนินการส่วนใหญ่เป็นการชี้แนะประชาชนให้ปฏิบัติตามมากกว่าที่จะส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมด้วยตนเอง กิจกรรมส่วนใหญ่มุ่งเน้นการต่อต้านการซื้อขายเสียง
3. ผลการดำเนินโครงการ พบว่า กิจกรรมด้านการต่อต้านการซื้อขายเสียง การให้ความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชน และการสอดส่องดูแลผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นประสบผลสำเร็จในระดับปานกลาง ในขณะที่กิจกรรมการเสริมสร้างจิตสำนึกทางการเมืองให้แก่ประชาชน และการยกฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนอยู่ในระดับต่ำ
4. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินโครงการฯ ได้แก่ งบประมาณ การคัดเลือกบุคลากรประจำ ชุดปฏิบัติการฯ และระยะเวลาในการทำงาน

ทบวงมหาวิทยาลัย (2543) ได้รายงานผลการดำเนินงาน “โครงการร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและผลกระทบทางสังคม ในส่วนของโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง” สรุปได้ดังนี้

1. เจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (ปอธ.) และเจ้าหน้าที่อาสาสมัครรัฐธรรมนูญ (อสร.) ในโครงการเป็นกำลังสำคัญในการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับการเลือกตั้งระบบใหม่ และให้ความรู้เกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญให้แก่ประชาชน ด้วยการฝังตัวในชุมชน ทำให้เข้าถึงประชาชนได้ทั่วถึง
2. ประชาชนได้รับรู้ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับการเลือกตั้งระบบใหม่ มีความตื่นตัวทางการเมืองและเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองมากขึ้นกว่าในอดีต
3. สามารถปลูกฝังเจตคติที่ดีต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนในทุกพื้นที่และสร้างทักษะในการออกเสียงเลือกตั้งให้แก่ประชาชนในพื้นที่ปฏิบัติงาน

งานวิจัยที่เกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมทางการเมือง ในระบอบประชาธิปไตย ได้แก่

ฉัตรกุล ชื่นสุวรรณ (2529) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลของการใช้หนังสือพิมพ์เป็นตัวการให้เกิดการเรียนรู้ทางการเมือง ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลนครเชียงใหม่” พบว่า สื่อ

หนังสือพิมพ์ยังคงมีบทบาทสูงในการให้ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองแก่ประชาชน และการที่กลุ่มตัวอย่างเป็นสมาชิกหนังสือพิมพ์ไทยนิวส์ ต่างก็มีระดับพื้นฐานความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเทศบาล ความรู้ในหน้าที่พลเมืองค่อนข้างสูง และมีความรู้สึกไว้วางใจทางการเมืองในระดับสูง เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ มีความสัมพันธ์กันกับความรู้ความเข้าใจในเรื่องเทศบาล ประชาชนที่รับข่าวสารเกี่ยวกับเทศบาลจากสื่อมวลชนจะมีระดับพื้นฐานความรู้สูงกว่าผู้ที่รับข่าวสารจากสื่อระหว่างบุคคล และสุดท้ายพบว่า ผู้ที่มีความถี่ในการเปิดรับข่าวสารจากบทความมักจะมีความรู้มากขึ้น แต่ความรู้สึกทางการเมืองไม่ว่าจะมีการอ่านบทความมากน้อยต่างกันก็ไม่ทำให้ความรู้สึกทางการเมืองแตกต่างกัน

มัทธนา มาศมาลัย (2534) ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของสื่อมวลชนและสื่อบุคคลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช “ พบว่าการเปิดรับสื่อมวลชนมีผลต่อความรู้ทางด้านข่าวสารทางการเมืองของสตรี โดยสตรีให้ความสนใจต่อข่าวสารการเมืองจากโทรทัศน์มากกว่าสื่อประเภทอื่น ส่วนการสนทนากับบุคคลในครอบครัวและภายนอกครอบครัวนั้น สตรีใช้การสื่อสารดังกล่าวน้อยกว่าโทรทัศน์ แต่มากกว่าสื่อมวลชนประเภทอื่น ๆ คือ วิทยู หนังสือพิมพ์ และนิตยสาร และพบว่า การเปิดรับสื่อมวลชนและสื่อบุคคลไม่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี

วิภาดา บุนนาค (2534) ศึกษาเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชนบท ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี” พบว่า ระดับการสื่อสาร เพศ อายุ และการศึกษาไม่มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง สื่อบุคคลกับสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่แตกต่างกัน สื่อมวลชนที่เปิดรับบ่อยที่สุด ได้แก่ วิทยู สำหรับสื่อบุคคลคือ เพื่อนบ้าน โดยมีการพูดคุยน้อยที่สุด

สาลินี หลีเจริญกุล (2535) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมการสื่อสารกับความรู้ ทักษะคติ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองในการเลือกตั้งทั่วไป ครั้งที่ 18 ของผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งกลุ่มอายุ 18 – 20 ปี ในเขตกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า

1. ความรู้ทางการเมืองของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในระดับสูง สำหรับปัจจัยทางประชากรที่มีอิทธิพลต่อความรู้ทางการเมือง ได้แก่ การศึกษา อาชีพ และรายได้ของผู้ที่ทำงาน ส่วนปัจจัยด้านพฤติกรรมสื่อสารที่มีอิทธิพลต่อความรู้ทางการเมือง ได้แก่ การชมข่าวสาร

ทางการเมืองเกี่ยวกับการเลือกตั้งจากโทรทัศน์ การพูดคุยเกี่ยวกับปัญหาทางการเมืองช่วงการเลือกตั้ง และการได้รับข่าวสารทางการเมืองเกี่ยวกับการเลือกตั้งจากสื่อเฉพาะกิจ

2.ทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย (โดยภาพรวม) และทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยทั้ง 4 ด้าน 1) ด้านความสำคัญของศักดิ์ศรี และความเสมอภาคของบุคคล 2) ด้านความเชื่อมั่นในหลักแห่งการใช้เหตุผล 3) ด้านความเชื่อมั่น ศรัทธาต่อหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย 4) ด้านการมองโลกในแง่ดี มีความไว้วางใจเพื่อนมนุษย์ของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง

สำหรับปัจจัยทางประชากรที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย (โดยภาพรวม) ได้แก่ การศึกษา อาชีพ และรายได้ของผู้ที่ทำงาน สำหรับเพศ การศึกษา อาชีพ และรายได้ของผู้ที่ทำงานมีอิทธิพลต่อทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ด้านความสำคัญของศักดิ์ศรีและความเสมอภาคของบุคคล ด้านความเชื่อในหลักแห่งการใช้เหตุผล และด้านความเชื่อมั่นศรัทธาต่อหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย ส่วนเพศและรายได้ของผู้ที่ทำงานที่มีอิทธิพลต่อ ทัศนคติทางการเมืองด้านการมองโลกในแง่ดีมีความไว้วางใจเพื่อนมนุษย์

สำหรับปัจจัยด้านพฤติกรรมสื่อสาร พบว่า การชมข่าวสารทางการเมืองเกี่ยวกับการเลือกตั้งจากโทรทัศน์มีอิทธิพลต่อทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย (โดยภาพรวม) และทัศนคติแบบประชาธิปไตย ด้านที่ 1, 2 และ 3 ส่วนการได้รับข่าวสารทางการเมืองเกี่ยวกับการเลือกตั้ง จากสื่อเฉพาะกิจมีอิทธิพลต่อทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยโดยภาพรวมและทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย 4 ด้าน ส่วนการพูดคุยเกี่ยวกับปัญหาทางการเมืองแบบประชาธิปไตย มีอิทธิพลด้านความเชื่อในหลักแห่งการใช้เหตุผลเท่านั้น

3. การมีส่วนร่วมทางการเมือง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองน้อย

ปัจจัยประชากรที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง (โดยภาพรวม) ได้แก่ เพศ การศึกษา และอาชีพ ส่วนปัจจัยประชากรที่มีอิทธิพลต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง คือ เพศและการศึกษา นอกจากนี้ ยังพบว่าปัจจัยประชากรที่มีอิทธิพลต่อการชักชวนคนไปเลือกตั้ง การชักชวนคนให้เลือกคนที่ตัวเองชอบและการไปฟังผู้สมัครรับเลือกตั้งปราศรัยหาเสียงคือ การศึกษาและอาชีพ

สำหรับปัจจัยด้านพฤติกรรมสื่อสาร ที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง พบว่า การฟังข่าวสารทางการเมืองเกี่ยวกับการเลือกตั้งจากวิทยุ มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง (โดยภาพรวม) การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การชักชวนคนให้เลือกคนที่ตัวเองชอบ และการไปฟังผู้สมัครรับเลือกตั้งปราศรัยหาเสียง นอกจากนี้ยังพบว่า การพูดคุยเกี่ยวกับปัญหาทางการเมืองช่วงการเลือกตั้ง มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองในทุกด้าน (การชักชวนคนไปเลือกตั้ง การชักชวนคนให้เลือกคนที่ตัวเองชอบ การไปฟังผู้สมัครรับเลือกตั้งปราศรัยหาเสียง การไปช่วยผู้สมัครรับ

เลือกตั้งหาเสียง และการทำหนังสือร้องเรียนเจ้าหน้าที่รัฐบาลเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ จากการเลือกตั้ง) ยกเว้นการใช้สิทธิเลือกตั้ง

สมบัติ พรหมเสน (2542) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การเปิดรับข่าวสารและการเรียนรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2540 กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดพิษณุโลก” โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 1,245 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. ประชาชนส่วนใหญ่เคยรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ.2540 การเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2540 จากสื่อต่าง ๆ โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย สื่อที่เปิดรับมากที่สุดได้แก่ โทรทัศน์ เนื้อหาข่าวสารโดยส่วนรวมเปิดรับข่าวสารระดับปานกลาง ส่วนใหญ่เปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องหน้าที่ของชนชาวไทยในการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง

2. ประชาชนส่วนใหญ่มีการเรียนรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ.2540 โดยส่วนรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนใหญ่มีการเรียนรู้เรื่องการทำเครื่องหมายในบัตรเลือกตั้งมากที่สุด

3. ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมทางการเมืองระดับปานกลาง หลังจากมีรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2540 ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมทางการเมืองโดยไปใช้สิทธิเลือกตั้งมากที่สุด

4. การเปิดรับข่าวสารมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการเรียนรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540

5. การเปิดรับข่าวสารมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนจังหวัดพิษณุโลก

6. การเรียนรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2540 ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดพิษณุโลก

7. ประชาชนที่มีเพศต่างกันเปิดรับข่าวสารจากสื่อโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ยกเว้นมีสื่อบางประเภทเท่านั้นที่แตกต่างกัน ได้แก่ โปสเตอร์ แผ่นพับ แผ่นปลิว และอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ

8. ประชาชนที่มีช่วงอายุแตกต่างกันเปิดรับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ โดยภาพรวมแตกต่างกัน

9. ประชาชนที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันเปิดรับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ยกเว้นมีสื่อบางประเภทเท่านั้นที่แตกต่างกัน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ โปสเตอร์ แผ่นพับ แผ่นปลิว หนังสือคู่มือรัฐธรรมนูญ หอกระจายข่าวในหมู่บ้าน และผู้นำชุมชน

10. ประชาชนที่มีอาชีพแตกต่างกัน เปิดรับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ยกเว้นมีสื่อบางประเภทเท่านั้นที่แตกต่างกัน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ หนังสือคู่มือรัฐธรรมนูญ หอกระจายข่าวในหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน โปสเตอร์ แผ่นพับ แผ่นปลิว อาสาสมัครรัฐธรรมนูญ และสมาชิกสภาท้องถิ่น

11. ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเลือกตั้งต่างกัน เปิดรับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ โดยภาพรวมแตกต่างกัน

12. ประชาชนที่มีเพศ อายุ อาชีพ และเขตการเลือกตั้งแตกต่างกัน มีการเรียนรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ไม่แตกต่างกัน แต่ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีการเรียนรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งแตกต่างกัน

13. ประชาชนที่มีเพศ อายุ และเขตการเลือกตั้งต่างกันมีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกัน แต่ประชาชนที่มีระดับการศึกษาและอาชีพต่างกันมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่แตกต่างกัน

นอกจากนี้ยังพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นว่าตนเองมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเลือกตั้งระบบใหม่อยู่ในระดับปานกลาง หน่วยงานต่าง ๆ ยังมีการเผยแพร่ความรู้เรื่องการเลือกตั้งระบบใหม่ยังไม่เพียงพอ สื่อมวลชนที่เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งระบบใหม่ที่ได้ผลเร็วที่สุดและกว้างขวางที่สุด ได้แก่ โทรทัศน์ บทบาทของห้วคณะแนในการเลือกตั้ง ส.ส. ในระบบใหม่จะมีบทบาทน้อยลง ประชาชนจะมาใช้สิทธิในการเลือกตั้งระบบใหม่มากขึ้น เงินมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจลงคะแนนเลือกตั้ง ส.ส. ระบบใหม่น้อยลง ประชาชนส่วนใหญ่คิดว่า จะเลือกคนก่อนแล้วจึงเลือกพรรค ส่วนใหญ่จะมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของสมาชิกวุฒิสภาน้อย ประชาชนให้ความสนใจการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภามาก และตัดสินใจไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาที่มีขึ้นในวันที่ 4 มีนาคม 2543 มากที่สุด

สรุปงานวิจัยภายในประเทศ จากงานวิจัยเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจและการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย ทั้ง 5 เรื่อง สรุปได้ว่า สื่อหนังสือพิมพ์มีบทบาทสูงในการให้ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองแก่ประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ และประชาชนที่รับข่าวสารเกี่ยวกับเทศบาลจากสื่อมวลชนจะมีระดับพื้นฐานความรู้สูงกว่าผู้ที่รับข่าวสารจากสื่อระหว่างบุคคล ส่วนการเปิดรับ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากต่างประเทศ

แคทซ์ และ ลาร์ซาร์เฟลด์ (Elihu Katz and Paul F.Lazarsfeld, 1955) ได้ทำการศึกษาอิทธิพลของบุคคลในการสื่อสารอย่างมาก ก่อนที่จะทำความเข้าใจกับลักษณะการเปิดรับ และ

ปฏิริยาต่อสื่อมวลชนจะต้องศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมด้านการติดต่อระหว่างบุคคลก่อน องค์ประกอบที่สำคัญในการสื่อสารระหว่างบุคคลคือ ผู้นำทางความคิดเห็น สภาพวะผู้นำทางความคิดเห็นเป็นสิ่งที่เกิดภายในกลุ่มเล็กๆ เช่น กลุ่มเพื่อน ครอบครัว เพื่อนบ้าน ไม่ใช่ภาวะผู้นำที่เห็นเด่นชัดและเป็นทางการ แต่ภาวะผู้นำทางความคิดเห็นเป็นสิ่งที่เกือบมองไม่เห็น เป็นภาวะผู้นำในระดับบุคคลในการติดต่อกันอย่างปกติธรรมดาในชีวิตประจำวัน

โจเซฟ ที แคลปเปอร์ (Joseph T Klapper, 1960) ได้ทำการศึกษาและสรุปงานวิจัยที่สำคัญเกี่ยวกับอิทธิพลของการสื่อสารมวลชน และสรุปให้เห็นถึงความสามารถของการสื่อสารมวลชนในการที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรมของบุคคลว่า โดยปกติการสื่อสารมวลชนนั้น ไม่ใช่สาเหตุสำคัญเพียงประการเดียว ที่จะทำให้เกิดผลในผู้รับสาร แต่จะทำหน้าที่ร่วมกันหรือมีปัจจัยหรืออิทธิพลที่เป็นตัวกลางอื่นๆ มากกว่า และประสิทธิภาพของการสื่อสารมวลชนขึ้นอยู่กับลักษณะต่างๆ ของการสื่อสาร แหล่งสาร หรือสถานการณ์ต่างๆ ของการสื่อสารด้วย

แดเนียล เลิร์นเนอร์ (Daniel Lerner, 1968) ทำการศึกษาที่ประเทศทางตะวันออกกลาง ในปี 1950 พบว่า เมื่อมีการขยายตัวของชุมชนจนกลายเป็นเมือง จะช่วยทำให้เกิดการพัฒนาด้านการเรียนรู้ กล่าวคือ ระดับการรู้หนังสือที่สูงขึ้น จะทำให้การเปิดรับสื่อมวลชนแพร่หลายมากขึ้น และในทำนองเดียวกัน เมื่อชุมชนมีความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี จากการพัฒนาอุตสาหกรรมมากขึ้น สังคมจะขยายขอบข่ายของสื่อมวลชน และการขยายตัวของสื่อมวลชนนี้เองจะช่วยยกระดับการรู้หนังสือมากขึ้นด้วย ซึ่งจะกระตุ้นให้ความสนใจและเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการเมืองมากขึ้น

สรุปงานวิจัยจากต่างประเทศ

จากงานวิจัย 4 เรื่อง สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมด้านการติดต่อระหว่างบุคคลมีอิทธิพลต่อการสื่อสารอย่างมาก ซึ่งบุคคลที่สำคัญในการสื่อสารประเภทนี้คือ ผู้นำทางความคิดเห็น ไม่ว่าจะ เป็นในกลุ่มเพื่อน ครอบครัว หรือเพื่อนบ้าน นอกจากนี้สื่อมวลชนก็ไม่ใช่เป็นสาเหตุเดียว ที่จะทำให้เกิดผลในผู้รับสาร ต้องเป็นการทำหน้าที่ร่วมกันของหลายๆ สื่อ และการที่ชุมชนขยายเป็นเมือง จะทำให้เกิดการเปิดรับสื่อมวลชนแพร่หลายมากขึ้น

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยของ ศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษากระบวนการสื่อสาร ของกรรมการศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ รูปแบบและวิธีดำเนินงานของกิจกรรมที่ใช้เผยแพร่ประชาธิปไตย ปัญหาและอุปสรรคต่อการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย และศึกษาถึงปัจจัยที่สนับสนุนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย โดยแบ่งหัวข้อระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

- 1.รูปแบบของการวิจัย
- 2.ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
3. ขั้นตอนในการทำวิจัย
- 4.วิธีการเก็บข้อมูล
- 5.เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
6. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล
7. การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล

1.รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษากระบวนการสื่อสาร ของโครงการศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา-ประชาสังคม จังหวัดเชียงใหม่ โดยมุ่งเน้นไปที่กรรมการศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยนำแบบจำลองด้านกระบวนการสื่อสารแบบสองทาง มาใช้เป็น กรอบความคิดในการวิจัย คือ ผู้ส่งสาร (source) สาร (message) สื่อ (channel) ผู้รับสาร (receiver) และ การสื่อสารกลับ(feedback)

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

- ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดประชากรเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. ผู้ส่งสาร คือ คณะกรรมการศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา-ประชาสังคม จังหวัด เชียงใหม่ ซึ่งเป็นผู้วางแผนและกำหนดการจัดกิจกรรมที่ใช้เผยแพร่ประชาธิปไตย ซึ่งมีจำนวน ทั้งหมด 21 คน

2. ผู้รับสาร คือ ประชาชนผู้เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการ จำนวน 984 คน โดยเป็น ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการ 11 โครงการ ดังนี้

2.1 โครงการสัมมนาเรื่องการเสริมสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายองค์กรประชาสังคม กับการเมืองภาคประชาชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน จำนวน 84 คน

2.2 โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการบทบาทของพระสงฆ์สามเณร ในการสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตยแก่ประชาชน ได้แก่ พระสงฆ์ 80 รูป

2.3 โครงการโรงเรียนพลเมืองดี ได้แก่เยาวชน จำนวน 30 คน

2.4 โครงการสัมมนาเครือข่ายองค์กรปกครองท้องถิ่นกับการจัดการสิ่งแวดล้อม ได้แก่ สมาชิกสภาอบต. สมาชิกเทศบาล และประชาชนทั่วไป 70 คน

2.5 โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ ชมรมอาสาสมัครรัฐธรรมนูญกับการสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตยแก่ประชาชน ได้แก่ สมาชิกชมรมอาสาสมัครรัฐธรรมนูญในเขต อำเภอฝาง จำนวน 40 คน

2.6 โครงการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างศักยภาพผู้นำท้องถิ่น ยุคการกระจายอำนาจ จำนวน 160 คน

2.7 การอบรมเชิงปฏิบัติการ โครงการขยายโอกาสในการประกอบอาชีพของชุมชนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในการจัดกองทุนหมู่บ้าน จำนวน 60 คน

2.8 โครงการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างศักยภาพผู้นำท้องถิ่นยุคการกระจายอำนาจ จำนวน 160 คน

2.9 โครงการเวทีประชาคม : การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์แม่น้ำปิงโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 200 คน

2.10 โครงการยุวชนอาสาสมัครเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งระบบใหม่กับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน 100 คน

2.11 โครงการผลิตสื่อเผยแพร่ความรู้และประชาสัมพันธ์

-กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มี 2 กลุ่ม โดยผู้วิจัยกำหนด ดังนี้

1. กลุ่มแรก คือ กรรมการศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างกรรมการ จำนวน 13 คน จากคณะกรรมการจำนวน 21 คน ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่

1.1 ประธานกรรมการ รองประธานกรรมการ เลขานุการ ซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่หลักในคณะกรรมการ คือ เป็นผู้รับนโยบายจากสถาบันพระปกเกล้า วางแผนและกำหนดการจัดกิจกรรม จำนวน 3 คน คือ

1.1.1 นางพูนรัตน์ แสงหนุ่ม ประธานกรรมการศูนย์
คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่

1.1.2 นายอุดม กันธิยะ รองประธานกรรมการ
ประธานชมรมด้านนา 39

1.1.3 นายประชัน รักพงษ์ กรรมการและเลขานุการ
รองผู้อำนวยการสำนักวิจัยและบริการวิชาการ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่
ประธานโปรแกรมวิชาการรัฐประศาสนศาสตร์

1.2 กรรมการอื่นอีก 10 คน โดยเลือกจากการเป็นตัวแทนกลุ่มอาชีพต่างๆ สถาบันการศึกษาอื่น และองค์กรพัฒนาเอกชน

1.2.1 นายวิงนคร ไชยมงคล กรรมการ
ผู้จัดการบริษัทพญูเดนเซียล ที เอส ไลฟ์ ประกันชีวิต

1.2.2 นายสันติภาพ พันธุ์พิกุล กรรมการ
ผู้จัดการบริษัทสันติภาพพรินติ้ง จำกัด

1.2.3 นายแสวง ชัยวรรณเสถียร กรรมการ
นักธุรกิจ, อนุกรรมการหอการค้าจังหวัดเชียงใหม่

1.2.4 นายนิคม พุทธา กรรมการ
ผู้อำนวยการโครงการและผู้ประสานงานมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและ
พรรณพืช แห่งประเทศไทย สาขาภาคเหนือ

1.2.5 นายธนวัฒน์ ยอดใจ กรรมการ
ประธานองค์การบริหารส่วนตำบลแม่เหียะ

- 1.2.6 นางลัดดาวัลย์ อินทจักร์ กรรมการ
อาจารย์ประจำภาควิชาสื่อสารมวลชน คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- 1.2.7 นายอาคม กาญจนประโชติ กรรมการ
ประธานสภาคณาจารย์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
- 1.2.8 นายศรัณย์ ปัญญา กรรมการ
เจ้าของผู้จัดการโรงเรียนศรัณย์ปัญญา อ.สันป่าตอง
- 1.2.9 นายศรายุทธ แก้วพวงทอง กรรมการ
อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
สถาบันราชภัฏเชียงใหม่
- 1.2.10 นายวีระ คำวิเศษณ์ กรรมการ
อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่

2. กลุ่มที่สอง คือ ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ในโครงการ

ทำการคัดเลือกโครงการ 5 โครงการ จาก 11 โครงการ แบบเจาะจง (Purposive sampling) โครงการที่ได้รับการคัดเลือกเป็นตัวอย่าง ได้แก่

- 1.1 โครงการสัมมนาเรื่องการเสริมสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายองค์กรประชาสังคม กับการเมืองภาคประชาชน
- 1.2 โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการบทบาทของพระสงฆ์สามเณร ในการสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตยแก่ประชาชน
- 1.3 โครงการโรงเรียนพลเมืองดี
- 1.4 โครงการสัมมนาเครือข่ายองค์กรปกครองท้องถิ่นกับการจัดการสิ่งแวดล้อม
- 1.5 โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ ชมรมอาสาสมัครรัฐธรรมนุญกับการสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตยแก่ประชาชน

2 เลือกผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่จะเป็นกลุ่มตัวอย่างจากโครงการ 5 โครงการ โดยเลือกบุคคลที่มีความหลากหลายทางอาชีพ อายุ และเพศ จำนวนโครงการละ 6 คน จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ได้ทั้งหมด 30 คน เพื่อจัดสรรทุกกลุ่มทั้งหมด 5 กลุ่ม ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ร่วมวงสนทนาพูดคุย แสดงความคิดเห็นในเรื่องเหตุผลของการเข้าร่วมกิจกรรม ตลอดจนให้ความเห็นในกิจกรรม

ที่เข้าร่วมอย่างไม่เป็นทางการ โดยผู้วิจัยได้สังเกตพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมสนทนาประกอบกันไป เพื่อพิจารณาอากัปกริยา น้ำเสียง ในระหว่างการสนทนาเพื่อเพิ่มความแม่นยำให้กับข้อมูลมากขึ้น

แต่ละโครงการมีรายชื่อผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ดังนี้

- โครงการสัมมนาเรื่องการเสริมสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายองค์กรประชาสังคม กับ การเมืองภาคประชาชน

ชื่อ/สกุล	เพศ	อาชีพ/ตำแหน่ง
1. นายพิศาล สุขแสง	ชาย	- รับจ้าง
2. นางกรรณิการ์ ถิ่นคำ	หญิง	- ประธานประชาคม อ.สารภี
3. นางจิราภรณ์ อยู่สาตร์	หญิง	- ประธานกองทุน หมู่ 1 ต.ฟ้าฮ่าม
4. นายณิธย์ วิเชียรรักษ์	ชาย	- ประธานประชาคมตำบล หนองหาร - ธุรกิจส่วนตัว
5. นางสุภาพร ทองพุก	หญิง	- ประธานชมรมรัฐชุมชนเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นแบบยั่งยืน จ. เชียงใหม่
6. นายกมล ทองพุก	ชาย	- ศูนย์ส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นเชียงใหม่ จ.ลำพูน
7. นายประเทือง นกยูงทอง	ชาย	- ประธานชมรมรัฐธรรมนุญเพื่อประชาชน เชียงใหม่ - ลำพูน - ศูนย์ส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น เชียงใหม่ - ลำพูน

- โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการบทบาทของพระสงฆ์สามเณร ในการ สร้างจิตสำนึกประชาธิปไตยแก่ประชาชน

ชื่อ/สกุล	ฉายา	คณะ/ชั้นปี	วัด
1. พระศุทธิ วิทีปวิวรรต	สุทธิญาโณ	พุทธศาสตร์ ปี 1	วัดท่าตอน (พระอารามหลวง)
2. พระสุทธิพงษ์	วชิรปัญญาโณ	มนุษยศาสตร์ ปี 1	วัดสวนดอก
3. พระดวงตา	ปัญญานโร	มนุษยศาสตร์ ปี 1	วัดฝายหิน
4. สามเณรตีบ ลอแก้ว	-	มนุษยศาสตร์ 1	วัดสวนดอก
5. สามเณร สมพงษ์	-	พุทธศาสตร์ ปี 4	วัดสวนดอก

- โครงการโรงเรียนพลเมืองดี

ชื่อ/สกุล	เพศ	อาชีพ/ตำแหน่ง
1. น.ส.จิราภรณ์ พงษ์รัตน์	หญิง	นักเรียนโรงเรียนดาราวิทยาลัย
2. น.ส.เย็นจิต กล้วยวงค์	หญิง	นักเรียนโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย
3. นายอรรถกานต์ นงญา	ชาย	นักเรียนโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย
4. น.ส.ชลธิชา ปราบอริพ่าย	หญิง	นักศึกษาสถาบันราชภัฏเชียงใหม่
5. นายวันรบ ปัญญาทิพย์	ชาย	นักศึกษาสถาบันราชภัฏเชียงใหม่

- โครงการสัมมนาเครือข่ายองค์กรปกครองท้องถิ่นกับการจัดการสิ่งแวดล้อม

ชื่อ/สกุล	เพศ	อายุ (ปี)	อาชีพ/ตำแหน่ง
1. นายสุชิน งามนิยม	ชาย	48	- ค้าขาย - ผู้ใหญ่บ้าน
2. นายคำบัน สุขใส	ชาย	50	- ค้าขาย - ผู้ใหญ่บ้าน
3. นายนิคม พุทธา	ชาย	40	- รับจ้าง - ผู้ประสานงานมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพันธุ์พืชภาคเหนือ
4. นายโอฬาร ช่องพะ	ชาย	28	- รับจ้าง
5. นายมังกร ชัยชนะ ดารา	ชาย	58	- รับจ้าง - ประธานสภา อบต.เชียงดาว
6. นายตีบ ศรีบุญยัง	ชาย	51	- เกษตรกร - ประธานเครือข่ายป่าชุมชน

- โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ ชุมชนอาสาสมัครรัฐธรรมนุญกับการสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตยแก่ประชาชน

ชื่อ/สกุล	เพศ	อายุ (ปี)	อาชีพ/ตำแหน่ง
1. น.ส.ดวงมณี	หญิง	40	- รับจ้าง - สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
3. นายวิโรจน์ ทองทวี	ชาย	41	- ธุรกิจการเกษตร
4. นายสุพรรณธ ภาอินทร์	ชาย	49	- วิชาชการครู อาจารย์ 2 ระดับ 7
5. นางอุราไร ภาอินทร์	หญิง	49	- เลขาณูการ สภาองค์การบริหารส่วนตำบล แม่ข่า
6. นางศรีไล่ ยองคำ	หญิง	39	- สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล แม่ข่า
7. นายบรรจง จินาดี	ชาย	45	- สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล แม่ข่า
8. นายทวี คำเงิน	ชาย	45	- ประธานบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล แม่ข่า
9. นายถวิล วงษ์वाद	ชาย	61	- วิชาชการบ้านาญ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นการวิจัยที่ไม่สามารถนำข้อมูลมาแจงนับได้ จึงต้องให้ความสำคัญกับเครื่องมือการเก็บรวบรวมที่ให้ความสำคัญกับความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับมนุษย์ โดยมีเครื่องมือที่สำคัญ ดังนี้

1. กรอบสัมภาษณ์ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง ซึ่งผู้วิจัยใช้สัมภาษณ์คณะกรรมการโครงการศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย(ภาคผนวก) โดยให้ได้ข้อมูลที่ตรงที่สุด ซึ่งอาจใช้วิธีตะล่อมกลมกล่อมเกลา (Probe) ผสมผสานด้วย โดยมีประเด็นที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ดังนี้

- 1.1 วิธีการเข้าเป็นกรรมการ
- 1.2 วิธีการและเหตุผลในการกำหนดประเด็นที่ใช้เผยแพร่
- 1.3 ลักษณะการสื่อสารของกรรมการ
- 1.4 เหตุผลและวิธีการเลือกผู้เข้าร่วมกิจกรรม
- 1.5 ช่องทางที่ใช้เผยแพร่ความรู้ด้านประชาธิปไตย
- 1.6 ปัญหาและอุปสรรคในด้านกระบวนการสื่อสาร

1.7 ความคิดเห็นต่อผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1.8 ความคิดเห็นเรื่องปัจจัยที่สนับสนุนการสื่อสารเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย

2. กรอบคำถามในการสนทนากลุ่ม เป็นการตั้งประเด็นเพื่อให้กลุ่มตัวอย่างที่เลือกมาแสดงความเห็นต่อรูปแบบการสื่อสารที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อเผยแพร่ประชาธิปไตย ความคิดเห็นต่อเนื้อหาที่ได้รับ และความรู้ความเข้าใจที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการ ทั้ง 5 โครงการ ดังนี้

1.1 รูปแบบการสื่อสารของโครงการเป็นอย่างไร

1.2 เนื้อหาข้อมูลที่ได้รับการอบรมหรือสัมมนาเป็นอย่างไร

1.3 ท่านได้เข้าร่วมโครงการโดยผ่านช่องทางใด

1.4 สิ่งที่คุณเข้าร่วมกิจกรรมคิดว่าเป็นอุปสรรคด้านการสื่อสารในโครงการ

1.5 ความคิดเห็นของท่านต่อรูปแบบการสื่อสารที่ใช้ในโครงการ

1.6 ความคิดเห็นของท่านต่อเนื้อหาของโครงการกิจกรรมที่ท่านเข้าร่วมในโครงการ

3. เอกสารประกอบการสัมมนา และรายงานการดำเนินงานโครงการ โดยศึกษาหลักการและเหตุผล ประเด็นเนื้อหาสาระในกิจกรรม ลักษณะการสื่อสารของกิจกรรม

4. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงที่มีความน่าเชื่อถือ ผู้วิจัยใช้วิธีการ ดังนี้ คือ

6.1 แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย ได้ผ่านการตรวจสอบแนวทางการสัมภาษณ์ ตลอดจนข้อคำถามจากอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาถึงความครอบคลุมของคำถาม การสื่อความหมายในประเด็นคำถามให้ตรงกับวัตถุประสงค์ในการวิจัยมากที่สุดตลอดกระบวนการวิจัย

6.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) คือ การพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ โดยใช้วิธีการตรวจสอบแหล่งที่ได้มาของข้อมูลด้านบุคคล กล่าวคือ ถ้าบุคคลที่ให้ข้อมูลเปลี่ยนไป ข้อมูลที่ได้จะเหมือนเดิมหรือไม่ เช่นในประเด็นเดียวกัน ผู้วิจัยซักถามข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายหลายคน เพื่อเป็นการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

6.3 การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) เป็นการเก็บข้อมูลหลายวิธี กล่าวคือ ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การจัดสนทนากลุ่ม ตลอดจนศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสารประกอบกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงมากที่สุด

5. ขั้นตอนในการทำวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

3.1 ติดต่อขอความอนุเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น และประสานงานเพื่อศึกษาพื้นที่วิจัย โดยแนะนำตัวกับเลขานุการโครงการเพื่อขอเอกสารรายงานการดำเนินงาน รายชื่อ และหมายเลขโทรศัพท์ติดต่อของกรรมการ และเข้าร่วมสังเกตการณ์โครงการกิจกรรม 2 โครงการ คือ โครงการสัมมนาเรื่องการเสริมสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายองค์กรประชาสังคม กับการเมืองภาคประชาชน (วันที่ 14 พฤศจิกายน 2544) และโครงการโรงเรียนพลเมืองดี(วันที่ 21 ตุลาคม 2544)

3.2 ทำจดหมายขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก และส่งไปยังกรรมการศูนย์ โดยกำหนดวันนัดหมายอย่างกว้าง เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างเลือกวันที่สะดวกที่จะให้สัมภาษณ์ ขั้นตอนดังกล่าวนี้ดำเนินการในเดือนมกราคม 2545

3.3 เตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการวิจัยภาคสนาม ได้แก่ เทปบันทึกเสียง สมุดจดบันทึก กล้องถ่ายรูป กรอบคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์

3.4 เข้าพบกลุ่มตัวอย่างและเริ่มดำเนินการสัมภาษณ์ โดยใช้ภาษาไทยภาคกลาง แต่ในการจัดสนทนากลุ่มบางกลุ่ม ผู้วิจัยใช้ภาษาท้องถิ่นในการสนทนา เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ให้มากที่สุด ขั้นตอนดังกล่าวนี้ดำเนินการในเดือนกุมภาพันธ์จนถึงสัปดาห์ที่สองของเดือนมีนาคม 2545

3.5 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์และนำเสนอเป็นรูปเล่ม ในเดือนมีนาคม-เมษายน 2545

6. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยอาศัยวิธีการต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง และเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยให้ได้มากที่สุด ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ได้แก่ รายงานการดำเนินโครงการศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา-ประชาสังคม เอกสารประกอบการสัมมนา เพื่อนำมาเป็นข้อมูลเบื้องต้นช่วยในการวิจัยภาคสนามต่อไป

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) โดยสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแรก คือ กรรมการศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก และการสนทนากลุ่ม (Focus groups) กับผู้เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการ 5 โครงการ

7. การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายรูปแบบ ทั้งข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสาร ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึก และข้อมูลจากการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม ซึ่งข้อมูลทั้งหมดเป็นการเก็บรวบรวมเชิงคุณภาพ ไม่สามารถเจงนับได้จึงต้องทำการสรุปในแต่ละประเด็นที่ศึกษา โดยวิธีการจำแนกประเภทของข้อมูล เปรียบเทียบข้อมูล และการตีความข้อมูล อาศัยเครื่องมือทางความคิด(Conceptual Tools) โดยมีการอบการวิเคราะห์ ดังนี้

1. จากข้อมูลที่ได้รับมานั้น เป็นไปตามแนวคิดที่มีอยู่บ้างหรือไม่
2. ตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาว่าครบถ้วนเพียงพอที่จะตอบวัตถุประสงค์การวิจัยหรือไม่
3. สร้างข้อสรุปชั่วคราว โดยนำแนวคิดมาเชื่อมโยงกับข้อมูลที่จัดกลุ่มแล้ว เพื่อแสดงให้เห็นถึงการพิสูจน์ข้อค้นพบเบื้องต้นว่าเป็นไปตามแนวคิดหรือไม่อย่างไร

การนำเสนอข้อมูล

การนำเสนอข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Analysis Description) เพื่อชี้ให้เห็นถึงกระบวนการสื่อสารของกรมการศุนย์รัฐสภา-ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ รูปแบบและกิจกรรมที่ใช้เผยแพร่ประชาธิปไตย โดยนำเสนอข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

- 1.1 กระบวนการสื่อสารของศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา-ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ ตามองค์ประกอบกระบวนการสื่อสาร คือ ผู้ส่งสาร สาร สื่อหรือช่องทาง ผู้รับสาร และการสื่อสารกลับ
- 1.2 นำเสนอถึงรูปแบบและวิธีดำเนินงานที่ใช้เผยแพร่ประชาธิปไตย โดยเน้นประเด็นลักษณะรูปแบบการจัดกิจกรรม และลักษณะของการสื่อสาร
- 1.3 นำเสนอปัญหาและอุปสรรคขององค์ประกอบกระบวนการสื่อสารว่ามีปัญหาและอุปสรรคประการใดบ้าง
- 1.4 นำเสนอปัจจัยที่สนับสนุนต่อการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยว่ามีปัจจัยใดบ้าง

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยของศูนย์รัฐสภา - ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่” มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งศึกษากระบวนการการสื่อสารของโครงการศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา - ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ ศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคต่อการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย ตลอดจนศึกษาปัจจัยที่สนับสนุนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย ทั้งนี้ใช้หลักการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การศึกษาจากรายงานผลการดำเนินงานของโครงการ เอกสารเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ต่างๆ การสังเกตการณ์การสัมมนาของศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกรรมการของศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ และการจัดสนทนากลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมของศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ โดยแบ่งผลการวิเคราะห์ออกเป็น 4 ประเด็นหลักตามปัญหานำการวิจัย ดังนี้

1. กระบวนการสื่อสารของศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา - ประชาสังคมเป็นอย่างไร
2. กิจกรรมของโครงการศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา - ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ที่ใช้เผยแพร่ประชาธิปไตยเป็นอย่างไร
3. ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยคืออะไร
4. ปัจจัยที่สนับสนุนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยคืออะไร

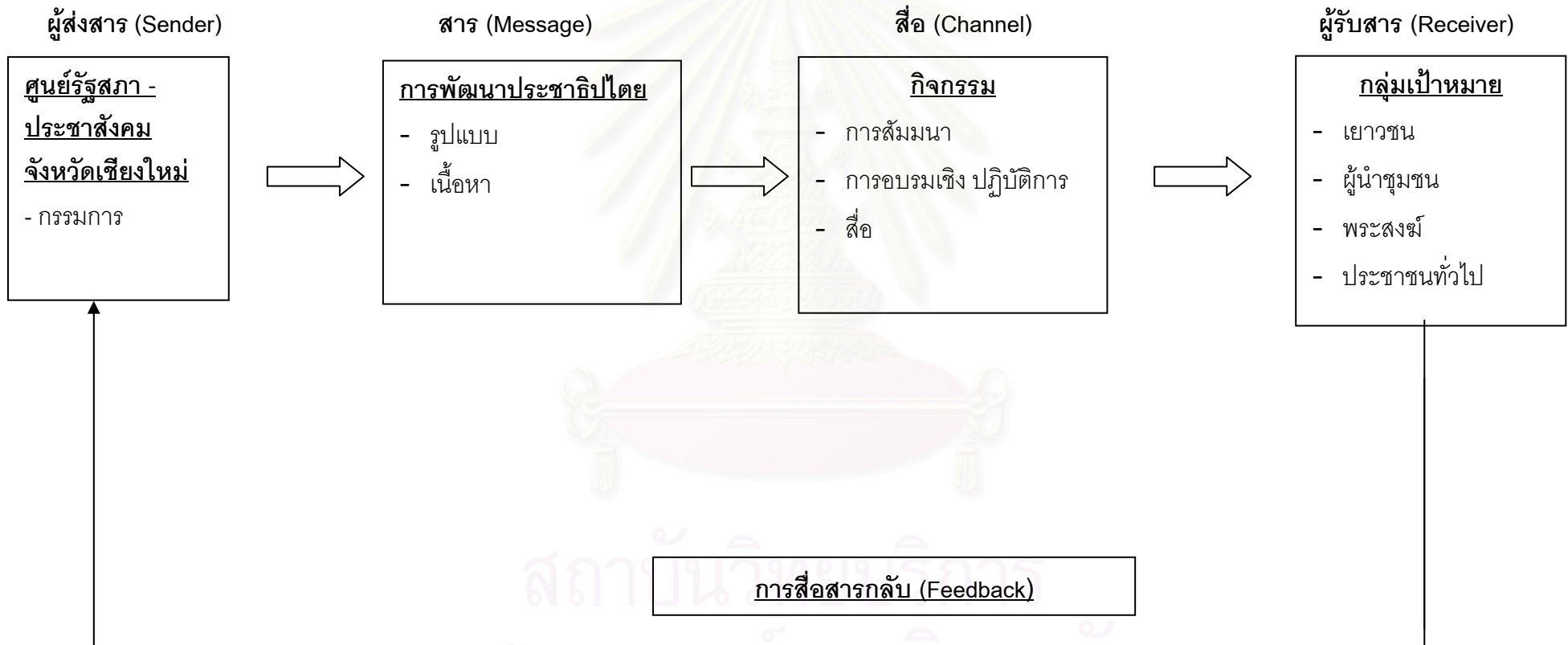
ผลการวิจัย

ปัญหานำการวิจัยข้อที่ 1: กระบวนการสื่อสารของศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา - ประชาสังคมเป็นอย่างไร

เพื่อให้เกิดความเข้าใจกระบวนการสื่อสารของศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา - ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ สามารถสรุปกระบวนการเป็นแผนภูมิตามองค์ประกอบของการสื่อสาร ดังนี้

แผนภาพที่ 1

กระบวนการสื่อสารของศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภาประชาสังคม

จากแผนภาพที่ 1 สามารถอธิบายได้ตามองค์ประกอบของการสื่อสารตามลำดับ ดังนี้

1. แหล่งสารหรือผู้ส่งสาร (Source or Sender)

ที่มาของกรรมการ

ที่มาของกรรมการศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา - ประชาสังคม จังหวัดเชียงใหม่ นั้น ในปีแรก (พ.ศ.2542) รัฐสภาได้ติดต่อมาที่สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ผ่านอธิการบดีเพื่อขอให้สถาบันเป็น ศูนย์กลางในการตั้งศูนย์รัฐสภา - ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ อธิการบดีจึงได้มอบหมายให้ คณบดีของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์รับไปดำเนินการ คือ อาจารย์พูนรัตน์ แสงหนุ่ม (ผู้ซึ่งดำรงตำแหน่งคณบดีในขณะนั้นจนถึงปัจจุบันนี้) ซึ่งได้ดำเนินการสรรหาทีมงานในส่วนของ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ โดยอาจารย์ประชัน รักพงษ์ เป็นกรรมการเลขานุการ ร่วมกับอาจารย์ ประจำสถาบันราชภัฏอีก 4 ท่านเป็นกรรมการ จากนั้นได้มีการสรรหากรรมการจาก สถาบันการศึกษาอื่นๆ เช่น มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยพายัพ ตัวแทน ขององค์กรภาคเอกชน ตัวแทนจากหอการค้าจังหวัด ตัวแทนโรงเรียนมัธยม ตัวแทนโรงเรียนฝ้าย ประถม ตัวแทนจากสื่อมวลชน เข้ามาเป็นกรรมการ ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2542 จนถึง ปีพ.ศ.2544 ที่ผ่าน มา มีการปรับเปลี่ยนกรรมการโดยตลอด โดยพิจารณาจากการที่กรรมการบางท่านไม่มีเวลาร่วม ประชุมหรือร่วมทำกิจกรรมเลย แต่ก็ยังมีกรรมการส่วนหนึ่งที่ยังเป็นกรรมการอยู่ตลอด เช่น ประธานกรรมการ รองประธาน เลขานุการ เป็นต้น

สำหรับในปีพ.ศ. 2544 คณะกรรมการศูนย์รัฐสภา - ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วยบุคคล ดังต่อไปนี้

1. นางพูนรัตน์ แสงหนุ่ม   ประธานกรรมการ
คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่
2. นายอุดม กันธิยะ   รองประธานกรรมการ
ประธานชมรมล้านนา 39
3. นายถาวร เกียรติไชยากร   กรรมการ
สมาชิกวุฒิสภาจังหวัดเชียงใหม่

4. นางสาวชรินทร์รัตน์ พุทธรปวน กรรมการสมาชิก
สภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงใหม่
5. นายวังนคร ไชยมงคล กรรมการ
ผู้จัดการบริษัทพุดเดนเซียล ที เอส ไลฟ์ ประกันชีวิต จำกัด (สาขาเชียงใหม่)
6. นายสันติภาพ พันธุ์พิกุล กรรมการ
ผู้จัดการบริษัทสันติภาพพรินติ้ง จำกัด
7. นายแสวง ชัยวรรณเสถียร กรรมการ
นักธุรกิจ, อนุกรรมการหอการค้าจังหวัดเชียงใหม่
8. นายสุรพงศ์ พงศ์เดชขจร กรรมการ
นักธุรกิจ
9. นายนิคม พุทธา กรรมการ
ผู้อำนวยการโครงการ และผู้ประสานงานมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืช
แห่งประเทศไทย สาขาภาคเหนือ
10. นายธนวัฒน์ ยอดใจ กรรมการ
ประธานองค์การบริหารส่วนตำบลแม่เหียะ อ.เมือง จ.เชียงใหม่
11. นางลัดดาวัลย์ อินทจักร์ กรรมการ
อาจารย์ประจำภาควิชาสื่อสารมวลชน คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่
12. นายอาคม กาญจนประโชติ กรรมการ
ประธานสภาคณาจารย์ มหาวิทยาลัยแม่ใจ
13. นายศรัณย์ ปัญญา กรรมการ
เจ้าของผู้จัดการโรงเรียนศรัณย์ปัญญา อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่
14. นายศรายุทธ แก้วพวงทอง กรรมการ
อาจารย์ประจำคณะคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏ
เชียงใหม่
15. นายวีระ คำวิเศษณ์ กรรมการ
อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่
16. นายศวีรณ นันทาลิต กรรมการ
อาจารย์ประจำสถาบันราชภัฏเชียงใหม่
17. นายศรายุทธ แก้วพวงทอง กรรมการ
อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่

18. นายอินสม ปัญญาโสภา กรรมการ
เจ้าของหนังสือพิมพ์เชียงใหม่นิวส์
19. นายสราวุธ แซ่เตี๋ย กรรมการ
สื่อมวลชน
20. นายประชัน รักพงษ์ กรรมการและเลขานุการ
รองผู้อำนวยการสำนักวิจัยและบริการวิชาการ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่
21. นางสาวรวิภา บรรเทิงสุข กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
อาจารย์ประจำสถาบันราชภัฏเชียงใหม่

จากรายชื่อกรรมการศูนย์รัฐสภา - ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ ประจำปีพ.ศ. 2544 พบว่ามีกรรมการที่เป็นโดยตำแหน่ง 2 ท่านคือ นายถาวร เกียรติไชยากร สมาชิกวุฒิสภาจังหวัดเชียงใหม่และนางสาวชรินทร์น พุทธิพนว สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงใหม่

เรื่องการสรรหาบุคคลเข้ามาเป็นกรรมการนั้น จะพิจารณาจากลักษณะโครงการกิจกรรมที่จะทำในแต่ละปีเป็นหลัก ว่ามีใครเหมาะสมกับงานที่จะทำบ้างซึ่งหมายถึงผู้ที่ทำกิจกรรมที่คล้ายกันอยู่แล้ว จากนั้นกรรมการเลขานุการจะเป็นผู้ติดต่อทาบทามเชิญมาเป็นกรรมการ เมื่อได้รายชื่อครบถ้วนแล้วจึงส่งรายชื่อให้สถาบันพระปกเกล้าเพื่อให้ประธานรัฐสภาลงนามในประกาศแต่งตั้ง ซึ่งอาจารย์ประชัน รักพงษ์ ได้อธิบายถึงการเข้ามาเป็นกรรมการของศูนย์รัฐสภา - ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้

“ ตอนแรกผมร่วมกับคนหลายๆคนในนั้น เราเริ่มเอาคนที่เป็นคีย์แมน ที่เราจะเชิญมาเป็นตัวหลักของคณะกรรมการสัก 3 – 4 คนมาดูว่ามีใครบ้าง ก็จะเอาวัตถุประสงค์ เป้าหมาย เราก็ดูว่าจะมีใครบ้างในงานแต่ละลักษณะ เสร็จแล้วก็เสนอแต่งตั้ง พอทำอย่างปีแรกบางคนไม่เวิร์ค ก็มีการปรับออก แล้วเราก็ดูกรรมการคนหลายๆ ที่ทำงาน ช่วยกันดูว่าใครที่น่าจะเรียกเข้ามาเสริม และจนกระทั่งสุดท้ายก็จะดูว่าใครไม่เวิร์คก็จะมาร์คไว้ ส่วนมากผมก็ปรึกษากับพีตม (อุดม กันธิยะ) รองประธาน ประธานเองก็แล้วแต่ผม ผมเอาอย่างไรท่านก็เอา ”

สำหรับการประชุมเพื่อกำหนดประเด็นนั้น เมื่อได้รับการแต่งตั้งก็จะเชิญกรรมการมาประชุม เพื่อหาแนวคิดว่าจะทำโครงการอะไรบ้าง เนื่องจากกรรมการมาจากหลายส่วนจึงให้นำโครงการของแต่ละคนมาร่วมกันพิจารณา เพื่อเลือกกิจกรรมให้มีความเหมาะสมตามงบประมาณ

สำหรับการประชุมของกรรมการศูนย์รัฐสภา - ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ ในแต่ละปี จะมีการประชุมก่อนเริ่มดำเนินโครงการ 2 ครั้งคือประชุมครั้งแรก เพื่อระดมความคิดเห็นจาก กรรมการ และประชุมครั้งที่สอง เพื่อเสนอโครงการของกรรมการต่อที่ประชุม หลังจากนั้นจะมีการประชุมระหว่างดำเนินโครงการ 3 - 4 ครั้ง เพื่อเป็นการติดตามโครงการ ส่วนในช่วงสุดท้าย เป็นการประชุมเพื่อสรุปโครงการ และเสนอแนวคิดในการดำเนินโครงการปีต่อไปประมาณ 1-2 ครั้ง ในการประชุมแต่ละครั้งเป็นการประชุมแบบเป็นทางการ ซึ่งกรรมการต้องครบองค์ประชุม คือมาครบเกินครึ่งจากจำนวนทั้งหมดของกรรมการจึงจะเริ่มประชุมได้

“...การคิดโครงการ เราก็มาคุยกัน คุยแล้วก็ให้แต่ละคนเขียนโครงการมานำเสนอ ปีแรกๆ นะระมัดระวังจะกระจายนะ หลากหลาย ใครสนใจอะไรก็ไปคนละทิศละทางเลย มันก็จะกระจาย มากในปีแรก ในปีนี้ 2 นี้เราก็เอาจากการเขียนครั้งแรกที่ว่าอันไหนวันเวิร์ค อันไหนไม่เวิร์ค เพราะฉะนั้นมันจะมีกรรมการส่วนหนึ่งที่ยืนอยู่ตลอด แล้วก็เวลามีอะไรเขาก็มารวม ก็ส่วนใหญ่ ใน 20 คน ก็จะมี 11-12 คนที่เขาจะสนใจทำงาน อันนั้นเขาสนใจทำงานตัวนี้มาตลอด โดยที่เขาเองก็คิดกิจกรรมด้วย แล้วพอเขียนโครงการก็มานำเสนอ บางคนไม่เขียนเขาก็เขียนเป็น concept มาว่าเขาอยากจะทำเรื่องนั้นเรื่องนี้ บางทีผมก็เขียนให้เองแต่เขาจะสรุป concept มา บางคนเขาเขียนไม่เป็น เราก็มาเขียนโครงการให้ แล้วก็มานำเสนอที่ประชุมว่าเสนอมาบางน้อยบ้าง จะปรับยังไง มีการปรับเขาก็คุยกันแล้วก็ส่งงานนะระ ...ส่วนมากเขาก็มอบให้ผมมาดู ...อาจารย์ ลองดูความเหมาะสมสิว่าจะอย่างไร ผมก็มาปรับดู มาเขียนดูรายละเอียด แล้วอันนี้ตัดได้ไหม ผมใช้วิธีประสาน จะไม่ใช่ที่ประชุมนะระ ถ้าตัดในที่ประชุมมันจะพูดคุยกันยาก ผมก็ใช้วิธี ประสาน...”

(ประชัน รักพงษ์, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2545)

“...วิธีการขอเงินสนับสนุนโครงการก็ เป็นลักษณะเดียวกับโครงการขององค์กรเอกชน ทั่วไปหรือโครงการของประชาชนทั่วไป คือจะต้องเขียนโครงการออกมาก่อนตามแบบที่เขา กำหนด แบบสากลทั่วไปอย่างที่ทำๆ กันนะระ คือวัตถุประสงค์ของโครงการ สองเป้าหมายหรือว่า กลุ่มของประชาชนนั้นะระ ที่เราจะเข้าไปทำกิจกรรมร่วม สามผลของการดำเนินการเมื่อแล้วเสร็จ เป็นอย่างไร อันที่สี่การประเมินผล อันที่ห้างบประมาณที่ใช้ อันที่หกวันและเวลา อันนี้คือโครงการ แต่ละปีทางศูนย์ก็จะส่งโครงการต่างๆ เข้าไปเป็นสิบกว่าก็ได้ เพราะเขาไม่ขัดข้อง แต่ก่อนที่จะเป็น สิบกว่า อาจจะเป็นยี่สิบแล้วก็มาสกรีนกันก่อนว่าน่าจะเป็นเท่าไร คือกรรมการของศูนย์ที่มี 20 กว่าคนนี่ ถึงแม้ว่าเราไม่ได้เสนอ ว่าโครงการนี้มันน่าจะเข้าช้อนกับโครงการอีกโครงการหนึ่งหรือ ของตัวเอง เราก็ช่วยกันพิจารณาว่าจะตัดทอนตรงไหนบ้างไหม อย่างนี้เป็นต้นนะระครับ ซึ่งตรงนี้ก็

จะให้มีการทำงานแบบการมีส่วนร่วม แต่หลังจากที่ได้มีการคัดเลือกแล้ว อาจจะไม่เหลือประมาณ เสนอมาอีกลิบ ได้ลิบ ในลิบทั้งหมดที่จะต้องเสนอผ่านไปที่สถาบันพระปกเกล้า แล้วจะต้องให้เลขา คืออาจารย์ประชันนะสะ ส่วนใหญ่แล้วทางประธานจะให้อาจารย์ประชันเป็นคนส่งเรื่องไป ”

(อาคม กาญจนประโชติ, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2545)

เมื่อพิจารณาปัจจัยของผู้ส่งสาร ในส่วนของผู้ส่งสารที่จะมีผลต่อการเพิ่มหรือลด ประสิทธิภาพของการสื่อสาร ซึ่งสามารถวิเคราะห์แยกเป็นประเด็นดังต่อไปนี้

ก. ทักษะในการสื่อสาร

ทักษะในการสื่อสาร ซึ่งหมายถึง ความสามารถ ความชำนาญในการสื่อสาร พิจารณา จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับโดยการสัมภาษณ์ โดยวิเคราะห์ถึงทักษะของการสื่อสารของ กรรมการ จะเห็นว่ากรรมการศูนย์ซึ่งส่วนใหญ่เป็นทั้งวิทยากรในกิจกรรมของศูนย์รัฐสภา - ประชา สังคมจังหวัดเชียงใหม่ ด้วยเป็นครูบาอาจารย์ ที่เป็นที่ยอมรับของประชาชนในระดับหนึ่งแล้ว จึง ทำให้การสื่อสารต่อประชาชนในเรื่องประชาธิปไตยทำได้ง่ายขึ้น ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ดังนี้

“ เครือข่ายของเรามีพัฒนาการเป็นหลักแล้วก็อาจารย์มหาวิทยาลัย อาจารย์ที่สอน ในตอนนี้นะ แล้วก็... ในกลุ่มที่ผมเอ่ยถึงนี้ เราก็เชิญมาพูด คือสนุมากเวลาอบรม ทุกคนนี้ หลังจากที่ทำวิทยากร...ทุกคนได้concept จากผมไปหมดแล้ว ทุกคนเข้าใจแล้วเราก็มีไต่ถามกลม อย่าง ที่เห็นในรูปใช่ไหมหะ จะมีกลุ่มย่อยๆ แล้วกรรมการนี้จะนั่งเป็นที่ปรึกษากันเลย นั่งแบบประกบ บางทีวิทยากรสามท่านด้วยเข้าไปต่อหนึ่งกลุ่ม เพราะส่วนใหญ่เราจะเป็นผู้มีประสบการณ์ แล้ว ชาวบ้านนี่ก็ปล่อยให้เขาพูดจนเต็มที แล้วเราจะ..เราจะขมวดประเด็นอะไรเท่านั้นเอง เพราะฉะนั้น ก็เลยมีส่วนร่วม ผมเองก็เป็นประธานประชาสัมพันธ์มหาวิทยาลัย ก็สื่อทุกอย่างของมหาวิทยาลัย เราก็ออก เราเป็นบรรณาธิการหนังสือ นิตยสารแม่ใจปริทรรศน์อะไรเราก็ออกหมดทุกอย่าง ”

(อาคม กาญจนประโชติ, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2545)

ข. ทักษะคดี

ทัศนคติของกรรมการศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคม จังหวัดเชียงใหม่จะแตกต่างกันไปตาม ภูมิหลังและความรู้เรื่องประชาธิปไตยของแต่ละคน เช่น กรรมการบางท่านเป็นครู อาจารย์ และ

ได้คลุกคลีและติดต่อสื่อสารกับคนหลายกลุ่ม ก็จะมีทัศนคติที่เปิดกว้าง ต่อการให้ความรู้และเผยแพร่เรื่องประชาธิปไตยแก่ประชาชน บางท่านมีความสนใจเรื่องการพัฒนาท้องถิ่นมาอย่างต่อเนื่อง และเคยทำกิจกรรมสมัยเป็นนักศึกษา ก็จะชอบเรื่องการทำกิจกรรมนอกเหนือจากงานประจำ ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ อย่างที่อาจารย์ทำ ในกระบวนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือกระบวนการมีส่วนร่วมนั้น เพราะมันเป็นพื้นฐานทาง ประชาธิปไตย แล้วอีกอย่างหนึ่งพูดถึงระดับชาวบ้านตอนนี้มันเกิดภาวะการเปลี่ยนแปลงมาก ได้รับอำนาจจาก อบต.หรืออะไรก็ตามนี้ แต่ยังไม่เป็น มันยังมีบางอย่างไม่เคลียร์สำหรับชุมชนบ้านเรา กรณีเช่นนี้จะทำให้มีปัญหาว่าชาวบ้านได้อำนาจมาในทางประชาธิปไตยในทางกฎหมายใหม่ มีอบต. มีองค์กรท้องถิ่นแล้ว แต่ยังไม่เป็นอะไรทำนองนั้น อันนี้คือสำนึกที่ว่า..จำเป็นอย่างไรที่ผมจะต้อง... เมื่อได้ทำงาน ณ. จุดนี้ ผมต้องคำนึงถึงสังคมและส่วนรวม “

(อาจารย์ศรัณย์ ปัญญา, สัมภาษณ์, 23 กุมภาพันธ์ 2545)

“ เมื่อก่อนก็ทำกิจกรรมในด้านนี้มานานนะ มาตั้งแต่สมัย 20 กว่าปี ประมาณ 25 ปีแล้ว ก็เรียก NGO นะ แต่ผมเป็น NGO กลายพันธุ์ไป...มันอยากศึกษาด้วยนะ คืออยากรู้ อยากเห็น แล้วตอนนั้นเราก็...มันผ่านวิกฤติตุลาฯ มันผ่านวิกฤติของ 9 – 16 นะนะ แล้วก็ชอบพูดชอบต่อสู้อีก แล้วก็มาพฤษภาคมนี้พออะไรนี่นะ แต่ว่าผมจะทำงานที่ค่อนข้างเป็นกลาง สายกลางนะ คือเราก็มองออกในแง่ของการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำงานกับคนนี้หรือการพัฒนาชุมชนมันก็ไม่เข้าร่องเข้ารอยมาตั้งแต่เดิมแล้วตั้งแต่แผน 1 มาเรื่อยจนถึงแผน 8 เรื่องพัฒนาคนก็ยังพัฒนาซ้ำซากเหมือนแผนหนึ่งอยู่เหมือนเดิม มันไม่มีอะไรดีขึ้น เพราะฉะนั้นเพื่อนฝูงที่เป็น NGO หลายคนมักจะสุดโต่งนะ มักจะเต็มทีไปเลย เขามีมุมมองอย่างนั้น 70% รับ 30% โดยประมาณนะนะ แต่อย่างผมนี่จะเป็นกลางมากกว่าจะ compromise มากกว่า ... ก็มันมีความรู้สึกว่าเป็นช่องทางหนึ่งให้คนที่ไม่มีโอกาสเป็นส.ส.นะ ให้คนซึ่งไม่ได้มีโอกาสได้เป็นข้าราชการหรือคนๆ หนึ่งซึ่งไม่ได้เป็นผู้นำท้องถิ่นแต่ว่าเป็นคนซึ่งทำอย่างไรก็ได้ที่จะมีส่วนร่วมในการทำงานกับทุกๆ กลุ่มได้ ก็ดูว่าสถาบันพระปกเกล้ามีช่องอยู่ จริงอยู่โลกนี้ความเป็นกลางไม่มีนะ มันจะต้องมีเบี่ยงเบนเอียง แต่ก็อย่างน้อยมันก็คงจะให้โอกาสคนซึ่งไม่ได้สังกัดอะไรเลย ทำมาหากิน ใช้เวลาที่พอมีไปทำงานเพื่อชุมชน เพื่อเยาวชนอะไรก็ได้ เข้ามามีส่วนร่วม ก็เลยตัดสินใจเข้ามาร่วมกับสถาบันพระปกเกล้า ”

(วัจนคร ชัยมงคล, สัมภาษณ์, 12 มีนาคม 2545)

กรรมการบางท่านมีทัศนคติที่ดีต่อเรื่องการสื่อสารด้านประชาธิปไตย เพราะเห็นว่าน่าจะเป็นช่องทางหนึ่งในการที่จะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ดังเห็นได้จากการให้สัมภาษณ์ของกรรมการดังนี้

“ผมคิดว่าไม่ว่ารัฐบาลไหน ถ้าประชาชนมีการรวมตัวกันเป็นจำนวนมากนะครับ พลังของประชาชนก็มีอำนาจในการต่อรองอยู่แล้ว แต่ผมคิดว่า สิ่งหนึ่งที่ประชาชนได้รับและศูนย์ของเราได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการที่จะชี้แนะชี้แนะในการให้ความรู้ด้านกฎหมายที่ดี หรือเสนอแนะช่องทางให้เขาก็ดี ในช่องทางที่ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญนี่นะครับก็ทำให้การรวมตัวของประชาชนเป็นปีกแผ่นมากขึ้น อันเนื่องจากว่าศูนย์ของเรานี้จะมี NGO อยู่หลายองค์กรที่เข้ามาช่วยด้วย เพราะฉะนั้นตรงจุดนี้ NGO ก็จะทำร่วมกับประชาชนที่อยู่บนพื้นฐานรากหญ้าอยู่แล้ว ซึ่งเป็นประชาชนที่เสียโอกาสนะครับ แล้วก็ไม่มีโอกาสที่จะเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร แล้วก็ขาดความรู้ ความเข้าใจด้านกฎหมายอะไรต่างๆ เพราะฉะนั้นเขาก็อาศัยตรงจุดนี้ก็คือ อาศัยกลุ่ม NGO ที่แฝงตัวเข้ามากับคณะกรรมการร่วมกับ NGO ที่ไม่ได้เข้ามา แล้วก็สามารถที่จะเข้าไปมีโครงข่ายที่จะเข้าถึงกันได้อันนี้ก็จะช่องทางหนึ่งที่ทำให้องค์กรจริงๆ นะฮะ ที่เป็นรากหญ้าที่มีปัญหาเข้มแข็งขึ้น อย่างเช่น กลุ่มพวกชาวเขา พวกด้อยโอกาสทั้งหลาย รวมทั้งประชาชนทั่วๆ ไปที่เป็นกลุ่มอนุรักษหรือเป็นผู้ที่ถูกเอาเปรียบจากธุรกิจที่ดี จากกลุ่มการเมืองท้องถิ่นที่ดี อะไรต่างๆ เหล่านี้แหละจะทำให้เขามีช่องทางในการที่จะยื่นเรื่องราวผ่านทางราชการ โดยอาศัย NGO นะครับ หรือพวกเราก็ช่วยชี้แนะได้พอสมควรดีกว่าแต่ก่อนนะครับ ”

(สันติภาพ พันธุ์พิกุล, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2545)

ค. ความรู้

ประสิทธิภาพของการสื่อสารอีกประการหนึ่งของผู้ส่งสาร คือ ความรู้ ซึ่งประกอบด้วยทั้งความรู้ เรื่องที่จะสื่อสาร และ ความรู้เรื่องกระบวนการสื่อสาร

“ การพูดกับประชาชน ข้าราชการจะเอาวิชาการไปพูดเต็มเหยียด ประชาชนจะฟังไม่ได้ยกตัวอย่างนะครับ เจตนารมณ์รัฐธรรมนูญ เขาจะไม่รู้ว่าเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญเป็นอย่างไร เราก็ต้องบอกว่ากฎหมายฉบับใหม่นี้ได้เพิ่มให้เราอีกตั้ง 53 มาตรา เราก็ต้องบอกอย่างนี้ไป เราก็ต้องบอกกฎหมายนี้อยู่ในหนังสือนะ ถ้าเปรียบเหมือนว่าเราซื้อยอ ซื้อแห ซื้อขาย แขนงไว้ในครัวถามว่าทำกับข้าว ปลาจะมาไหม ถ้าเราไม่เอาแหไปตักปลา ไปทอดปลา ก็เหมือนกัน กฎหมาย ถ้า

เราไม่ทำให้เหมือนเป็นรูปธรรม เราไม่ใช่อยู่ในหนังสือ เราต้องใช้กฎหมายให้เป็น ผมแนะนำให้ชาวบ้าน ใช้กฎหมายให้เป็น ให้เป็นรูปธรรม และเขาก็ยอมรับกัน โดยมากเราจะเข้าไปเสริมเขา..."

(ประเทือง นกยูงทอง, วิทยากร, สัมภาษณ์, 9 มีนาคม 2545)

กรรมการบางท่านให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เพิ่มเติม เพื่อที่จะหาข้อมูลข่าวสารในฐานะผู้ส่งสารให้มากพอ เพื่อที่จะสามารถถ่ายทอดแก่กลุ่มเป้าหมายให้ได้ถูกต้องที่สุด ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

" จากประสบการณ์ที่ทำงานภาคเอกชน การที่เริ่มจากการที่รู้บ้างไม่รู้บ้าง ทำให้ต้องเกิดการเรียนรู้ อย่างผมเองต้องแบ่งเวลาส่วนหนึ่งสำหรับการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นเวทีประชุมสัมมนา ไม่ว่าจะเป็นข่าวสารข้อมูลต่างๆ ที่บ้านรับหนังสือพิมพ์ 4 ฉบับ อ่านให้มันรู้อะไรต่ออะไร จะต้อง input ตัวเราเองตลอดเวลา และแม้กระทั่งเพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ ที่ทำงานด้วยกัน ก็ต้องคุยกันเรื่องนี้ตลอดเวลาว่าเราต้อง update ข้อมูลข่าวสารที่เกิดขึ้น ปัญหาที่มีอยู่บ้างก็คือบางที่เราเรียนรู้ไม่ทันกับอะไรใหม่ๆ บางทีมันไม่ลงลึก บางทีเป็นขึ้นเป็นอันไม่ได้ และนอกจากนี้บางเรื่องระดับการขับเคลื่อนยังมีความรู้ประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ก็เป็นอุปสรรคอยู่บ้าง "

(นิคม พุทธา, สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2545)

ส่วนเรื่องความรู้ในกระบวนการสื่อสารนั้น วิทยากรท่านหนึ่งได้อธิบายเรื่องกระบวนการสื่อสารโดยการวิเคราะห์ให้ฟังดังนี้

" ผมคิดว่าการสื่อสารมีด้วยกันสามแบบนะฮะ การสื่อสารในสมัยก่อนนี้ใช้การสื่อสารแบบทางเดียวคืออ่านหนังสือ เพราะฉะนั้นเราจะได้ทฤษฎี ได้แนวคิดจากนักวิชาการจากคนที่วิชาการแก่กล้าเข้ามาพัฒนาสังคม เพราะฉะนั้นคนที่อ่านทฤษฎีหมากก็ดี อ่านของใครก็ดี ก็จะมีวิชา ก็จะมีเริ่มหากกลุ่ม หากคนที่สามารถพูดกันรู้เรื่อง ซึ่งในสมัยก่อนคนตั้งแต่ 4 คนขึ้นไปคุยกันเรื่องอย่างนี้ ก็ถือว่าเป็นอันธพาลแล้วนะฮะ ที่นี้เมื่อไม่มีอย่างนั้นแล้วก็คือคนที่...เราไม่ใช้คำว่า ผลประโยชน์ร่วมกัน เราใช้คำว่ามีความสนใจร่วมกันที่ในพื้นที่ แล้วก็สามารถสื่อสารกันได้ ในเวลาต่อมาก็ใช้ใช้วิธีการสื่อสารโดยการ dialogue ในการเสวนา ในการจัดเวทีสื่อสารกันในหมู่บ้าน จัดเวทีสื่อสารกันในประชาคม เพราะฉะนั้นการสื่อสารที่สองนี้เป็นการสื่อสารโดยหวังว่าจะให้เกิดความเข้าใจในเรื่องราวของตัวเอง พื้นที่ของตัวเองเป็นยังไง position ของตัวเองอยู่ที่ไหน เราจะ reposition ใหม่กันยังไง คือว่าแต่เดิมรัฐไม่เห็นหัว คนเหล่านี้ละ ทำยังไงถึงจะทำให้เราถูกมองไม่ผ่านเลย เพราะฉะนั้นคนเหล่านี้ก็จะออกมาก่อกระแสในสาธารณะ จัดเวทีทำให้หนังสือพิมพ์ก็ดี

โทรทัศน์ก็ดี วิทยุก็ดีกล่าวขานถึง เพราะนั่นการก่อกระแสส่วนหนึ่งก็เข้าไปลือกับผู้มีอิทธิพลในเชิงที่จะทำนโยบายของผู้ที่มีอิทธิพลนั้นะมันบรรเทาเบาบางลง เช่นเข้าไปคุยกับเขาต่อรองกับเขา แต่ถ้าไม่ได้ก็เกณฑ์คนมาจัดการ ลือกับกันนั้นเป็นส่วนที่สอง ในส่วนที่สามก็คือการทำให้เกิดนโยบายสาธารณะเพื่อประเด็นสำคัญ ๆ ต่าง ๆ ซึ่งประเด็นสื่อสารเหล่านี้เนี่ย ก็คือการ advocate ผู้คนให้ก่อกระแส ชี้่นำกลุ่มหรือก่อกระแสสังคมนี้ ผมคิดว่าการก่อกระแสสังคมนี้เป็นกระบวนการที่ใช้สื่อ...กระบวนการที่เป็นขั้นตอนและนำเอาวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้อย่างแยบยล “

(อุทัยวรรณ กาญจนกมล, สัมภาษณ์, 3 กุมภาพันธ์ 2545)

โดยสรุปจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มผู้ส่งสารที่เป็นกรรมการศูนย์ศูนย์รัฐสภา – ประชาสังคม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นวิทยากรเองในโครงการจะสามารถให้ความรู้แก่ผู้รับสารได้เป็นอย่างดี เพราะได้ผ่านการกำหนดแนวคิดหลักในประเด็นที่จะเผยแพร่มาแล้ว นอกเหนือจากสิ่งเหล่านี้แล้ว จะเป็นเทคนิค และลีลาของกรรมการแต่ละคนที่จะนำเสนอการพัฒนาประชาธิปไตยออกมาอย่างไรให้ผู้รับสารสนใจได้ตลอดรอดฝั่ง

ง. สถานภาพในสังคมและวัฒนธรรม

จากการที่กรรมการของศูนย์รัฐสภา – ประชาสังคม จังหวัดเชียงใหม่ส่วนใหญ่เป็นครู อาจารย์และวิทยากรประจำ จึงเป็นที่ยอมรับนับถือของกลุ่มเป้าหมายในท้องถิ่น ซึ่งมีความนิยมในการยอมรับและเชื่อถือบุคคลในสังคมที่มีความรู้สูงกว่า และเมื่อบอกว่าเป็นโครงการของหน่วยงานในสังกัดรัฐสภาคือ สถาบันพระปกเกล้า ประชาชนก็ยังให้การยอมรับและเชื่อถือมากขึ้น ทำให้การสื่อสารประสบความสำเร็จดังการให้สัมภาษณ์ของกรรมการ ดังนี้

“ คือการเชิญเขาเข้ามา เราไม่ได้บังคับครับ เรามีหนังสือเชิญไปให้ประธานศูนย์กิจกรรมเป็นคนเชิญ แล้วในนั้นเราก็อ้างถึงสถาบันพระปกเกล้า เพราะฉะนั้นชื่อพระปกเกล้าใครเห็นก็โอเค เพราะเป็นชื่อค่อนข้างจะ wellknown หรือแม้กระทั่งในเรื่องที่ผมไปทำเรื่องป่าชุมชน ทำยังไงที่เราจะดึงอบต. เข้ามาเนี่ย มันก็มีสองทางคือ หนึ่งใช้ตราครุฑคือหนังสือของนายอำเภอ สองเอาหนังสือจากพระปกเกล้าลงมา...”

(ประชัน รักพงษ์, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2545)

ที่มาและองค์ประกอบของโครงการ

ที่มาและองค์ประกอบของอนุกรรมการของโครงการกิจกรรมที่ได้สุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง 5 โครงการ สามารถอธิบายได้ดังนี้

1.1 โครงการสัมมนาเครือข่ายองค์กรปกครองท้องถิ่นกับการจัดการสิ่งแวดล้อม

อนุกรรมการโครงการจัดสัมมนาเครือข่ายองค์กรปกครองท้องถิ่นกับสิ่งแวดล้อม มีหน้าที่ประสานงานและจัดการสัมมนาสมาชิกสภาท้องถิ่น และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อระดมความคิด และค้นหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาสายน้ำแม่ปิงตอนบน ประกอบด้วย

1.1.1. นายนิคม	พุทธา	ประธานอนุกรรมการ
1.1.2. นายอุดม	กันธิยะ	อนุกรรมการ
1.1.3. นายแสวง	ชัยวรรณเสถียร	อนุกรรมการ
1.1.4. นายวีระ	คำวิเศษณ์	อนุกรรมการ
1.1.5. นายประชัน	รักพงษ์	อนุกรรมการ
1.1.6. นายศรัณย์	ปัญญา	อนุกรรมการ
1.1.7. นายมังกร	ชัยชนะดารา	อนุกรรมการและเลขานุการ
1.1.8. น.ส.เบญจวรรณ	วงศ์คำ	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

จากองค์ประกอบข้างต้น ประธานอนุกรรมการซึ่งมีตำแหน่งเป็นประธานประชาคมอำเภอเชียงดาว และผู้อำนวยการโครงการและผู้ประสานงานมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย สาขาภาคเหนือเป็นผู้เสนอโครงการนี้เนื่องจากรู้ปัญหาในพื้นที่ สามารถอธิบายภาพรวมได้ชัดเจน อีกทั้งยังประสานงานให้กลุ่มเป้าหมายได้เข้ามามีส่วนร่วมได้ง่าย โดยเฉพาะพื้นที่ในเขตโซนเหนือของเชียงใหม่ ส่วนอนุกรรมการท่านอื่นๆ ได้สนใจที่จะร่วมโครงการ และได้รับหน้าที่ในการประสานงานกับประชาคมกลุ่มอื่นๆ ในการเชิญให้มาร่วมกิจกรรม เพื่อให้ครอบคลุมประชาคมทุกอำเภอและให้เข้ามามีส่วนร่วมให้มากที่สุด

“...กิจกรรมอะไรก็ตามที่ให้คนส่วนใหญ่เข้าไปมีส่วนร่วมล้วนแต่เป็นกิจกรรมที่เสริมประชาธิปไตยทั้งนั้นอย่างเช่น ไปร่วมดูแลจัดทำน้ำและเหมืองฝายต้องกันกันอย่างเช่น กันที่ไว้เป็น

แหล่งอนุรักษ์พันธุ์ปลา ชาวบ้านก็รู้จักร่วมกันคิดร่วมกันทำร่วมกันตัดสินใจพัฒนากระบวนการไป
ขั้นหนึ่งแล้ว ขั้นที่สองจะดำเนินการต่อก็ต้องมีการตั้งคณะกรรมการกลุ่มคนเข้าไปดูแลเข้าไป
บริหารจัดการก็เป็นเรื่องของส่วนที่เกี่ยวข้องกับการรวมตัวซึ่งก็มีรัฐธรรมนูญรองรับอยู่ส่วนหนึ่ง
สมาคม ชุมชน ชุมชน กลุ่มองค์กร อันนี้ก็เป็นการพัฒนาทั้งสิ้น โดยรวมไม่ว่าจะเป็นเรื่องดินเรื่องน้ำ
เรื่องป่า เรื่องอะไร ร้อยแปด ถ้าทำให้คนเขารวมตัวกันมันก็เป็นการพัฒนาเสริมสร้างประชาธิปไตยทั้งนั้น...”

(มังกร ชัยชนะดารา, สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2545)

1.2 โครงการโรงเรียนพลเมืองดี

คณะกรรมการของโครงการโรงเรียนพลเมืองดี มีหน้าที่ประสานและดำเนินการจัดอบรม
เยาวชนที่เข้าร่วมโครงการให้ประสบผลสำเร็จ อนุกรรมการดังกล่าวจะประกอบด้วยบุคคล ดังนี้

1.2.1. นายสันติภาพ พันธุ์พิกุล	ประธานอนุกรรมการ
1.2.2. ท.พ.อุทัยวรรณ กาญจนกามล	รองประธานฯ ฝ่ายวิชาการ
1.2.3. นายวังนคร ชัยมงคล	รองประธานฯ ฝ่ายฝึกอบรม
1.2.4. นายสรายุทธ แก้วพวงทอง	รองประธานฯ ฝ่ายกิจกรรม
1.2.5. นายสุรพงศ์ พงศ์เดชขจร	อนุกรรมการ
1.2.6. นางลัดดาวัลย์ อินทจักร	อนุกรรมการและเลขานุการ

ตามองค์ประกอบข้างต้นผู้ที่เป็นประธานอนุกรรมการเป็นเจ้าของแนวความคิดซึ่งได้
นำเสนอในที่ประชุมกรรมการศูนย์รัฐสภา - ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนบุคคลท่านอื่นๆ
ตามรายชื่อจะเป็นอนุกรรมการ ซึ่งเกือบทุกท่านมาจากกรรมการของศูนย์รัฐสภา - ประชาสังคม
จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้กรรมการที่เข้าร่วมโครงการเป็นผู้ที่สนใจและทำงานเกี่ยวข้องกับคลุกคลีกับ
เยาวชนอยู่แล้ว จึงได้รับการติดต่อให้ร่วมเป็นอนุกรรมการเพื่อร่วมกันระดมความคิดเห็นในการ
ดำเนินโครงการให้เกิดประสิทธิผลมากที่สุด นอกจากนี้ยังมีรองประธานฝ่ายวิชาการที่เป็น
บุคคลภายนอก แต่เป็นผู้ที่มีบทบาทสูงในด้านการเคลื่อนไหวหลายด้านของจังหวัดเชียงใหม่เช่น
เป็นประธานรณรงค์ส่งเสริมอำนาจท้องถิ่น เป็นผู้อำนวยการโครงการวิทยุชุมชนนำร่อง กรรมการ
สุขภาพพื้นที่ เป็นเลขาธิการเครือข่ายประชาชนคนเชียงใหม่ เป็นต้น จึงได้รับเลือกเข้ามาดูแลงาน
ด้านวิชาการและเป็นวิทยากร ซึ่งเน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านสิทธิหน้าที่ของพลเมือง นอกจากนี้
อนุกรรมการยังเป็นวิทยากรเองอีกด้วย เนื่องจากเป็นผู้มีความรู้ความชำนาญในการถ่ายทอด
ความรู้ และยังเป็นวิทยากรในโครงการพัฒนาอื่นๆอยู่เป็นประจำ โดยเป็นวิทยากรในเรื่องการ

บริหารงานทั่วไป การสื่อสารในองค์กร และเป็นวิทยากรรับเชิญตามหัวข้อที่ผู้เชิญกำหนดให้เป็นต้น เช่น อนุกรรมการหมายเลข 1.2.3

1.3 โครงการสัมมนาการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรประชาคมกับการเมืองภาคประชาชน

คณะอนุกรรมการของโครงการนี้ มีหน้าที่ดำเนินการประสานงาน จัดการสัมมนาและจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน ซึ่งประกอบด้วยบุคคล ดังนี้

1.3.1 ผศ.ประชัน รักพงษ์	ประธานอนุกรรมการ
1.3.2 นายอุดม กันธิยะ	อนุกรรมการ
1.3.3 นายสันติภาพ พันธุ์พิกุล	อนุกรรมการ
1.3.4 นายสุรพงศ์ พงศ์เดชขจร	อนุกรรมการ
1.3.5 นายแสวง ชัยวรรณเสถียร	อนุกรรมการ
1.3.6 น.ส.รักฎา บันเทิงสุข	อนุกรรมการ
1.3.7 นายวีระ คำวิเศษณ์	อนุกรรมการ
1.3.8 นายนิคม พุทธา	กรรมการและเลขานุการ
1.3.9 นายมังกร ชัยชนะดารา	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
1.3.10 น.ส.เบญจวรรณ วงศ์คำ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ตามองค์ประกอบของคณะอนุกรรมการข้างต้น ผู้ที่เป็นกรรมการได้มาจากการประชุมตามความถนัดและสนใจที่จะร่วมงาน และพิจารณาตามการมีเครือข่ายผู้นำชุมชนของกรรมการแต่ละคนในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อที่กรรมการแต่ละท่านจะได้ชักชวนประชาชนกลุ่มเป้าหมายให้เข้าร่วมกิจกรรมให้ครอบคลุมได้ทุกพื้นที่ โดยมุ่งเน้นไปที่ประชาคมอำเภอ 24 อำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบล 24 อำเภอ ประธานชมรมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน 24 อำเภอ และประชาชนผู้สนใจ

1.4 โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการบทบาทของพระสงฆ์ สามเณร ในการสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตยแก่ประชาชน

คณะอนุกรรมการของโครงการนี้มีหน้าที่จัดการอบรมพระสงฆ์สามเณรในจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดใกล้เคียงเพื่อให้เข้าใจหลักการและแนวทางสร้างจิตสำนึกพลเมืองดีตามแนวทางการปฏิรูปการเมือง ซึ่งประกอบด้วย

1.4.1 นายวังนคร ไชยมงคล	ประธานอนุกรรมการ
1.4.2 นายอุดม กันธิยะ	อนุกรรมการ
1.4.3 นายศรีธน นันทาลิต	อนุกรรมการ
1.4.4 นายประชัน รักพงษ์	อนุกรรมการ
1.4.5 นายอินสม ปัญญาโสภา	อนุกรรมการ
1.4.6 น.ส.รักฎา บันเทิงสุข	อนุกรรมการและเลขานุการ

คุณวังนคร ไชยมงคล ประธานอนุกรรมการของโครงการนี้เคยจัดโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยกับผู้นำทางศาสนาเมื่อปีพ.ศ. 2543 มาแล้ว และประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีในปีพ.ศ. 2544 จึงได้จัดโครงการข้างต้นอีกเพื่อให้พระสงฆ์ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายตระหนักถึงบทบาทของตัวพระสงฆ์เอง ในการกระตุ้นส่งเสริมให้ผู้เข้าสู่งานเมืองทุกระดับ ทำความดี มีความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งคณะอนุกรรมการที่เข้าร่วมทำงานเป็นกรรมการศูนย์ฯรัฐสภา - ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ และเป็นวิทยากรที่มีความรู้ความชำนาญเรื่องการเป็นวิทยากรกระบวนการเป็นอย่างดี รวมทั้งตัวประธานอนุกรรมการเอง (อนุกรรมการคนที่ 1.3.1 -1.3.4) อนุกรรมการที่มาร่วมงานด้วยใช้วิธีเลือกจากการเป็นผู้ที่เคยร่วมงานกันมาก่อนจึงประสานงานกันได้ดี

“...แนวคิดหลายๆ อย่างที่ว่าพระสงฆ์น่าจะให้บทบาทด้านความรู้ความคิดด้านจริยธรรมคุณธรรมอะไรอย่างนี้ ที่จะปลูกฝังให้คน...โดยเฉพาะผู้นำมีความคิดเรื่องเหล่านี้แล้วก็จะสอดแทรกแนวคิดในเรื่องของรัฐธรรมนุญอะไรนี่ลงไป เพราะว่าเวลาพระสงฆ์ท่านพูดอะไรนี้ชาวบ้านเชื่อ เป็นผู้นำ แล้วพระสงฆ์ที่เราเอามานี้ ก็เป็นแกนนำทั้งนั้นเลย เป็นพระนิสิตเป็นส่วนใหญ่ แล้วเวลาที่ท่านต้องออกไปสู่ชุมชน ออกสู่หมู่บ้าน เป็นพระที่มีความรู้มีความคิด”

(ประชัน รักพงษ์, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2545)

1.5. โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ ชมรมอาสาสมัครรัฐธรรมนุญ กับการสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตยแก่ประชาชน

คณะอนุกรรมการของโครงการ นี้ มีหน้าที่ดำเนินการจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อระดมความคิดในการเผยแพร่ประชาธิปไตย ของชมรมรัฐธรรมนุญ ประกอบด้วย

1.5.1 นายสรายุทธ แก้วพวงทอง	ประธานอนุกรรมการ
1.5.2 นายวังนคร ไชยมงคล	อนุกรรมการ

1.5.3 นายปราโมทย์ สัมครการ	อนุกรรมการ
1.5.4 นายกมล ทองพุก	อนุกรรมการ
1.5.5 นางสุภาพร ทองพุก	อนุกรรมการ
1.5.6 นายประเทือง นกยูงทอง	อนุกรรมการและเลขานุการ

โครงการนี้เป็นโครงการที่ชมรมอาสาสมัครรัฐธรรมนุญ ซึ่งเป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยอาสาสมัครรัฐธรรมนุญที่เคยทำงานอาสาสมัครในช่วงเผยแพร่รัฐธรรมนุญและการเลือกตั้งมาก่อน โดยการนำของนายประเทือง นกยูงทอง ประธานชมรมรัฐธรรมนุญเพื่อประชาชน จังหวัดเชียงใหม่-ลำพูนได้เสนอโครงการผ่านกรรมการศูนย์รัฐสภา - ประชาสังคม จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากเห็นว่าสมาชิกของชมรมยังมีอุดมการณ์ร่วมกันในการส่งเสริมเผยแพร่ประชาธิปไตย และเห็นว่าควรมีการประสานเครือข่ายความร่วมมือในการจัดกิจกรรมร่วมกัน ในอันที่จะส่งเสริมการเมืองภาคประชาชนและเสริมสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนอย่างต่อเนื่อง คณะอนุกรรมการ 4 ท่านใน 6 ท่าน จึงเป็นบุคคลที่มาจากภายนอก (อนุกรรมการหมายเลข 1.5.3-1.5.6)

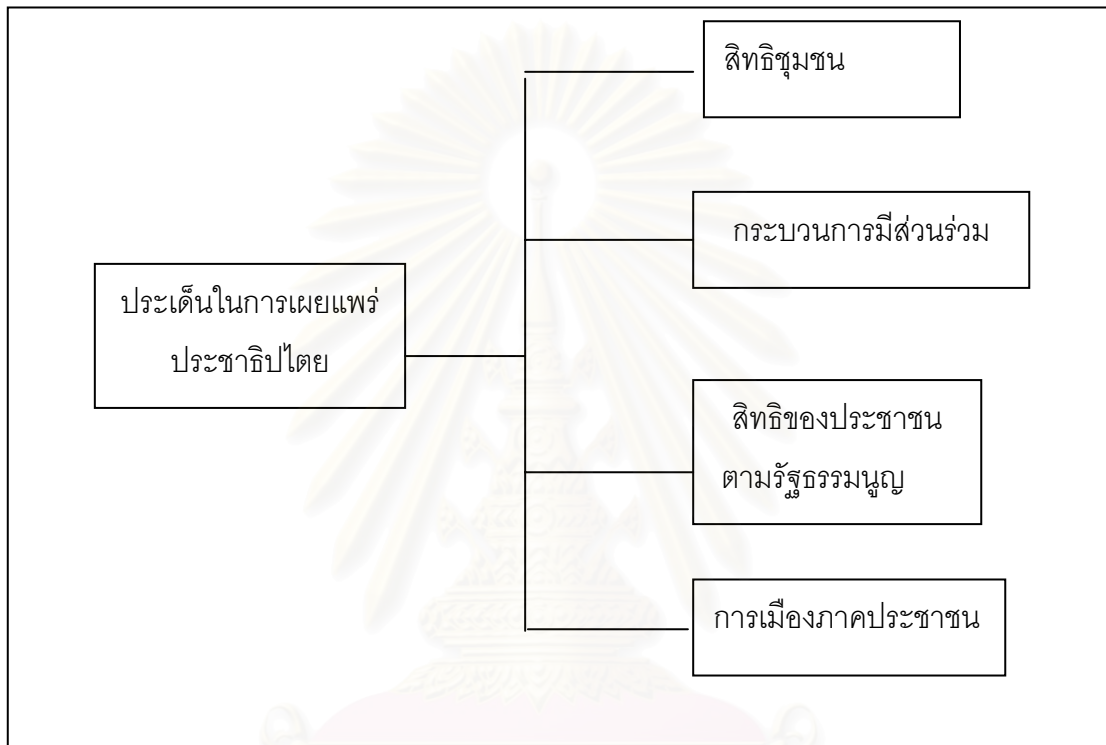
สรุปองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารในส่วนของผู้ส่งสาร คือกรรมการศูนย์รัฐสภา - ประชาสังคม จะประกอบไปด้วยกรรมการที่มาจากสถาบันการศึกษาเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งบางท่านเป็นอาจารย์ที่สอนประจำและยังเป็นวิทยากรพิเศษให้กับหน่วยงานอื่นๆ อีก จึงมีเทคนิควิธีการที่จะสามารถเผยแพร่ความรู้และจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยได้อย่างเหมาะสม ส่วนกรรมการบางส่วนที่มาจากภาคเอกชนจะเป็นผู้ที่ร่วมกันระดมความคิดเห็นในการคิดโครงการต่างๆ และเข้าร่วมเป็นอนุกรรมการในโครงการย่อย เพื่อช่วยกันดำเนินงานในลักษณะร่วมกันคิดร่วมกันทำ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. สาร (Message)

แผนภาพที่ 2

ประเด็นในการเผยแพร่ประชาธิปไตย

เนื่องจากกรรมการของศูนย์เป็นตัวแทนจากหลายสาขาอาชีพ มีทั้งภาคเอกชน อาจารย์มหาวิทยาลัย สื่อมวลชน การกำหนดหัวข้อหรือประเด็นที่จะเผยแพร่ประชาธิปไตยจึงต้องมาระดมความคิดเห็นพูดคุยกันเพื่อหาแนวคิด (Concept) เนื่องจากศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคม จังหวัดเชียงใหม่เริ่มดำเนินกิจกรรมในปีพ.ศ. 2542 เป็นปีแรก ซึ่งเวลานั้นอยู่ในช่วงการเตรียมการเลือกตั้งระบบใหม่ ภายใต้การบังคับใช้กฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.2540 จึงทำให้การกำหนดประเด็นเพื่อเผยแพร่ประชาธิปไตย เน้นหนักในด้านการรณรงค์ด้านการเลือกตั้งเป็นส่วนใหญ่ ส่วนในปีถัดมา (พ.ศ.2543 – พ.ศ.2544) เน้นเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วม โดยนำเอาสิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 มาเป็นเนื้อหาสำคัญ ในการสร้างความรู้ ความเข้าใจ เนื่องจากรัฐธรรมนูญปีพ.ศ.2540 มีการขยายสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคให้ประชาชนเพิ่มขึ้นอย่างมาก อย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน กรรมการจึงเห็นร่วมกันในการกำหนดให้กำหนดกรอบสาระใน 4 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. สิทธิชุมชน
2. กระบวนการมีส่วนร่วม
3. สิทธิของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ
4. การเมืองภาคประชาชน

ซึ่งในการกำหนดประเด็นที่ใช้ในการเผยแพร่ประชาธิปไตยนั้น ทางกรรมการศูนย์รัฐสภา – ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ได้เข้าประชุม และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในการระดมความคิดเห็นจากกรรมการเบื้องต้นมีลักษณะคือกรรมการบางคนมองเห็นปัญหาในท้องถิ่นอยู่แล้วบางคนมีความสนใจที่จะพัฒนาท้องถิ่นเป็นทุนเดิม แต่บางคนนำโครงการจากปีก่อนหน้ามาปรับ ซึ่งโดยสรุปคือกรรมการต่างคนต่างเสนอโครงการเข้ามาก่อนแล้วจึงค่อยกำหนดเป็นประเด็น ดังตัวอย่างจากการสัมภาษณ์ ดังนี้

“...ทุกคนก็...ส่วนใหญ่ก็แสดงแนวความคิดหรือสิ่งที่ปัญหาที่ตัวเองพบ ก็คุยกันแบบวงกว้างๆ เสร็จแล้วเราก็ตระล่อมเข้ามา เอ้อ...ประเด็นปัญหาที่แท้จริงมันคืออะไร เท่าที่คุยๆ กันนี้ทุกคนก็มองว่าประชาธิปไตยนี้... น่าจะให้ทุกคนมีส่วนร่วม นะฮะ เป็นเครือข่าย พอมีส่วนร่วมปุ๊บเราจะชี้หน้า พูดประชาธิปไตยอย่างเดียวคงจะยาก มันคงจะมีกิจกรรมนำอย่างอื่น ให้เขามามีส่วนร่วม... วันนั้นเราก็กวักแนวคิดที่เชียงใหม่มีความสนใจ อันที่หนึ่งสร้างให้ทุกคนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ แล้วก็มีส่วนร่วม อันที่สองก็สร้างความเป็นผู้ที่มีคุณธรรม ผู้ที่มีจิตสำนึกในทางที่ดีนะฮะ อันที่สามก็คือในเรื่องการรู้จักสิทธิของตัวเอง...”

(อาคม กาญจนประโชติ, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2545)

“...ประชาธิปไตยเมื่อก่อนเรามักจะพูดกันเฉพาะเวลาไปทางเหนือเรียก จอมบัตร หมายถึง การไปใช้สิทธิใช้เสียง แต่ว่าประชาธิปไตยแนวใหม่นี้ เป็นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม การที่เรามีสิทธิมีเสียง มาใช้ทรัพยากรร่วมกัน แบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม อะไรพวกนี้ จะพูดถึงแนวนี้มากกว่า...”

(วีระ คำวิเศษณ์, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2545)

“...ก็ตอนปี 42-43 มันก็เกี่ยวข้องกับกระบวนการเผยแพร่ในเรื่องเลือกตั้ง แล้วก็การให้ตระหนักถึงเรื่องราวในรัฐธรรมนูญ แต่พอปี 43, 44 ทางศูนย์ก็ได้พยายามจัดให้เข้าไปอยู่ในกระบวนการมีส่วนร่วม แล้วก็สิทธิชุมชน ...”

(ประชัน รักพงษ์, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2545)

สำหรับเนื้อหาของสารในแต่ละโครงการ ผู้วิจัยขออธิบายตามโครงการที่นำมาเป็นกลุ่มตัวอย่าง 5 โครงการ ดังนี้

2.1 โครงการสัมมนาเครือข่ายองค์กรปกครองท้องถิ่นกับการจัดการสิ่งแวดล้อม

โครงการนี้เป็นโครงการที่กรมการศูนย์รัฐสภา - ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ คือคุณนิคม พุทธา ซึ่งในอีกสถานะหนึ่งคือ ผู้อำนวยการโครงการจัดการลุ่มน้ำแม่ปิง(ตอนบน) เป็นผู้เสนอโครงการเนื่องจากการดูแลเรื่องป่าหรือเรื่องน้ำที่อำเภอเชียงดาวนั้น เกี่ยวข้องกับสิทธิชุมชน ซึ่งในรัฐธรรมนูญฉบับพ.ศ.2540 ได้พูดถึงสิทธิชุมชนไว้ ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับอื่นก่อนหน้าได้มีการพูดถึงคุณนิคม พุทธาจึงเห็นว่าสามารถนำเรื่องการเผยแพร่ประชาธิปไตยผ่านกระบวนการจัดทรัพยากรน้ำและแม่น้ำได้คือ การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่การตัดสินใจในการพัฒนา มีการร่วมกันศึกษา ร่วมวิเคราะห์ข้อมูล โดยผ่านองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งตามมาตรา 290 กล่าวว่องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการออกข้อบังคับดูแลรักษาคุณภาพของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

โครงการนี้มีสาระสำคัญ ดังนี้

1. ให้ความรู้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเรื่องของบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการจัดการสิ่งแวดล้อม ในที่นี้คือองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งตามหลักแล้วได้แก่

- 1.1. จัดให้มีการดูแลและบำรุงรักษาทางน้ำทางบก
- 1.2. รักษาความสะอาด ถนน ทางเดิน ที่สาธารณะ ทางน้ำ ทางบก และกำจัดสิ่งปฏิกูลและมูลฝอย
- 1.3. คุ้มครองดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. สิ่งต่างๆ เหล่านี้ จะต้องมีการประสานความร่วมมือกัน เนื่องจากที่ผ่านมาการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ หรือหน่วยงานอื่นๆ ที่เข้ามาดูแล ชุมชนไม่ได้มาร่วมคิดร่วมดำเนินงานตั้งแต่ต้น ทำให้การดำเนินงานและการตัดสินใจไม่ได้เกิดมาจากสมาชิกในชุมชน ควรมีองค์กร การบริหารส่วนตำบลหลายๆแห่ง เข้ามาร่วมกันอย่างใกล้ชิด เพื่อที่จะได้มองเห็นปัญหา ซึ่งคนที่เข้ามามีส่วนร่วมต้องมีความตั้งใจและสุจริตใจ

3. ควรมีการทำงานเป็นลักษณะเครือข่าย เนื่องจากการจัดการสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเป็น น้ำ ป่า ดิน ไม่สามารถจัดการแก้ปัญหาโดยเอกเทศได้

รายละเอียดของสาระสำคัญข้างต้น มีดังนี้

1. บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการสิ่งแวดล้อม

การที่จะจัดการสิ่งแวดล้อมแต่ละท้องถิ่นได้ สิ่งสำคัญคือการสร้างความเข้าใจให้กับชุมชน ดังเช่นตัวอย่างของ อบต.ฟ้าฮ่าม ที่ได้อธิบายต่อที่ประชุม ในการดำเนินงานเกี่ยวกับแม่น้ำปิง โดยเริ่มจากจัดให้มีเวทีสร้างความเข้าใจให้กับสมาชิกในชุมชน ซึ่งเมื่อประชาชนได้เข้าร่วมแล้ว ก็เกิดความเข้าใจและร่วมมือโดยชี้ให้เห็นว่า พื้นที่ดังกล่าวเปรียบเสมือนพื้นที่หลังบ้านจะทำอย่างไร ให้พื้นที่ที่รกร้างกลับมาสวยงาม เป็นที่พักผ่อนของคนในชุมชนได้

2. การประสานความร่วมมือกัน

การประสานความร่วมมือกัน เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องมาจาก การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนว่าได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างตระหนักถึงปัญหาที่แท้จริง ซึ่งทางอบต.เอง ก็ได้ดำเนินงานไปบ้างแล้ว เช่น อบต.เหมืองแก้ว อบต.ทุ่งข้าวพอง อบต.ชี้เหล็ก เป็นต้น ซึ่งอบต.ต่างๆ ซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีโอกาสประสานความร่วมมือกัน กับหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สำนักงานสิ่งแวดล้อม องค์กรพัฒนาเอกชน

ซึ่งการอนุรักษ์ปรับปรุงสองฝั่งลำน้ำแม่ปิงนั้น ควรจะมีหลายฝ่ายเข้ามาร่วมและเป็นการดำเนินกิจกรรมในลักษณะการเชื่อมเครือข่าย ตั้งแต่ต้นน้ำไปจนถึง อำเภอเมืองเชียงใหม่ โดยที่ทุกคน ทุกหน่วยงานจะต้องมีจิตสำนึกร่วมกันในการดำเนินงาน โดยเอาสายน้ำแม่ปิง เป็นศูนย์กลางที่จะทำให้เกิดความร่วมมือกัน

ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 บัญญัติไว้ในมาตรา 290 ว่า เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายบัญญัติ กฎหมายตามวรรคหนึ่งอย่างน้อยต้องมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

- (1) การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเขตพื้นที่
- (2) การเข้าไปมีส่วนในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่นอกเขตพื้นที่ เฉพาะในกรณีที่น่าจะมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของตน
- (3) การมีส่วนร่วมในการพิจารณาเพื่อริเริ่มโครงการหรือกิจกรรมใดนอกเขตพื้นที่ ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่

สายน้ำแม่ปิง ถือเป็นสายน้ำที่มีความสำคัญสายหลักที่ไหลไปหล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนทั้งเมืองเชียงใหม่ตลอดจนเมืองหลวงอย่างกรุงเทพมหานครที่แม่น้ำปิงไหลไปรวมเป็นแม่น้ำเจ้าพระยา โดยมีต้นกำเนิดที่อำเภอเชียงดาว และไหลผ่านพื้นที่หลักๆ ในเขตต้นน้ำด้วยกันอีก 2 อำเภอ คือ อำเภอแม่แตง และอำเภอแมริม

น้ำแม่ปิง เป็นแหล่งรวมความหลากหลายของทรัพยากรชีวภาพทั้งพืชและสัตว์เนื่องจากตั้งอยู่บนพื้นที่ป่าเขตร้อน มีภูเขาสูงชันทั้งสองข้างและป่าไม้ปกคลุมอย่างหนาแน่น ดังนั้นสายน้ำแม่ปิง จึงมีความสำคัญที่เกี่ยวกับระบบนิเวศน์ของน้ำสำคัญยิ่งต่อการเกษตร การอุปโภคบริโภค และในปัจจุบันยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอีกด้วย

แต่ปัจจุบันพื้นที่ป่าต้นน้ำแม่ปิงกำลังเผชิญปัญหามากมาย ทั้งการสูญเสียพื้นที่ป่าต้นน้ำที่เกิดจากการบุกรุกแผ้วถางป่า การเปลี่ยนแปลงทั้งปริมาณและคุณภาพของน้ำ ในสายน้ำแม่ปิง การบุกรุกพื้นที่สาธารณะสองฝั่งลำน้ำแม่ปิง ปัญหาระบบการเกษตรสมัยใหม่ที่เกิดจากการใช้สารปนเปื้อนไหลลงสู่แม่น้ำ ปัญหาขยะ ปัญหาน้ำเสียจากโรงงานและชุมชนเมือง ปัญหาการลักลอบขุดหิน ดิน ทรายนจากลำน้ำ การจับปลาผิดวิธีทั้งระเบิด ยาเบื่อ ไฟฟ้าช็อต รวมถึงการท่องเที่ยวที่เน้นแต่การใช้ทรัพยากรโดยขาดการดูแล

ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับสายน้ำแม่ปิงและแหล่งทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นล้วนมีความจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับบทบาทและหน้าที่โดยตรงของเครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ ที่จะต้องร่วมกันหาวิธีดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ดังนั้นจึงจำเป็นต้องหาแนวทางแก้ไขปัญหานี้ นำไปสู่การจัดทำแผนพัฒนา ระดับตำบลเกี่ยวกับสายน้ำแม่ปิงขึ้น

สรุป เนื้อหาในโครงการนี้ที่กรรมการต้องการจะสื่อสารคือ การสร้างให้เกิดความตระหนัก ในเรื่องการมีส่วนร่วม ที่จะให้กลุ่มต่างๆ ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ ทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็นดิน น้ำ ป่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการพัฒนา ร่วมศึกษา ร่วม วิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้เกิดมิติทางด้านสังคม เพราะกลุ่มคนที่เข้าไปร่วมวิเคราะห์ เป็นตัวแทนของ ชาวบ้าน ซึ่งมีจารีตประเพณีที่นับถือสืบทอดกันมา ซึ่งกิจกรรมนั้นเกิดจากการมีส่วนร่วมนี้ ทำให้ ประชาชน สามารถเรียนรู้ประชาธิปไตยบนการศึกษาเรื่องทรัพยากรน้ำได้

2.2 โครงการโรงเรียนพลเมืองดี

กรรมการศูนย์รัฐสภา - ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นประธานโครงการดังกล่าวนี้ คือ คุณสันติภาพ พันธุ์พิกุล ได้ให้ความเป็นมาในการคิดโครงการว่า ถือว่าโครงการนี้เป็นโครงการ นวัตกรรม ซึ่งเป็นโครงการที่ยังไม่เคยมีคนทำมาก่อน แนวความคิดของคุณสันติภาพคือเยาวชนที่มี อุทิศตนนั้น ยังไม่มีองค์กรใดมาช่วยส่งเสริมในการที่จะเป็นผู้มีความคิดความอ่านในการรับใช้ สังคมให้มีโอกาสมากขึ้นในการได้แสดงออก รวมทั้งให้ความรู้ในเรื่องกฎหมายรัฐธรรมนูญในฐานะ ที่เป็นกฎหมายแม่บทของบ้านเมือง จึงติดต่อไปยังอาจารย์ใหญ่ของโรงเรียน หรืออธิการบดีของ มหาวิทยาลัย ให้คัดเลือก ตัวแทนเข้ามาอบรม

โครงการโรงเรียนพลเมืองดี มีสาระสำคัญ ดังนี้

1. การศึกษาเกี่ยวกับการสร้างความเป็นพลเมือง (Civic Education)

เป็นการศึกษาเพื่อทำให้การมีส่วนร่วมของพลเมืองมีประสิทธิภาพ และมีความเป็นไปได้ เช่น การแบ่งออกเป็นความรู้สำหรับพลเมือง อาทิ ความรู้เกี่ยวกับสิทธิพลเมือง, ทักษะสำหรับ พลเมือง และคุณธรรมสำหรับพลเมือง การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองนี้สามารถจัดขึ้นทั้งใน ระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน เช่น การจัดกลุ่มฝึกอบรม และเป็นได้ทั้งการศึกษาแบบเป็นทางการ เช่น การจัดเป็นชั้นเรียน และไม่เป็นทางการ เช่นการทำงานร่วมกัน

การศึกษากับการสร้างความเป็นพลเมือง ในโครงการนี้ให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับการสร้างคุณธรรมของพลเมือง เพื่อสร้างสำนึกของความเป็นพลเมือง อันเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของความเป็นพลเมือง เช่น ความกล้าหาญทางจริยธรรม เห็นแก่ส่วนรวม ยอมรับความแตกต่าง เคารพศักดิ์ศรีของตนเองและผู้อื่น มีจิตใจที่วิพากษ์วิจารณ์(critical mind) การมีความสามารถคิดและตัดสินใจและมีส่วนร่วมในนโยบายทางสาธารณะอย่างมีจิตสำนึก

การจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง ไม่ควรเป็นภาระของครูหรือนักการศึกษาเท่านั้น ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย โดยเฉพาะชุมชนรอบโรงเรียน ที่จะเข้ามามีส่วนร่วม ในการให้ความรู้ เป็นการฟื้นฟูสืบทอดองค์ความรู้ของท้องถิ่น การกำหนดค่านิยมหรือคุณธรรมที่ท้องถิ่นนั้นๆ เห็นว่าเหมาะสม การเรียนรู้ร่วมกับชุมชนทำให้เด็กได้รู้ปัญหาของชุมชน เห็นคุณค่าของชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างศักยภาพของท้องถิ่นเอง

2. การเปิดโอกาสให้การศึกษาของเด็กมีชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น

นอกจากทำให้การศึกษาตอบสนองความต้องการของชุมชนแล้ว ยังเป็นการดึงเอาเด็กหรือเยาวชน เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ได้รับรู้ปัญหาและการร่วมมือแสวงหาทางออก เป็น การให้ความสำคัญกับพลังของเยาวชน การละเลยพลังส่วนนี้ ทำให้เยาวชนนำมันไปใช้ในทางที่ ทำลายความเข้มแข็งของชุมชนได้

เมื่อมีการเปิดโอกาสให้การศึกษาของเด็กมีชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นแล้ว ทำให้ นักเรียนออกไปสู่ประสบการณ์จริง นำนักเรียนเข้าสู่ชีวิตทางสังคม ทำให้การเรียนการสอนที่ครูมี อำนาจเป็นผู้บอกความรู้ หมดยุคไปเป็นการศึกษาที่เน้นกิจกรรมการมีส่วนร่วมของนักเรียน ทั้งส่วนร่วมในการคิด การแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ

สรุปเนื้อหาของโครงการโรงเรียนพลเมืองดีที่ต้องการสื่อให้แก่กลุ่มเป้าหมายคือ การ ส่งเสริมเยาวชนให้มีโอกาสมากขึ้น ในการที่จะแสดงออก และให้มีทักษะในการพูดในที่ชุมชน ตลอดจนให้เยาวชนเข้าใจเรื่องการเมืองดี นอกจากนี้ ยังเน้นความรู้พื้นฐานกฎหมาย รัฐธรรมนูญ สามารถที่จะนำไปใช้ และถ่ายทอดต่อได้ และปลูกฝังอุดมการณ์เป็นพลเมืองดีที่มี จิตสำนึกสาธารณะ

2.3. โครงการสัมมนาการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรประชาคมกับการเมืองภาคประชาชน

โครงการนี้เน้นในเรื่องการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรประชาคมกับการเมืองภาคประชาชน เพื่อให้ประชาคมระดับอำเภอและผู้นำท้องถิ่นมีความรู้ เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนในการเมืองภาคประชาชนและสามารถนำความรู้ และประสบการณ์ไปดำเนินการในท้องถิ่นได้ รวมทั้งเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายประชาคมในจังหวัดเชียงใหม่

เนื้อหาหลักของโครงการมีดังนี้

1. เนื้อหาเรื่องการเมืองเครือข่ายขององค์กรประชาคม

ผู้เข้าร่วมสัมมนาควรมองประชาคมในลักษณะองค์รวมไม่ใช่แยกส่วนไม่ว่าจะเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาอบต. หรือสมาชิกองค์กรในท้องถิ่นทั้งหลาย ถือเป็นองค์กรโดยรวมเนื่องจากปัญหาความขัดแย้งเกิดขึ้นมา ทั้ง อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในที่สุด บทบาทที่ประสงค์ให้เกิดสมานฉันท์ก็ไม่เกิดขึ้น นำไปสู่การแตกแยกและขัดแย้ง จึงขอให้ใช้ศัพท์ใหม่ว่า องค์กรประชาคม แต่ลำพังประชาคมเป็นเพียงองค์กรที่แก้ไขปัญหาได้ในพื้นที่เล็กๆ พอมาเป็นพื้นที่ที่ใหญ่ในระดับอำเภอ จังหวัด ประเทศเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เว้นแต่ว่าองค์กรประชาคมจะมาจับมือรวมตัวกันเป็นเครือข่ายให้ขยายภารกิจ ให้แน่น เข้มแข็งขึ้นซึ่งอาจจะช่วยในการแก้ไขปัญหาของชาติบ้านเมืองได้

2. การเมืองภาคประชาชน

เนื่องจากที่ผ่านมา บทบาทของประชาคมหรือองค์กรประชาคมมักจะเน้นในเรื่องของการระดมความคิดเห็น ระดมปัญหาเพื่อนำไปสู่การทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจ แต่ว่าการขับเคลื่อน อีกเรื่องหนึ่งตามสิทธิรัฐธรรมนูญ คือการขับเคลื่อนในเรื่องการเมืองหรือการตรวจสอบ อำนาจอริสุทธิทุกระดับเราไม่ค่อยได้ส่งเสริมกัน เราก็สามารถหยิบยกส่วนนี้นำมาเพื่อกระตุ้นหรือก่อให้เกิดความคิดเป็นพื้นฐานว่าบทบาทขององค์กรประชาคมไม่อยู่แค่นั้น มันสามารถขยายไปสู่เรื่องทางการเมืองภาคประชาชน ซึ่งจะเป็นทางหนึ่งในการแก้ไขปัญหาชาติบ้านเมืองให้ดีขึ้น

สรุปเนื้อหาของโครงการนี้ คือการให้แก่นำประชาคมในแต่ละอำเภอ ได้มาระดมความคิดเรื่อง ทำอย่างไรให้ประชาคมทำงานการเมืองภาคประชาชนได้อย่างเข้มแข็ง เพื่อหาแนวทางร่วมกันมีบทบาทตามสิทธิที่รัฐธรรมนูญได้รองรับไว้

2.4. โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการของพระสงฆ์สามเณร ในการสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตย

กรรมการศูนย์ซึ่งเป็นประธานโครงการ คือ คุณวัจนคร ไชยมงคล ได้ให้เหตุผลในการคิดโครงการว่า มันมีความสนใจว่าที่พระสงฆ์รู้ว่าท่านเข้าใจว่าสอนให้คนทำดีสอนให้คนเป็นคนดีนั้นมีข้อสรุปอย่างไร โครงการนี้ต้องการที่จะเน้นให้พระสงฆ์ มีบทบาทในการพัฒนาสังคม คือให้ความรู้ด้านประชาธิปไตยเผยแพร่ให้กับประชาชน

โครงการนี้มีสาระสำคัญ คือ

1. การส่งเสริมให้พระสงฆ์เกิดมุมมอง เรื่องประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

1.1. ด้านการพัฒนาความคิด เน้นธรรมาภิบาล โดยให้พระสงฆ์เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาจิตสำนึกพลเมืองดีแก่ประชาชน ใช้วัด โรงเรียน และชุมชนเป็นสถานที่ปฏิบัติการ กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วยเยาวชน ประชาชน และองค์กรชุมชน วิธีการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยให้ทุกคนร่วมกันคิดและวางแผนร่วมกัน พระสงฆ์เป็นผู้ประสานงานวิทยากร มีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ในตนเองเดี๋ยวก็นำใช้ในกิจกรรมดังกล่าวเป็นสื่อนำไปสู่การส่งเสริมฟื้นฟูประเพณีของชุมชนท้องถิ่น

1.2. ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ ปัญหาสำคัญของชุมชน ได้แก่ ปัญหาความยากจนและปัญหาภาวะหนี้สิน อันเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้ผู้คนหลงไหลในวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ใช้ชีวิตอย่างเสรีอย่างไร้ขอบเขต ซึ่งจะนำไปสู่โลกาภิวัตน์ นับได้ว่าเป็นอวิชชา ดังนั้น พระสงฆ์จะต้องช่วยกันกระตุ้นเตือนประชาชนให้เห็นถึงภัยภยันตรายดังกล่าว และชี้ทางออกให้แก่สังคมใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ สร้างงานสัมมาอาชีพ ใช้อินเทอร์เน็ตตำบลในการกระจายสินค้าและผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มรายได้

1.3.ด้านการพัฒนาสังคม พระสงฆ์ควรมีบทบาทเป็นผู้นำในการพัฒนาสังคม โดยประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม ยึดมั่นในอุดมการณ์ที่ดี มีความรู้คู่คุณธรรม พระสงฆ์ควรศึกษาชุมชนท้องถิ่นเพื่อหาสาเหตุและแนวทางแก้ไข กรณีตัวอย่างกิจกรรมที่พระสงฆ์มีส่วนร่วมพัฒนาสังคม เช่น การบวชสามเณรภาคฤดูร้อน เพื่อลดปัญหายาเสพติดและอาชญากรรมในหมู่เยาวชน บวชนาค สืบชะตาแม่น้ำ เพื่อปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

1.4.ด้านการพัฒนาทางการเมือง พระสงฆ์ควรทำหน้าที่เผยแพร่หลักธรรมให้สังคมยกย่องคนดีมีคุณธรรมและศีลธรรม จัดกิจกรรมต่างๆทางศาสนา โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดความสามัคคีธรรม คารวะธรรมและปัญญาธรรม นอกจากนี้จะต้องประสานงานกับองค์กรและหน่วยงานของรัฐ เอกชนและประชาชน เพื่อร่วมกันส่งเสริมให้คนดีไปรับใช้สังคมโดยใช้หลักธรรม หิริโอตตัปปะและสัสสปริสธรรม 7

2. การส่งเสริมพระสงฆ์ในการพัฒนาความคิดของประชาชน และรูปแบบการพัฒนาประชาธิปไตยโดยวิธีการดังนี้

- 2.1. สร้างองค์ความรู้ ให้เกิดขึ้นในตนเอง
- 2.2. ศึกษาทักษะในการเผยแพร่ประชาธิปไตย
- 2.3. ศึกษาข้อมูลชุมชน
- 2.4. วางแผนและจัดหาแนวร่วม
- 2.5. ดำเนินงานตามแผน
- 2.6. จัดกิจกรรมเสริมความเป็นประชาธิปไตย

สรุปเนื้อหาของโครงการนี้มีสาระสำคัญว่า สถาบันสงฆ์เป็นสถาบันที่เคารพนับถือของประชาชนชาวไทยจึงควรเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างจิตสำนึกพลเมืองดี และเผยแพร่ให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเพื่อกระตุ้นจิตสำนึกพลเมืองดี แก่ประชาชน รวมทั้งการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองอย่างโปร่งใส จึงควรให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่อง การเลือกตั้ง และวิธีการสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตย แก่ประชาชน เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจเลือกคนดี มีความรู้ คู่คุณธรรมเข้าสู่การเมืองทุกระดับ

2.5 โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่องชมรมอาสาสมัครรัฐธรรมนูญกับการเสริมจิตสำนึกประชาธิปไตยแก่ประชาชน

เนื้อหาของโครงการนี้เป็นการส่งเสริมให้ชมรมอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยอาสาสมัครรัฐธรรมนูญที่เคยปฏิบัติภารกิจ ในการส่งเสริมเผยแพร่ประชาธิปไตยรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง แต่บรรดาสมาชิกผู้ปฏิบัติงานยังมีอุดมการณ์ร่วมกันในการส่งเสริมเผยแพร่ประชาธิปไตย ดังนั้นจึงเป็นการสมควรให้สมาชิกมาประชุมร่วมกันเพื่อปรึกษาหารือวางกรอบแนวคิดและประสานเครือข่ายความร่วมมือในการจัดกิจกรรมร่วมกัน เพื่อส่งเสริม การเมืองภาคประชาชนและเสริมสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนอย่างต่อเนื่อง

เนื้อหาของโครงการนี้เน้นการให้ความรู้เรื่องรัฐธรรมนูญเป็นเบื้องต้น และแบ่งกลุ่มเป็นกรณีศึกษาเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยสิทธิเสรีภาพตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญคือ

กลุ่มที่ 1: ศึกษารัฐธรรมนูญว่าด้วยสิทธิในชีวิตและร่างกายตามมาตรา 31, 33, 238 โดยให้อภิปรายและยกตัวอย่างกรณีที่ไม่นับเป็นไปตามรัฐธรรมนูญ แล้วสรุปลงในกระดาษฟลิปชาร์ตที่แจกให้เพื่อเตรียมนำเสนอ

กลุ่มที่ 2: ศึกษารัฐธรรมนูญว่าด้วยเรื่องสิทธิชุมชน มาตรา 214, 46, 56 ให้สมาชิกร่วมกันอภิปราย และยกตัวอย่างกรณีที่ขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญ มาตราดังกล่าว แล้วสรุปลงในกระดาษฟลิปชาร์ต เพื่อนำเสนอต่อไป

กลุ่มที่ 3: ศึกษารัฐธรรมนูญว่าด้วยเรื่องสิทธิผู้ด้อยโอกาส มาตรา 43, 52, 54, 55 โดยให้ช่วยกันยกตัวอย่างเหตุการณ์ปัจจุบันที่เห็นว่าไม่เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ แล้วสรุปเพื่อนำเสนอ

กลุ่มที่ 4: ศึกษารัฐธรรมนูญว่าด้วยสิทธิในการดำรงชีวิต มาตรา 57, 58, 62 แล้วให้ยกตัวอย่างกรณีที่ขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญแล้วสรุปลงในกระดาษฟลิปชาร์ตเพื่อเตรียมนำเสนอ

กลุ่มที่ 5: ศึกษารัฐธรรมนูญว่าด้วยหน้าที่ของประชาชน มาตรา 67, 68, 69 แล้วร่วมกันอภิปรายบทเรียนจากการเลือกตั้ง ส.ว. และ ส.ส. ที่ผ่านมา รวมทั้งกลวิธีในการรณรงค์หาเสียงที่ผิดกฎหมายเลือกตั้ง พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชน สรุปแล้วนำเสนอต่อที่ประชุม

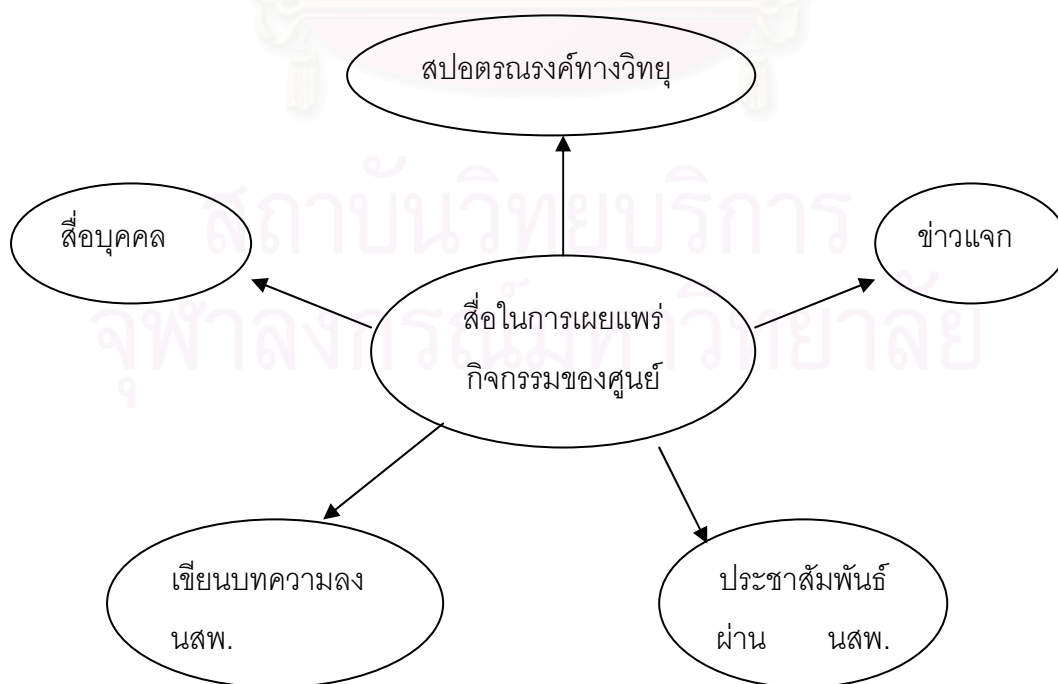
สรุปทั้ง 5 โครงการ มีเนื้อหาที่อยู่ภายใต้การกำหนดประเด็นของกรรมการศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคม ดังที่ได้แสดงไว้ในแผนภูมิที่ 2 คือประเด็นสิทธิชุมชน กระบวนการมีส่วนร่วม สิทธิของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ และการเมืองภาคประชาชน

อย่างไรก็ตาม การกำหนดสาระของสารในแต่ละโครงการ ยังเป็นการกำหนดโดยกรรมการศูนย์ที่เป็นเจ้าของโครงการเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นสิ่งที่กรรมการเป็นอยู่เห็นปัญหาในท้องถิ่นหรือมีสถานการณ์เกิดขึ้นอยู่แล้ว ซึ่งทำให้บางโครงการไม่ได้มาจากความต้องการของประชาชนเจ้าของพื้นที่อย่างแท้จริง

3. ช่องทางหรือสื่อ (Channel or medium)

ช่องทางที่ใช้เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ของโครงการศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ ได้เริ่มทำอย่างจริงจังในปีพ.ศ. 2544 คือโครงการผลิตสื่อเพื่อการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ สามารถแสดงแผนภูมิของช่องทางการใช้สื่อได้ ดังนี้

แผนภาพที่ 3

ในการเผยแพร่ข่าวสารหรือความรู้เรื่องประชาธิปไตยผ่านช่องทางข้างต้น ผู้รับผิดชอบโครงการต้องหาวิธีที่สามารถจะเผยแพร่ให้กระจายได้มากที่สุด และให้ได้ผลในเวลาอันรวดเร็ว ซึ่งในปีแรกของการทำโครงการ(พ.ศ.2542) ไม่ได้มีการเน้นเรื่องการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์มากนัก เพิ่งมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์อย่างจริงจังในปีพ.ศ. 2543 - 2544 คือได้มีการตั้งอนุกรรมการโครงการผลิตสื่อเพื่อเผยแพร่ความรู้และประชาสัมพันธ์ขึ้นซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะร่วมมือกับสื่อมวลชนและองค์กรต่างๆ ในท้องถิ่นดำเนินการประชาสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดใกล้เคียงเกิดสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม ร่วมกันในรูปแบบของประชาสังคม รวมถึงการส่งเสริมพัฒนาการในการแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อประโยชน์ต่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของประชาชน ตลอดจนรายงานผลการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯ ให้สาธารณชนได้รับทราบอย่างต่อเนื่องในหลายรูปแบบ สามารถแยกได้ 3 ประเภท ดังนี้

ก. สื่อมวลชน กิจกรรมที่ได้ดำเนินการเผยแพร่ผ่านสื่อมวลชน มีดังนี้

1. แลกข่าวและผลิตข่าวประชาสัมพันธ์

1.1 บรรจวาระเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ฯ อย่างต่อเนื่อง ทุกเดือน ในการประชุมแลกเปลี่ยนข่าวต่อสื่อมวลชน ณ ห้องประชุมศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ การแนะนำศูนย์ฯ, การจัดเวที ส.ว.พบประชาชน , การจัดเวทีประชาชนพบพรรคการเมือง และการจัดกิจกรรมเผยแพร่ความรู้ด้านประชาธิปไตยอื่นๆ

1.2 ผลิตข่าวประชาสัมพันธ์และรายงานผลการดำเนินกิจกรรมของศูนย์รัฐสภา - ประชาคมจังหวัดเชียงใหม่ต่อสาธารณชน ผ่านสื่อมวลชนท้องถิ่น ประกอบไปด้วย 3 ลักษณะ คือ

- ข่าวเผยแพร่ในการประชุมแลกเปลี่ยนข่าวต่อสื่อมวลชนประจำสัปดาห์
- รายงานพิเศษหลังการดำเนินกิจกรรม
- บทความเผยแพร่ความรู้
  - คอลัมน์ “รู้รอบเรื่องรัฐสภา” นสพ.ไทยนิวส์ (รายวัน) เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน - มกราคม (เผยแพร่ในนามของกรรมการศูนย์รัฐสภา -

ประชาคมจังหวัดเชียงใหม่ สลับกับอนุกรรมการที่ปรึกษา กกต. เชียงใหม่ และนักวิชาการ)

- คอลัมน์ “อยากได้ผู้แทนดี” นสพ.ภาคเหนือ (ราย 3 วัน) เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน-มกราคม โดยเผยแพร่ในนามของกรรมกรศูนย์รัฐสภา - ประชาคมจังหวัดเชียงใหม่ สลับกับอนุกรรมการที่ปรึกษา กกต.เชียงใหม่ และนักวิชาการ

2. ผลิตรายการวิทยุชุมชน

2.1. รายการ “เสียงบ้านล้านนา” ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดเชียงใหม่ FM 93.25 MHz. ทุกวันอังคาร เวลา 15.00 – 16.00 น. ดำเนินรายการร่วมกับองค์กรภาคประชาชน โดยมีการสอดแทรกความรู้ด้านประชาธิปไตย การเลือกตั้ง การเมืองภาคประชาชน ตลอดจนเผยแพร่กิจกรรมของศูนย์รัฐสภา – ประชาคมจังหวัดเชียงใหม่

2.2. รายการ “เมืองไทยบ้านเรา” ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดเชียงใหม่ FM 93.25 MHz. ทุกวันพฤหัสบดี เวลา 09.00 – 10.00 น. ดำเนินรายการร่วมกับ กกต.เชียงใหม่ โดยมีการให้ความรู้เรื่องการเลือกตั้งระบบใหม่ และกระตุ้นให้ประชาชนสนใจการเมือง

2.3. รายการ “เวทีพลเมืองไท” ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดเชียงใหม่ FM 93.25 MHz. ทุกวันศุกร์ เวลา 21.00 – 22.00 น. ดำเนินรายการร่วมกับภาคประชาชนในส่วนกลางและท้องถิ่น ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของสถานีฯ มุ่งให้ความรู้เรื่องความเข้มแข็งของพลเมืองและการเลือกตั้ง ส.ส.

2.4. รายการ “เปิดประตูสู่การเลือกตั้ง” ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดเชียงใหม่ AM 1476 KHz. ทุกวันศุกร์ เวลา 11.00 – 11.30 น. ดำเนินร่วมกับเจ้าหน้าที่ของสถานีฯ เพื่อให้ความรู้เรื่องการเลือกตั้ง ส.ส. บทบาทของ กกต. และองค์การเอกชนตรวจสอบการเลือกตั้ง

อนึ่ง การจัดรายการเผยแพร่ความรู้ทางวิทยุกระจายเสียงตามโครงการนี้ ไม่ได้ใช้งบประมาณไปเพื่อการเช่าเวลาจากสถานี แต่อาศัยความร่วมมือกับองค์กรอื่นๆ ทั้งการเป็นวิทยากรและผู้ดำเนินรายการ

3. ถ่ายทอดสดรายการแข่งขันตอบปัญหาการเลือกตั้ง ส.ส. โดยความร่วมมือจากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย AM 639 KHz. ถ่ายทอดเสียงสดตลอดรายการรวม 3 ชั่วโมง นับว่าเป็นประโยชน์ต่อประชาชนในพื้นที่รับสัญญาณ ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่, เชียงราย, ลำพูน, ลำปาง และแม่ฮ่องสอน

4. เผยแพร่สปอตรณรงค์ เรื่องการแนะนำศูนย์รัฐสภา - ประชาคมจังหวัดเชียงใหม่ การเผยแพร่กิจกรรม และการรณรงค์เลือกตั้งอย่างมีคุณภาพ โดยเผยแพร่อย่างต่อเนื่องเพื่อตอกย้ำความทรงจำของผู้ฟังต่อภาพลักษณ์ของศูนย์ฯ และต่อการเลือกตั้ง ส.ส. โดยขอความอนุเคราะห์ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงหลายแห่งในจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่

1. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย FM 93.25 MHz.
2. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย AM 639 KHz.
3. สถานีวิทยุเสียงสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ FM 100 MHz.

ข. สื่อเฉพาะกิจ

1. การแข่งขันตอบปัญหาการเลือกตั้ง ส.ส. (โครงการรอบรู้เรื่องเลือกตั้ง)

ปรับเปลี่ยนมาจากการผลิตละครสั้น เพื่อให้สอดคล้องกับการรณรงค์เลือกตั้งอย่างมีคุณภาพของ คณะกรรมการการเลือกตั้ง

เนื่องจากเล็งเห็นว่าเยาวชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งครั้งแรก เป็น “พลังบริสุทธิ์” ดังนั้นจึงเชิญชวนให้ตัวแทนนักเรียนจากสถานศึกษาต่างๆ ใน จ.เชียงใหม่ ทั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ และอาชีวศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมใน “โครงการรอบรู้เรื่องเลือกตั้ง” โดยแข่งขันตอบปัญหาเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร(ส.ส.) เพื่อกระตุ้นให้เกิดแสวงหาความรู้เพิ่มเติมและ

เป็นสื่อกลางเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเลือกตั้งระบบใหม่ต่อไปยังผู้ปกครองและบุคคล ใกล้เคียง

ทั้งนี้โดยจัดขึ้นในวันพฤหัสบดีที่ 4 มกราคม พ.ศ.2544 เวลา 13.00 – 16.00น. ณ หอประชุมสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ โดยมีตัวแทนนักเรียน โรงเรียนละ 2 คน จาก 19 โรงเรียน เข้าร่วมแข่งขัน และมีผู้แทนจาก กกต.เชียงใหม่, ศอต.เชียงใหม่ และคณาจารย์จากสถาบันราชภัฏ เชียงใหม่ เข้าร่วมเป็นวิทยากรและกรรมการตัดสิน ผลปรากฏว่ามีผู้ได้รับรางวัลชนะเลิศรวมทั้งสิ้น 3 รางวัล

2. ผลิตสปอตรณรงค์

2.1. แนะนำองค์กร	2 ครั้ง
2.2. เผยแพร่กิจกรรม	3 ครั้ง
2.3. รณรงค์การเลือกตั้งอย่างมีคุณภาพ	5 ครั้ง

3. ผลิตแผ่นปลิว – แผ่นพับ – สติกเกอร์

ค. สื่อบุคคล

ส่วนช่องทางหรือสื่ออีกประการหนึ่ง ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในการสื่อสารเพื่อการพัฒนา ประชาธิปไตย คือ “สื่อบุคคล” ซึ่งคือตัววิทยากรเอง บางท่านเป็นผู้คิดโครงการและเป็นวิทยากร บรรยาย หรืออภิปราย ในกิจกรรมย่อยของโครงการทั้ง 5 โครงการเองด้วย การบรรยายมีลักษณะ การจุดประกาย ให้ผู้รับสารเกิดความสนใจ อยากแสดงความคิดเห็น แล้วนำไปสรุปทำแผนต่อไป ซึ่งกรรมการศูนย์รัฐสภา - ประชาคมจังหวัดเชียงใหม่ ประมาณ 4 – 5 ท่าน เป็นวิทยากรพิเศษให้ หน่วยงานต่างๆด้วย ไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการการเลือกตั้ง หรือหน่วยราชการต่างๆ ซึ่งจะใช้ เทคนิควิทยากรกระบวนการเข้ามาช่วย และใช้เทคนิค mind map ให้เกิดการระดมความคิด ซึ่ง กรรมการได้ให้สัมภาษณ์เรื่องหลักการของ F.S.C ดังนี้

“ F.S.C. ย่อมาจาก Future Search Conferenceคือสามารถคิดว่า ถ้าเราจะวิเคราะห์ ชุมชนว่าจะเป็นอย่างไก็ต้องวิเคราะห์ว่าเขาเป็นยังไง ปัจจุบันเป็นยังไง แล้วในอนาคตเค้าอยากจะเป็นยังไง ตอนแรกวิเคราะห์ปัญหาาก่อน ความทุกข์ว่าเขาทุกข์อะไรบ้าง แล้วต่อไปก็ความภูมิใจใน

อดีต เช่นในอดีตเค้ามีความภาคภูมิใจอย่างไร ในชุมชนเขา เช่น มีปามีน้ำแล้วในปัจจุบันเขามีความภาคภูมิใจอะไรไหม แล้วในอนาคตเขาอยากจะทำให้เป็นอะไร ก็พรูออกมา อาจจะมีภาพวาดอะไร แล้วคนที่เขียนหนังสือไม่เป็นก็วาดภาพ แล้วบรรยายภาพออกมา ก็พยายามเก็บความคิดนั้นขึ้น mindmap แล้วก็สรุปความคิดจาก mindmap ขึ้นมาเป็นประเด็นแล้วจากนั้นมันก็จะจัดลำดับความสำคัญของประเด็น แล้วก็..เขาก็เอามาวิเคราะห์กันว่า เขาอยากจะทำไปทำโครงการก็วิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง ใช้ SWOT ก็ได้ วิเคราะห์ออกมาทำโครงการ อย่างนี้”

ซึ่งลักษณะการจัด อาจเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีลักษณะสบายๆ เป็นกันเอง สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ ดังคำให้สัมภาษณ์ถึงการจัดเวที ดังนี้

“...ก็แล้วแต่สถานที่ ศาลาวัด ชำโรงมน้ำ ใช้ อบต.ก็ได้ ไม่ติดโรงเรียนร้าง โรงเรียนบ้านนอกก็ร้างเพราะเด็กน้อย ก็เข้ายึดโรงเรียนเลย ว่าเราจะมาประชุมกันที่นี่ พวกผมไม่ติดหรอก จะไปทำที่โรงแรม ก็ยกเก้าอี้ออก นั่งกับพื้น ใครอยากนอนก็ เค้า..นอน...”

(วีระ คำวิเศษณ์, สัมภาษณ์, 17 ก.พ.2545)

สรุปจากการศึกษาเอกสารรายงานผลกิจกรรม และบทสัมภาษณ์ผู้รับผิดชอบเรื่องการผลิตสื่อโดยตรง พบว่า สื่อที่ใช้ในการเผยแพร่มากที่สุดเป็นสื่อทางวิทยุ ซึ่งสามารถเผยแพร่ได้ในวงกว้าง ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้รับผิดชอบโครงการคือ อาจารย์ลัดดาวัลย์ อินทจักร ดังนี้

“...วิทยุนี้จะช่วยมากเลย ไม่ว่าจะป็นรายการวิทยุของรายการข่าวเช้าของ ส.ว.ท. หรือว่ารายการของคุณอากาศรายการเมืองไทยบ้านเรา ก็สายมาอีกหน่อย รายการของ ส.ว.ท. เช่นกัน ส่วนใหญ่จะหนักมาทาง สองสถานีนี้ค่ะ แต่จริงๆมันคนละหน่วยงาน เราก็แทรกๆเข้าไปโดย เป็นการขอความร่วมมือเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเค้าเห็นว่าถ้ามีประเด็นที่น่าสนใจ ที่ครั้งแรกๆนี้ มีกิจกรรมที่น่าสนใจในสายตาของสื่อมวลชน คือ ส.ว. พบประชาชน สื่อมวลชนทุกแขนงก็จะตื่นตัว ให้ความสนใจกับเรา...”

ส่วนในการประชาสัมพันธ์เผยแพร่โครงการย่อย รูปแบบการเผยแพร่จะมีลักษณะเชิญเจ้าของโครงการมาให้สัมภาษณ์ผ่านสื่อวิทยุ

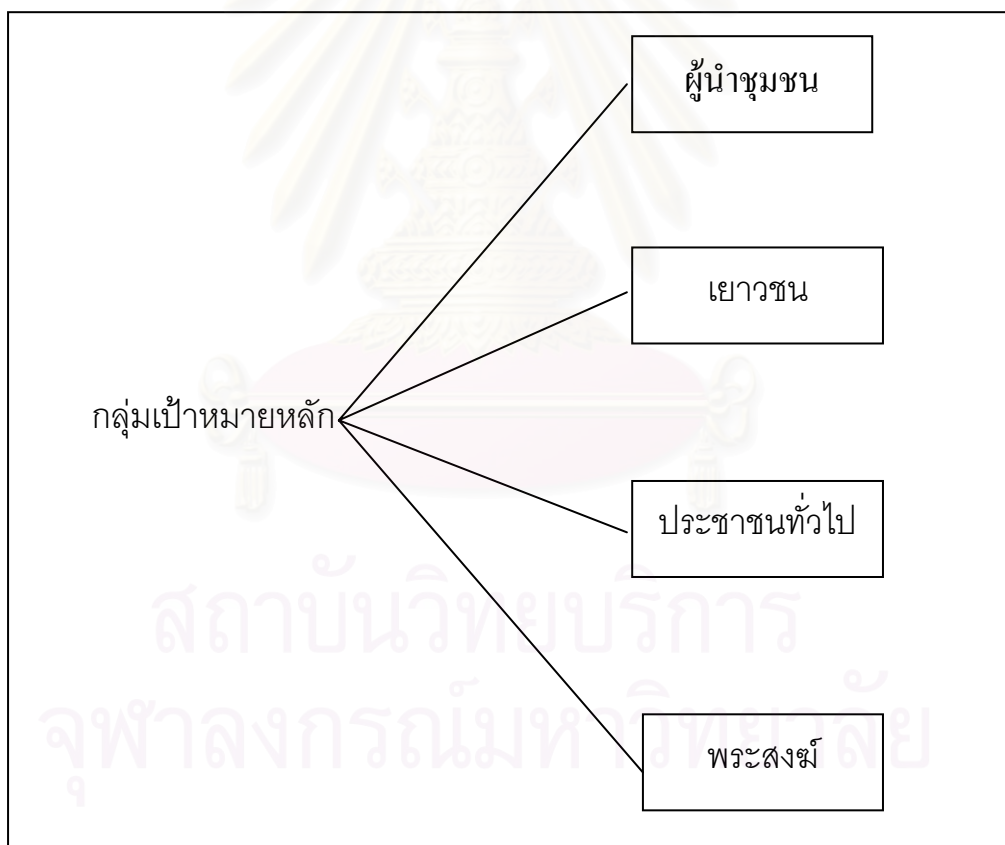
“...เราพยายามดึง เจ้าของโครงการแต่ละโครงการได้พูดผ่านสื่อด้วยตัวของเค้าเอง เพื่อให้คนฟัง เข้าใจ รับรู้วัตถุประสงค์ “

“...ทุกวันอังคาร จังหวัดเชียงใหม่เขาจะมีสื่อมวลชนทุกแขนงมารับฟังการแถลงข่าวของจังหวัด ซึ่งข่าวของจังหวัดก็จะมีข่าวของราชการ ข่าวทุกอย่าง แล้วเราก็จะไปขอร่วมเป็นอีกข่าวหนึ่งของราชการ แล้วก็พวกเราก็แบ่งกันไป อาจจะไปประธาน รองประธานไปนั่งแถลง เสร็จแล้วเนี่ยสื่อมวลชนจะให้ความสนใจ คือบางเรื่องซึ่งเราจะบอกว่า..อย่างเรื่องที่เราจะแถลงเรื่องน้ำปิงใช้มัย จะมีสื่อมวลชนเอาไปเผยแพร่ สามารถแบ่ง สามารถกระจายเรื่องราวมากขึ้น...”

4. ผู้รับสาร (Receiver)

แผนภาพที่ 4

กลุ่มเป้าหมายหลักของการสื่อสาร

ตามแผนภาพข้างต้นองค์ประกอบด้านผู้รับสารของศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา – ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ จะเน้นไปที่ผู้นำชุมชน เช่น ผู้นำ อบต. ประชาคมอำเภอ เยาวชน พระสงฆ์ และประชาชนทั่วไป โดยกำหนดจากการระดมความคิดเห็นของกรรมการโครงการ ซึ่งเห็นร่วมกันว่าการเผยแพร่ความรู้ด้านประชาธิปไตย อาจยังทำได้ไม่กว้างขวางมากนัก งบประมาณมีจำกัด จึงต้องเน้นไปที่ผู้นำชุมชน, เยาวชน และพระสงฆ์ ตามแผนภูมิข้างต้น ดังนั้นกลุ่มเป้าหมาย จึงมีลักษณะที่ยังไม่ค่อยกว้างขวางครอบคลุมพื้นที่มากนัก ยกเว้นผู้นำชุมชน ซึ่งเวลาเชิญเข้าร่วมกิจกรรม จะต้องเชิญให้ครอบคลุมทุกอำเภอ

ผู้นำชุมชน

ลักษณะของผู้นำชุมชนที่เชิญมาเข้าร่วมกิจกรรม จะเป็นผู้นำที่เป็นส่วนหนึ่งของประชาคมซึ่งเคยก่อตั้งตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 แล้วหยุดไป แต่ยังมีชื่อและบทบาทอยู่โดยเริ่มจากอำเภอก่อน แล้วลงมาถึงตำบล จากตำบล ก็ส่งลงมาที่หมู่บ้าน ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้ว ผู้ใหญ่บ้านเมื่อได้รับคำสั่งแล้ว ก็จะเป็นผู้แต่งตั้ง ฝ่ายต่างๆ เข้ามา โดยเลือกจากผู้สนิทสนมคุ้นเคย และพรรคพวกเดียวกัน มาเป็นประชาสังคมหมู่บ้าน ดังนั้น ประชาคมส่วนใหญ่ที่จัดตั้งในลักษณะดังกล่าว จะไม่ทราบบทบาทหน้าที่ของตนเท่าใดนักเนื่องจากมีลักษณะเป็นการจัดตั้งระบบเครือข่าย

ซึ่งจากการสนทนากลุ่ม สมาชิกที่เข้าร่วมในประชาสังคม ได้ให้คำอธิบายเรื่องประชาคม ดังนี้

“...ที่เราประชุมกันวันนั้น ก็มีการอธิบายตรงนั้นกันพอสมควรก็คือกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จะเฉพาะพวกเขาขึ้นมา แล้วก็ทำงานกันไม่ work เลย เหมือนกับการแต่งตั้งเสร็จปั๊บ มีคณะทำงานจริง แต่การปฏิบัติงานของเขา ไม่ค่อยจะราบรื่นเลย ไม่เห็นเขาจะมีบทบาทอะไรเลย มีแต่เพียงว่าที่ จะเห็นเด่นชัด เห็นเป็นลายลักษณ์อักษร และเพื่อที่ว่าเวลา อบต. ท้องถิ่น เขาทำโครงสร้าง อย่างเช่นว่า เขาทำถนนเสร็จ เขาก็ตั้งให้ประชาคมไปตรวจสอบ ก็มีป้ายชื่อเขาขึ้นมาตั้ง ประชาคมนายนั้น นางนี้ ตรวจรับงานวันที่เท่าไร ก็แค่นั้นเอง เท่าที่เขาทำ ภาพที่เราเห็นทุกวัน อันนี้พูดถึง ท้องถิ่นดิฉันเองนะคะ...”

(จิราภรณ์ อยู่ศาสตร์, สนทนากลุ่ม, 12 มีนาคม 2545)

ส่วนกลุ่มเป้าหมายที่เป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลนั้น ความรู้ความเข้าใจเรื่อง การทำงานของอบต. ก็เป็นเรื่องที่คนส่วนใหญ่ไม่เข้าใจเช่นเดียวกัน จากคำให้สัมภาษณ์ของ ประธานบริหารอบต.แม่ข่า ดังนี้

“...ในกรณีที่อบต. ได้เข้าร่วมประชุม ประเด็นแรกที่เราจะเสนอให้ชาวบ้าน คือว่า อบต. คืออะไร ซึ่งเป็นการแนะนำให้ชาวบ้านรู้ว่า ขณะนี้เรามีอบต. แล้วนะ แล้วอบต.อำเภอมีประโยชน์ อะไร กับเขาบ้าง เพื่อที่จะดึงเข้ามาหาเรา เพราะว่าเมื่อก่อนเขาเคยใช้งานของอำเภอ ไม่ว่าจะ เป็น การเสียภาษี การติดต่อราชการ ขออนุญาตสร้างบ้าน ขอเลขที่บ้าน เขาจะไปใช้อำเภอหมด ซึ่ง ตอนนั้น เราก็พยายามปูข่าวสารให้เขาว่า ที่เราตอนนี้ไม่ต้องไปที่อำเภอแล้ว เราให้บริการ ไม่ว่าจะ เป็นด้านโยธา ด้านการเสียภาษี สิ่งแรกที่จะปูไปคือตัวนี้ เพราะอบต.เราเป็นของใหม่ ของใหม่ สำหรับชาวบ้านมาก ปัจจุบันนี้ชาวบ้านยังมีน้อยคนที่รู้ว่าใน อบต. ของเรา เขาแบ่งงานกันอย่างไร น้อยคนนักที่จะรู้ คนที่สนใจจริงๆ เท่านั้นที่จะรู้”

ผู้วิจัยขออธิบายถึงปัจจัยในด้านต่างๆของผู้รับสาร แบ่งเป็นทักษะในการสื่อสาร ทักษะคิด และความรู้ ดังนี้

ก. ทักษะในการสื่อสาร

ผู้นำชุมชน จะเป็นผู้มีทักษะในการสื่อสารเป็นส่วนใหญ่อยู่แล้ว เนื่องจากได้เข้าร่วมประชุม และติดต่อสื่อสารกับผู้ที่ยอยู่นอกท้องถิ่นและกับทางราชการบ่อยครั้ง นอกจากนั้นแล้ว การใช้ภาษา ท้องถิ่นของเชียงใหม่ ที่เรียกว่า “อู้คำเมือง” ทำให้ไม่มีอุปสรรคในการถอดรหัสสาร

ข. ทักษะคิด

ส่วนทักษะคิดของผู้นำชุมชนต่อตนเองนั้น จากการสนทนากลุ่มจำนวน 3 โครงการที่มี กลุ่มเป้าหมายเป็นผู้นำชุมชน พบว่า ผู้นำหรือแกนนำชุมชน จะมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีทักษะคิด ที่ดีต่อตนเอง แต่สิ่งที่ต้องการมากขึ้น คือการเพิ่มพูนความรู้ อาจจะเป็นด้านวิชาการหรือความรู้ ด้านอื่นที่ตนไม่รู้ เป็นต้น ดังคำให้สัมภาษณ์ของผู้นำชุมชน (อดีตครูใหญ่) ดังนี้

“คือจุดนี้ ในทุกๆไป ของตำบลนี้ เราปลูกฝังตั้งแต่เด็กๆ มานะครับ เราประชุมผู้ปกครองก็ดี ประชุมชาวบ้านก็ดี เราจะเน้นเรื่องความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และอีกอย่างหนึ่ง เท่าที่เห็นมาช่วง

หลังนี้ หน่วยงานต่างๆ มีการแยก กระจายอำนาจออกมาต่างๆ นี้นะครับ ซึ่งสมัยที่ผมอยู่ ยังไม่มีพวก อบต.อะไรนี่นะครับ เมื่อมีการแยกหน่วยงาน เราก็อยากเห็นว่า แต่ละหน่วยงาน มีการปฏิบัติ จากจุดใหญ่ เขาดำเนินการอย่างไร เราก็ดูทั้งหลักการและเหตุผลของเขา ถ้าอะไรที่ไม่ดี เราก็มีการพูดคุย ก็ปรึกษาคู่กัน ปัญหาอะไร ที่ไม่ถูกต้องอะไรต่างๆ เราก็ชี้แจงกันไป แนะนำกันไป ก็ได้รับความร่วมมือ”

(ถวิล วงษ์วาด , สทนทากลุ่ม, 12 มีนาคม2545)

ทัศนคติต่อสาร

สารหรือความรู้ที่ผู้นำชุมชน ต้องการจะได้รับ คือ ความรู้ในหน้าที่ ของอบต.เอง ซึ่งส่วนใหญ่ มีคนทั่วไปยังไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของ อบต.

“ความรู้ อย่างเช่น ตัวอย่าง การเมืองการปกครอง พูดกันง่าย ๆ อย่างอบต.ที่ผ่านมา เป็นอบต. ที่ในเรื่องของศักยภาพของสมาชิกแท้ๆ ยังไม่มีศักยภาพ ที่รู้เรื่องบทบาทหน้าที่ของ อบต. แท้ๆ บางทีก็เลือกมาจากในบ้าน บางทีก็เอาญาติพี่น้องมา แต่การบริหารจัดการจริงๆ ยังไม่รู้ พอเราได้ตัวนี้ เอา อบต. คือมาเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งบทบาทหน้าที่ของท่าน มีอะไรบ้างท่านจะต้องไปทำหน้าที่ของท่านอะไรบ้าง ซึ่งส่วนนี้ ก็อยากให้เห็นด้วย ซึ่งอาจจะมีหลักสูตร อบต. ที่จะให้มาเรียน เพื่อจะไปสมัคร อบต.ได้ ไม่ใช่ว่า ตาสีตาสา ขอให้เขินต้อได้เดี๋ยวนี้ มันต้องมีพัฒนาการ อยากให้มีหลักสูตรของ อบต. มาเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อที่จะได้ไปพัฒนาให้เกิด ความเข้าใจ”

(ตีป ศิริบุญยัง, สทนทากลุ่ม, 26 กุมภาพันธ์ 2545)

ในส่วนของทัศนคติต่อผู้ส่งสาร(Altitude toward source)ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่จะมีทัศนคติที่ดีต่อผู้ส่งสาร มีความเชื่อถือในความรู้ความสามารถของผู้ส่งสาร เพราะเห็นว่า เป็นผู้มาให้ความรู้ โดยไม่ต้องการตอบแทน ดังตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ ในวาระการประชุมประจำเดือนแต่ละครั้ง เค้าไปอธิบายให้ชาวบ้านเข้าใจ ว่าเดี๋ยวนี้ มีทางสถาบันพระปกเกล้า หรือแหล่งที่เรียนรู้ระดับการเมือง เข้ามามองเห็นความสำคัญของแต่ละชุมชน และยิ่งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นของเรา ให้ดำเนินการกันอย่างไร ตอนนี้อย่างด้านน้ำ ที่ติด 2 ผัง แม่น้ำปิง ในด้านเรื่องน้ำนะครับ แล้วก็มี การอนุรักษ์สัตว์ต่างๆ ในน้ำ กุ้ง หอย ปู ปลา อย่างเช่น ตัวอย่าง หน้าวัดอินทารามก็มีการอนุรักษ์ เป็นแหล่งท่องเที่ยว แล้วก็ที่ฝายวังไทร ตอนนี้อย่างการอนุรักษ์เป็นแหล่งขยายพันธุ์ปลาน้ำจืด ในลำน้ำลำคลองธรรมชาติและทางด้าน

ป่า ตอนนี้อยู่ที่บ้านก็มีจิตสำนึกหวงแหน ว่าป่านี้คือของเขา ช่วยกันบำรุงรักษา การตัดไม้ทำลายป่าก็ลดน้อยลง ตอนนี้อยู่ทางสถาบัน นักการเมือง ก็สังเกตเห็นตัวนี้ ”

(สุชิน งามนิยม, สนทนากลุ่ม, 26 กุมภาพันธ์ 2545)

ค.ความรู้

ผู้รับสารที่ไม่มีความรู้ย่อมไม่สามารถอ่านและฟังได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิผล ในที่นี้ผู้รับสารของโครงการที่ได้เข้ามาร่วมเรียนรู้ในกิจกรรมของศูนย์รัฐสภา – ประชาสังคม ระดับความรู้จะคละกันไป แต่ถ้าเป็นพ่อหลวง (ผู้ใหญ่บ้าน) ส่วนใหญ่จะจบการศึกษา ระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ส่วนผู้นำที่มา องค์การบริหารส่วนตำบล ที่เข้าร่วมกิจกรรม จบการศึกษาขึ้นไปจนถึงระดับปริญญาตรี ซึ่งการให้ความรู้ในเรื่องประชาธิปไตย สิทธิชุมชน และชาวบ้านเข้าใจมากขึ้นโดยใช้วิธีการเรียนรู้ในกระบวนการกลุ่ม ดังการให้สัมภาษณ์ของกรรมการ ดังนี้

“ ลักษณะของการสัมมนา จะเป็นการประชุมเชิงปฏิบัติการเป็นหลัก เพราะว่า ในคณะกรรมการของเราส่วนหนึ่ง ผมเองด้วยนะครับ ก็เป็นวิทยากรการเลือกตั้งของ กกต.จังหวัด แล้วก็ส่วนหนึ่งก็เป็นวิทยากรกระบวนการเครือข่ายชุมชน เพราะฉะนั้นในการจัดกิจกรรมเนี่ยก็จะเชิญวิทยากรมาพูดนิดเดียว แล้วจากนั้น ก็จะเป็นกระบวนการที่เขาร่วมคิดแล้วก็นำเสนอแนวคิดแล้วเราก็จะพยายามสรุปทุกครั้งที่มีการประชุม เราก็จะสรุปการเรียนรู้ว่าจะทำอะไรต่อ เขาจะไปทำอะไรบ้าง ”

(ประชัน รักพงษ์, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2545)

“ ตามที่ได้เข้าอบรมวันนั้น ก็ได้รับความรู้ด้วย และก็ได้แลกเปลี่ยน ความคิดเห็นกันหลายอย่างเจ้า ”

(ศรวิไล ยองคำ, สนทนากลุ่ม, 11 มีนาคม 2545)

“ ในการอบรมก็มีบางส่วนที่ไม่ได้สนใจเลย...แต่ส่วนมากจะหน้าดำคร่ำเครียดกัน คุยกันเถียงกัน จะเอาอย่างนั้น จะเอาอย่างนี้ ถือว่าใช้ได้ดีมาก ๆ เลยครับ...”

(สุพรรณ ภาอินทร์, สนทนากลุ่ม, 11 มีนาคม 2545)

ง. สถานภาพในสังคมและวัฒนธรรม

กรรมการศูนย์รัฐสภา – ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า ส่วนใหญ่ เป็นครู อาจารย์ หรือวิทยากรประจำ ซึ่งประชาชนในท้องถิ่นให้การยอมรับ แต่หลักของการที่จะสื่อสารกับชาวบ้านนั้น ต้องทำตัวให้กลมกลืน กับสังคมและวัฒนธรรมของเขา เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้น ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ ไม่ยากเลยครับ เราพูดไปมี 2 ประเด็น ขอเรียนให้ทราบว่า จะให้เขาฟังเราหรือจะให้เขาได้ยินเทคนิคของเรา ถ้าเขาได้ยินมันก็ผ่านเลยไป ถ้าเขาฟังแล้ว ความเชื่อจะเกิด เมื่อเขาเชื่อเราแล้ว สร้างยังไงให้เขานับถือเราและเชื่อถือเราได้อีก ถ้ามันเขาทำได้ครับ ชาวบ้านเขาฉลาด นะครับ เขาเขียนหนังสือไม่ได้ก็จริง แต่เขาจำแม่น และสิ่งที่เขาเชื่อมากคือการทำอะไรให้เป็นรูปธรรม ”

(ประเทือง นกยูงทอง, สัมภาษณ์, 11 มีนาคม 2545)

เยาวชน

จากการศึกษาจากเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์นั้น เยาวชนที่ได้เข้ามาร่วมกิจกรรมในโครงการ มีลักษณะเป็นผู้นำนักเรียน ในชั้นมัธยมศึกษาขึ้นไป หรือได้เข้าร่วมกิจกรรมทางโรงเรียนเป็นประจำอยู่แล้ว และเป็นผู้สนใจใฝ่หาความรู้นอกชั้นเรียน ส่วนหนึ่งโดยการชักนำของอาจารย์ที่โรงเรียน และส่วนหนึ่งของนักเรียนสมัครใจมาเอง โดยได้รับการเผยแพร่จากประกาศของทางศูนย์มีความสนใจคละกันทั้งเพศชายและเพศหญิง

ส่วนเยาวชนเป้าหมายในโครงการยุวชนอาสาสมัครเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งระบบใหม่กับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน (ยุว อสร.) นั้น เป็นนักเรียน ที่เลือกมาจากคณะกรรมการนักเรียนของโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดเชียงใหม่ โรงเรียน ละ 5 คน รวมทั้งสิ้น 200 คน เพื่อให้ให้นักเรียน ได้พัฒนาศักยภาพของการเป็นผู้นำที่จะต้องเรียนรู้กระบวนการในการบริหารจัดการ การจัดระบบการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพ มีระเบียบวินัย

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สุ่มตัวอย่างเฉพาะ 5 โครงการ ของศูนย์รัฐสภา – ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งมีโครงการทางโรงเรียนพลเมืองดี เป็นกลุ่มตัวอย่างด้วย

จากการสัมภาษณ์ของผู้รับสารคือนักเรียน ที่เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการโรงเรียนพลเมืองดี สามารถอธิบายดังนี้ นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม มีความสำนึกในความเป็นพลเมืองดี นอกจากนี้จะเป็นนักเรียนที่สนใจการศึกษาเล่าเรียนแล้ว ยังตระหนักถึงบทบาทของตัวเองในการที่จะบำเพ็ญประโยชน์เพื่อช่วยเหลือสังคมอีก

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเรื่อง ปัจจัยของผู้รับสาร ซึ่งในที่นี้ คือ เยาวชนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนพลเมืองดีของศูนย์รัฐสภา – ประชาสังคม จังหวัดเชียงใหม่ นั้น สามารถอธิบายได้ดังนี้

1. ทักษะในการสื่อสาร

เยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการโรงเรียนพลเมืองดี เป็นเยาวชนที่เรียนอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และส่วนหนึ่งเป็นนักศึกษาสถาบันราชภัฏ ปีที่ 2 ซึ่งได้รับการเรียนรู้ จากโรงเรียนและสถาบันการศึกษา จึงทำให้มีทักษะดีในระดับที่จะรับและถอดรหัสสารของผู้ส่งสารได้ ดั่งการ พุดคุยในการสนทนากลุ่ม ดังนี้

“ มันได้ซึมซับไปในตัวครับ คล้ายๆ กับการเปลี่ยนความคิดเราไปเลยครับ จากที่ก่อนเราเคย พอเราผ่านโครงการนี้มาเห็นคนก็อยากเป็นคนดีมากกว่าเดิม ประมาณนี้ คงไม่ประยุกต์ถึงกับลงมือทำ แต่คุณในด้านจิตใจมากกว่า ”

(อรรถกานต์ นงญา, สนทนากลุ่ม, 16 กุมภาพันธ์ 2545)

“ ปกตินี้ นิสัยการเป็นพลเมืองดีของผม เป็นตั้งแต่จำความได้หรือเปล่าไม่รู้ นะ นานมาแล้ว ค่อยๆ ทิ้งช่วง ทิ้งความเป็นพลเมืองดีไป ช่วงที่ผมมาอยู่เชียงใหม่ แล้วพอผมได้เรียนในโครงการโรงเรียนพลเมืองดีนั้น ความเป็นคนดีเก่าๆ ก็กลับคืนมา อย่างเช่น การทิ้งเศษขยะ เป็นต้น เปลือกลูกอม แต่ก่อนผมฉีกทิ้ง ผมยัดใส่กระเป๋า ถึงขยะก็คือ กระเป๋า แต่พอมาอยู่เชียงใหม่ พอมาเรียนนี้ปีนี้จะทิ้งที่ไร่นึกถึงอาจารย์หมอ(ในที่นี้หมายถึงน.พ.อุทัยวรรณ กาญจนกามล, วิทยากร) ”

(วันรบ ปัญญาทิพย์, สนทนากลุ่ม, 16 กุมภาพันธ์ 2545)

2.ทัศนคติ

ก.ทัศนคติต่อตนเองของเยาวชน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเรื่องทัศนคติต่อตนเองของเยาวชน สามารถวิเคราะห์ได้ว่า เยาวชนที่เข้าร่วม โครงการโรงเรียนพลเมืองดีมีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง มีความเชื่อมั่น และกล้าแสดงออก สังกะตจากการที่ผู้วิจัย ได้มีโอกาสเข้าร่วมสังเกตการณ์ในวันรับวุฒิปัตร์ ซึ่งศูนย์รัฐสภา - ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ ได้จัดขึ้นเมื่อเสร็จสิ้นโครงการ ก่อนที่จะรับวุฒิปัตร์ ได้ให้เยาวชนออกมาพูดถึงการเข้าอบรมทุกคน ซึ่งเยาวชน ก็ได้สามารถพูดได้อย่างฉะฉาน แสดงความคิดเห็นอย่างไม่ติดขัด

ข.ทัศนคติต่อสาร

ทัศนคติที่เยาวชนมีต่อสารที่สื่อในกิจกรรมโรงเรียนพลเมืองดีนั้น เยาวชนให้ความเห็นว่าเป็นเรื่องที่ไม่ยาก ทำให้เกิดความไม่เบื่อหน่าย ทำให้ติดตามได้โดยตลอด ดังเห็นได้จากการแสดงความคิดเห็นในการสนทนากลุ่ม ดังนี้

“ เนื้อหาดูเหมือนเยอะ ช่วงแรกๆ โหยหวนๆ เครียด แต่เรียนไปแล้วสนุก มันเกี่ยวกับชีวิตประจำวันที่มีค่าๆ ที่เราเคยมองข้ามมันไปอย่างอื่นที่ฉันก็รู้อันนั้นฉันก็รู้แต่ถ้าเราศึกษามันดีๆ แล้ว มันก็มีค่ามากอะ อย่างเช่นเรื่องกฎหมาย เรื่องการพูดบางอย่าง อย่างเช่น หนูอยู่โรงเรียนหนูก็พูดอะ แต่มาที่นี้บูบบางอย่างที่เราว่ามันถูกแล้ว มันไม่ใช่ แต่ละคนมี comment ในความเป็นเราที่คิดว่าดีแล้วแต่เราควรปรับปรุงเราก็มันดีมาก สิ่งนี้เราทำเป็นกิจวัตร แต่เขาก็เห็นข้อเสียของเรา แล้วเห็นว่าเราควรปรับปรุงแก้ไข ทำให้หนูคิดว่า เนื้อหาที่ให้สามารถ ในตลอด 1 เดือน และคนที่ไม่ชอบตรงนี้ จะคิดว่ามันหนักมันยาก แต่ถ้าใครชอบแล้วเอาตัวเราไปใส่กับงานนั้นๆ รักมันจริงๆ จะรู้สึกว่ามันเบา และรู้สึกว่ามันเร็วเกินไปด้วยซ้ำอะ ”

(จิราภรณ์ พงษารัตน์, สนทนากลุ่มวันที่ 16 ก.พ.2545)

ค.ทัศนคติต่อผู้ส่งสาร

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม พบว่า เยาวชนมีความเชื่อถือ เลื่อมใส และประทับใจในตัววิทยากรผู้ส่งสาร ซึ่งน่าจะถือได้ว่า การสื่อสารที่มาจากผู้ส่งสารได้รับผลสำเร็จเป็นอย่างดี ตามความเห็นของเยาวชน ดังนี้

“ หนูชอบอาจารย์หอมมากค่ะ กลับบ้านจะคุยเพราะว่า... ประทับใจตั้งแต่ครั้งแรกที่เห็นหน้าอาจารย์หอม คิดว่าคนนี้ต้องมีอะไรไม่เหมือนใครแน่นอน ยิงอาจารย์หอมบอกว่าเคยพูด Hyde park วันที่ 14 ตุลาคม ยิงเฮ้ย ฮีโร่ใช่เลยคนนี้ กล้าแสดงออก กล้าแสดงความคิดเห็น ดูเหมือนว่าอุดมการณ์ของหนูกับอาจารย์หอมจะคล้ายๆกัน แล้วอีกอย่างสิ่งที่เขาทำลงไป เป็นสิ่งที่หนูเคยสงสัยว่า ถ้าหนูโตขนาดนี้หนูก็จะทำแบบนั้นและดูเหมือนอาจารย์หอมจะเป็นคนที่ถ่ายทอดความรู้ที่หนูต้องการออกไปได้ ได้ดีมากเลยคะ สิ่งที่เขาทำเหมือนฮีโร่คนหนึ่ง ”

(จิราภรณ์ พงษารัตน์, สนนทากลุ่ม, 16 กุมภาพันธ์ 2545)

“ จำชื่อไม่ได้ครับ แต่จำหน้าได้ ก็มีอาจารย์หอมคนหนึ่ง แล้วก็ผู้หญิงครับ ที่ไปช่อง 11 นะครับ (อ.ลัดดาวัลย์) เป็นผู้หญิงที่มีความสามารถหลายๆด้าน ทั้งด้านการพูดและเทคนิคการถ่ายภาพเห็นแล้วผู้หญิงอะไรเก่งจัง ”

(วันรบ ปัญญาทิพย์, สนนทากลุ่มวันที่ 16 ก.พ.2545)

3. ความรู้

เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลด้านความรู้ พบว่าเยาวชนสามารถเข้าใจเรื่องราวของสารที่ผู้ส่งสารได้นำเสนอเป็นอย่างดี โดยผ่านกิจกรรมต่างๆ ที่กำหนดในโครงการ เช่น การวิเคราะห์ปัญหา การฝึกพูด การร่วมกันทำงานกลุ่ม เป็นต้น

“ เขาให้แต่ละกลุ่มเขียนปัญหาในเชียงใหม่ แล้วก็บอกแนววิธีแก้ ดูเหมือนเขาจะเห็นความสำคัญในสิ่งที่เล็กน้อย อย่างที่เราเคย... อยู่ที่บ้านเราก็ตกๆ ทำไมมันไม่เป็นแบบนี้ดูเหมือนเขาตั้งใจฟัง ดูเหมือนสิ่งที่เราพูดไปจะมีผลต่อเมืองเชียงใหม่ ดูเหมือนว่าแสดงความคิดเห็นครั้งนี้คนเชียงใหม่ไม่ใช่มีแค่เราที่คิดว่าเมืองเรามีปัญหา มีหลายๆ คนที่ยังมีความรักเชียงใหม่ ยังมีความคิดเห็นเหมือนกับเราอย่างนี้คะ ”

4. สถานภาพในสังคมและวัฒนธรรม

เยาวชนที่เข้าร่วมในโครงการโรงเรียนพลเมืองดีนั้น เป็นเยาวชนที่สนใจในการทำกิจกรรม นอกเหนือไปจากบทเรียน มีความต้องการที่จะพัฒนาตนเอง และถือว่าการได้เข้าอบรมเป็นการ

เสริมสภาพของตนอีกทางหนึ่ง คือการเป็นพลเมืองที่ดี เป็นผู้ที่รู้กฎหมาย และยังมีความคิดว่าตนสามารถนำไปเผยแพร่ต่อให้ผู้อื่นได้ ดังจะเห็นได้จากการสนทนากลุ่มของเยาวชน ดังนี้

“ ตอนนี้ผมมีแนวความคิดครับ ว่าเป็นไปได้หรือเปล่า ถ้าเกิดผมจะเปิดชมรมพลเมืองดี คือตอนนี้เราทำตัวให้ดีที่สุด ทำตัวให้เป็นแบบอย่าง แล้วถึงเวลาที่ดีพร้อมแล้ว แล้วเราจะเปิดตั้งโครงการชมรมพลเมืองดี แล้วตัวผมเอง เป็นประธานชมรมไปเลย เปิดโอกาสให้คนอื่นมาร่วมทำร่วมกับผม แล้วคิดว่าจะดึงพวกเขาเข้าไปมีส่วนร่วม ”

(วันรบ ปัญญาทิพย์, สนทนากลุ่ม, 16 กุมภาพันธ์ 2545)

เมื่อให้แสดงความเห็น ในกรณีที่เป็นเจ้าของโครงการเอง เยาวชนมีความเห็นเกี่ยวกับวัฒนธรรมต่างชาติที่แพร่เข้ามา ดังนี้

“ ถ้าหนูจะจัดเอง หนูจะจัดคล้ายๆ แบบนี้ค่ะ แต่หนูจะเน้นเกี่ยวกับเรื่องชาตินิยมค่ะ หนูจะให้เขารักชาติมากกว่านี้ หนูอยากจะปลุกเร้าให้มากกว่านี้ ที่นี้เขาก็ทำนะคะ ทำเยอะเลยเกี่ยวกับสอนพูดอะไรแบบนี้ค่ะ แล้วหนูก็จะเอาการสอนเหมือนตรงนี้ แต่หนูจะขยายเวลา แล้วก็ให้เด็กที่อายุไล่ลงมาหน่อย หรือว่าให้เด็กที่รู้ความ..ที่รู้ว่า การรักชาติมันคืออะไร เพราะหนูคิดว่าถ้าใครรักอะไรอย่างหนึ่งนี่ อยากจะทำให้สิ่งนั้นดีขึ้นใช่ไหมคะ แต่ทุกวันนี้เห็นเพื่อนหนูที่โรงเรียนนี้ เพื่อนทุกคนจะบ้าคลั่งหนังญี่ปุ่น เหนือญี่ปุ่น ญี่ปุ่น ทำให้หนูแบบ...มันอะไรหนักหนา ชาติตัวเองไม่รัก เพลงชาติตัวเองไม่ร้อง ไปฝึกร้องเพลงชาติญี่ปุ่น ทำให้หนูรู้สึก ว่าทำไมเด็กไทยพวกนี้นะคะไปเห่อในความเป็นญี่ปุ่น ”

(จิราภรณ์ พงษารัตน์, สนทนากลุ่ม, 16 กุมภาพันธ์ 2545)

พระสงฆ์

ในปีพ.ศ. 2544 นี้เน้นการอบรมให้ความรู้ด้านประชาธิปไตยแก่พระที่กำลังศึกษาอยู่ ณ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ วัดสวนดอก ด้วยเหตุผลคือ เป็นพระที่กำลังศึกษาอยู่ และจะจบออกไปเป็นพระที่ผ่านระบบการเรียนการสอนแล้วสามารถใช้ความรู้เป็นผู้นำทางความคิดแก่ประชาชนได้เป็นอย่างดี พระสงฆ์ สามเณรดังกล่าว มีอายุระหว่าง 16-22 ปี มีลักษณะสำคัญคือ กระตือรือร้นในการแสดงความคิดเห็น และสนใจข่าวสารบ้านเมือง

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ในเรื่องปัจจัยของผู้รับสาร ในส่วนของพระสงฆ์ ที่เข้าร่วมโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการของพระสงฆ์ สามเณรในการสร้างจิตสำนึก ประชาธิปไตยสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. ทักษะในการสื่อสาร

พระสงฆ์สามเณรในโครงการบทบาทพระสงฆ์สามเณรในการสร้างจิตสำนึก ประชาธิปไตยแก่ประชาชน เป็นพระที่กำลังศึกษาอยู่ที่ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต เชียงใหม่วัดสวนดอกจึงมีทักษะด้านการอ่าน ฟังและคิด เนื่องจากได้รับความรู้เบื้องต้นมาแล้ว ซึ่งในส่วนของภาษา พระสงฆ์สามเณรดังกล่าวก็ได้รับการอบรมความเป็นภาษา คำเหนือ ซึ่งทำให้ไม่เป็นอุปสรรคต่อความเข้าใจ และการตีความที่ได้รับ

2. ทักษะคติ

ก. ทักษะคติต่อตนเอง

ส่วนใหญ่พระสงฆ์สามเณรในโครงการบทบาทพระสงฆ์สามเณรในการสร้างจิตสำนึก ประชาธิปไตยแก่ประชาชน จะเป็นผู้ที่ทัศนคติที่ดีต่อตนเองเชื่อมั่นในตนเองว่าจะสามารถไปเผยแพร่ความรู้ให้คนทั่วไปได้ เพราะได้ผ่านขั้นตอนในการบวช ได้เรียนรู้พระธรรม ตลอดจนวิชาต่างๆ ดังจะเห็นได้จากความคิดเห็นในการสนทนากลุ่ม ดังนี้

“...ก็คิดว่า วันนั้นในช่วงของที่แสดงความคิดเห็นนะ ถ้าเขาเอาไปขยายต่อหรือเอาไปปฏิบัติต่อมันน่าจะมีประโยชน์มากในหมู่ของภิกษุสามเณรที่วันนั้นคุย ก็รู้สึกจะหลายเรื่อง เหมือนกันที่เห็นบนแอมไปและฝากไปด้วยนี้...”

(พระมหาบรรจง, สนทนากลุ่ม, 25 กุมภาพันธ์ 2545)

“ อาตมามองว่าบทบาทพระสงฆ์ถ้าเข้าไปชุมชนนี้ แต่ละชุมชน ตำบล หมู่บ้าน ที่เขามีคณะกรรมการในการ... เช่นว่า อบต. น่าจะให้พระสงฆ์ที่เป็นเจ้าอาวาสในแต่ละตำบล ให้เลือกมาเป็นกรรมการซัก 1 คน ใน อบต. และให้มีส่วนในการเสนอ ถ้ามีสมมติว่า อบต. ในชุมชน เขามาแต่ละตำบลมาแสดงแง่คิดเห็นในการพัฒนาชุมชนจะต้องทำอย่างไร พระสงฆ์ก็มีส่วนร่วมในการเข้าไป สัก 1 องค์ เข้าไปช่วยแบบในฐานะเป็นตัวแทนน่าจะดีน่าจะเอาพระสงฆ์ไปเข้าร่วมด้วย ”

(สามเณรตีบ, สนทนากลุ่ม, 25 กุมภาพันธ์ 2545)

ข.ทัศนคติต่อसार

พระสงฆ์ในโครงการบทบาทพระสงฆ์สามเณรในการสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตยแก่ประชาชน มีทัศนคติที่ดีต่อสารที่ได้รับ คือ ความรู้เรื่องสิทธิตามรัฐธรรมนูญ แต่มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อระบบการปกครองของสงฆ์เอง ซึ่งยังทำให้พระสงฆ์คิดว่าทำให้เป็นอุปสรรคต่อการเผยแผ่อยู่ ซึ่งพระสงฆ์สามเณร ได้แสดงความคิดเห็น ดังต่อไปนี้

“รูปแบบอย่างนี้นะ มันก็ดีตรงที่ว่าให้ระดมความคิดเห็น ทัศนนะของพระนะ พระนี่จะมีรูปแบบการเผยแผ่ ประชาธิปไตยอย่างไร ท่านมีส่วนในการเผยแผ่ไปสู่ ประชาชนอย่างไรบ้าง ช่วยกันระดมความคิดเห็น อันนี้เป็นสิ่งที่ดี ชอบตรงนั้น ช่วงเช้าเขาให้ความรู้เน้นที่รัฐธรรมนูญ นะ บอกว่ารัฐธรรมนูญนี่ก็เหมือนเป็นยาที่คนไทยที่ถ้าเรามีโรคอะไรกฎหมายที่ออกมาเนี่ย กฎหมายแม่อยู่ที่รัฐธรรมนูญ ถ้าเราศึกษารัฐธรรมนูญหรือว่าอ่านอย่างเข้าใจถ่องแท้แล้วเนี่ย เราสามารถที่จะรู้เรื่องราวเกี่ยวกับการปกครองประเทศหรือว่าการปกครองในระบอบประชาธิปไตยว่าเป็นอย่างไร เขาถึงเน้นให้พระสงฆ์ไปศึกษารัฐธรรมนูญ ”

(สามเณรตีบ, สนทนากลุ่ม, 25 กุมภาพันธ์ 2545)

ค.ทัศนคติต่อผู้ส่งสาร

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า พระสงฆ์ในโครงการ มีทัศนคติที่ดีต่อผู้ส่งสาร แต่ยังไม่แน่ใจว่าวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมว่าต้องการอะไร ดังความเห็นจากการสนทนากลุ่ม ดังนี้

“ ก็เห็นเขาบอกว่า ระดับวิทยากร เป็นศาสตราจารย์ น่าจะมีความรู้เรื่องเกี่ยวกับประชาธิปไตย ดูแล้วน่าสนใจ ”

(สามเณรสมพงษ์, สนทนากลุ่ม, 25 กุมภาพันธ์ 2545)

“ เห็นตัววิทยากรน่าสนใจ เห็นว่าเกี่ยวกับการเมืองด้วยเลยสนใจ ”

(พระดวงตา, สนทนากลุ่ม, 25 กุมภาพันธ์ 2545)

“ ก็อยากจะถามว่าจริงใจหรือเปล่า ที่อยากให้พระสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วม หรือว่าทำไปเพื่อสร้างภาพ ไปแค่นั้นเอง ”

(พระศุทธิ, สนทนากลุ่ม, 25 กุมภาพันธ์ 2545)

“ อันนี้ตามความเห็นของอาตมา เห็นว่าเป็นแค่เกร็ดนิดเดียว ของที่จะเอาไปนอน ในส่วนที่จะจัดมันไม่ใช่เชิงที่จะเอาระบอบประชาธิปไตยมาเผยแพร่โดยตรง แต่เป็นในเชิงใช้งบประมาณมากกว่า งบประมาณสิ้นปีมากกว่า แล้วก็เอาพระเป็นฐานใช้เงิน ”

(พระมหาบรรจง, สนทนากลุ่ม, 25 กุมภาพันธ์ 2545)

ค.ความรู้

พระที่เข้าร่วมกิจกรรม มีความรู้ในระดับเป็นที่เข้าใจดีในเรื่องเนื้อหาของสาร จากการวิเคราะห์ข้อมูล และการสังเกต พบว่า พระส่วนใหญ่สนใจความเป็นไปของบ้านเมือง และสนใจข่าวการเมือง จึงมีความรู้เบื้องต้น เรื่องการเมืองพอสมควร ซึ่งได้รับจากหนังสือพิมพ์ วิทยุ

“ ส่วนมากอ่านจากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ The nation หนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ ”

(พระมหาบรรจง, สนทนากลุ่ม, 25 กุมภาพันธ์ 2545)

“ รายการวิทยุรัฐสภา อย่างช่วงฝ่ายค้านเขาตั้งกระทู้ ไม่ไว้วางใจ ”

(พระศุทธิ, สนทนากลุ่ม, 25 กุมภาพันธ์ 2545)

“ พระเณรส่วนมาก ร้อยละ 99 ส่วนมากจะสนใจ ”

(พระมหาบรรจง, สนทนากลุ่ม, 25 กุมภาพันธ์ 2545)

ง.สถานภาพในสังคมและวัฒนธรรม

พระสงฆ์สามเณรในโครงการ, เป็นพระที่กำลังศึกษาเล่าเรียน ซึ่งส่วนใหญ่เพื่อเข้าสู่ระบบการปกครองในวัดที่ประจำอยู่ บทบาทตามสถานภาพ คือ ผู้ให้ความรู้ทางธรรมแก่ประชาชนในท้องถิ่น แต่เมื่อมองตนเอง ในฐานะประชาชนพลเมืองด้วย เนื่องจากได้รับข่าวสารหลายด้าน รวมทั้งการเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการนี้ทำให้เกิดความรู้สึกว่า พระก็ควรมีส่วนช่วยในการเผยแพร่ประชาธิปไตย เช่นกัน

“ พระเถรเหมือนกับคนอื่นอีกคน หรือกลุ่มอีกกลุ่มที่ไม่ค่อยเกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญเท่าไร ว่าจะไปแล้ว พระเถรเราจะเลือกตั้งไม่ได้ ก็น่าจะมีทางไหนที่จะมีส่วนร่วม เพราะว่าคนส่วนใหญ่ เขาคิดว่าพระไม่ควรยุ่งเกี่ยวกับการเมือง แต่เราอยู่ที่รัฐธรรมนูญ เดียวกัน ”

(พระศุทธิ, สนนทากลุ่ม, 25 กุมภาพันธ์ 2545)

“จริง ๆ วันนั้นนะ เราคุยกันหลายประเด็นที่สัมมนา แต่มีอยู่อย่างหนึ่ง ก็คือว่า สิทธิที่เราควรจะได้ที่เราเป็นผู้นำอย่างชุมชน เราขาดหายในด้านใด วันนั้นที่เรามีการคุยกันอยู่ สิทธิที่เราควรจะได้ ซึ่งเราเป็นผู้นำชุมชนนี้ เป็นที่เขารู้จัก”

(สามเถรสมพงษ์, สนนทากลุ่มวันที่ 25 ก.พ.2545)

“อีกส่วนหนึ่งคือ ถ้าเรามองย้อนหลังไปตามประวัติของพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าเรานี้คือพอท่านตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ท่านก็ไปโปรดสัตว์ ซึ่งมันตรงคือท่านรุกไป รุกไปเผยแพร่ประชาธิปไตยอะไรต่าง ๆ แต่ซึ่งมันตรงข้ามกับปัจจุบันมานี้ มันมีอะไรมาครอบพระเถรไว้ อยู่ ครอบพระภิกษุไว้ อยู่ คืออยู่แต่ในวัดนี้ คือ เราไปทำอะไรอยู่กับประชาธิปไตยที่มันเปิดเผย แบบเต็มใบก็ยากอยู่”

(พระมหาบรรจง, สนนทากลุ่ม, 25 กุมภาพันธ์ 2545)

อย่างไรก็ดี การเลือกกลุ่มผู้รับสารนั้นถูกกำหนดโดยโครงการเสียเป็นส่วนใหญ่ และภายใต้ นโยบายของสถาบันพระปกเกล้าที่ว่าโครงการไม่ควรซ้ำซ้อนกับหน่วยงานอื่นที่ทำอยู่แล้ว แต่ใน บางครั้งก็ยังเกิดการซ้ำซ้อนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่นการส่งเสริมบทบาทขององค์กรประชาคม ก็จะมีกลุ่มผู้รับสารที่เป็นกลุ่มเดิมอยู่ก่อน คือกลุ่มกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานบริหารหรือ ประธานสภาองค์กรการบริหารส่วนตำบล ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นผู้รับการอบรมหรือเข้าร่วมสัมมนา โดยอาชีพ ทำให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจริงๆ ยังไม่มีโอกาสเข้ามาร่วมกิจกรรมมากนัก และ ลักษณะการทำงานหรือการมีส่วนร่วมของประชาชนแตกต่างกันไปตามบริบทแวดล้อมของแต่ละพื้นที่ การที่จะมุ่งเผยแพร่ประชาธิปไตยให้ฐานผู้รับสารกว้างขึ้นจึงยังกระทำไม่ได้เต็มที่ ลักษณะเช่นนี้ได้รับการยืนยันจากการให้สัมภาษณ์ของกรรมการ ดังนี้

“...กลุ่มชาวบ้านนี้มีหน้าที่เป็นตัวแทนชุมชนไปอบรมอยู่ด้วย กลุ่มนี้เค้าจะได้รับ ข่าวสารซึ่งหลากหลายมาก ไม่ว่าจะเกษตร การปกครอง การพัฒนา การเลือกตั้ง ทุกอย่างเนี่ยคนที่โดดเด่นในชุมชนเนี่ยมักจะถูกเลือกถูกกำหนดให้ไปร่วมสัมมนาอบรมทั้งหลายแหล่ มีหลากหลาย

มากเพราะนั่นเขาก็จะเสพข้อมูลหลากหลาย มันไม่ได้เฉพาะว่าคนนี้เชี่ยวชาญเรื่องนี้ เก่งในเรื่องนี้ ให้อะไรที่ไม่ได้กับคุณไม่ต้องไปหรอก”

(วังนกร ไชยมงคล, สัมภาษณ์, 12 มีนาคม 2545)

5. การสื่อสารกลับ (Feedback)

การสื่อสารกลับคือปฏิกิริยา (reaction) ของผู้รับสารที่แสดงตอบสนองต่อสารของผู้ส่งสาร ซึ่งทำให้ผู้ส่งสารทราบผลของการสื่อสารว่าบรรลุวัตถุประสงค์ของตนหรือไม่ และทำให้ผู้ส่งสารสามารถใช้การสื่อสารกลับเพื่อปรับปรุง, ดัดแปลง, แก้ไข หรือคงไว้ซึ่งเนื้อหาสาระ และวิธีการในการสื่อสารของตน

องค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารประการสุดท้าย คือการสื่อสารกลับ ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึงผู้รับสารที่เข้ารับการอบรมหรือเข้าร่วมเวทีระดมความคิดเห็น จากกรณีวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร การเข้าร่วมสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์ พบว่า ลักษณะการสื่อสารกลับของผู้รับสารในแต่ละโครงการที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มี 2 ลักษณะ คือ

5.1 การสื่อสารกลับแบบทันทีทันใด (Immediate Feedback) ยกตัวอย่าง เช่น การซักถามของผู้เข้าร่วมสัมมนา หลังช่วงการอภิปรายของวิทยากร หรือ การร่วมแสดงความคิดเห็นในเวทีการสัมมนา เป็นต้น

จากการสังเกตการณ์ โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรประชาคมกับการเมืองภาคประชาชน เมื่อผู้อภิปรายกล่าวจบ ในช่วงเปิดโอกาสให้ซักถาม ประชาชนจาก อ.แม่วาง ก็ให้ความเห็นกลับไปยังผู้เข้าร่วมการสัมมนาและวิทยากร ดังนี้

“...จากแนวคิดของผม ผมเห็นว่าประชาชนมีน้อยลงทุกที นี่คือความจริง เพราะว่า ในชุมชน หมู่บ้านประชาชนคนไหนดี มักจะถูกเลือกให้เป็นผู้นำหมู่บ้าน แต่ผู้นำในหมู่บ้านไม่ยอมเป็นประชาชน และยังไม่มั่นใจว่า ในห้องนี้มีประชาชนกี่คน และจะให้ประชาชนเข้มแข็งได้อย่างไร และอีกอย่างหนึ่ง ประชาชนขาดกำลัง ทั้งกำลังกายและกำลังใจ เพียงแต่ว่า พละพลเมือง ที่เป็นกำลังให้กับครอบครัว กำลังให้แก่ชุมชน ประเทศชาติและโลก ยังเป็นประชาชนไม่พอเพราะว่าเราไม่กำลัง แล้วเราจะเดินไปข้างหน้าได้อย่างไร จึงอยากจะพูดฝากพวกเราไว้ เพียงแค่นี้...”

ลักษณะข้างต้นถือได้ว่า เป็นการสื่อสารกลับแบบทันทีทันใด ทำให้เกิดประเด็นการอภิปรายกันต่อได้อีก หรือการสร้างสารของโครงการ เครือข่ายองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นกับการจัดการสิ่งแวดล้อมก็มีการสื่อสารกลับแบบทันทีทันใดเช่นกัน เวทีที่จะจัดระดมความคิด มีลักษณะเปิดโอกาสให้ร่วมกันแสดงความคิดเห็น เป็นลักษณะในเชิงการประชุม จึงทำให้มีการสื่อสารกลับได้ตลอดเวลา

ตัวอย่างลักษณะของการสื่อสารกลับแบบทันทีทันใด อีกประการหนึ่งใน โครงการ “เครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการจัดการสิ่งแวดล้อม” ซึ่งได้ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจากองค์กรบริหารส่วนตำบล ที่เชิญเข้าร่วมประชุมเล่าถึงประสบการณ์ที่ใช้อำนาจหน้าที่ของ อบต. เข้าไปร่วมแก้ปัญหาในท้องถิ่น ซึ่งเมื่อตัวแทนของอบต.เมืองนะ อ.เชียงดาว ได้อธิบายถึงประเด็นปัญหาสวนส้มและฝิ่งน้ำต้นเข็ม ต้องดำเนินการแก้ไขแล้ว ในเรื่องของกรรมการบุกรุกแผ้วถางป่า การปลูกพืชเศรษฐกิจ มีคำถามกลับจากผู้แทน อบต. ท้องที่อื่นว่า

“ มีแผนงาน กิจกรรมอะไรบ้างเกี่ยวกับสายน้ำแม่ปิง และจะให้ อบต. หรือตำบลอื่นๆ เข้าไปมีส่วนร่วมหรือแก้ไขอย่างไร ”

ซึ่งจากคำถามนี้ทำให้ผู้รับสาร คือผู้แทนอบต.เมืองนะ ได้ตอบข้อซักถามเพิ่มขึ้น ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม เข้าใจสถานการณ์ได้มากขึ้น ซึ่งเป็นผลของการสื่อสารกลับ แบบทันทีทันใด

5.2 การสื่อสารกลับที่ล่าช้า (Delayed Feedback) คือ การสื่อสารกลับที่ผู้ส่งสามารถทราบปฏิกิริยาของผู้รับสารได้ช้า ในกรณีของการวิจัยครั้งนี้ มีลักษณะเป็นการสื่อสารกลับที่ผู้รับสารติดต่อกลับมาที่กรรมการโครงการเพื่อติดตามการอบรมสัมมนาครั้งใหม่ หรือการโทรศัพท์เพื่อปรึกษาหารือในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป และอีกประการหนึ่งคือ การที่กรรมการส่งแบบประเมินผลโครงการให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกรอกความคิดเห็นต่อการจัดกิจกรรมโดยทางไปรษณีย์ ซึ่งจะเป็นภายหลังจัดกิจกรรมไปแล้ว ซึ่งก็จะมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมตอบกลับมามากบ้าง แต่เป็นจำนวนที่น้อย และมีความล่าช้า จึงถือได้ว่าเป็นการสื่อสารกลับที่ล่าช้า กรรมการได้ให้คำอธิบายถึงการสื่อสารกลับที่ยังไม่เป็นที่พอใจนั้นว่า

“ ตรงนี้เรายังขาดอยู่ ยังเป็นช่องโหว่ ขาดการที่จะ Feedback กลับมา ส่วนมากเขาจะรู้จากการไปพูดคุยกับบางคนเท่านั้น อย่างกรณีคุณสุภาพร เรื่องการผลักดันให้มีการลอกคูเมืองให้สะอาด หรือกรณีผู้นำศาสนา ที่เขาไปผลักดันเรื่องการสร้างปอดเมืองเชียงใหม่...เรื่องการติดตาม

ผล เรายังไม่ไปถึงขั้นนั้น มันเป็นเพราะว่า เหมือนกับเราแค่ไปบอกให้เขาทำ คือระดมความคิด แล้วไปทำต่อ ยังไม่จำเป็นที่ว่าเป็นนโยบายของศูนย์หรือเปล่า ว่าจะต้องไป follow up ติดตามดูว่า เขาไปทำอะไรต่อหรือเปล่า...จริงๆ ต้องมีการติดตาม อย่างเช่นปีนี้ ไม่ต้องอะไรหรอกเจอกันกัน ก็ทวงทุกที อาจารย์เมื่อไรจะทำอีก เราไปจุดประกายไว้แล้ว เราไม่สานต่อ มันไม่ได้นะ เดี่ยวมันมอดไป”

(ประชัน รักพงษ์, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2545)

เมื่อศึกษาประเด็นเรื่องการสื่อสารกลับ ที่ได้รับการสนทนากลุ่ม สามารถอธิบายแยกตามโครงการ ดังนี้

1.โครงการสัมมนาเครือข่ายองค์กรปกครองท้องถิ่นกับการจัดการสิ่งแวดล้อม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการสัมมนาเครือข่ายองค์กรปกครองท้องถิ่นกับการจัดการสิ่งแวดล้อม สามารถแยกเป็นประเด็นได้ ดังนี้

1.1 การมีส่วนร่วม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเห็นว่า เมื่อได้เข้าร่วมในการสัมมนาที่ศูนย์กิจกรรมร่วมได้จัดขึ้น ได้รับรู้และเข้าใจสถานการณ์ของการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่ามากขึ้น และยังได้เข้าไปมีบทบาทมากขึ้นในประชาคมอำเภอ ซึ่งที่จริงแล้ว ผู้นำท้องถิ่นในอำเภอเชียงดาวก็มีบทบาทในเรื่องนี้มากอยู่แล้วในการผลักดันพระราชบัญญัติป่าชุมชน ดังตัวอย่างจากการสนทนากลุ่ม ดังนี้

“...ก็มีความคิดเห็นเดียวกันกับคุณนิคมว่า เราจะช่วยกันรักษาลำน้ำปิงของเราที่เป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำปิง จะเห็นได้ว่า คนเชียงดาวมีจิตสำนึกว่า เมื่อเรารักษาต้นน้ำปิงแล้ว จะทำอย่างไร คนที่อยู่ได้ลงไป ที่มีสวนช่วยเหลือ ผลักดัน ช่วยกันอนุรักษ์กับคนต้นน้ำ ทำไงที่จะช่วยกันอนุรักษ์ ดิน น้ำ ป่าของส่วนนี้ ...”

(สุชิน งามนิยม, สนทนากลุ่ม, 26 กุมภาพันธ์ 2545)

“ทางบ้านผมก็มีกิจกรรมที่ร่วมกับชาวบ้าน ทั้งป่า ทั้งน้ำ น้ำก็อนุรักษ์พันธุ์ปลาไว้ ให้มันอยู่เขตอนุรักษ์ของมัน ไม่ให้ใครไปจับมันเลย ผลที่ได้รับก็ปีที่แล้ว อธิบดีกรมประมงเอากุ้งออกมา

แจก ตอนนี้งุ๊งขนาดนี้ ทางปากก็ทำกิจกรรมร่วมกัน ผมก็พูดให้ชาวบ้านเข้าใจว่า ถ้าป้าหมดไปจากบ้านเรา เมืองเรา บ้านเราจะพบกับความแห้งแล้ง ก็แนะนำให้เขารู้ เขาเห็น เหมือนพ่อหลวงชิน ...”

(คำป็น สุภีไล, สนนทนากลุ่ม, 26 กุมภพพันท์ 2545)

1.2 บทบททของประชคคม

การศีกษาพบว่ ผู้นำชุมชน คืผู้ใหญ่บ้าน(พ่อหลวง) ได้เข้าไปมืบทบทในการให้ควมรู้แก่ประชคชนในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากร ซึ่งทำให้เกิดการตื่นตัวมากขึ้นในหมู่ประชคชน ดังตัวอย่างจากการสนทนากลุ่ม ดังนี้

“ ในวาระประชุมประจำเดือนแต่ละครั้ง เราก็ไปอธิบายให้ชาวบ้านเข้าใจว่า เตี๋ยวนีมีทางสถบบนพระปกเกล้าหรือแหล่งเรียนรู้อีในระดับกรมเมือง เข้ามามองเห็นควมสำคัญของแต่ละชุมชน และยั้งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ ป่า ให้พวกเขาว่าจะทำอย่งไรให้มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้ท้องถิ่นของเราให้ดำเนินกันอย่งไร”

(ตีบ ศรีบุญย้ง, สนนทนากลุ่ม, 26 กุมภพพันท์ 2545)

“ ก็อย่งที่อาจารย์ม้งกรบอกว่ บางครั้งอบต.เค้วว่าช้านีอบต. ไม่เกี่ยวกับประชคคม บางคนก็เฮกัผู้ใหญ่บ้าน เฮกับ่เกียว แต่เขาหาไม่รู้ว่ ตัวเขาเป็นประชคคมคนหนึ่งใช้ใหม่ครบ ของในกลุ่มในหมู่บ้านนั้นๆ นะ บางคนเขาก็ไม่รู้แท้นะ เมื่อก่อนนั้น กำนันผู้ใหญ่บ้าน บ้านที่ไปอบรมต่งๆ เขาก็ไม่บอกว่ เฮ้ย เอ็งเป็นประชคคมนะ เขาไม่ระบุตรงนั้น เมื่อก่อนเขาก็ขาดตัวนี้ไป ชาวบ้านบางที่เรตต้องไปให้การเรียนรู้อีกับเขา เขานั้นแหละคือประชคคมคนหนึ่ง เพราะฉะนั้น เรตต้องให้เขารู้ว่เขาเป็นส่วนหนึ่งของประชคคมนะ ”

(คำป็น สุภีไล, สนนทนากลุ่ม, 26 กุมภพพันท์ 2545)

ส่วนในเรื่องของควมต้องการในส่วนที่เกียวข้องกับกิจกรรมของโครงการนั้น ผู้เข้าร่วมโครงการเห็นว่ การจัดกิจกรรมใดๆ ควรมีควมต่อเนื่อง และควรมีการดูงานแลกเปลี่ยนข้ามพื้นที่กัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อีดังตัวอย่างการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ ก็อยากจะให้มีความต่อเนื่องอย่างที่อาจารย์มังกรว่า ถ้ามันมีปัญหาอะไร เราก็จัดเวที ไม่ใช่ว่าโครงการของรัฐสภาหมดไปแล้ว มันก็หมดไปเลย ไม่ใช่ อยากจะให้มันมีต่อเนื่อง ...”

(ตีป ศรีบุญยัง, สนทนากลุ่ม, 26 กุมภาพันธ์ 2545)

“ ตัวนี้ทางชุมชนของเครือข่ายป่า เครือข่ายน้ำ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเนี่ย หมูบ้านไหนที่มีการจัดการที่ดี มีการบำรุงรักษาที่ดี เขาก็จะต้องชักชวนกันนะ ว่าเขาทำได้อย่างไร เป็นผลอย่างไร อย่างเรื่องป่า มีการเรียนรู้ ก็ไปบ้านพ่อหลวงตีป ว่าการรักษาทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างไร เป็นแหล่งเรียนรู้ ว่าการอนุรักษ์เป็นอย่างไร อย่างเรื่องเหมืองฝายภูมิปัญญาท้องถิ่น เขาก็ไปดูที่ฝายวังไฮนะ การอนุรักษ์แม่น้ำปิง เขาก็ไปดูที่สะพานที่เราข้ามกันมานี้ว่า เอ๊ะ ทำไมมันมารวมอยู่ตรงนี้เยอะ ”

(สุชิน งามนิยม, สนทนากลุ่ม, 26 กุมภาพันธ์ 2545)

สำหรับความพอใจในการจัดสัมมนานั้น ผู้เข้าร่วมโครงการเห็นว่าน่าพอใจ เป็นสิ่งที่ดีที่ได้จัดให้โครงการลักษณะนี้ขึ้น ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ รูปแบบของโครงการดี เราจะเห็นได้ว่ามีส่วนร่วมมากระหว่างอบต.หลายๆพื้นที่ก็เข้ามาแลกเปลี่ยนกัน เวลามีปัญหาที่เชิญคุณนิคมเข้าไปดูพื้นที่ที่มีปัญหา เป็นรูปแบบที่ดีที่ยกฐานะของเวทีนี้ใหญ่ขึ้นมา นอกจากจะมีพูดกันวงเล็กแล้ว ก็ยังเอาพื้นที่อย่างหลายอำเภอเข้ามาพูด เป็นรูปแบบที่ดี สำหรับเนื้อหาคิดว่าดีครับ ”

(ตีป ศรีบุญยัง, สนทนากลุ่ม, 26 กุมภาพันธ์ 2545)

ส่วนที่ยังไม่น่าพอใจของโครงการ คือ การที่โครงการยังไม่มีอย่างต่อเนื่อง อาจเนื่องมาจากการจัดงบประมาณ ควรจัดกิจกรรมให้มีลักษณะชุดความรู้ เพื่อให้มีความต่อเนื่อง ดังเห็นได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้

“ ผมไม่อยากจะให้การทำงานของศูนย์ฯ เหมือนหนังสือพิมพ์รายวัน คือพอเล่นข่าวแล้วก็หายไป โดยที่คนอ่านประชาชนไม่รู้ว่าจะหลังจากนั้นเกิดอะไรขึ้น มันจะต้องต่อเนื่อง มันจะต้องเป็น series เรื่องๆ หนึ่ง มันอาจจะใช้เวลา 2 ปี 3 ปี เอาให้มันรู้เรื่อง ”

(นิคม พุทธา, สนทนากลุ่ม, 26 กุมภาพันธ์ 2545)

2. โครงการโรงเรียนพลเมืองดี

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากการสนทนากลุ่ม พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมคือเยาวชนนั้น ให้ความสนใจเข้าอบรม และมีผลตอบรับที่ดี ทั้งในเรื่องความเข้าใจในเรื่องการเป็นพลเมืองดี ความคิดเห็นและความต้องการของเยาวชนที่จะได้เรียนรู้ในชั้นสูงเพิ่มขึ้น เป็นต้น โดยสามารถแยกเป็นประเด็นได้ ดังนี้

2.1 การเป็นพลเมืองดี

เยาวชนที่เข้าร่วมโครงการเห็นว่าการเป็นพลเมืองดีมีความยาก และง่าย ผสมผสานกันไป และต้องพิจารณาในหลายปัจจัยประกอบกัน ดังตัวอย่างการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“ คำว่าพลเมืองดี ตั้งแต่เล็กๆ ฟังมาบ่อย บ่อยจนเห็นคำนี้เป็นคำที่ธรรมดา แต่ทำไมคนส่วนมากทำไม่ได้ เห็นว่าพลเมืองดีคือการตีสองหน้า เห็นว่าคนที่จะเป็นแบบนี้ได้คือคนที่ตีหน้าเก่ง แสร้งทำอะไรง่ๆ ให้คนเห็นว่าเก่งนะคะ...”

(จิราภรณ์ พงษารัตน์, สนทนากลุ่ม, 16 กุมภาพันธ์ 2545)

“ตอนแรกฟังดูว่าพลเมืองดี เห็นว่าน่าจะเป็นคนช่างจะยากนะ ผมดูแล้วว่ามันไม่ดีหมดนะ”

(อรรชกานต์ นงญา, สนทนากลุ่ม, 16 กุมภาพันธ์ 2545)

“คิดว่ามันทำง่ายนะ สมมติเราอยู่เฉยๆ เราไม่ได้ทำความเดือดร้อนให้ใคร เราก็เป็นพลเมืองดีใช่ไหม คือดูเหมือนมันจะยากแต่กลับไปแล้ว ดูเหมือนมันไม่ยากเลยนะ ดูคล้ายยากแต่ไม่ยาก บอกไม่ถูกเหมือนกัน”

(วันรบ ปัญญาทิพย์, สนทนากลุ่ม, 16 กุมภาพันธ์ 2545)

2.2 ความต้องการ

เยาวชนที่เข้าร่วมโครงการ ได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องความต้องการต่อโครงการว่า ควรเพิ่มภาคปฏิบัติสำหรับหลักสูตร คือ การออกไปบำเพ็ญประโยชน์นอกสถานที่ และขยายกลุ่มเป้าหมายของโครงการให้อบรมเยาวชนในรุ่นอายุน้อยกว่านี้ นอกจากนั้นน่าจะขยายเวลาเพิ่มขึ้น

“ เวลา คิดว่าเวลามันน้อยไป แล้วก็คิดว่าน่าจะขยายกลุ่มคะ น่าจะเอาเด็กๆ เพิ่ม ให้เด็กๆ มาส่งเสริมตั้งแต่เด็กๆ “

(เย็นจิต หลียะวงศ์, สนนากลุ่ม, 16 กุมภาพันธ์ 2545)

“ ยังขาดภาคปฏิบัติ คือออกไปบำเพ็ญประโยชน์นอกสถานที่ ลักษณะนี้ครับ ”

(อรรถกานต์ นงญา, สนนากลุ่ม, 16 กุมภาพันธ์ 2545)

ส่วนเรื่องความพอใจในโครงการนั้น เยาวชนที่เข้าร่วมโครงการพอใจการได้เข้ามาอบรมในโครงการโรงเรียนพลเมืองดี และคิดว่าอยากเข้าอบรมต่อไปอีกถ้ามีการจัดโครงการ ดังตัวอย่างการสนทนากลุ่ม ดังนี้

“ แต่ก่อนก็จะเห็นแก่ตัวเป็นหลักคะ เดี่ยวนี้ก็ช่วยเหลือผู้อื่นมากขึ้น พอมีอะไร ก็คอยช่วย”

(ชลธิรา ปราบอริฟาย, สนนากลุ่ม, 16 กุมภาพันธ์ 2545)

“ ก็เปลี่ยนจิตใจเรา ทำให้เรากล้าที่จะแสดงความคิดเห็นมากขึ้น แต่ก่อน มีอะไรไม่พูดอะไร เดี่ยวนี้มีอะไรก็จะปรึกษา สมมติในโรงเรียนมีอะไร ก็ไปบอกพวกคณะกรรมการโรงเรียน เพื่อนหนูก็เป็นคณะกรรมการนักเรียนคะก็จะบอกเขา เสนอความคิดของเรา ”

(เย็นจิต หลียะวงศ์, สนนากลุ่ม, 16 กุมภาพันธ์ 2545)

ส่วนปัญหาในตัวโครงการ ที่เยาวชนที่เข้าร่วมโครงการ เห็นว่าควรได้รับการแก้ไข คือเรื่องการตรงต่อเวลาของเยาวชนด้วยกัน และเวลาในการร่วมทำกิจกรรม มีน้อยเกินไปในแต่ละอาทิตย์

“ ปัญหาของเขา คือ คนหรือจำนวนคน ที่กว่าจะมาพร้อมเพียงกัน หรือกว่างานจะได้เดิน อย่างเช่น เขานัดเที่ยง กว่าคนนี้จะมาบ่ายโมง ยังไม่มีใครมาซักคน กว่าจะเริ่มงานได้จริงๆ บ่ายสอง จริงๆ เขาจะเลิกงาน 4 โมง ไปๆ มาๆ ตั้ง 5 โมง อย่างเช่นตอนแรกๆ หนุมานี้ เขาก็ late นะคะ ”

(จิราภรณ์ พงษ์รัตน์, สนทนากลุ่ม, 16 กุมภาพันธ์ 2545)

“ อยากให้เป็นแบบการเข้าค่ายมากกว่าคะ รู้สึกว่าเวลาที่จะมาใกล้ชิดกันมันน้อยเกินไปคะ นี่ เสาร์-อาทิตย์ไม่ก็ชั่วโมง ”

(ชลธิรา ปราบอริพ่าย, สนทนากลุ่ม, 16 กุมภาพันธ์ 2545)

3. โครงการสัมมนาเรื่องการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรประชาคมกับการเมืองภาคประชาชนในการสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรม นั้นเห็นว่าการเสริมสร้างบทบาทขององค์กรประชาคม ต้องอาศัยต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องบทบาท อำนาจหน้าที่ขององค์กรประชาคมให้ถูกต้อง เช่น ต้องเข้าใจว่าสิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นเรื่องของพลเมืองทุกคน ซึ่งสามารถแยกเป็นประเด็นได้ดังนี้

3.1 ประชาคม

ความหมายของคำว่าประชาคม ยังมีการให้คำนิยามที่ไม่กระจ่างชัด ประชาชนในท้องถิ่นเอง ยังไม่เข้าใจว่าประชาคมคืออะไร มีบทบาทอย่างไร ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้เข้าร่วม โครงการร่วมกันแสดงความคิดเห็นในกลุ่มกันอย่างหลากหลาย ดังตัวอย่างจากการสนทนากลุ่ม ดังนี้

“ ในส่วนของการที่วันนั้น ที่เราพูดถึงประชาคม มันหลากหลายตรงที่ว่า บางพื้นที่ไม่เหมือนกัน คำว่าประชาคม เราได้ถกเถียงกันพอประมาณนะคะ ตรงที่ว่าคำว่าประชาคมคืออะไร แล้วก็คำว่า ประชาคมจริงๆ แล้วบางพื้นที่มันไม่ได้มาจากประชาชนโดยตรง มันมาจาก กำนันผู้ใหญ่บ้าน การแต่งตั้ง เขาพวกพ้องกันเข้ามา ในส่วนตัวของดิฉันเองนะคะ ที่หมู่บ้าน เราเจอแบบนี้จริง ทีนี้ มันมีการเปลี่ยนแปลง มีกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท ขึ้นมานี้ พอรู้สึกว่ามันจะมีรูปแบบเดิมเข้ามาว่า มันมีการกดดันกันพอสมควร จึงมีการจัดระบบระเบียบกันใหม่ ซึ่งมีการประชาสัมพันธค์่อนข้างชัดเจนขึ้น”

(จิราภรณ์ อยู่ศาสตร์, สนทนากลุ่มวันที่ 12 มี.ค.2545)

3.2 ความต้องการ

ส่วนเรื่องของความต้องการนั้น ผู้เข้าร่วมโครงการเห็นว่า ควรจะมีการจัดโครงการลักษณะเช่นนี้ให้มีความต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน และเพื่อต่อยอดกลุ่มเป้าหมายให้เข้าใจได้ชัดเจนขึ้น

4.โครงการบทบาทของพระสงฆ์ สามเณร ในการสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตยแก่ประชาชน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม พบว่ามีการสื่อสารกลับที่สามารถแยกเป็นประเด็นได้ ดังนี้

บทบาทในการพัฒนาประชาธิปไตย

พระสงฆ์ที่ได้เข้าร่วมโครงการเห็นว่า บทบาทของพระสงฆ์ สามารถเป็นผู้นำชุมชนได้ดี เนื่องจากเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับประชาชนและเป็นผู้ที่ประชาชนยอมรับนับถืออยู่แล้ว ซึ่งพระสงฆ์บางรูปเห็นว่า พระเป็นผู้ชี้แนะให้ชาวบ้านเลือกหรือไม่เลือกใครที่จะเข้ามาเป็นส.ส.ได้ ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...นักการเมืองไปหาพระที่วัดหรืออะไรต่างๆ เพราะว่าพระจะมีบทบาทอย่างมากเพราะพระพูดคำเดียว โยมเชื่อแล้ว โดยเฉพาะตามชนบทนะฮะ อย่างในเมืองมันก็ไปอีกอย่าง...”

(พระมหาบรรจง, สนทนากลุ่ม, 25 กุมภาพันธ์ 2545)

“...ความจริงแล้ว ในการเลือกตั้งครั้งใด ส่วนมากสงฆ์จะไม่ค่อยไปยุ่งเกี่ยว แต่ส่วนมากประชาชนจะเข้ามาถาม...ตุ๊(พระผู้ใหญ่)เอาใครดี พระเอาใครดี อะไรพวกนี้ ส่วนใหญ่ทุกวันนี้โยมส่วนใหญ่จะเข้าใจรู้และตัดสินใจเองเป็นบ้างนะ ”

(สามเณรสมพงษ์, สนทนากลุ่ม, 25 กุมภาพันธ์ 2545)

ในเรื่องของความต้องการนั้น พระสงฆ์บางรูปเห็นว่า การนำความรู้ด้านประชาธิปไตยไปเผยแพร่ ควรเน้นที่ตัวเยาวชนก่อน เพราะเยาวชนสามารถนำไปเผยแพร่ต่อครอบครัวได้

“ อยากจะให้พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในการเผยแพร่ธรรมะตามโรงเรียน อย่างน้อยให้เขารู้ว่า เช่น หลักการอยู่ร่วมกัน ต้องใช้หลักธรรมะ อย่างนั้นอย่างนั้น ฝึกครับ เราเป็นครูสอน อาทิตย์หนึ่งใช้เวลา 2 คาบ ต่ออาทิตย์ เริ่มตั้งแต่เด็กเลย ให้เขาเรียนมา อย่างน้อย ป.3-ป.6 นะ สอนเขาอย่างนี้ไปเรื่อยๆ เด็กเขาต้องจำอยู่แล้ว ”

(สามเณรตีบ, สนทนากลุ่ม, 25 กุมภาพันธ์ 2545)

“ คือพวกเราอยากจะรู้ว่า พวกพระเณร มีทางไหน ที่พอจะประชาสัมพันธ์ พอที่จะมีสิทธิเสรีภาพอย่างไรบ้าง จุดไหนที่พระเณรเราสามารถจะช่วยเหลือประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ อย่างนี้ จะมีทางหรือเปล่า ”

(พระพิศุทธิพงษ์, สนทนากลุ่ม, 25 กุมภาพันธ์ 2545)

ส่วนในเรื่องของการสื่อสารกลับด้านความพึงพอใจ พระสงฆ์เห็นว่า โครงการนี้เป็นโครงการที่ดี ทำให้เข้าใจในเรื่องสิทธิของประชาชนตามรัฐธรรมนูญมากขึ้น แต่พระสงฆ์เองเป็นผู้ที่ต้องวางตัวเป็นกลางและยังมีสายบังคับบัญชาเป็นลำดับชั้นเหมือนข้าราชการ จึงต้องคอยฟังและปฏิบัติตามพระผู้ใหญ่มากกว่า ซึ่งก็เป็นจุดที่พระรุ่นใหม่ยังเห็นว่าควรมีการปรับปรุง

5.โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการชมรมอาสาสมัครรัฐธรรมนูญกับการสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตย

จากการสนทนากลุ่ม พบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการอบรมนี้ เป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและเป็นผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาท้องถิ่นเป็นประจำ จึงสามารถให้ข้อคิดเห็น ที่เป็นประโยชน์ ดังนี้

การเผยแพร่ประชาธิปไตย

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการให้ความความคิดเห็นเรื่องการเผยแพร่ความรู้ด้านรัฐธรรมนูญฉบับพ.ศ. 2540 และความรู้ด้านประชาธิปไตย ว่าเป็นเรื่องที่ดีที่มีการนำความรู้ด้านนี้มาเผยแพร่ แต่มีความเห็นว่าควรมีการเผยแพร่อย่างต่อเนื่อง ดังตัวอย่างการสนทนากลุ่ม ดังนี้

“เท่าที่อบรมนะครับ มันมีจุดหนึ่งที่ว่า เห็นว่าเป็นสิ่งที่ดี คือ การแบ่งกลุ่มคนที่มาร่วมงาน เพื่อหาข้อมูลของแต่ละกลุ่ม คือจะมีปัญหาให้แต่ละกลุ่ม แล้วก็ไปแก้ปัญหาในแต่ละกลุ่ม เพื่อเอามาสรุปรวม เพื่อเป็นแนวทางเดียวกันซึ่งจากวันนั้นก็หลายเดือนแล้ว... จากข้อมูลของแต่ละกลุ่มที่ออกมาแล้วนี่ มัน ถ้าหากว่ามีปัญหาอย่างนั้นเกิดขึ้น พวกเราที่รับฟัง ก็จะช่วยกันไปในทางที่ถูกต้อง”

(ถวิล วงษ์วาด, สนนากลุ่ม, 11 มีนาคม 2545)

“ชมรมรัฐธรรมนูญควรจะเกาะเป็นกลุ่มเป็นก้อนเหนียวแน่นกว่านี้ โดยเนื่องจากจะต้องขยายเครือข่ายตัวนี้ให้มากขึ้น ในความคิดของผมแล้ว ในชมรมส่วนหนึ่งผมเป็นเลขานุการของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ถ้าเป็นไปได้ เมื่อในช่วงเวลาจำพรรษาปีนี้ครับเราจะมีหน่วยอบรมประชาชน มีเจ้าคณะตำบลเป็นแกนนำ จะออกทุกหมู่บ้านพอไปทุกหมู่บ้านถ้าเป็นไปได้จุดนี้เราสามารถไปเสริมได้ ให้ประชาชนได้รับรู้สิทธิของตัวเองนี้ต้องมีอะไรบ้าง ควรจะมีแผ่นพับบ้าง มีข้อมูลข่าวสารอะไรต่าง ๆ ที่ ควรจะรู้”

(สุพรรณ ธาอินทร์, สนนากลุ่ม, 11 มีนาคม 2545)

สำหรับความคิดเห็นในลักษณะของการเผยแพร่ประชาธิปไตยนั้น ผู้เข้าร่วมโครงการเห็นว่าควรเป็นลักษณะค่อยๆ เป็นค่อยๆ ไป เพราะความรู้เรื่องรัฐธรรมนูญอาจดูเป็นเรื่องไกลตัว ควรกระทำอย่างต่อเนื่องมากกว่า

“ผมคิดว่าเรื่องอบต.กับชาวบ้านเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวมากเขายังไม่รู้เลย แล้วเรื่องรัฐธรรมนูญนี่ละ ไกลมากครับ ไกลมากในกรณีที่เราจะไปอัดความรู้ให้เขานะ ผมว่า ถ้าเราทำแบบเทน้ำใส่กระบอก เทน้ำใส่ขวดพรวด ๆ มันเข้าไปนิดเดียวเท่านั้นเอง โอกาสจะได้ผลมีน้อย เราควรที่จะให้ความรู้เขานะครับ เรื่อย ๆ ที่มีโอกาสจะครบ ทุกงานเราไม่ต้องเจาะจงเฉพาะอบต. ทุกหน่วยงานที่จะมีโอกาสพบชาวบ้าน เราแทรกตัวนี้เข้าไป แล้วก็เรียกว่ากรอก มีแผ่นพับ ไปสเตอร์อะไรติดเข้าไปที่อ่านนสพ. ให้เขาผ่านตาบ่อย ๆ ให้เขาสงสัยว่านี่อะไร พอคนพูดถึง เขาก็เริ่มเอะใจแล้วละ แล้วเขาก็จะเริ่มกลับมาอ่านอีกที่ “

(ทวี คำเงิน, สนนากลุ่ม, 11 มีนาคม 2545)

“ ควรใช้เยาวชนเป็นสื่อกลาง ในการกระจายข่าวที่รับรู้มาไปกระจายต่อให้ถึงผู้ปกครอง ส่วนนี้จะใช้ได้ดีมาก ๆ แต่ปัญหาที่สุุดก็คือ ความสนใจของชาวบ้าน ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งถ้าเขาไม่มีส่วนได้ส่วนเสียด้วยนี้เขาจะไม่ค่อยสนใจ เขาจะสนใจน้อย ”

(สุพรรณ ถาอินทร์, สนทนากลุ่ม, 11 มีนาคม 2545)

ส่วนความไม่พอใจในตัวโครงการ ผู้เข้าร่วมโครงการมีความเห็นว่า เวลาในการอบรมสั้นเกินไป

“ ครั้งแรก ก็เริ่มมีการบรรยายนำทางเกี่ยวกับ ระบบงานของกฎหมายมาตราต่างๆ เสร็จแล้วก็ให้พวกเรา มีโจทย์ให้เราภาคบ่าภาคเข้า มีคำบรรยายทั้งหมดนะ ภาคบ่าก็จัดกลุ่ม โดยมีหัวข้อเรื่องให้ไปดูตามมาตราต่างๆ ในช่วงนี้ผมว่ามันเร็วหน่อย เพราะบางคนไม่เคยที่ประสบการณ์ตรงนี้มา เพราะฉะนั้น ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น หรือว่าข้อมูลที่เราให้ไป ไม่กว้างไกล เวลาเฉลยปัญหาต่างๆ เวลาก็น้อย ถ้าขยายเป็น 2 วันก็ดี ”

(ถวิล วงษ์วาด, สนทนากลุ่ม, 11 มีนาคม 2545)

สรุปจากการศึกษาข้อมูลที่ได้รับจากการสนทนากลุ่มทั้ง 5 โครงการ พบว่าการสื่อสารกลับของกลุ่มเป้าหมายทั้ง 5 กลุ่ม ซึ่งแสดงออกโดยการแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นเนื้อหาที่ได้รับจากการเข้าร่วมสัมมนาหรือได้รับการอบรมจากโครงการมีลักษณะเป็นไปในทางเดียวกัน คือการอบรมหรือให้ความรู้ด้านประชาธิปไตยในประเด็นต่างๆ ได้แก่ กระบวนการมีส่วนร่วม บทบาทของประชาคม บทบาทในการพัฒนาประชาธิปไตยของพระสงฆ์ และการเป็นพลเมืองดี ควรมีการกระทำอย่างต่อเนื่องในระยะยาว ส่วนการเรียนรู้ร่วมกันโดยการระดมความคิด เป็นและการจัดเวทีในการแลกเปลี่ยนความคิดเป็นสิ่งที่เหมาะสมดีแล้ว

ปัญหานำการวิจัยข้อที่ 2: กิจกรรมของโครงการศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา – ประชาสังคมเป็นอย่างไร

ศูนย์รัฐสภา – ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ กำหนดรูปแบบของการจัดกิจกรรม เป็นลักษณะการอบรมเชิงปฏิบัติการ และการสัมมนาเป็นส่วนใหญ่ โดยใช้เวลา 1-2 วัน ยกเว้นโครงการโรงเรียนพลเมืองดีสำหรับโครงการกิจกรรมย่อยที่ได้สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจำนวน 5 โครงการมีดังนี้

- 2.1. โครงการสัมมนา สัมมนาเครือข่ายองค์กรปกครองท้องถิ่นกับการจัดการสิ่งแวดล้อม
- 2.2. โครงการโรงเรียนพลเมืองดี
- 2.3. โครงการสัมมนาเรื่องการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์การประชาคมกับการเมืองภาคประชาชนในการสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตย
- 2.4. โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการบทบาทของพระสงฆ์ สามเณร ในการสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตย
- 2.5. โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ ชมรมอาสาสมัครรัฐธรรมนูญ กับการสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตยแก่ประชาชน

ผู้วิจัยขออธิบายถึงรูปแบบของกิจกรรมในโครงการต่างๆ ดังนี้

2.1. โครงการสัมมนาเครือข่ายองค์กรปกครองท้องถิ่นกับการจัดการสิ่งแวดล้อม

โครงการสัมมนา เครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการจัดการสิ่งแวดล้อม เป็นโครงการที่เกิดขึ้นมาจากการนำเสนอขององค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อม คือโครงการจัดการลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์ ร่วมกับ ศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา – ประชาสังคม จังหวัดเชียงใหม่ โดยการสนับสนุนจากสถาบันพระปกเกล้า ซึ่งเล็งเห็นความสำคัญในบทบาทและหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อันสอดคล้องกับบทบัญญัติแห่งกฎหมายรัฐธรรมนูญมาตรา 290 ที่ให้อำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปต.) เข้ามาจัดการ บำรุงรักษาทรัพยากร และเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา รับผิดชอบต่อสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ปิง โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตั้งแต่ต้นน้ำแม่ปิงอำเภอเชียงดาว แม่แตง แมริมและอำเภอเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่สองฝั่งลำน้ำแม่ปิง ที่จะอาสาเข้ามาแก้ไขปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสายน้ำแม่ปิงตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา

จึงได้จัดให้มี เวทีดังกล่าวขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งประกอบไปด้วย เทศบาลตำบล และสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ 3 อำเภอ คือ อำเภอเชียงดาว แม่แตงและแมริม ได้รับรู้รับทราบข้อมูลและสถานการณ์ของสายน้ำแม่ปิง รวมทั้งได้ตระหนักถึงในบทบาทและหน้าที่ที่เกี่ยวกับการดูแลรักษาทรัพยากรท้องถิ่นตามกฎหมายรัฐธรรมนูญมาตรา 290 ให้เกิดเป็นแผนพัฒนา การจัดการสิ่งแวดล้อม (สายน้ำแม่ปิง) ไปสู่แผนพัฒนาตำบล อำเภอและจังหวัดต่อไป

รูปแบบของโครงการนี้ จัดขึ้นเป็นเวทีระดมความคิดเห็น โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญคือ เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งประกอบไปด้วย เทศบาลตำบลและสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ในพื้นที่ 3 อำเภอ คืออำเภอเชียงดาว แม่แตงและแมริม ได้รับรู้รับทราบข้อมูลและสถานการณ์ของสายน้ำแม่ปิง รวมทั้งได้ตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ที่เกี่ยวกับการดูแลทรัพยากรท้องถิ่นตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายรัฐธรรมนูญมาตรา 290 ให้เกิดเป็นแผนพัฒนา การจัดการสิ่งแวดล้อม (สายน้ำแม่ปิง) ไปสู่แผนพัฒนาตำบล อำเภอ และจังหวัดต่อไป

จากการให้สัมภาษณ์ของคุณนิคม พุทธา กรรมการศูนย์รัฐสภา และประธานประชาคมอำเภอเชียงดาว ได้ให้เหตุผลที่คิดโครงการนี้ว่า

“ ผมเห็นว่าสายน้ำแม่ปิงมีความสำคัญทั้งในเชิงระบบนิเวศและการเป็นทรัพยากรเป็นต้นทุนของท้องถิ่น มันมีความสำคัญ...ในการบริหารการจัดการมันไม่มีหน่วยงานหนึ่งโดยเฉพาะทำหน้าที่ในการดูแลสายน้ำแม่ปิง คำว่าสายน้ำหมายถึงการรักษาคุณภาพ การรักษาปริมาณ และทรัพยากรที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตในลำน้ำ กุ้ง หอย ปู ปลา แม้กระทั่งกรวดหินดินทราย ที่ดินพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ ความหลากหลายทางชีวภาพต่างๆ มากมาย แต่มันไม่มีหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งที่จะดูแลสิ่งเหล่านี้...”

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล ทั้งจากรายงานการสัมมนา และจากการสัมภาษณ์พบว่า การสื่อสารของกิจกรรมดังกล่าว เป็นการสื่อสาร 2 ทางและการสื่อสารกลุ่ม กล่าวคือภาคเข้ามีวิทยากรที่ได้รับเชิญมาให้ภาพรวม จากนั้นให้ผู้มีประสบการณ์ที่ทำโครงการประสบผลสำเร็จมาให้ข้อมูล และบทเรียนการจัดการสายน้ำแม่ปิง ของอบต.ฟ้าฮ่าม โดยกระบวนการมีส่วนร่วม ภาคบ่ายมีการแบ่งกลุ่มย่อย เพื่อระดมความคิดหัวข้อเรื่อง “แนวทางขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการสายน้ำแม่ปิง” และปิดท้ายด้วยการนำเสนอผลการระดมความคิดเห็นของแต่ละกลุ่ม

จากการสัมภาษณ์คุณนิคม พุทธา ประธานประชาคมอำเภอเชียงดาว สามารถอธิบายการจัดกิจกรรมในรูปของลักษณะเวทีได้ดังนี้

“ กระบวนการของเราจะใช้เวที คือจัดประชุมสัมมนาเป็นเวที เราแตกต่างไปจากที่อื่นๆ แตกต่างก็คือว่าที่อื่นวิทยากรพูดอย่างเดียว ของเราวิทยากรพูดบ้างพอสมควรและใช้เวทีระดมหรือบางทีก็ต้องแยกกลุ่มย่อยไปตามประเด็นตามเขตพื้นที่ ”

“...เราให้ความสำคัญกับการพูดคุยกันเป็นกลุ่มใหญ่ แต่อย่างไรก็ตามคำว่าเวทีในระดับอำเภอ ระดับหมู่บ้าน ระดับกลุ่มระดับเครือข่าย ระดับประเด็นอะไรก็แล้วแต่ การจัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยการเปิดเวที มันทำให้รับรู้ร่วมกันทั้ง 2 ฝ่ายได้ ”

เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนของผู้เข้าร่วมโครงการ โดยการจัดสนทนากลุ่ม ได้ทราบเหตุผลและแนวจูงใจลักษณะการเข้าร่วมกิจกรรมดังนี้

“ เธอเป็นผู้นำชุมชนที่ชาวบ้านไว้เนื้อเชื่อใจ แล้วก็อาศัยเธอ เธอก็คิดว่าที่ไหนเป็นแหล่งความรู้ ที่พอจะเอาไปขยายให้ชาวบ้าน ชาวบ้านก็มีความรู้ ความคิดที่สร้างสรรค์ ที่จะนำความเจริญเข้าสู่หมู่บ้าน ก็พยายามไปทุกที่ เสาะแสวงหาความรู้ จากคนที่รู้มากกว่าเธอ...”

(พ่อหลวงคำป็น สุกใส, สนทนากลุ่ม, 26 กุมภาพันธ์ 2545)

“ หลังจาก ได้มาร่วมเวทีเครือข่ายป่าชุมชนหลายครั้ง ก็เห็นว่าเครือข่ายป่าชุมชนเชียงดาว มีความพร้อมสูง ก็เลยอยากจะทำโครงการเข้ามาสนับสนุนช่วย...”

(พ่อหลวงตีบ ศรีบุญยัง, สนทนากลุ่ม, 26 กุมภาพันธ์ 2545)

“เราเน้นในเรื่องบทบาทขององค์กรประชาคม และการมีส่วนร่วมทางการเมือง สิ่งแรกที่เราเน้นคือ ประชาคมมีลักษณะเป็นองค์กรรวม ซึ่งประกอบด้วย องค์กรของชาวบ้านที่มีบทบาทเป็นประธานประชาคม อีกส่วนหนึ่งเป็นตัวแทนของฝ่ายปกครอง คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อีกส่วนหนึ่งก็เกี่ยวข้องกับ อบต. เราเห็นว่าสามส่วนนี้น่าจะมาประสานความร่วมมือกันในลักษณะขององค์กรประชาคม ไม่ใช่เฉพาะคนที่มีตำแหน่งเป็นประชาคมเท่านั้น เราก็มองเห็นว่า ในเรื่องของการขับเคลื่อนภาคประชาชนนี้ เราเห็นว่า ต้องไปส่งเสริม ทำอย่างไรจึงจะให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น”

(มังกร ชัยชนะดารา, ประธานสภา อบต.อำเภอ เชียงดาว, 15 กุมภาพันธ์ 2545)

ดังนั้น ลักษณะวิธีการให้ความรู้ที่เกี่ยวกับประชาธิปไตย ของโครงการนี้ คือ ประเด็นเรื่องการมีส่วนร่วม คือ การมีส่วนร่วมตั้งแต่การตัดสินใจในการพัฒนา ร่วมศึกษา ร่วมวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งทำให้การพัฒนา มีมิติทางด้านสังคมมากขึ้นจากเดิม ซึ่งเป็นลักษณะการศึกษาทางกายภาพ โดยอาศัยเทคโนโลยีต่างๆ

สรุปโครงการสัมมนา เครือข่ายองค์กรปกครองท้องถิ่นกับการจัดการสิ่งแวดล้อม การสื่อสารจะมีลักษณะสองทาง (Two-way Communication) มีการแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นระหว่างกัน ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารโดยตลอด และเป็น การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ (Informal Communication)

2.2. โครงการโรงเรียนพลเมืองดี

โครงการโรงเรียนพลเมืองดี เป็นโครงการที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมสนับสนุนการอบรมและใช้สังคมโดยไม่หวังผลตอบแทน โดยได้นำการฝึกพูดตามแบบสากล (Toast Master) มาเป็นแบบฝึกหัดการใช้ทักษะฟัง คิด และพูด รวมทั้งนำคณะผู้เข้าอบรมออกฝึกปฏิบัติภาคสนามร่วมกับองค์กรอื่นๆซึ่งจะทำให้เยาวชนและผู้สนใจเป็นผู้รอบรู้และมีบุคลิกภาพดีในการแสดงออกต่อสาธารณะ โดยผลสำเร็จของโครงการนี้มุ่งเน้นที่การนำความรู้ที่ได้ไปพัฒนาตนเองและถ่ายทอดสู่บุคคลอื่นเพื่อส่งเสริมอุดมการณ์การเป็นพลเมืองดีให้ยั่งยืนตลอดไป

รูปแบบของโครงการกิจกรรมนี้จัดขึ้นเป็นลักษณะการอบรม โดยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอนพัฒนา จากง่าย ไปสู่ยาก ได้แก่ ขั้นต้น ขั้นกลาง และขั้นสูง โดยในขั้นแรกนี้ จะเน้นให้นักเรียนมีความคุ้นเคยและสนุกกับการทำงานร่วมกับองค์กรเพื่อสาธารณะ ทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อให้เกิดความศรัทธา ต่อการรับใช้สังคม ในขณะเดียวกันก็พัฒนาบุคลิกภาพให้มีความเชื่อมั่นในตัวเอง และมีความกล้าหาญทางจริยธรรม คือ กล้าคิด กล้าพูด กล้าทำ ในสิ่งที่ถูกต้อง และชอบธรรม กล้าปกป้องคนดี ไม่ปล่อยย้ให้คนชั่วลอยนวล

หลักสูตรพลเมืองดี จัดทุกวันเสาร์และวันอาทิตย์ เป็นเวลา 3 สัปดาห์ ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2544 ซึ่งเป็นช่วงที่เด็กนักเรียนปิดภาคเรียนภาคต้น โดยคัดเลือกนักเรียนจากโรงเรียน 4 โรงเรียน และ 2 สถาบันการศึกษา จำนวนผู้เข้ารับการอบรมทั้งสิ้น 30 คน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร และการสัมภาษณ์เจาะลึก ลักษณะการสื่อสารโครงการโรงเรียนพลเมืองดี มีลักษณะเป็นการสื่อสาร 2 ทาง คือมีการเข้าฟังการบรรยายในช่วงเริ่มต้นในแต่ละคาบ และเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมแบบกระบวนการระดมความคิดเห็น นอกจากนี้ยังให้นักเรียนได้เข้าร่วมรายการสนทนาในรายการช่อง 11 จังหวัดเชียงใหม่อีกด้วย

เหตุผลของการที่กิจกรรมมีเป้าหมายมุ่งเน้นไปที่เยาวชน ได้รับจากคำบอกเล่าของเจ้าของโครงการดังนี้

“...เราต้องการเด็กที่มีจิตวิญญาณในการรับใช้สังคม อะไรต่างๆฮะ เข้ามาพัฒนาหรือส่งเสริมให้เค้า เป็นคนที่มีคุณภาพ โดยโครงการโรงเรียนพลเมืองดี ก็คือว่า เราถือว่าถ้าเราสามารถผลิตคนให้มีคุณภาพนะฮะ โดยที่คิดดี ทำดี พูดดี นี่นะฮะ ไม่ว่าจะเค้าจะไปยืนอยู่ตรงจุดไหนเค้าก็เป็นประโยชน์กับท้องถิ่นนั้น หรือในสถาบันนั้น หรือเป็นองค์กรนั้นครับ อันนี้คือเป้าหมายของเรา เพราะฉะนั้นการที่เราเน้นการฝึกพูดด้วยนี่ ตามหลักการของ toastmaster ก็คือว่าถ้าเราจะมี การคิดดีอย่างไร ปฏิบัติดีอย่างไรต่างๆเนี่ย ถ้าคุณไม่เก่งในการนำเสนอ ไม่มีจิตวิทยาในการที่จะพูดให้คนเข้าใจต่างๆมันก็จะด้อยคุณภาพลงไป ก็เป็นเรื่องที่น่าเสียดาย และอันที่สอง ก็คือ เราจะเน้นกฎหมาย รัฐธรรมนูญ เพราะเห็นว่ารัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายแม่บทของบ้านเมือง ของกฎหมายทุกอย่าง...”

(สันติภาพ พันธุ์พิกุล, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2545)

สำหรับนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมนั้น เล่าถึงเหตุจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรมดังนี้

“มีหนังสือแจ้งไปทางโรงเรียนครับว่าจะจัดโครงการนี้ขึ้น เราจัดนักเรียนร่วมกิจกรรมนี้ อาจารย์ก็มาประกาศ มาแคะมาพูดเฉยๆ เห็นว่าน่าสนใจเลยมาเข้าร่วม”

(อรรถกานต์ นงญา, สันทนาการ, 16 กุมภาพันธ์ 2545)

“อันนี้ผมมองหลายๆคน ไม่ใช่ที่ผมซีเรียสนะครับ ผมมองสังคมไทย มองในลักษณะด้านลบตลอด ที่เห็นหลายเรื่อง หลายข่าวที่ออกวิทย์ หรือกระทั่งเห็นกับตาตัวเอง คือมันไม่ดีว่าง่ายๆ โครงการอันนี้เป็นกิจกรรมที่เป็นพลเมืองดี ผมนึกว่า ถ้าเป็นพลเมืองดี ถ้าอ้อมเข้าร่วมบ้าง ผมก็ต้องได้ไปที่นั่นที่นี่ ไปทำดีตรงนั้น ไปทำดีตรงนี้ อันนี้ผมชอบครับเรื่องทำดี”

(วันรบ ปัญญาทิพย์, สันทนาการ, 16 กุมภาพันธ์ 2545)

ผลของการวิจัยในเรื่องความคิดเห็นต่อรูปแบบและเนื้อหาของการจัดโครงการกิจกรรม

“ชอบรูปแบบว่าเขาทำได้ไง ทั้งที่เป็นเรื่องกฎหมาย คนส่วนใหญ่จะไม่สนใจ แต่เขาทำเป็นต้นไม้ ต้นไม้พลเมืองดี ให้เรามีส่วนร่วม หัวเขาใส ให้เราช่วยเขียน ช่วยแปะ ก็น่าตื่นเต้นดี เป็นอีกแบบหนึ่งครับ ซึ่งคิดว่า คนส่วนใหญ่ไม่ค่อยสนใจ แต่กลับสามารถทำได้ครับ ”

(อรรถกานต์ นงญา ,สนทนากลุ่ม, 16 กุมภาพันธ์ 2545)

“ วิทยากรแต่ละท่านมีความรู้ทั้งนั้น แล้วเวลาเรียนก็เล็กน้อยมาก แต่ว่าเมื่อเทียบกับความรู้ที่ได้แล้ว เหมือนเรียนทั้งปี ”

(วันรบ ปัญญาทิพย์, สนทนากลุ่ม, 16 กุมภาพันธ์ 2545)

“ ที่จริงก็ชอบทุกช่วงนะคะ แต่ว่าช่วงที่พิเศษก็คือ ช่วงที่ให้เราฝึกพูดคะ เพราะตั้งแต่เด็กๆ มาไม่ค่อยได้พูดคะ ก็เป็นการฝึกตนเองไปในตัวคะ ”

(ชลธิชา ปราบอริพ่าย , สนทนากลุ่ม, 16 กุมภาพันธ์ 2545)

ลักษณะวิธีการให้ความรู้ด้านประชาธิปไตยของโครงการนี้ คือมีการอบรมในสัปดาห์หนึ่งของหลักสูตรเพื่อให้เกิดความเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองไทยในรัฐธรรมนูญ โดยใช้วิธีการกระบวนการกลุ่ม “ต้นไม้ประชาธิปไตย” แบ่งกันทำงานกลุ่มย่อยเพื่ออภิปราย และนำเสนอต่อกลุ่มใหญ่ และมีการแลกเปลี่ยนเรื่องความคิดเห็น “ความหมายของพลเมือง”

สรุปรูปแบบการสื่อสารในโครงการนี้มีลักษณะเป็นการสื่อสาร 2 ทาง โดยผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ร่วมกัน แสดงความคิดเห็นต่อรูปแบบการจัดกิจกรรม เนื้อหา วิทยากร และผู้เข้าร่วมกิจกรรม ว่าทุกอย่างควรจะผสมผสานไปด้วยกัน เนื้อหาที่ไม่หนักเกินไป ส่วนใหญ่เป็นกรณีศึกษาให้ช่วยกันคิด และวิทยากรที่มีประสบการณ์สูง พูดเนื้อหาที่หนักให้เป็นสิ่งที่เบาลง ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมไม่เบื่อ และอยากอบรมในชั้นสูงต่อไป

2.3. โครงการสัมมนาการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรประชาคมกับการเมืองภาคประชาชน

โครงการสัมมนาหัวข้อนี้ จัดขึ้นโดย เหตุผลที่องค์กรประชาคม ซึ่งจะประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน สมาชิกสภาองค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) และตัวแทนกลุ่มองค์กรต่างๆ มีบทบาทและหน้าที่ในการเสนอปัญหาความเดือดร้อนและความต้องการของชุมชน การจัดทำแผนหรือแนวทางในการพัฒนาชุมชน รวมทั้งการติดตามและตรวจสอบการดำเนินการของหน่วยงานต่างๆ ซึ่งองค์กรเหล่านี้ จะดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ของตนได้อย่างเข้มแข็ง จำเป็นต้องทำความเข้าใจ บทบาทหน้าที่ของตนให้ถ่องแท้และเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรประชาคม ทั้งในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด ที่ผ่านมากกระทรวงมหาดไทยได้จัดอบรม สัมมนาองค์กรประชาคม โดยเน้นบทบาท และหน้าที่เฉพาะในด้านการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอ ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 โดยยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับบทบาทการมีส่วนร่วมในการปกครองและการตรวจสอบอำนาจรัฐเท่าที่ควร

รูปแบบของการสื่อสาร

เนื่องจากโครงการนี้ ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตการณ์ แบบไม่มีส่วนร่วม ในวันจัดสัมมนา (14 พฤศจิกายน พ.ศ.2544) จึงสามารถอธิบายรูปแบบลักษณะการจัดสัมมนาได้ดังนี้

- ภาคเข้าของการสัมมนา เป็นการอภิปรายของวิทยากรที่ศูนย์ได้เชิญมากล่าวให้ภาพรวมของการทำงานเป็นองค์กรประชาคม โดยวิทยากรทุกคนเป็นนักพัฒนา มีบทบาทสูงในท้องถิ่น และอยู่ในภาคประชาชนทั้งหมด

ลักษณะการอภิปรายเป็นการบรรยายให้ผู้เข้าร่วมสัมมนาเห็นภาพการทำงานของการเมืองภาคประชาชน และปลูกเร้าให้ผู้เข้าร่วมการสัมมนาช่วยกันคิด และสร้างความเข้าใจร่วมกัน ในการมีบทบาทนำของตนเองในพื้นที่ ตลอดจนเข้าใจสิทธิหน้าที่ของตนตามรัฐธรรมนูญด้วย

- ส่วนในภาคบ่าย ได้มีการแบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมสัมมนาเป็น 3 โซน เนื่องจากจังหวัดเชียงใหม่ มีทั้งสิ้น 24 อำเภอ กินอาณาเขตกว้างขวาง จึงต้องแบ่งเป็น โซนเหนือ โซนกลาง โซนใต้ จากนั้นเป็นการระดมความคิดเห็นในแต่ละกลุ่ม ในหัวข้อ ทำ

อย่างไรองค์กรประชาคมจึงจะทำงานการเมืองภาคประชาชนได้อย่างเข้มแข็งแล้ว
นำมานำเสนอข้อสรุปพร้อมของแต่ละกลุ่ม ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

กลุ่มที่ 1: โซนเหนือ ตั้งแต่ อำเภอสะเมิง แม่แตง เชียงดาว พร้าว เวียงแหง ไชย
ปราการ ฝางและแม่อาย จำนวน 37 คน

กลุ่มที่ 2: โซนกลาง ตั้งแต่อำเภอแมริม สันทราย เมือง สวรรัก ดอยสะเก็ด สันกำแพง
หางดง และกิ่งอำเภอแม่ฮอน จำนวน 22 คน

กลุ่มที่ 3: โซนใต้ ตั้งแต่อำเภอฮอด ดอยหล่อ ดอยเต่า อมก๋อย สันป่าตอง จอมทอง
แม่แจ่ม และอำเภอแม่วาง จำนวน 20 คน

เมื่อได้ระดมความคิดเห็นในกลุ่มแล้ว แต่ละกลุ่มได้ส่งตัวแทนกลุ่มมาเป็นผู้นำเสนอต่อ
ผู้เข้าร่วมสัมมนา โดยสามารถสรุปการระดมความคิดเห็น ได้ดังนี้

โซนกลาง ตัวแทนกลุ่มเป็นผู้นำเสนอสรุปการระดมความคิดเห็นของกลุ่ม ซึ่งแบ่งเป็น 5
ประเด็นหลัก ดังนี้ คือ

1. ต้องมีการพัฒนาความคิดของประชาชนทุกคน ไม่ว่าจะหน่วยงานภาครัฐ เอกชน หรือ
ชุมชน ไม่ควรมีการแบ่งแยก ส่วนที่จะต้องพัฒนา คือ การพัฒนาความคิด ความรู้ ความเข้าใจ
ซึ่งความเข้าใจ ในที่นี้ คือ ความเข้าใจว่าประชาคมคือใคร และการรู้บทบาท วินัยของตนเอง

2. ภารกิจและบทบาทหน้าที่ของของความเป็นพลเมือง และพลังของชุมชน พลังของ
แผ่นดิน

3. ความร่วมมือกันที่เป็นลักษณะแบบมหภาค ทุกกลุ่ม ทุกองค์กร หรืออาจจะเรียกว่า
ประชารัฐ

4. ต้องสร้างความเชื่อมั่นที่มามีความรู้เท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่มาจากอำเภอไหนก็ตาม
และการรับรู้กันจากรู้กันอย่างเท่าเทียมกัน แล้วต้องรู้้อย่างเท่าทันด้วย

5. โครงสร้าง ทุกแบบไม่สามารถตายตัวได้ แต่ลักษณะประชาคมเป็นองค์กรแบบยืดหยุ่น

สามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้ว่า การสื่อสารของกิจกรรมดังกล่าว มีลักษณะเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล และระหว่างกลุ่ม และเป็น การสื่อสาร สองทาง นอกจากนี้ยังสร้างให้เกิดการรวมกลุ่มระหว่างองค์กรประชาคมด้วยกันอีกด้วย

โซนใต้ ตัวแทนกลุ่มเป็นผู้นำเสนอสรุปการระดมความคิดเห็นของกลุ่ม ได้สรุปการระดมความคิดเห็นของกลุ่ม ดังนี้คือ

1. ควรรณรงค์ในเรื่องของความรู้สึก จิตสำนึกที่มีต่อนักการเมือง หรือข้าราชการที่ดี ที่มีพฤติกรรมโกงกิน คอร์รัปชันต่างๆ

2. ควรมีการคัดสรร สรรหาประชาคมที่มีความต้องการทำงาน มีความรับผิดชอบ รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง ซึ่งเชื่อว่า บางประชาคมที่เสนอตัวขึ้นมา บางคนแต่งตั้งโดยพรรคพวก หรือเสนอตัวคนอื่นขึ้นมาแทน จึงอาจกลายเป็นความล้มเหลวภายหลัง ฉะนั้น การคัดสรรที่ดีจะทำให้มีประชาคมที่ดีขึ้นมาได้

3. การรณรงค์ ซึ่งให้เห็นถึงข้อมูลที่ถูก ข้อมูลที่ผิด ให้ถึงประชาชนอย่างแท้จริง

4. ควรมีการฉายโครงสร้างของประชาคม ตั้งแต่ระดับบนลงสู่ล่าง มีความเกี่ยวเนื่องหรือผูกพันอย่างไร และมีการติดตามช่วยเหลือกันอย่างแท้จริง และนำไปสู่การประสานงานอย่างจริงจัง นำไปสู่ความเป็นรูปธรรมชัดเจน

โซนเหนือ ตัวแทนกลุ่มเป็นผู้นำเสนอ ได้สรุปความคิดเห็น ในเรื่องต่างๆ ดังนี้ คือ

1. การค้นหาปัญหาของชุมชน ประเมินและเสนอโครงการ หมายความว่า ประชาคมมานั่งประชุมกัน พูดคุยกันปรึกษาหารือ

2. การตรวจสอบ ความถูกต้อง และมีประโยชน์ต่อชุมชน

3. ติดตามประเมินผล แผนงาน โครงการ

ลักษณะของประชาคม มี 2 ประเภท

1. ประชาคมโดยธรรมชาติ จัดตั้งตามปัญหา ไม่มีการประสานงาน
2. ประชาคมจัดตั้ง โดยองค์กรรัฐ มีหลากหลาย

ข้อดีของประชาคม

1. ประชาคม เป็นองค์กรอิสระ จัดตั้งโดยประชาชน เพราะถือว่าประชาชนเป็นผู้รับทราบปัญหาที่ดีที่สุด
2. ประชาคม ประกอบด้วย ผู้นำของรัฐ ประชาชนชาวบ้าน ผู้สูงอายุ กลุ่มพลังมวลชนต่างๆ
3. ประชาคมทราบปัญหา รู้ปัญหา ทั้งในพื้นที่และปัญหาของชุมชนเอง
4. ประชาชนได้รับการแก้ไขปัญหาดตรงตามความต้องการของประชาชน

ข้อเสียของประชาคม

1. ไม่ทราบบทบาทหน้าที่ (เกิดจากการจัดตั้ง)
2. ขาดข้อมูล ข่าวสาร ทำให้ไม่ทราบบทบาท หน้าที่ของตนเอง
3. ไม่มีเวลา ขาดการเอาใจใส่ เพราะต้องประกอบอาชีพและทำมาหากิน

แนวทางแก้ไขปัญหาประชาคม

1. ประชาคมต้องทราบบทบาทและหน้าที่ของตนเอง
2. เป็นองค์กรอิสระ
3. เป็นองค์กรของประชาชนโดยแท้จริง
4. มีโครงสร้างชัดเจน ทั้งบทบาทและหน้าที่ของตนเอง
5. ประชาคม ต้องมีความเสียสละ รักษาประโยชน์ส่วนรวม เป็นผู้นำ รักชุมชน รักพื้นที่
6. มีงบประมาณสนับสนุนจากอำเภอ และองค์การบริหารส่วนตำบล

เมื่อตัวแทนกลุ่มจากโซนต่างๆ ทั้ง 3 โซน ได้เสนอความคิดเห็นของกลุ่มแล้ว วิทยากรได้สรุปภาพรวมการนำเสนอว่า ประชาคมมีบทบาทหลายด้าน ดังนี้

ทางด้านการเมือง ประชาคมน่าจะผลักดันทางด้านแนวคิดของประชาชนเพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ เท่าทันและเกิดความยั่งยืน เพื่อที่จะผลักดันแนวคิดเรื่องการพัฒนาของ

ประชาคม ในส่วนของประชาคม และน่าจะมีการผลักดันในเรื่องพลเมืองดี ก็คือ ผลักดันในเรื่องของการเชื่อมั่น ประชากร รัฐ พลังแผ่นดิน โครงสร้างของประชาคมต้องมีความชัดเจนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับหมู่บ้านจนถึงระดับจังหวัด ผลักดันเรื่องการกระจายอำนาจ มีการประชุมประชาคม การสรรคนเข้ามา มีการผลักดันการแก้กฎหมายต่างๆ มีการประชุมกลุ่มต่างๆ ทั้งทางการและไม่เป็นทางการ

ทางด้านเศรษฐกิจ ปัญหาประชาคมขณะนี้ ในเรื่องงบประมาณ ทางออกคือ น่าจะมีการลงขันกัน ข้างหม้อแกงหม้อ หรือการผลักดันจากหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น อบจ. อบต. เทศบาล ประชาคมน่าจะประสานในส่วนนี้ได้ ในส่วนจังหวัด อำเภอ สามารถผลักดันใช้งบประมาณของจังหวัดโดยไม่มีการขัดแย้งกัน แต่ใช้ความเป็นประชาคมเข้าไปสอดคล้องหรือประสาน ทำงานร่วมกับทางจังหวัด อำเภอ หรือการประสานจากหน่วยงานอื่นๆ เช่น สถาบันพระปกเกล้า บุคคลที่มีจิตศรัทธา

ทางด้านสังคม ประชาคมควรจะมีการสร้างวินัยในตัวเอง ในขณะเดียวกัน ในด้านสังคมควรจะต้องเข้าวัด หันเข้าหาศาสนาเพื่อพัฒนาจิตใจให้เกิดความสว่าง สงบ พร้อมใจ มีการพัฒนาคนเพื่อพัฒนาพฤติกรรมของคนในชุมชน และในขณะเดียวกัน ก็สร้างเครือข่ายประชาคม ผลักดันในเรื่องประชากรรัฐ ด้านข้อมูลข่าวสาร ประชาคมควรจะมีการตรวจสอบข้อมูลข่าวสาร องค์กรต่างๆ และหน่วยงานองค์กรต่างๆ ในสังคม แต่ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงความปลอดภัยด้วย ค้นหาปัญหาของชุมชนโดยการจัดประชุมประชาคม มีการจัดประเมินผล ประเมินปัญหา ตรวจสอบ ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ของประชาคมโดยตรง การแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชน มีการจัดประชุมร่วมกัน หาแนวทางแก้ไข ประเมิน ตรวจสอบร่วมกัน

ดังนั้น สามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้ว่า การสื่อสารของกิจกรรมดังกล่าว มีลักษณะดังต่อไปนี้

1. การสื่อสารระหว่างบุคคล
2. การสื่อสารแบบสองทาง
3. การสื่อสารระหว่างกลุ่ม คือ การที่ตัวแทนของแต่ละกลุ่ม นำเสนอข้อสรุปจากการระดมความคิดเห็น แล้ววิทยากรเป็นผู้สรุปความคิดเห็นดังกล่าวต่อที่ประชุม เพื่อที่จะดำเนินการต่อไป

สามารถสรุปความคิดเห็นต่อโครงการสัมมนาของผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยวิเคราะห์จาก การสนทนากลุ่มได้ว่า

ประชาคมน่าจะผลักดันทางด้านแนวคิดของประชาชน เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ เท่าทัน และเกิดความยั่งยืน เพื่อที่จะผลักดันแนวคิดเรื่องการพัฒนาของประชาคม และควรมีการจัดเวที ประชาคม คือต้องมีการประสานกับหน่วยงานต่างๆ ทั้ง อบต. อบจ. และวิทยากรน่าจะใช้ วิทยากรชุมชน เพราะรู้ปัญหาดีและเวทีประชาคมนั้น ต้องทำอย่างต่อเนื่องและเชื่อมโยงเครือข่าย

“ ถ้ามองว่าหลังจากเราได้มีการพูดจากันตรงนั้น เราได้รู้ข้อมูลและความรู้ต่างๆ มากมาย เกิดขึ้น ถ้ามองว่าดีไหมดี... ในประเด็นที่อาจารย์ประชาชนทำนั้นควรจะทำต่อไปเรื่อยๆ เพื่อที่จะเข้า แทรกแซงให้ถึงจุดรากหญ้าจริงๆ ดำเนินงานต่อไปโดยไม่ต้องหยุดยั้ง ถ้าหยุดยั้งเมื่อไหร่มันเกิด... เหมือนกับเราตบมือแล้วหายไป...”

(กมล ทองพุก, สนทนากลุ่ม, 12 มีนาคม 2545)

“ ย้อนหลังไปถึงวันนั้น ที่เราได้ไปประชุมกันปีที่แล้ว ควรจะสานต่อโดยที่ว่า อย่างในกลุ่ม ผมเป็นตัวแทนก็จริง แต่ก็ควรมีตัวแทนรากหญ้า เสริมขึ้นมาด้วย อย่าง...ไปเป็นผู้ช่วยหรืออะไรที่ อยู่ใกล้ชาวบ้านมากที่สุด ให้ตามมาด้วยมารับรู้ มาสร้างวิสัยทัศน์ มาอะไรต่างๆ เพื่อที่จะกลับไป แล้ว เวลาจะพูดจะจาอะไรนี้ เออ...ฉันก็มีเกียรติ ได้ไปอบรมตรงนั้นตรงนั้นมา ให้มันมีความรู้สึกมี จิตสำนึกดีขึ้น...”

(ธนิตย์ วิเชียรรักษ์ , สนทนากลุ่ม, 12 มีนาคม 2545)

ลักษณะวิธีการให้ความรู้ด้านประชาธิปไตย คือ วิทยากรชี้ให้เห็นถึงความหมายของ การเมืองภาคประชาชน ในการที่ประชาชนสามารถใช้สิทธิของตนเองในการตรวจสอบอำนาจรัฐ เช่น การตรวจสอบ อบต. ของตนเอง ว่าดำเนินการถูกต้องหรือไม่ในการจ่ายงบประมาณ เพราะ สิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นเรื่องของพลเมืองทุกคน เป็นเรื่องของสิทธิที่มีกฎหมาย รองรับ ดังนั้น ประชาชนต้องปรับตัวเองมากขึ้น เพื่อเข้าสู่กระแสทางการเมืองภาคประชาชน โครงการสร้างกระบวนการเรียนรู้ ต้องมีการถกเถียง ต้องมีการแลกเปลี่ยน และให้การร่วมมือกัน โดยมีการเชื่อมโยงระหว่าง ข้าราชการ การเมือง ภาคอื่นๆ และประชาชน ซึ่งได้มีการสรุปการระดม ความคิดเห็นจากการแบ่งกลุ่ม 3 กลุ่ม ซึ่งแบ่งกลุ่มตามอำเภอต่างๆ คือ ไชนเหนือ ไชนกลาง และ ไชนใต้ตั้งได้กลาวแล้ว นอกจากนี้ยังมีการสรุปเป็นแผนผังความคิด ประชาคมกับการเมืองภาค

ประชาชนออกมา (โปรดดูภาคผนวก) และแผนกิจกรรมที่แต่ละโซนกำหนดขึ้น ควรจะได้มีการประสานงานให้เกิดขึ้นอย่างจริงจังต่อไป

สรุปสามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้ว่า การสื่อสารของกิจกรรมดังกล่าว จะมีลักษณะเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล และระหว่างกลุ่ม และเป็นการสื่อสาร สองทาง นอกจากนี้ยังสร้างให้เกิดการรวมกลุ่มระหว่างองค์กรประชาคมอีกด้วย

2.4. โครงการบทบาทของพระสงฆ์สามเณร ในการสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตยแก่ประชาชน

การจัดกิจกรรมโครงการอบรมเรื่องบทบาทของพระสงฆ์สามเณรในการส่งเสริมเผยแพร่ประชาธิปไตยแก่ประชาชน เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ.2544 ณ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่วัดสวนดอก มีผู้เข้าร่วมการอบรมจำนวน 40 รูป ได้รับความร่วมมือจากวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นนักวิชาการท้องถิ่น ทั้งพระสงฆ์และฆราวาส กิจกรรมในช่วงเช้า ได้ถวายเป็นความรู้เรื่องประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญ และการเลือกตั้งรวมทั้งให้แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์สามเณร ในการส่งเสริมเผยแพร่ประชาธิปไตยแก่ประชาชน ในกรอบของวินัยสงฆ์พึงจะกระทำได้ โดยเน้นการเสริมสร้างคุณธรรมทางการเมือง และจิตสำนึกสาธารณะเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม ใช้หลักทริโอตปปะ สังคัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 สปุริสธรรม 7 เป็นต้น

ส่วนกิจกรรมในภาคบ่าย เป็นการแบ่งกลุ่มผู้เข้ารับการอบรมเพื่อระดมความคิดเห็นเรื่อง “พระสงฆ์กับการพัฒนาประชาธิปไตย” แล้วให้ผู้แทนกลุ่มนำเสนอต่อที่ประชุมตามสาระที่ได้รับ การอบรมด้านต่างๆ คือ การพัฒนาความคิด เน้นธรรมมาภิบาล การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม และการพัฒนาการเมือง ในภาคเช้า

ความคิดเห็นจากพระสงฆ์ สามเณรที่เรียนอยู่ที่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ วัดสวนดอก ต่อการเข้าร่วมกิจกรรม ได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นถึงโครงการนี้ว่า

“มันจะมีโครงการอย่างนี้น้อยมากนะ เพราะฉะนั้นพวกพระจะรู้เรื่องประชาธิปไตยน้อยกว่าโยมมาก เพราะฉะนั้นเห็นเขาระดับวิทยากรดูแล้ว น่าจะมีความรู้เรื่องเกี่ยวกับประชาธิปไตย ดูแล้วน่าสนใจ ”

(สามเณรสมพงษ์, สันทนากลุ่ม, 25 มีนาคม 2545)

“...พระเถร เราถึงแม้เราไม่มีสิทธิไปเลือกตั้ง แต่เราเป็นผู้นำในจิตวิญญาณของประชาชน ประชาชนค้ำบัมือและให้ความสนใจ ถ้าเราพระเถรได้รับการศึกษาด้านประชาธิปไตยอย่างนี้ะ ที่การได้เข้าร่วมการอบรม การบรรยายอะไรนี้ ถ้าให้ความรู้เผยแผ่ให้กับพระสงฆ์หลายๆนี้ พระสงฆ์จะเป็นผู้นำในจิตวิญญาณ สามารถจะไปเผยแผ่ให้ประชาชน ดีกว่าสื่อด้านอื่นๆ เขามาประชาสัมพันธเผยแผร์ แต่ประชาชนเขาไม่สนใจ แต่พระสงฆ์ เขาจะเชื่อถือมากกว่า ”

(สามเณรตีบ, สนทนากลุ่ม, 25 มีนาคม 2545)

ส่วนในเรื่องบทบาทของพระสงฆ์เพื่อเผยแผ่ประชาธิปไตย มีการแสดงความคิดเห็นว่าพระควรเป็นผู้เผยแผ่ในของเขตที่สามารถจะกระทำได้ เนื่องจากพระสงฆ์ไม่พียงยุ่งเกี่ยวกับการเมือง แต่จะเห็นว่าพระรุ่นใหม่จะสนใจเรื่องการเมืองมาก จึงให้พระลองคิดโครงการเผยแผ่ของประชาธิปไตยเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องนี้

“ ก็เอาแกนนำ...มานั่งคุยเปิดโอกาสให้เขาถาม อย่างนี้แหละ ถ้าเป็นรูปแบบของอาตมาชาวบ้านคุยกันอยู่แล้ว ประชาธิปไตยนี้ สัพเพเหระ ก็นั่งคุยกัน...อาจเป็นวงสนทนาอย่างนี้เรามีโอกาสเข้าไปนั่งคุยด้วย คุยก็ค่อยๆ สอดเข้าไป ซึ่งค่อยๆ เป็นค่อยๆ ไป...”

(สามเณรสมพงษ์, สนทนากลุ่ม, 25 มีนาคม 2545)

“ อย่างวันนั้นะ เขาก็มาจัดตั้งนั้นะ ผังบ้านนอกด้วยนะ มาตักบาตรใส่ใหม่ เราก็พอที่จะนั่งคุยกันได้ สัก 10-20 นาที...”

(พระพิศุทธิพงษ์, สนทนากลุ่ม, 25 มีนาคม 2545)

“ สิ่งสำคัญก็คือ เราต้องคุยเรื่องสิทธิและหน้าที่ ในความเป็นประชาชนคนไทยของเขา ให้เขารู้สิทธิของเขา ก่อน เพราะว่าเขาไม่ค่อยรู้สิทธิของเขาเนะ ”

(พระศุทธิ, สนทนากลุ่ม, 25 มีนาคม 2545)

“ อาตมาว่าเราน่าจะเน้นที่เด็กก่อน เพราะเด็กคืออนาคตของชาติเนะ อยากจะให้พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในการเผยแผ่ธรรมะตามโรงเรียน อย่างน้อยให้เขารู้ว่า เช่นหลักการอยู่ร่วมกัน ต้องใช้หลักธรรม อย่างนี้ อย่างนั้น... อาทิตย์หนึ่งให้เวลาสักคาบ 2 คาบ ต่ออาทิตย์...”

(สามเณรตีบ, สนทนากลุ่ม, 25 มีนาคม 2545)

วิธีการให้ความรู้ด้านประชาธิปไตยของโครงการนี้ คือ กำหนดวิทยากรบรรยายเรื่องรัฐธรรมนูญ และการเลือกตั้งแก่พระสงฆ์ สามเณร โดยยกกรณีตัวอย่าง และให้พระสงฆ์ แบ่งกลุ่มร่วมกันระดมความคิดเห็น และให้ผู้นำกลุ่มเป็นผู้นำเสนอต่อที่ประชุม ซึ่งสรุปได้เป็นแผนที่ความคิด(Mind map) เรื่องพระสงฆ์กับการพัฒนาประชาธิปไตย (โปรดดูภาคผนวก)

สรุปจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์และจัดสนทนากลุ่ม พบว่า ลักษณะการสื่อสารของกิจกรรม เป็นการสื่อสาร 2 ทาง และเป็นการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ โดยได้รับความสนใจจากพระสงฆ์ สามเณรที่เรียนอยู่ที่มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ วัดสวนดอก เข้าร่วมกิจกรรมเป็นอย่างดี

2.5. โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ ชมรมอาสาสมัครรัฐธรรมนูญกับการสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตย

โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ ชมรมอาสาสมัครรัฐธรรมนูญกับการสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตย ดำเนินการขึ้นเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตยแก่ประชาชน โดยให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ การเลือกตั้งทุกระดับและกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ซึ่งได้เริ่มสังเกตเห็นว่าการที่อาสาสมัครรัฐธรรมนูญ เคยปฏิบัติภารกิจ ในการส่งเสริมประชาธิปไตยรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง ในคราวมีการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อปีพ.ศ. 2543 และ พ.ศ. 2544 แต่บรรดาสมาชิกผู้ปฏิบัติงาน ยังมีอุดมการณ์ร่วมกันในการส่งเสริมเผยแพร่ประชาธิปไตย ดังนั้นจึงสมควรที่จะให้สมาชิกมาประชุมร่วมกันเพื่อปรึกษาหารือ วางกรอบแนวคิดและประสานเครือข่ายความร่วมมือในการจัดกิจกรรมร่วมกัน เพื่อส่งเสริมการเมืองภาคประชาชน และเสริมสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนอย่างต่อเนื่อง

โครงการนี้จัดขึ้นที่ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ โดยลักษณะกิจกรรมเป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการ เริ่มจาก วิทยากรการเลือกตั้งจังหวัดเชียงใหม่ บรรยายประกอบสื่อ เรื่อง สิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เพื่อทบทวนความรู้เรื่องรัฐธรรมนูญพอสังเขป หลังจากนั้นได้แบ่งกลุ่มผู้เข้าอบรมเป็น 5 กลุ่ม ให้แต่ละกลุ่มศึกษารัฐธรรมนูญว่าด้วยสิทธิเสรีภาพตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ ดังนี้

กลุ่มที่ 1: ศึกษารัฐธรรมนูญว่าด้วยสิทธิในชีวิตและร่างกายตามมาตรา 31, 33,

กลุ่มที่ 2: ศึกษารัฐธรรมนูญว่าด้วยเรื่องสิทธิชุมชน มาตรา 214, 46, 56

กลุ่มที่ 3: ศีรษะรัฐธรรมนูญว่าด้วยเรื่องสิทธิผู้ด้อยโอกาส มาตรา 43, 52, 54, 55

กลุ่มที่ 4: ศีรษะรัฐธรรมนูญว่าด้วยสิทธิในการดำรงชีวิต มาตรา 57, 58,

กลุ่มที่ 5: ศีรษะรัฐธรรมนูญว่าด้วยหน้าที่ของประชาชน มาตรา 67, 68, 69

เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์แล้วพบว่า ความคิดเห็นต่อโครงการเป็นลักษณะให้ความรู้ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ กิจกรรมที่ได้กระตุ้นความคิด เข้าใจง่าย เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และช่วยกันหาข้อสรุป

“...ตัวเองชอบในจุดนี้อยู่แล้ว ก็เลยเข้าร่วม พอเข้าร่วมก็เลยคิดว่าหลายๆสิ่งหลายๆอย่างที่มันเป็นครูบาอาจารย์ที่ไม่ค่อยรู้ ก็ได้รับความรู้มากพยายามที่ว่า เมื่อใดที่มีกิจกรรมอย่างนี้ ก็จะเข้าร่วมให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้...”

(สุพรรณ ถาอินทร์, สนทนากลุ่ม, 11 มีนาคม 2545)

“อบรมวันนั้น ผมก็ว่าดีครับ มันคล้ายว่ามีหลายฝ่ายได้ร่วม มีฝ่ายผู้นำ ฝ่ายอบต. ตอนหลังเราจะได้ประสานงาน ถ้าสมาชิกไป มาคุยกันอาจไม่เข้าใจดีตรงที่ว่า ผู้นำประชาชนไปร่วมการกระจายก็จะไปง่ายกว่าเดิม”

(บรรจง, สนทนากลุ่ม, 11 มีนาคม 2545)

วิธีการให้ความรู้ด้านประชาธิปไตยของโครงการนี้ คือ การบรรยายประกอบสื่อ ในหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพ ดังนี้

1. เรื่องสิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540
2. กลไกในการคุ้มครองทรัพย์สินของประชาชนตามมาตรา 28, 170, 286, 287 และ กลไกคุ้มครองสิทธิ
3. เรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชน
4. เรื่องบทบาทของชมรมอาสาสมัครรัฐธรรมนูญกับการเมืองภาคประชาชน

ประเด็น 4 ประการข้างต้น วิทยากรจัดให้มีการแบ่งกลุ่ม ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมศึกษารณี การศึกษาที่กำหนดให้ โดยการระดมความคิดเห็น แล้วให้ผู้แทนกลุ่มแต่ละกลุ่มเสนอแนวความคิดวิเคราะห์ปัญหาและสรุปต่อที่ประชุม

สรุปการสื่อสารของโครงการนี้มีลักษณะเป็นการสื่อสารสองทาง และการสื่อสารระหว่างกลุ่ม เนื่องจากมีการแบ่งกลุ่มระดมความคิดเห็น และเสนอรายงานของกลุ่ม การสื่อสารของวิทยากรก็มีลักษณะเป็นการสื่อสารสองทางเช่นกัน

ปัญหานำการวิจัยที่ 3: ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย

3.1 ปัญหาและอุปสรรคด้านผู้ส่งสาร

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และจัดสนทนากลุ่ม สามารถสรุปปัญหาและอุปสรรคด้านผู้ส่งสาร ได้ดังต่อไปนี้

3.1.1 เมื่อพิจารณาถึงผู้ส่งสารในโครงการศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งหมายถึงกรรมการศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคม จังหวัดเชียงใหม่ นั้น จะต้องมีความหมายเดียวกันในการทำงาน เนื่องจาก กรรมการจะรับผิดชอบกันคนละโครงการ วิธีการคิดโครงการจึงควรเน้น

ในเป้าหมายเดียวกัน ซึ่งจะมีผลไปถึงการวางแผนการประชาสัมพันธ์ด้วย เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการทำงานของศูนย์ และมีแนวคิดเดียวกัน

“...กรรมการน่าจะใช้เวลาและเป้าเดียวกัน บางทีนี้ ในระยะเวลาเดียวกัน ช่วงเดียวกัน แต่ละกลุ่มเป้าหมายเดินเป้าไปคนละอย่าง บางทีก็ขัดแย้งกันเอง แล้วทำให้สับสน...แต่เรื่องนี้มันคงจะทำได้ แต่เราจะทำยังไงให้เกิดภาพรวม ภาพรวมคอมมอนธรรมา...”

(อาคม กาญจนประโชติ, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2545)

“...ศูนย์จะต้องหลอมรวมในแนวคิดที่จะมีเป้าชัดเจน แม้แต่หลังจากที่เราคิดกิจกรรมที่เราจะทำอันนี้แล้วนี้ ก็น่าจะเรียนรู้ถึงกระบวนการของการเรียนการสอน ทำอย่างไรที่จะทำให้การเรียนรู้เป็นไปในแนวเดียวกัน ”

(อุดม กัณธิยะ, สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2545)

“...บางโปรเจกต์ถูกกำหนดขึ้นโดยคณะกรรมการบางท่านบางคนที่มีความเชี่ยวชาญด้านนั้นๆ มาก่อน เราจะทำตรงนั้น ซึ่งเคย...เคยทำมาก่อน ก็เลยมัน...มันบางครั้งมันเป็นโปรเจกต์ของแต่ละพื้นที่ไป ไม่ได้เป็นโปรเจกต์โดยรวมเองทั้งหมด ของตัวหลักๆ คือ...พูดง่ายๆ ว่ากรรมการท่านใดมีความถนัดเรื่องไหนก็เสนอมา ที่ประชุมเห็นด้วย คือบางที่เราได้งบประมาณมานะ อีก 2 เดือนต้องจบนะ อีก 3 เดือนต้องจบนะ ทุกคนต้องไปหาข้อมูล ระดมกำลังสมอง เวลากรรมการประชุมเดือนละครั้ง กำลังสมองก็ไม่พอ เพราะฉะนั้นโครงการส่วนหนึ่งก็มักมาจากกรรมการที่เคยทำก็มาประยุกต์ใช้ แล้วก็เอามาเสนอกรรมการ กรรมการก็เข้าไปมีส่วนร่วมโดยให้แกคิดว่า ทำนั้น ทำนี้ ก็โอเค มันก็เป็นโปรเจกต์ซึ่งบางทีไม่ได้มาจากรากเหง้าของวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้มันเกิดขึ้นในชุมชน “

(วัจนคร ชัยมงคล, สัมภาษณ์, 12 มีนาคม 2545)

3.1.2 กรรมการศูนย์รัฐสภา – ประชาสังคม จังหวัดเชียงใหม่ ยังขาดการประสานความร่วมมือกัน เนื่องจากเป็นงานที่ต้องเสียสละ ร่วมมือร่วมใจกันทำ

“...ตัว S นี้ พอมีกิจกรรมอะไรที่ ถ้าไม่มีใครส่งจดหมายไปเชิญ ก็ไม่รับรู้ ก็ไม่ไปร่วม ตัว S ต้องเปลี่ยนค่านิยมใหม่ ต้องมองว่ากรรมการทุกคนนี้ น่าจะมีส่วนร่วมในทุกๆ กระบวนการ...”

(กรรมการโครงการ, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2545)

“...ตัวกรรมการจะต้องเป็นทีมเวิร์ค.. และความเสียสละ ความเสียสละของผู้ดูแลโครงการนั้นว่าเมื่อได้ดำเนินโครงการแล้ว ได้ส่งโครงการแล้ว หรือว่าอะไรก็ตาม เขาก็รับผิดชอบ เขาก็ลงไปตามกลุ่มเป้าหมาย...”

(กรรมการโครงการ, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2545)

“...เมื่อคนใดคนหนึ่งเสนอโครงการแล้วคนนั้นก็เอาไปทำ ยังขาดคณะกรรมการไม่ได้มีส่วนร่วม สมมติอย่างผมเสนอโครงการจัดให้ประชุม 4 อบต. รักษาแม่น้ำปิง ผมก็เอามาทำ ก็มีอาจารย์ประชันวิ่งไปวิ่งมา ที่นี้กรรมการคนอื่น ๆ จะทำหรือเอาด้วยมากน้อยแค่ไหนก็ไม่รู้ การดำเนินการนี้มันจะต้องให้ความสำคัญของการเรียนรู้ร่วมกันในเชิงความคิด...”

(กรรมการโครงการ, สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2545)

3.2 ปัญหาและอุปสรรคด้านเนื้อหา

3.2.1 กิจกรรมหรือเนื้อหาที่สื่อออกไปยังไม่ดึงดูดใจผู้รับสารเพียงพอที่จะให้ความสนใจ ปัญหานี้เกิดขึ้นเนื่องจากประชาชนในบางพื้นที่ยังไม่ตระหนักถึงปัญหาที่ยังมาไม่ถึง จึงไม่สนใจในประเด็นที่ศูนย์ฯ ต้องการที่จะเผยแพร่ ดังการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...เนื้อหาที่เราจัดก็ต้องสอดคล้องกับเรื่องที่จะเป็นประโยชน์ตรงกับเขา เพราะว่ามันมีหลักอยู่อันหนึ่งเกี่ยวกับชาวบ้าน มันต้องทำให้เขารู้สึกว่ามันเป็นประโยชน์กับเขาโดยตรง ถ้าอะไรไกลไปมันค่อนข้างลำบาก ก็เหมือนที่เราต้องการจะเผยแพร่เรื่องกระบวนการสิทธิเสรีภาพ อะไรทั้งหลายเหล่านี้ ถ้ามันเป็นภาพเลือนลอยเป็นนามธรรม เขามองไม่เห็นมัน มันต้องมีคนไปชี้หรือยกตัวอย่างให้มันเป็นรูปธรรมชัดเจนขึ้น เขาถึงจะเข้ามามีส่วนร่วม...”

(มังกร ชัยชนะดารา, สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2545)

ส่วนการมาเข้าร่วมกิจกรรมของชาวบ้านนั้น กรรมการบางท่านเห็นว่าชาวบ้านมาเข้าร่วมโดยคำสั่งมากกว่าการสมัครใจ

“ด้วยคำสั่ง ส่วนใหญ่ด้วยคำสั่ง แต่ว่าสมัครใจกันนอกจากเป็นเรื่องที่มีผลกระทบกับเค้า อย่างเรื่องป่าชุมชนนี้ จุดไหนที่จะมีปัญหาเกี่ยวกับป่าชุมชน ถ้าเราไปจัดเรื่องนี้ปุ๊บ ชาวบ้านจะมาเองเลย ”

(อุดม กันธิยะ, สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2545)

3.2.2 สำหรับประเด็นบางเรื่องมีปัญหาในตัวของมันเอง ผู้ส่งสารเองต้องตีความให้แน่ชัด และหาข้อมูลมาประกอบให้มากพอที่จะส่งสารต่อไป ปัญหานี้ได้รับคำอธิบายจากการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“..บางเรื่องมันมีปัญหาเชิงซ้อนในตัวของมันอยู่ ข่าวสารบางเรื่องหรือเนื้อหาบางเรื่อง มันอาจจะเป็นตัวหนังสือมา แต่ในทางปฏิบัติ ไม่ได้ตรงกับตัวหนังสือ ในฐานะที่เราเกี่ยวข้องกับชาวบ้าน บางทีมันต้องรู้เบื้องหลังการถ่ายทำประกอบด้วย ถึงจะชี้แนะชาวบ้านได้ถูกต้องถูกทาง มันจำเป็น บางทีมันก็ทำให้เป็นอุปสรรคอยู่เหมือนกัน เพราะกว่าจะค้นหาคำตอบได้”

(มังกร ชัยชนะดารา, สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2545)

3.2.3 เนื้อหาของความรู้เรื่องประชาธิปไตย ยังมีความสับสนอยู่บ้าง เช่น กรรมการบางท่านเห็นว่า สิ่งแวดล้อมและประชาธิปไตย ไม่ใช่เรื่องเดียวกัน จะเห็นได้จากคำบอกเล่าดังนี้

“...เนื้อหา คิดว่ามันสับสนนะคะ สับสนระหว่างการเผยแพร่ประชาธิปไตยกับสิ่งแวดล้อม ตอนหลังเราเริ่ม... เริ่มเห็นว่าสิ่งแวดล้อมกับประชาธิปไตยเป็นสิ่งเดียวกัน...แต่หลายคนก็ยังถกเถียงกันอยู่ คือเท่าที่เราคุยกันหลายๆคน มันก็มีส่วนที่ ควรจะทำการสิ่งแวดล้อมเข้ากับประชาธิปไตยไปเลย”

3.3 ปัญหาและอุปสรรคด้านสื่อ

3.3.1 อุปสรรคที่เห็นได้ชัดเจน ในเรื่องของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยของศูนย์ฯ คือ งบประมาณการผลิตสื่อ ซึ่งทำให้การผลิตสื่อเพื่อการเผยแพร่ไปสู่ประชาชนในวงกว้าง ยังไม่ครอบคลุมนัก

“...สื่อธุรกิจปัจจุบันมีต้นทุนสูง การเสนอกิจกรรมในสื่อที่เป็นที่นิยมแพร่หลายทำยาก คือน่าจะทำกิจกรรมแทรกไปในบันเทิงหรืออะไรบ้าง การเช่าเวลาหรือผลิตสื่อ งบประมาณก็ไม่เพียงพอ เพราะเราไม่ได้มี ไม่ได้เขียนตรงนี้ไว้ ส่วนใหญ่เราเขียนเป็นคำวิทยากร เป็นคำอาหารผู้ที่เข้าอบรม ค่าเดินทางก็หมดแล้ว...”

(สัมภาษณ์ออคม กาญจนประโชติ, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2545)

3.3.2 การเข้าไปร่วมวางแผนผลิตสื่อของชาวบ้านเอง มีน้อยมาก ควรเปิดโอกาสให้ชาวบ้านร่วมผลิตสื่อเพื่อการพัฒนาให้มากขึ้น

“... ให้ชาวบ้านมีส่วนในการผลิตสื่อของตัวเองโดยใช้ material ของตัวเองในชุมชน ในพื้นที่ สมมุติทางภาคใต้ เค้ามามีหนังตะลุงซึ่งเป็นศิลปะพื้นบ้านที่คนดูแล้วเข้าใจ สื่อสารในเรื่องของความเป็นประชาธิปไตยอะไรก็แล้วแต่ ละครขอพื้นบ้าน ให้เขาขอเรื่องเหล่านี้ยกตัวอย่าง เพราะชาวบ้านเค้าฟังแล้วเข้าใจ อย่างนี้นะ อีสานอะไรก็แล้วแต่ หมอลงหมอลำอะไรก็แล้วแต่ ตลอดระยะเวลาเราไม่ได้เห็นคนเหล่านี้มีส่วนร่วมพัฒนาประชาธิปไตยจะเห็นเพียงแค่วอชิงตันปีมีครั้งเดียวก็จ้างคนเหล่านี้มา ร้องรำทำเพลงชาวบ้านให้ไปเลือกตั้ง ลงคะแนนเชียร์คนโน้นคนนี้ ซึ่งชาวบ้านชอบเค้ารู้จัก แต่ทำไมเขาไม่ใช้คนเหล่านี้ตลอดไป ในการที่จะส่งเสริมประชาธิปไตยให้ออกรายการอย่างนี้มากขึ้น วิทยูส่งเสริมสาระให้มากขึ้น โดยใช้ภูมิปัญญาของท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ผมคิดว่างบประมาณไม่มาก โดยซึ่งสภาไม่ได้คุยเรื่องนี้เลย”

(วันนคร ชัยมงคล, สัมภาษณ์, 12 มีนาคม 2545)

3.3.3 ปัญหาและอุปสรรคที่ตัวสื่อมวลชนเอง จะไม่ค่อยให้ความสนใจงานสัมมนามากนัก ทำให้กิจกรรมไม่ได้รับการเผยแพร่เท่าที่ควร

“...โครงการอื่นของ...มันอาจจะเป็นลักษณะที่มองแล้ว...เหมือนงานสัมมนาอะไรต่างๆ ซึ่งมันมีองค์กรอื่นเขาทำลักษณะคล้ายๆ กัน อย่างนี้เยอะ นะครับ เพราะฉะนั้น สื่อไม่ค่อย...หมายถึงสื่อมวลชนก็คือวิทยุ โทรทัศน์อะไรต่างๆ ตอนนี้นะฮะ เขาจะไม่ค่อยให้ความสนใจเท่าไร”

(สันติภาพ พันธุ์พิบูล, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2545)

3.4 ปัญหาและอุปสรรคด้านผู้รับสาร

3.4.1 ผู้รับสารสนใจอย่างยิ่งขาดสำนึกของการมีส่วนร่วม ซึ่งถ้าไม่ใช่ฤดูกาลเลือกตั้ง ประชาชนจะน้อยลง และการที่ชาวบ้านจะเข้ามาอบรมหรือสัมมนา ส่วนใหญ่จะมีลักษณะตามกระบวนการคำสั่งราชการ ประชาชนรวมตัวกันเอง ก็ต่อเมื่อมีเรื่องที่เป็นผลกระทบกับเขา จากคำสั่งสัมภาษณ์ดังนี้

“...กระบวนการอย่าง อบต. ก็ดี ชุมชนก็ดีมันอย่างนี้ มันก็ยังไม่พ้นกระบวนการคำสั่งราชการ อย่างผมไปเริ่มอบรมให้กับ ปปช. เริ่มวันที่ 20 เรามีหน้าที่ติดต่อกว่า วันนี้ อำเภอนี้ ต้องการ อบต. 5 กลุ่ม เราต้องการ 5 อบต. ต้องแจ้งผ่านนายอำเภอ

(อุดม กัณธิยะ, สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2545)

“...ผมมองว่าคนส่วนใหญ่ยังขาดสำนึกของการเข้ามามีส่วนร่วมอยู่ดี เพราะคุณดูส่วนใหญ่ไป เขาไปเพราะอะไร เขาไปเพราะเขาถูกลากจูงเข้าไปมากกว่า ที่เขาจะบอกว่าเป็นปัญหาของเขาจริงๆ โอเคแต่บางกลุ่มเท่านั้น...”

(ศรายุทธ แก้วพวงทอง, สัมภาษณ์, 25 กุมภาพันธ์ 2545)

“ผู้รับสารไม่กระจาย หมายถึงว่าดูที่ประชาชนทั่วไปนะครับ จริงอยู่ส่วนหนึ่งเข้ามารับจากจุดหนึ่งนั่น มันขยายไปไม่ได้เท่าที่ควร แต่ก็มีเกิดขึ้นกรณีปอดเมืองเชียงใหม่ กรณีโรงเรียนเขาก็เอาไปขยายผลต่อ กรณีของสิ่งแวดล้อมก็คิดว่าขยายต่อ ขณะนี้ก็ยังรอดูต่อไปว่ามันจะขยายผลมากแค่ไหน ต้องดูไป ต้องทำต่อเนื่อง ”

(ประชัน รักพงษ์, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2545)

3.4.2 ปัญหาและอุปสรรคในเรื่องเครือข่ายและระบบอุปถัมภ์

ปัญหาและอุปสรรคในเรื่องความสัมพันธ์ด้านเครือข่ายและระบบอุปถัมภ์ ซึ่งเป็นเรื่องที่กรรมการเห็นร่วมกันว่า เป็นปัญหาที่สำคัญ ทำให้ประชาชนได้รับประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารที่ไม่เท่าเทียมกัน เนื่องจากประโยชน์จะตกแก่สมัครพรรคพวกของผู้มีอำนาจในท้องถิ่นมากกว่า

“...มันมีประชากรอยู่สองกลุ่ม กลุ่มที่มีเครือข่ายในหมู่บ้านมากๆ ก็จะเป็นกลุ่มที่ได้รับการบริการ ได้รับการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ของหมู่บ้านมาก แล้วมีวิธีการที่เอื้อต่อกันมากกว่า ส่วนใหญ่กลุ่มนี้ก็จะเป็นผู้ที่มีฐานะเศรษฐกิจที่ดีในหมู่บ้าน ที่นี้ปัญหาอุปสรรคมันก็เลยมันไม่ได้ ห้ำหีบ ห้ำหีบ กลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มที่รับบริการก็ยากจน ขาดโอกาสพลังเสียงหรือพลังที่จะเรียกร้องอะไรก็อ่อนกว่า ที่นี้วิธีการแก้ปัญหา พยายามจะดึงกลุ่มข้างล่างขึ้นมา แต่ก็ถูกต่อต้านจากกลุ่มแรกพอสมควร พออุปสรรคจะเกิดขึ้น ก็คือว่า แม้กระทั่งเรื่องของสาร กลุ่มที่ไม่ได้เป็นอย่างกลุ่มที่หนึ่ง การถ่ายทอดโครงการงบประมาณ หรือว่าโปรเจ็คอะไรต่างๆ จะรับที่หลังค้ำหมัด เพราะว่าเค้าแบ่งสรรกันไปหมดแล้ว กลุ่มข้างล่างเพิ่งจะรับทราบว่ามันมีโครงการนี้ขึ้นมาจะอย่างเช่น สมมติจะมีทุนการศึกษา ให้เด็กในหมู่บ้าน ก็ปรากฏว่า เรื่องมาถึง กลุ่มที่สองจะไม่รู้...”

(อาคม กาญจนประโชติ, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2545)

“ความเป็นมาของด้านประชาคมตรงนี้นะคะ เนื่องจากมันเป็นนโยบายของรัฐที่ได้สั่งมาทางอำเภอ จึงสั่งลงมาตำบล แล้วสั่งลงมาหมู่บ้าน ในการที่จะจัดหาบุคคลที่จะมาเป็นคณะกรรมการชุดนี้ ส่วนใหญ่ผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้แต่งตั้งต่างๆ เข้ามา ที่แต่งตั้งเข้ามาส่วนใหญ่ ก็จะเป็นเครือญาติ สัมครพรรคพวก หรือคนรู้จักคุ้นเคย มาเป็นคณะกรรมการ”

(คุณกมล ทองพุก, สนทนากลุ่ม, 12 มีนาคม 2545)

3.4.3. ประชาชนยังคิดว่าประชาธิปไตยเป็นเรื่องไกลตัว ถ้าปัญหายังมาไม่ถึงก็ไม่จำเป็นต้องทำอะไร ทำให้ไม่ใส่ใจในการเข้ามามีส่วนร่วม ปัญหาคือคนยังติดอยู่ในกรอบเดิม แทนที่แนวคิดใหม่จะก้าวไปเร็วขึ้น จึงเป็นอุปสรรคในการสร้างการพัฒนาประชาธิปไตย

“...เนื้อหาที่เราจัด ก็ต้องสอดคล้องกับเรื่องที่จะเป็นประโยชน์ตรงกับเขา เพราะมันมีหลักอยู่อันหนึ่งเกี่ยวกับชาวบ้าน มันต้องทำให้เขารู้สึกว่ามันเป็นประโยชน์กับเขาโดยตรง ถ้าอะไรไกลไปมันค่อนข้างลำบาก ก็เหมือนที่เราต้องการจะเผยแพร่เรื่องกระบวนการสิทธิเสรีภาพทั้งหลาย ถ้ามันเป็นภาพเลื่อนลอยเป็นนามธรรม เขามองไม่เห็นมัน มันต้องมีคนไปชี้ หรือยกตัวอย่างให้ มันเป็นรูปธรรม ชัดเจนขึ้น เขาถึงจะเข้ามามีส่วนร่วม อย่างการเลือกตั้งคราวที่แล้ว รูปธรรมที่ชัดเจน ก็คือว่า การใช้มาตรการบังคับ 18 ประการ เป็นรูปธรรม ที่เห็นว่า กระทบต่อตัวเขา แต่ว่าไม่ใช่มาตรการที่ดีมันน่าจะมีกลไกที่ดีกว่านั้น กลไกที่ดีมันน่าจะอยู่ที่ว่าพัฒนาพรรคการเมืองให้มันตอบสนองการแก้ปัญหาของชาวบ้านทำให้ชาวบ้านรู้ว่าถ้าเลือกพรรคผิดก็หมายความว่าเขาเดือดร้อน ถ้าทำอย่างนี้ได้กระบวนการประชาธิปไตยจะดีขึ้น ผมมีความรู้สึกอย่างนั้น...”

(มังกร ชัยชนะดารา, สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2545)

ปัญหานำการวิจัยที่ 4: ปัจจัยที่สนับสนุนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยคืออะไร

จากการที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร จากการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม พบว่าการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยของศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นประการหนึ่งท่ามกลางบริบทแวดล้อม อันได้แก่ สภาพการเมืองการปกครอง วัฒนธรรมประเพณีและค่านิยม สื่อมวลชน เป็นต้น ซึ่งจากบริบท

แวดล้อมดังกล่าว สามารถเชื่อมโยงให้เห็นถึงปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในที่ส่งเสริมการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยตาม ดังนี้

ปัจจัยภายนอก

1.1 ปัจจัยเรื่องความร่วมมือจากสถาบันต่างๆ

ปัจจัยเรื่องความร่วมมือของสถาบันต่างๆ นั้น จะสามารถสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาประชาธิปไตยแก่ศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคม จังหวัดเชียงใหม่มากขึ้น เนื่องจากกรรมการที่เข้ามาทำงานให้ศูนย์รัฐสภา – ประชาสังคม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นกรรมการที่มีงานประจำอื่นอยู่แล้ว จึงอาจไม่มีเวลาดูแลและติดตามงานของศูนย์รัฐสภา – ประชาคม จังหวัดเชียงใหม่ มากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การขอความอนุเคราะห์เรื่องการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ อันมีสาเหตุมาจากงบประมาณที่จำกัด จึงต้องอาศัยความร่วมมือจากสถาบันที่มีความพร้อมในเรื่องดังกล่าวด้วย จึงถือเป็นปัจจัยที่สนับสนุนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย

ส่วนความร่วมมือที่ออกมาในด้านอื่นๆ ที่เป็นปัจจัยสนับสนุนนั้น อาจพิจารณาได้จาก การที่สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ได้ให้ใช้สถานที่ของสถาบันในการติดต่อประสานงาน ทำให้เกิดความร่วมมือด้านอื่นที่ตามมา คือ การให้ยืมเงินทดรองจ่าย ในกรณีที่ศูนย์กิจกรรมได้รับงบประมาณล่าช้า ทำให้การดำเนินงานราบรื่นไม่ติดขัด นอกจากนี้ศูนย์รัฐสภา – ประชาสังคม จังหวัดเชียงใหม่ ยังได้ใช้สิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ เช่น กระดาษถ่ายเอกสาร และการสำเนาเอกสาร เป็นต้น

นอกจากนี้แล้วส่วนราชการต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด ก็เป็นหน่วยงานที่เป็นกลไกคอยประสานงานการจัดกิจกรรมเช่นกัน เช่น อาจจะเป็นการชักชวนให้คนมาเข้าร่วมกิจกรรม หรือเป็นผู้ร่วมจัดกิจกรรม เพราะเป็นหน่วยงานในด้านการพัฒนาซึ่งมีงบประมาณส่วนหนึ่งสำหรับการพัฒนาอยู่แล้ว หรือในอีกทางหนึ่งที่ได้เห็นได้ชัดเจน คือสถาบันพระปกเกล้าใช้ช่องทางของศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา-ประชาสังคม โดยมีหลักสูตรอบรมผู้บริหารและสมาชิก อบต. หรือ อบจ. หรือ หลักสูตรอบรม วิทยากรผู้เผยแพร่ เป็นต้น ดังตัวอย่างการสัมภาษณ์ตามลำดับ ดังนี้

“...อย่างที่เราเรียนแล้วว่า ไม่ว่าจะทางสำนักประชาสัมพันธ์หรืออะไร ถ้าคุณญะเรามีกิจกรรมเสนอไป หรือขอเข้าไปทำอะไรอย่างนี้ เขาจะกระตือรือร้นแล้วเค้าจะรีบบรรจุวาระให้เราเลยนะคะ แม้แต่ตัวรองผู้ว่าฯ บางสมัย ถึงขนาดพูดว่า มาอีกนะครั้น อยากจะให้เรา เอาเรื่องดีๆ มาพูดอีก ให้ความร่วมมือดีมาก สื่อของรัฐก็ให้ความร่วมมือดีมากก็ช่วยกันเป็นลูกโซ่ เพราะว่าอย่าง สวท. เรายังไปช่วยจัดรายการมานานเหมือนกันโดยที่เราไม่ได้ค่าตอบแทนอะไร พอถึงเวลาที่เราขอให้เขา ถ่ายทอดสดการแข่งขัน นานมากเลยนะ ใช้เวลาดั่งป้ายสามโมงถึงสี่โมงเย็น ป้ายโมง ป้ายสอง ป้ายสาม ป้ายสี่ สามชั่วโมงคะ เขาก็เอาเจ้าหน้าที่ไปทำ เค้าก็ไปให้ความร่วมมือกับเรา...”

(ลัดดาวัลย์ อินทจักร, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์ 2545)

“ ใหม่ๆ ยังไม่มีศูนย์ฯ แต่ให้ลงคณะมนุษยศาสตร์ ใหม่ๆ ยืมเงินสถาบัน (สถาบันราชภัฏ เชียงใหม่) สถาบันก็ดี ให้เรายืมเงินทอดรองจ่าย สองแสน ยืมเงินก่อน เพราะว่าพระปกเกล้าจะโอนมาให้เป็นระยะๆ กระดาษก็เอาออกไปก่อน ประชุมเหวอ..อาจารย์มาอะไรไป เดี่ยวจะเซ็นให้ คณะมนุษยศาสตร์ทั้งนั้นเลย ที่นี้สถาบันให้เราดั่งตั้งแต่แรก อาจารย์ประชันก็อยู่กับคณะมนุษยศาสตร์ ท่านก็เล่นอยู่กับชุมชนมาก่อน อยู่ภาควิชาสังคม มั่นก็ตรงนะ เพราะงั้นมันก็ได้ตรงคน ”

(พูนรัตน์ แสงหนุ่ม, สัมภาษณ์, 16 กุมภาพันธ์ 2545)

“ ในการพัฒนาคนนี้ ท้องถิ่นก็เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาซึ่งในกรอบงานเขาก็เขียนไว้แล้ว แต่เนื่องจากว่าในอดีต ท้องถิ่นไปทำเฉพาะเรื่องของโครงสร้าง ไซ้ใหม่อะ บัดนี้เราพยายามจะจัดสรรงบประมาณมาให้ในปี 44 – 53 ไม่น้อยกว่าร้อยละ 35 มันจะลงมาที่ท้องถิ่นนี้เยอะขึ้น เพราะฉะนั้นท้องถิ่นก็ต้องปรับแนวคิด เวลาจัดสรร จัดสรรเพื่อที่เขาได้ไปพัฒนาศักยภาพในตัวของเขา Empowerment เขาเรียกว่า Empowerment พัฒนาศักยภาพให้เขาให้มากขึ้น ”

(วิระ คำวิเศษณ์, สัมภาษณ์, 9 กุมภาพันธ์ 2545)

1.2 การสร้างเครือข่ายของกลุ่มต่างๆ

จากการที่ลักษณะการสื่อสารพัฒนาประชาธิปไตยของคุณญะรัฐสภา – ประชาสังคม จังหวัด เชียงใหม่ เป็นการจุดประกายให้กลุ่มเป้าหมาย ได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็น และก่อให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วม อันเป็นพื้นฐานของประชาธิปไตย การสร้างเครือข่ายของกลุ่มต่างๆ ที่อยู่ในพื้นที่ จึงเป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา – ประชาสังคม มีกรรมการจากหลายสาขา และเป็น

วิทยากร ให้หน่วยงานต่างๆ ด้วย จึงใช้วิธีการสร้างเครือข่ายจากกรรมการด้วยตัวเอง จากการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...เราจะพยายามไม่ให้ซ้ำซ้อนกับ กกด. ไม่ให้ซ้ำซ้อนกับภาครัฐที่เข้าทำ คือนโยบายของพระปกเกล้านี้คือ เราพยายามทำในสิ่งที่คนอื่นเค้าไม่ทำ เราพยายามเสริมเติมเต็มในจุดนี้ แต่บางอย่างมันอาจจะไปด้วยกันได้ดี คือเราพยายามใช้เครือข่ายของคณะกรรมการส่วนหนึ่งแล้วผมเองก็พยายามสร้างเครือข่ายกับองค์กรต่างๆ อย่างกรณีคุณนิคมเคื่อก้จะเครือข่ายเรื่อง NGO โดยเฉพาะในเรื่องสิ่งแวดล้อม พอประธานคุณนิคมปั๊บ เคื่อก้ออกไปเครือข่ายทั่วเลย ”

(ประชัน รักพงษ์, สัมภาษณ์, 8 กุมภาพันธ์, 2545)

“...อย่างผมทำกองทุน SIF มีเครือข่ายอยู่แยะเลย เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ เครือข่ายป่า เครือข่ายผู้ติดเชื้อเอดส์ เครือข่ายผู้นุรักษ์สายน้ำ เยอะแยะเลยครับ...”

(วีระ คำวิเศษณ์, สัมภาษณ์วันที่ 9 ก.พ.2545)

“...เราทำงานกันเป็นเครือข่าย วิทยากรอย่างน้อย 2 – 3 สถานภาพ 1. คือพวกเพื่อนๆ ที่ทำงานองค์กรพัฒนาเอกชนหรือ NGO เเรกก็ให้วานกันได้ ก็ขอให้ไปช่วยหน่อย ไปพูดคุยอะไรอย่างนี้ 2. กลุ่มนักวิชาการก็เป็นกลุ่มนักวิชาการที่เราทำงานเคลื่อนไหวกันมา 3. ก็เป็นกลุ่มแกนนำชาวบ้าน แกนนำชาวบ้านเป็นวิทยากรได้ดีที่สุด เพราะว่าถ้าเขามีความรู้ทางวิชาการเสริมเข้าไปถ่ายทอดเป็นภาษาชาวบ้านเลย ในช่วยหลังๆ มาเราก้เริ่มใช้ข้าราชการบ้าง...”

(นิคม พุทธา, สัมภาษณ์, 12 กุมภาพันธ์ 2545)

“ ก็ลักษณะกลุ่มต่อกกลุ่ม ไปปั๊บนี้ ตัวบุคคลแทบจะรู้จักหมดเลยว่ เอื้อ นี้มาจากไหน เป็นอะไร เพราะฉะนั้น ถ้าเรามาวัดว่ เอื้อ สื่อกี้จะต้องมี spot วิทยุ มีคนพูดออกวิทยุ มีคนลงหนังสือพิมพ์อยู่ตลอด ไม่ใช่ (เสียงสูง) มันจะเข้าไปแนวระนาบ เข้าไปคนต่อคน เพราะเวลาเขาไปคุยเรื่องหนึ่งเนี่ย มันก็จะเรเฟอร์เรนซ์ถึงวิทยากรอีกกลุ่มหนึ่ง อย่างที่พูดมา พูดมา ก็รู้จักหมด ใช้ไหมฮะ นี้กลุ่มฮักน้ำปิง กลุ่มต้านคอร์รัปชั่น กลุ่มเวียงพิงค์ กลุ่มล้านนา อย่างงี้ มันสื่อกันหมด และตัว...ตัวพวกเราเองนี้ เวลาเราจะไปทำงานอะไร จะเข้าถึงกันหมด แล้วก็ไปร่วม พอใครไปร่วม ก็ให้โอกาสได้พูดนิดหน่อย นิดหน่อย กับชาวบ้านหรือแทบจะ... แทบจะรู้จักกัน (หัวเราะ) ”

(อาคม กาญจนประโชติ, สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2545)

ปัจจัยภายใน

การทำงานอย่างมีประสิทธิภาพของกรรมการและเลขานุการ

สำหรับปัจจัยภายในนั้น เมื่อได้พิจารณาข้อมูลจากการสัมภาษณ์แล้ว พบว่า ศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ มีปัจจัยภายในที่จะสนับสนุนการสื่อสารการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยเพียงประการเดียว คือความเข้มแข็งในการประสานความร่วมมือของกรรมการและเลขานุการ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประชัน รักพงษ์ รองผู้อำนวยการสำนักวิจัยและบริการ วิชาการ และประธานโปรแกรมวิชาการรัฐประศาสนศาสตร์ ซึ่งเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์อันดี มีความเอาใจจริงเอาใจในการทำงาน สามารถประสานงานและเข้ากันได้ กับกรรมการกลุ่มต่างๆ ที่มีอยู่หลากหลายโดยใช้วิธีการประนีประนอมได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นหลักใหญ่ที่ทำให้งานในลักษณะอาสาสมัครของศูนย์ดำเนินมาได้เป็นปีที่สาม เนื่องจากกรรมการท่านดังกล่าว ต้องเป็นผู้ประสานงานในเกือบทุกเรื่องเกี่ยวกับศูนย์รัฐสภา – ประชาสังคม จังหวัดเชียงใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการทบทวนกรรมการ การร่วมคิดกิจกรรม การเขียนโครงการ การจัดทำโครงการ การเป็นวิทยากร การของบประมาณ การเขียนรายงานผล การเป็นตัวแทนเข้าร่วมประชุมกับสถาบันพระปกเกล้า เป็นต้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “ การสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยของศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อ

1. เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารของโครงการศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการดำเนินงานของกิจกรรมที่ใช้เผยแพร่ประชาธิปไตย
3. เพื่อศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคต่อการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย
4. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่สนับสนุนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย

ทั้งนี้ใช้หลักการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) โดยใช้วิธีการศึกษาจากรายงานผลการดำเนินงานของโครงการ การสัมภาษณ์เจาะลึกกรรมการและวิทยากรของศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคม จำนวน 13 คน จากกรรมการ 21 คน และการจัดสนทนากลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการ 5 โครงการ จาก 11 โครงการ จำนวนโครงการละ 5 คน รวมเป็นจำนวน 30 คน

สรุปผลการวิจัย

1.กระบวนการสื่อสารของศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา-ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่

จากการศึกษาพบว่า ลักษณะการสื่อสารของศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา-ประชาสังคม โดยพิจารณาตามองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสาร มีลักษณะ ดังนี้

1.1 **แหล่งสารหรือผู้ส่งสาร(Sender)** คือ กรรมการศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วยบุคคลที่เป็นตัวแทนในภาคประชาสังคมในจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ เป็นศูนย์กลางในการติดต่อประสานงาน คณะกรรมการมีจำนวนทั้งสิ้น 21 คน (ดังรายชื่อในภาคผนวก)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับกรรมการศูนย์ฯ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ด้านหลักคือ ที่มาของคณะกรรมการและปัจจัยของผู้ส่งสาร

1.1.1 การได้มาของคณะกรรมการ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ในฐานะเป็นที่ตั้งของศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่เป็นฝ่ายสรรหากรรมการ โดยสรรหาจากสถาบันการศึกษาอื่นๆ นอกจากนี้ตัวแทนของภาคเอกชน ตัวแทนของสื่อมวลชน ตัวแทนองค์กรพัฒนาเอกชน ตัวแทนโรงเรียนฝ่ายประถม ตัวแทนโรงเรียนฝ่ายมัธยม เข้าเป็นกรรมการ

1.1.2 ปัจจัยของผู้ส่งสาร ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยพิจารณาจากทักษะของการสื่อสาร ทักษะคิด และความรู้ สถานภาพในสังคมและวัฒนธรรม สรุปได้ว่า ผู้ส่งสารเป็นครู อาจารย์และเป็นวิทยากร ให้กับหน่วยงานต่างๆ จึงมีทักษะ ทักษะคิด ความรู้ที่ดี ตลอดจนมีสถานภาพในสังคมที่เป็นที่เชื่อถือ และยอมรับ

1.1.3 การได้มาคณะกรรมการ จากการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงเพื่อเลือกโครงการมาศึกษานั้น ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากโครงการจำนวน 5 โครงการ สรุปได้ดังนี้

- คณะอนุกรรมการในโครงการย่อยของศูนย์รัฐสภาประชาสังคม ได้มาจากความสนใจของคณะกรรมการในโครงการย่อยเหล่านั้น
- คณะอนุกรรมการที่ได้ติดต่อคัดเลือกกันมาเพื่อดำเนินโครงการ มีเครือข่ายของกลุ่มเป้าหมายในทุกพื้นที่ในจังหวัดเชียงใหม่

1.2 สาร (Message)

ประเด็นและเนื้อหาในการเผยแพร่ความรู้ด้านประชาธิปไตย กรรมการศูนย์จะเป็นผู้กำหนดประเด็นด้วยการร่วมกันระดมความคิดเห็น โดยการเน้นที่สิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ โดยสรุปได้ ดังต่อไปนี้

2.1. สิทธิชุมชน

ประเด็นการเผยแพร่ประชาธิปไตย ที่เกี่ยวกับสิทธิชุมชนนี้ เป็นประเด็นที่สอดแทรกอยู่ในโครงการกิจกรรม 5 โครงการ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเรื่องสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ

2.2. กระบวนการมีส่วนร่วม

ประเด็นเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วม ที่ศูนย์รัฐสภา – ประชาสังคม ต้องการจะสื่อสารนี้ ปรากฏเป็นกิจกรรมเพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการอบรมสัมมนาและระดมความคิดเห็น เพื่อให้ผู้รับสารตระหนักถึงความเป็นประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญที่เน้นในเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วม

2.3. สิทธิของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ

ประเด็นการพัฒนาประชาธิปไตยเรื่องสิทธิของประชาชนตามรัฐธรรมนูญนี้ ต้องการสร้างให้ผู้รับสารเข้าใจสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนตามรัฐธรรมนูญและสามารถนำไปใช้ได้ อย่างถูกต้อง

2.4. การเมืองภาคประชาชน

ประเด็นเรื่องการเมืองภาคประชาชน คือประเด็นหลักที่สอดแทรกอยู่ในทุกโครงการกิจกรรม เพื่อให้ผู้รับสารสามารถเข้าใจและใช้สิทธิที่ได้รับตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ และเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่สร้างให้เกิดความเป็นประชาธิปไตย เช่น เรื่องการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น การเสริมสร้างให้เกิดความเข้าใจในบทบาทหน้าที่และเกิดความร่วมมือกันในท้องถิ่น และการตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ

รายละเอียดประเด็นเนื้อหา 4 ประเด็นหลักข้างต้นนี้ จะสอดแทรกอยู่ในโครงการกิจกรรมย่อย ซึ่งในที่นี้นำมาสู่ตัวอย่างศึกษา 5 โครงการดังนี้

- โครงการสัมมนาเครือข่ายองค์กรปกครองท้องถิ่นกับการจัดการสิ่งแวดล้อม
- โครงการโรงเรียนพลเมืองดี
- โครงการสัมมนาการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรประชาคมกับการเมืองภาคประชาชน
- โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการของพระสงฆ์ สามเณร ในการสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตย
- โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่องชมรมอาสาสมัครรัฐธรรมนูญกับการเสริมจิตสำนึกประชาธิปไตยแก่ประชาชน

1.3 ช่องทางหรือสื่อ (Channel or Medium)

องค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารประการที่สาม คือ ช่องทางหรือสื่อ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ศูนย์รัฐสภาประชาสังคมได้เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ความรู้ด้านประชาธิปไตยของศูนย์ฯ ในด้านต่างๆ ดังนี้

1. สื่อมวลชน ได้แก่

- 1.1 การแถลงข่าวและผลิตข่าวประชาสัมพันธ์
- 1.2 ผลิตรายการวิทยุชุมชน
- 1.3 ผลิตสปอตรณรงค์ทางวิทยุ
- 1.4 การแข่งขันตอบปัญหาการเลือกตั้ง ส.ส. ออกอากาศทางวิทยุ

2. สื่อเฉพาะกิจ ได้แก่

- 2.1 การแข่งขันตอบปัญหาการเลือกตั้ง ส.ส.
- 2.2 ผลิตสปอตรณรงค์

2.3 ผลิตภัณฑ์ปลิว-แผ่นพับ-สติ๊กเกอร์

พบว่า สื่อที่ใช้ในการเผยแพร่มากที่สุดเป็นสื่อทางวิทยุ โดยได้รับความร่วมมือจากรายการที่ขอออกอากาศร่วม ซึ่งมีคนสนใจฟังเป็นจำนวนมาก รองลงมาเป็นการแถลงข่าวที่จังหวัดจันทบุรีทุกวันอังคาร

3. สื่อบุคคล

พบว่า กรรมการโครงการส่วนหนึ่ง ซึ่งทำหน้าที่เป็นวิทยากรด้วย จะเป็นสื่อบุคคลที่มีบทบาทสำคัญ โดยใช้เทคนิควิทยากรกระบวนการเพื่อกระตุ้นให้ผู้เข้ามีส่วนร่วมสูงสุดในกิจกรรม เกิดความคิดเห็น และระดมความคิดเห็น และมีการสื่อสารกลับตลอดเวลาในการทำกิจกรรม

4. ผู้รับสาร (Receiver)

องค์ประกอบอีกประการหนึ่งของกระบวนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย ของศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคม จังหวัดเชียงใหม่ คือ ผู้รับสาร พบว่า กรรมการศูนย์ฯ กำหนดกลุ่มผู้รับสารของศูนย์รัฐสภาประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ 4 ประเภทหลักคือ

- 4.1 ผู้นำชุมชน ซึ่งเป็นผู้นำในประชาคมหมู่บ้าน ตำบล ซึ่งมักจะเป็นผู้ที่คัดเลือกมา โดยระบบเครือข่ายหรือสมัครพรรคพวก
- 4.2 เยาวชน เยาวชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของโครงการ ส่วนใหญ่เป็นผู้นำนักเรียน และเยาวชนที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ อยู่เสมอ
- 4.3 ประชาชนทั่วไป ซึ่งได้มาจากแกนนำของประชาชนในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นกลุ่มเดิมที่เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ อยู่เป็นประจำ
- 4.4 พระสงฆ์ เป็นผู้รับสารที่อยู่ในช่วงวัยที่กำลังศึกษาและสนใจใฝ่รู้ทั้งด้านธรรมะ และการพัฒนาสังคม

สำหรับการวิเคราะห์เรื่องปัจจัยของผู้รับสาร สามารถสรุปโดยแยกตามกลุ่มผู้รับสาร 4 กลุ่มข้างต้น ดังนี้

- **ผู้นำชุมชน** มีทักษะในการสื่อสาร ทักษะคิด ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ส่วนความรู้ นั้น ผู้นำชุมชนยังต้องการความรู้เพิ่มเติมในเรื่องบทบาทหน้าที่ของตนเอง ความรู้ในสิทธิขั้นพื้นฐาน เป็นต้น ส่วนสถานภาพในสังคมและวัฒนธรรมนั้น ผู้รับสารมีวัฒนธรรมที่ยังยอมรับและเชื่อถือผู้มีตำแหน่งสูงกว่า
- **เยาวชน** มีทักษะในการสื่อสาร ทักษะคิด ความรู้ที่ดี และต้องการเข้ารับการศึกษา

อบรมอย่างต่อเนื่อง

- **ประชาชนทั่วไป** มีลักษณะเช่นเดียวกับผู้นำชุมชน คือ มีทักษะการสื่อสาร ทักษะคิดที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ส่วนความรู้ ยังต้องการความรู้เพิ่มเติมอย่างต่อเนื่องในเรื่องบทบาทหน้าที่ของตนเอง และส่วนใหญ่ยังเป็นผู้ที่ยอมรับและเชื่อถือผู้มีอำนาจ

- **พระสงฆ์** มีทักษะในการสื่อสาร ทักษะคิด ความรู้ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประชาธิปไตย และสถานภาพในสังคมและวัฒนธรรมเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับและยกย่อง

5. การสื่อสารกลับ (Feedback)

องค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารประเภทที่ห้า คือ การสื่อสารกลับซึ่งจากการศึกษาพบว่ามีการสื่อสารกลับแบบทันทีทันใด เกิดขึ้นในระหว่างการทำกิจกรรมมากกว่าการสื่อสารกลับแบบล่าช้า เนื่องจากรูปแบบของกิจกรรมเกือบทั้ง 5 โครงการ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จะมีลักษณะเป็นการร่วมในกระบวนการกลุ่ม มีการแสดงความคิดเห็นและเปิดโอกาสให้ระดมความคิดเห็นกันเป็นส่วนใหญ่ ทำให้องค์ประกอบด้านการสื่อสารกลับแบบทันทีทันใดเกิดขึ้นเกือบตลอดเวลา

การสื่อสารกลับแบบล่าช้า เป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นเมื่ออนุกรรมการที่จัดกิจกรรมส่งใบประเมินผลให้ผู้ร่วมกิจกรรมตอบความคิดเห็นในการจัดโครงการ ซึ่งผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะส่งแบบประเมินให้ช้า และมักจะไม่ครบถ้วน การสื่อสารกลับจึงมีลักษณะล่าช้า

นอกจากนี้ยังมีการสื่อสารกลับด้านความคิดเห็นที่ได้รับจากการสนทนากลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการ 5 โครงการ ซึ่งพบว่าความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมายทั้ง 5 กลุ่ม เป็นไปในทางเดียวกัน คือ การอบรมหรือให้ความรู้ด้านประชาธิปไตยในประเด็นต่างๆ ควรมีการกระทำอย่างต่อเนื่องในระยะยาว การเรียนรู้ร่วมกันโดยวิธีการระดมความคิดเห็น และการจัดเวทีในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเป็นสิ่งที่เหมาะสมดีแล้ว

2. กิจกรรมของโครงการศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภาประชาสังคมเป็นอย่างไร

พบว่า โครงการ 5 โครงการที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีลักษณะเป็นรูปแบบการจัดกิจกรรมเป็นส่วนใหญ่เป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการและการสัมมนาระดมความคิดเห็นโดยกระบวนการกลุ่ม โดยสรุปแต่ละโครงการได้ดังนี้

2.1 โครงการสัมมนา เครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการจัดการสิ่งแวดล้อมมีรูปแบบสื่อโครงการเป็นการแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารในลักษณะการจัดเวทีแลกเปลี่ยน การสื่อสารจึงมีลักษณะสองทาง (two-way communication) และเป็นการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ

- 2.2 โครงการโรงเรียนพลเมืองดี มีรูปแบบการจัดกิจกรรมเป็นการอบรม มีการใช้กรณีศึกษากระตุ้นให้เยาวชนช่วยกันคิด การสื่อสารจึงมีลักษณะเป็นการสื่อสารสองทางและเป็นการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ
  - 2.3 โครงการสัมมนาการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรประชาคมกับการเมืองภาคประชาชน รูปแบบการจัดกิจกรรมเป็นการสัมมนาระดมความคิดเห็น ลักษณะการสื่อสารเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารระหว่างกลุ่มและเป็นการสื่อสารสองทาง
  - 2.4 โครงการบทบาทของพระสงฆ์ สามเณร ในการสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตยแก่ประชาชนมีรูปแบบการจัดกิจกรรมเป็นการอภิปรายให้ร่วมแสดงความคิดเห็น มีการแบ่งกลุ่ม ลักษณะการสื่อสารจึงเป็นการสื่อสารสองทาง การสื่อสารแบบกลุ่ม และเป็นการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ
  - 2.5 โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ ชมรมอบรมอาสาสมัครรัฐธรรมนูญกับการสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตย มีรูปแบบการจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เข้าอบรมแบ่งกลุ่มร่วมแสดงความคิดเห็น จึงมีลักษณะเป็นการสื่อสารสองทางและการสื่อสารระหว่างกลุ่ม
3. ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย
- พบว่า ได้แบ่งปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย ตามองค์ประกอบของการสื่อสารดังนี้
- 3.1 ปัญหาและอุปสรรคด้านผู้ส่งสารมีลักษณะดังนี้
    - 3.1.1 ปัญหาและอุปสรรคอันเกิดจากการไม่ได้เน้นเป้าหมายเดียวกัน การดำเนินโครงการจึงยังไม่มี ความชัดเจน
    - 3.1.2 ปัญหาและอุปสรรคในการประสานความร่วมมือระหว่างกรรมการ
  - 3.2 ปัญหาและอุปสรรคด้านเนื้อหา
    - 3.2.1 ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับเนื้อหาที่สื่อออกไปแล้ว ผู้รับยังไม่สนใจ เนื่องจากไม่มีความเป็นรูปธรรม
    - 3.2.2 ปัญหาและอุปสรรคด้านความชัดเจนของเนื้อหาที่ผู้ส่งสารต้องการตีความให้ชัด
    - 3.2.3 ความสับสนในเรื่องความรู้ด้านประชาธิปไตย

3.3 ปัญหาและอุปสรรคด้านสื่อและช่องทาง

- 3.3.1 ปัญหาและอุปสรรคด้านงบประมาณการผลิตสื่อเพื่อเผยแพร่การประชาสัมพันธ์
- 3.3.2 ปัญหาและอุปสรรคด้านการร่วมผลิตสื่อเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยที่ควรเปิดโอกาสให้ชาวบ้านร่วมผลิตสื่อมากขึ้น
- 3.3.3 ปัญหาและอุปสรรคจากตัวสื่อมวลชนเองที่ไม่ค่อยสนใจให้ความสำคัญกับการทำข่าวงานสัมมนามากนัก

3.4 ปัญหาและอุปสรรคด้านผู้รับสาร

- 3.4.1 ปัญหาและอุปสรรคด้านการรวมตัวของชาวบ้านในการเข้าร่วมกิจกรรมยังติดกับการส่งการลงไปโดยข้าราชการ
- 3.4.2 ปัญหาและอุปสรรคด้านเครือข่ายและระบบอุปถัมภ์ซึ่งทำให้ผู้รับสารไม่ได้รับข้อมูลเท่าเทียมกัน

4. ปัจจัยที่สนับสนุนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยคืออะไร

4.1 ปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายนอกที่สนับสนุนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย คือ

- ความร่วมมือจากสถาบันต่างๆ ซึ่งศูนย์รัฐสภาประชาสังคมจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากสถาบันอื่นๆ เช่น สถาบันการศึกษาอื่น หน่วยงานราชการ เป็นต้น
- การสร้างเครือข่ายของกลุ่มต่างๆ เป็นปัจจัยที่จะทำให้การเผยแพร่กิจกรรมและความรู้เรื่องประชาธิปไตยเผยแพร่ได้ในวงกว้างและเป็นแนวราบมากขึ้น

4.2 ปัจจัยภายใน

ปัจจัยภายในที่สนับสนุนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยของศูนย์รัฐสภาประชาสังคมคือ

- การเป็นผู้ประสานงานที่เข้มแข็งของกรรมการเลขานุการ ซึ่งมีความเอาใจจริงเอาใจ เป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ มีหลักการประสานความร่วมมือโดยวิธีประนีประนอม

อภิปรายผล

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีประเด็นต่างๆ ที่สอดคล้องกับการวิจัยครั้งนี้ โดยผู้วิจัยจะนำเสนอการอภิปรายผลการวิจัยในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. กระบวนการสื่อสารของศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภาประชาสังคมเป็นอย่างไร

กระบวนการสื่อสารเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยของศูนย์รัฐสภาประชาสังคม เริ่มจากการรับนโยบายซึ่งกำหนดจากสถาบันพระปกเกล้า ซึ่งต้องการเผยแพร่ประชาธิปไตยในระดับจังหวัด เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในการเมืองการปกครองให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น โดยให้มีโครงการที่ต้องไม่ซ้ำซ้อนกับหน่วยงานอื่น และได้รับงบประมาณเป็นรายปีซึ่งจากผลการวิจัยจะเห็นว่า ศูนย์รัฐสภาประชาสังคม เป็นผู้ส่งสารที่เป็นตัวแทนของสถาบันใดสถาบันหนึ่ง ไม่ใช่ผู้ส่งสารในฐานะที่เป็นตัวของตัวเอง และมีองค์ประกอบของกรรมกรที่ได้จากการสรรหา กรรมกรบางท่านอาจไม่ได้สนใจที่จะทำงานอย่างจริงจังซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วยังไม่สอดคล้องในเรื่ององค์ประกอบของกลุ่ม ในข้อที่ว่า กลุ่มจะประกอบด้วยคนที่มีความสนใจร่วมกัน ซึ่งความสนใจร่วมกันนี้จะเป็แรงดึงดูดให้สมาชิกมารวมกลุ่มกัน (พัฒน์ บุญยรัตพันธุ์ อ่างใน ปาวิชาติ วลัยเสถียรและคณะ, 2543, หน้า 258)

เมื่อพิจารณาถึงปัจจัยของผู้ส่งสาร คือ กรรมกรศูนย์รัฐสภา – ประชาสังคม ส่วนใหญ่จะเป็นครู อาจารย์ในสถาบันการศึกษา ในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งจะมีความชำนาญและทักษะในการสื่อสาร ทางการพูด สอดคล้องในเรื่องของปัจจัยของผู้ส่งสาร ซึ่งในฐานะของผู้ส่งสารทักษะในการสื่อสารมีอิทธิพลผู้ส่งสาร 2 ประการ คือ

1. ทักษะในการสื่อสารมีอิทธิพลต่อความสามารถของผู้ส่งสารในการวิเคราะห์วัตถุประสงค์ (purposes) และเจตนารมณ์ (intentions) ของตน

2. ทักษะในการสื่อสารมีอิทธิพลต่อความสามารถในการเข้ารหัสสาร ซึ่งแสดงเจตนารมณ์ หรือความคิดของผู้ส่งสาร (ปรมะ สตะเวทิน, 2540 หน้า 63)

ทัศนคติ

1. ทัศนคติต่อตนเอง กรรมกรศูนย์รัฐสภา – ประชาสังคม ส่วนใหญ่ จะมีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง มีความมั่นใจในตนเองว่าจะสามารถสื่อสารให้ผู้รับสาร คือ กลุ่มเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ให้เข้าใจได้ สอดคล้องกับปัจจัย เรื่องทัศนคติต่อตนเองของผู้ส่งสารที่ว่าผู้ส่งสารจะประสบความสำเร็จในการสื่อสารมากน้อยเพียงใดนั้น ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับทัศนคติที่ผู้ส่งสารมีต่อตนเอง เป็นการประเมินตนเอง (self – evaluation) ก่อน (ปรมะ สตะเวทิน, 2540 หน้า 63)

2. ทัศนคติต่อเรื่องที่จะสื่อสาร กรรมการศูนย์ส่วนใหญ่ มีทัศนคติที่ดีต่อเรื่องที่จะสื่อสาร เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องที่ชอบทางหนึ่งในการช่วยกันพัฒนาท้องถิ่น สอดคล้องกับทัศนคติต่อเรื่องที่จะสื่อสาร ว่าในการสื่อสารนั้น หากผู้ส่งสารไม่มีความเชื่อ ไม่เลื่อมใส ไม่พอใจ หรือไม่มีทัศนคติที่ดี ต่อเรื่องที่จะทำการสื่อสารแล้ว ผู้ส่งสารก็จะขาดความมั่นใจ ไม่อยากที่จะทำการสื่อสารและทำการสื่อสารไม่ได้ดี (ปรมะ สตะเวทิน, 2540 หน้า 64)

3. ทัศนคติต่อผู้รับสาร ทัศนคติของกรรมการศูนย์รัฐสภา – ประชาสังคม จังหวัดเชียงใหม่ต่อผู้รับสาร หรือประชาชนนั้น ยังมีลักษณะ ที่ว่าเวลาเชิญเข้ามามีส่วนร่วม ยังต้องสั่งการจากทางกรอยู่ จึงยังไม่ใช่เป็นการมาร่วมโดยสมัครใจ ยกเว้นเรื่องที่เป็นกรณีปัญหาที่มีผลกระทบ จึงจะเข้ามามีส่วนร่วม แต่โดยทั่วไปกรรมการศูนย์ฯจะมีทัศนคติที่ดีต่อผู้รับสาร สอดคล้องกับเรื่องทัศนคติต่อผู้รับสาร คือจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการสื่อสารของผู้ส่งสารต่อสารของผู้ส่งสาร และต่อปฏิกริยาของผู้รับสาร เช่น ผู้ส่งสารมีความรู้สึกที่ดี มีความพอใจในตัวผู้รับสาร ก็อยากจะทำ การสื่อสารด้วย และหาคำพูดที่เหมาะสม เป็นที่น่าพอใจของผู้รับสาร โอกาสที่จะประสบผลสำเร็จในการสื่อสารก็มีมาก (ปรมะ สตะเวทิน, 2540 หน้า 64)

ความรู้

กรรมการศูนย์รัฐสภา – ประชาสังคม มีความรู้ในเรื่องประชาธิปไตยอยู่ในระดับที่จะสามารถสื่อสารโดยผ่านกระบวนการกิจกรรม เนื่องจากการสร้างจิตสำนึกไปสู่เนื้อหาหลักที่ต้องการจะสื่อ คือ สิทธิชุมชน กระบวนการมีส่วนร่วม สิทธิของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ และการเมืองภาคประชาชน ซึ่งเป็นเรื่องที่ กรรมการศูนย์ฯ ได้ระดมความคิดเห็น และสรุปแนวคิดออกมาแล้ว สอดคล้องกับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ เนื้อหาสาระของเรื่องที่จะทำการสื่อสาร หากผู้ส่งสารมีความรู้เรื่องที่จะสื่อสารดี โอกาสที่จะสื่อสารจะประสบผลสำเร็จก็มีมาก (ปรมะ สตะเวทิน, 2540 หน้า 63)

สถานภาพในสังคมและวัฒนธรรม

กรรมการศูนย์รัฐสภา – ประชาสังคม ส่วนใหญ่เป็น ครู อาจารย์ และวิทยากร ในการสื่อสาร จะต้องไม่สร้างให้เกิดช่องว่าง ต้องให้เกิดมีความเป็นพวกเดียวกัน อันเนื่องมาจากความแตกต่างทางสถานภาพ การสร้างสารเพื่อให้ผู้รับสารเข้าใจ และไม่ให้เกิดทัศนคติที่ไม่ดี จึงต้องพูดภาษาธรรมดา และเป็นภาษาท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจ และความเชื่อมั่นจากผู้รับสารขึ้น สอดคล้องกับปัจจัยของผู้ส่งสารในด้านสถานภาพในสังคม และวัฒนธรรมที่จะมีอิทธิพลต่อการ

กำหนดวัตถุประสงค์ การเข้ารหัส และการสร้างสาร ความหมาย การเลือกใช้สื่อ และการเลือกกรับสาร ของผู้ส่งสาร (ปรมะ สตะเวทิน, 2540 หน้า 66)

สาร

ผู้วิจัยจะขออภิปรายแยกประเด็น ในการเผยแพร่ตามลำดับ คือ

2.1. สิทธิชุมชน

ประเด็นการเผยแพร่ประชาธิปไตย ที่เกี่ยวกับสิทธิชุมชนนี้ เป็นประเด็นที่สอดแทรกอยู่ในโครงการกิจกรรม 5 โครงการ ซึ่งบางโครงการเน้นในเรื่องนี้โดยตรง บางโครงการก็มีการเน้นโดยอ้อม ซึ่งโครงการที่เน้นเรื่องสิทธิชุมชนและการมีส่วนร่วมที่เห็นได้ชัดเจน คือ โครงการสัมมนาเครือข่ายองค์กรปกครองท้องถิ่น กับการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีเนื้อหาสาระที่ถ่ายทอดความคิดเจตนารมณ์และวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสารเป็นอย่างดี เช่น การบรรยายถึง ความสำคัญทางระบบนิเวศน์ ของแม่น้ำปิง ปัญหาที่เกิดขึ้น และการยกตัวอย่าง บทบาทหน้าที่ตามสิทธิขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นสารที่ผู้ส่งสาร ต้องการสื่อไปยังผู้รับสาร โดยกำหนดเนื้อหาสาระ แล้วรวมตัวกันเป็นโครงสร้าง สอดคล้องกับปัจจัยของสารในเรื่องเนื้อหาสาระ และการจัดสาร ซึ่งเมื่อได้หาข้ออ้อยที่มีความสัมพันธ์กันอย่างเหมาะสม ก็ออกมาเป็นเนื้อหาเรื่องสิทธิชุมชนที่ผู้ส่งสารต้องการสื่อสาร (ปรมะ สตะเวทิน, 2540 หน้า 70)

2.2. กระบวนการมีส่วนร่วม

ประเด็นเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วม ที่ศูนย์รัฐสภา – ประชาสังคม ต้องการจะสื่อสารนี้ ปรากฏสอดแทรก อยู่ในกิจกรรมของการเข้าอบรมสัมมนา ในทุกโครงการของการสัมมนา เนื่องจากความเป็นประชาธิปไตยในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ คือ การสร้างการมีส่วนร่วม ซึ่งจะสื่อออกมาทางการวาดภาพ การกล่าวบทกลอน การประกอบรูปภาพ หรือการยกตัวอย่างกรณีศึกษา เป็นต้น เหล่านี้เป็นรหัสสารที่ผู้ส่งสารส่งออกไปเพื่อถ่ายทอดความคิด, ความรู้สึก, ความต้องการ สอดคล้องกับคำอธิบายเรื่องรหัสสาร ซึ่งเป็นกลุ่มสัญลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้น เพื่อถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก ความต้องการของผู้ส่งสาร ไม่ว่าจะเป็นภาษา, ดนตรี, การวาดภาพ, การเต้นระบำ ฯลฯ (ปรมะ สตะเวทิน, 2540 หน้า 69)

2.3. สิทธิของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ

สารในเรื่องของสิทธิของประชาชนตามรัฐธรรมนูญนี้ เป็นประเด็นที่กรรมการศูนย์ต้องการเน้นให้กลุ่มเป้าหมายได้เข้าใจความหมายของสิทธิของตนตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน โดยผ่านการจัดรหัสสาร และการจัดสาร เช่นการยกตัวอย่างกรณีตัวอย่างขึ้นมา และมีรูปภาพประกอบ เพื่อเป็นการสื่อถึงสิ่งที่ผู้ส่งสารต้องการจะส่งให้กลุ่มเป้าหมาย สอดคล้องกับคำอธิบายเรื่องปัจจัยของสาร ในหัวข้อรหัสสาร เนื้อหาสาร และการจัดสาร ซึ่งเป็นส่วนประกอบต่างๆ รวมขึ้นเป็นโครงสร้างตามความหมายของสิทธิของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ โดยที่มีลีลาของวิทยากรที่แตกต่างกันไป แต่ละโครงการ (ปรมะ สตะเวทิน, ปี 2540 หน้า 71)

2.4. การเมืองภาคประชาชน

ประเด็นเรื่องการเมืองภาคประชาชน เป็นประเด็นหนึ่งที่กรรมการศูนย์ต้องการสื่อสารให้ประชาชนได้เข้าใจ พื้นฐานของการเมืองภาคประชาชน คือ การที่จะส่งเสริมให้เกิดการตรวจสอบอำนาจรัฐทุกระดับ โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม และการรวมตัวกันขององค์กรประชาคม ซึ่งประเด็นนี้ มีการเน้นอย่างมาก ในโครงการ “การเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรประชาคมกับการเมืองภาคประชาชน” ซึ่งก็เป็นการผสมผสานวิธีการต่างๆ จากผู้ส่งสารที่เชิญมาให้ความรู้ โดยเป็นคนละส่วนย่อยๆ แล้วในที่สุดก็ประกอบกันออกมาเป็นเรื่องของ การเมืองภาคประชาชน สอดคล้องกับคำอธิบายในหัวข้อ รหัสสาร ของปัจจัยของสาร ว่า โครงการที่ทำให้ส่วนประกอบต่างๆ รวมกันอย่าง มีความหมาย หรือการสร้างความสัมพันธ์ (syntax) นี้ ทำให้เราสามารถเห็นความแตกต่างระหว่างผู้ส่งสารแต่ละคนได้ (ปรมะ สตะเวทิน, 2540 หน้า 69)

3. ช่องทางหรือสื่อ (Channel or medium)

ผลจากการศึกษาพบว่า ช่องทางหรือสื่อในการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยของศูนย์สามารถ แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

3.1. สื่อมวลชน

ช่องทางที่ศูนย์รัฐสภา – ประชาสังคม เผยแพร่กิจกรรมช่องทางหนึ่ง คือ สื่อมวลชน ซึ่งแยกเป็นการแถลงข่าว, การผลิตรายการวิทยุชุมชน การเขียนบทความลงหนังสือพิมพ์ และการประชาสัมพันธ์ กิจกรรมผ่านหนังสือพิมพ์ สอดคล้องกับการศึกษาของ นวพร วิสิฐสิริ (2543) ศึกษากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการรณรงค์ และเผยแพร่ข่าวสารการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสมาชิก (ส.ว.) ของคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) พบว่า มีสื่อหลายประเภท ที่คณะกรรมการการเลือกตั้ง ใช้เป็นกลยุทธ์ การสื่อสารเพื่อการรณรงค์และเผยแพร่ข่าวสาร คือ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วารสาร

อินเทอร์เน็ต และสื่อกลางแจ้ง แต่ลักษณะการเผยแพร่ของศูนย์รัฐสภา – ประชาสังคม ยังมีลักษณะเป็นข่าวแจกออยู่มาก และเป็นเรื่องของการขอความอนุเคราะห์เป็นส่วนใหญ่ แต่การเผยแพร่ของคณะกรรมการการเลือกตั้งจะมีลักษณะพิเศษ คือ เป็นเรื่องที่มีสื่อมวลชนติดตามอยู่แล้ว ความใหม่ของหน่วยงาน กกต. เอง และความใหม่ของการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา ทำให้นักข่าวสนใจที่จะมาทำข่าว ซึ่งแตกต่างจากการเผยแพร่ของศูนย์รัฐสภา – ประชาสังคม ที่ต้องอาศัยข่าวแจกและการแถลงข่าวเป็นหลัก นอกจากนี้เมื่อมีโครงการโรงเรียนพลเมืองดี ซึ่งเป็นโครงการที่น่าสนใจ ไม่เหมือนใคร จึงมีการลงข่าวในลักษณะทำสื่อกฎีมากขึ้น

ส่วนการเผยแพร่กิจกรรมโดยการผลิตรายการวิทยุ นั้น ก็เป็นลักษณะการขอความอนุเคราะห์จากสถานีวิทยุ เช่นกัน โดยเป็นสื่อที่เผยแพร่มากที่สุด สอดคล้องกับการวิจัยของ วิภาดา บุญนาค ซึ่งศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชนบท ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอดงเจริญ อ.อุบลราชธานี ซึ่งพบว่า สื่อมวลชนที่เปิดรับบ่อยที่สุดได้แก่ วิทยุ

3.2. สื่อเฉพาะกิจ

สื่อเฉพาะกิจที่ศูนย์รัฐสภา – ประชาสังคม ใช้เผยแพร่กิจกรรมของศูนย์ฯ คือ การแข่งขันตอบปัญหา การเลือกตั้ง ส.ส. , การผลิตสโปตรณรงค์และการผลิตแผ่นปลิว แผ่นพับและสติ๊กเกอร์ ซึ่งเป็นการสร้างความเข้าใจหลักการและแนวทางการทำงานของศูนย์ฯ ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และเป็นเครื่องมือประกอบให้เข้าใจเรื่องการพัฒนาประชาธิปไตยให้ง่ายขึ้น

3.3. สื่อบุคคล

สื่อบุคคลในที่นี้หมายถึง ตัววิทยากร ซึ่งเป็นผู้ถ่ายทอดเนื้อหาของประเด็นหลักที่ต้องการสื่อสาร โดยใช้เทคนิควิทยากรกระบวนการ คือวิทยากรจะมีลักษณะที่เป็นผู้เชิญชวน กระตุ้น หรือนำสมาชิกในกลุ่มใหญ่ถกเถียงและอภิปราย ประเด็นปัญหา ซึ่งถือว่าทำให้ผู้รับสารเกิดความเข้าใจและรับรู้สารที่วิทยากรต้องการสื่อได้มากขึ้น พร้อมทั้งสามารถตอบกลับได้ทันที สอดคล้องกับคำอธิบายของ เสถียร เขยประทับ (2540) ในเรื่องช่องสารที่เป็นสื่อระหว่างบุคคลที่สามารถทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข่าวสารแบบบุคคลวิถี ถ้าผู้รับสารไม่เข้าใจสารก็สามารถไถ่ถามหรือขอข่าวสารเพิ่มเติมจากแหล่งสารได้ในเวลาอันรวดเร็ว ส่วนผู้ส่งสารก็สามารถปรับปรุงแก้ไขสารที่ส่งออกไปให้เข้ากับความต้องการ และความเข้าใจของผู้รับสารได้ในเวลาอันรวดเร็วเช่นเดียวกัน และสอดคล้องกับคำกล่าวของโรเจอร์สและชูเมคเกอร์ (Rogers and Shoemaker, 1971 p.195) ว่า กรณีที่ต้องการให้บุคคลใดๆเกิดการยอมรับสารที่เสนอออกไป หรือจะทำการสื่อสารให้มีประสิทธิภาพที่สุดเพื่อให้เกิดการยอมรับสาร ควรใช้การสื่อสารระหว่างบุคคลโดยใช้สื่อบุคคลเป็นผู้

เผยแพร่ข่าวสาร นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัย เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างช่องทางการสื่อสารกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในจังหวัดเชียงใหม่ ของ สฤณีรัฐ แจ่มสมบูรณ์ (2542) ที่ว่า ช่องทางการสื่อสารที่เป็นบุคคลพบว่ามีอิทธิพลหรือมีความรู้ในท้องถิ่น เป็นช่องทางที่ประชาชนติดตามบ่อยครั้งที่สุด รองลงมาคือผู้นำท้องถิ่น และข้าราชการตามลำดับ

4. ผู้รับสาร

จากผลการวิจัยองค์ประกอบผู้รับสารพบว่ามีผู้รับสารหลักของศูนย์รัฐสภาประชาสังคมมี 4 ประเภทคือ

- 4.1 ผู้นำชุมชน
- 4.2 เยาวชน
- 4.3 ประชาชนทั่วไป
- 4.4 พระสงฆ์

สำหรับกลุ่มเป้าหมายทั้ง 4 ประการ ข้างต้นนี้ถือว่าเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญ และด้วยเหตุผลเรื่องงบประมาณจำกัด จึงมุ่งกลุ่มผู้รับสารที่จะมีศักยภาพในการเผยแพร่ความรู้ได้ดี ทั้ง 4 จึงกลุ่มเป้าหมายหลักของโครงการศูนย์ในปี 2544 สอดคล้องกับ แนวคิดเรื่องประสิทธิผลของการสื่อสารเพื่อการพัฒนา ซึ่งจะประสบความสำเร็จได้ ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขประการหนึ่งในหลายประการคือ การทำการสื่อสารให้ถึงประชาชนเป้าหมาย การสื่อสารเพื่อการพัฒนา ต้องอาศัยหลักการของการสื่อสารโดยทั่วไป กล่าวคือจะต้องทำการสื่อสารให้ถึงประชาชนกลุ่มเป้าหมาย เพราะประชาชนแต่ละกลุ่มย่อมมีความแตกต่าง ทั้งในเรื่องความต้องการ ปัญหาสภาพเศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น ดังนั้น จึงต้องมีการจัดเตรียมเครือข่ายการสื่อสารให้เพียงพอแก่การจะเผยแพร่ข่าวสารไปยังประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้อย่างทั่วถึงและเหมาะสม (ปรมะ สตะเวทิน, 2540 หน้า 149)

ส่วนเรื่องงบประมาณที่มีจำกัดของศูนย์เป็นสาเหตุให้กำหนดผู้รับสารเป็นผู้นำชุมชน เยาวชน หรือพระสงฆ์ ซึ่งเป็นการอิงหลักการของการสื่อสารระหว่างบุคคลมากกว่า สอดคล้องกับคำอธิบายเรื่อง สื่อบุคคล ในฐานะผู้ส่งสาร ว่า สื่อบุคคลในการสื่อสารเพื่อการพัฒนา ยังคงเป็นปัจจัยสำคัญในการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม โดยเฉพาะสื่อบุคคลที่น่าเชื่อถือมักจะมีบทบาทต่อชนบทมากกว่าสื่อมวลชน (สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, 2544, หน้า 346)

5. การสื่อสารกลับ

จากผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารประการที่ 5 คือการศึกษากลับ (Feedback) ซึ่งสืบเนื่องจากการจัดกิจกรรมในโครงการที่มีลักษณะ เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ได้แสดงความคิดเห็นต่อการประชุม หรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในกลุ่มย่อย ทำให้มีการสื่อสารกลับแบบทันทีทันใด เกิดขึ้น ประเด็นที่เป็นการสื่อสารกลับที่พบ คือประเด็นความเข้าใจด้านเนื้อหา ประเด็นความต้องการ ความพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจต่อโครงการ สอดคล้องตามองค์ประกอบ ของกระบวนการสื่อสาร ในเรื่องการสื่อสารกลับ เนื่องจากการสื่อสารกลับจะเป็นสิ่งที่บอกได้ว่าสารนั้น ได้รับการตีความตรงตามจุดมุ่งหมายของผู้ส่งสารหรือไม่ (ปรมะ สตะเวทิน, 2540 หน้า 60)

ส่วนประเด็นในเรื่องการสื่อสารกลับนั้น มีประเด็นต่างๆ ที่สะท้อนความต้องการ ความเข้าใจ ในเรื่องต่างๆ ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ที่ได้รับการสนทนากลุ่ม ทำให้เกิดการสื่อสารสองทางขึ้น ซึ่งจะทำให้ผู้ส่งสารนำไปปรับปรุงเรื่องการจัดการต่อไป

2.กิจกรรมของโครงการศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา – ประชาสังคม จังหวัดเชียงใหม่ ที่ใช้ในการเผยแพร่ประชาธิปไตย

ในประเด็นกิจกรรมของโครงการนี้ จากการศึกษาพบว่าโครงการต่างๆ ที่เลือกมาเป็นกลุ่มตัวอย่าง 5 โครงการ มีจุดร่วมกันประการหนึ่ง คือ เป็นการจุดประกายความคิด กระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายคิด และการมีส่วนร่วมผ่านกิจกรรม ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างหนึ่ง สอดคล้องกับสิ่งที่ มาร์ค เนอร์พิน (1977) ได้เสนอเป็นกระบวนการทัศน์ ของการพัฒนาแนวใหม่ ว่าต้องมีลักษณะ Self – Reliance คือการพัฒนาที่พึ่งพาความแข็งแกร่ง และอาศัยทรัพยากร ไม่ว่าจะ เป็น วัตถุ แรงงานบุคคล รวมทั้งภูมิปัญญา วัฒนธรรม ของสังคม นั้นๆ และ Ecologically Sound คือเป็นการพัฒนาที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีเหตุผล อย่างคำนึงถึงศักยภาพของชุมชน ที่จะจัดการกับการพัฒนานั้น จึงต้องคำนึงการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนยาวนาน ถึงคนรุ่นต่อไปด้วย (อ่างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ , 2543 หน้า 32)

นอกจากนี้จากการศึกษาพบว่า กิจกรรมที่เกิดขึ้นใน 5 โครงการที่ได้สุ่มตัวอย่างมา นี้ ยังเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้มีการสื่อสารลักษณะ 2 ทาง (two way communication) และเป็นการสื่อสารที่ไม่เป็นทางการ รูปแบบการสื่อสารดังกล่าว ที่พบสอดคล้องกับ เรื่องของทิศทางการสื่อสาร ในข้อการสื่อสารแบบสองทาง (two- way communication) ซึ่งเป็นการสื่อสารที่ผู้ส่งสารส่งข้อมูลข่าวสาร ไปยังผู้รับสาร ในขณะที่เดียวกัน เมื่อผู้รับสารได้รับข้อมูลแล้วก็ตอบกลับมายังผู้ส่งสารด้วย (ปรมะ สตะเวทิน, 2540 หน้า 58)

จากการศึกษาพบอีกประการหนึ่งว่า บทบาทวิทยากรกระบวนการมีส่วนร่วม เป็นบทบาทที่สำคัญในการดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยของศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคม ซึ่ง

เป็นบทบาทการสื่อสารระหว่างบุคคลที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม กระบวนการศูนย์ฯ ซึ่งเป็นวิทยากร ได้ใช้ทักษะหนึ่งในหลายทักษะของการดำเนินการอบรม คือ F.S.C (Future Search Conference) ตามวิธีการอบรมเรื่องกระบวนการกลุ่ม(group process) ซึ่งเป็นกระบวนการที่นิยมนำมาใช้ในการจัดเวทีประชาคมเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมสูงสุด (maximum participation) (ทวีศักดิ์ นพเกษร, 2543, หน้า27)

3.ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยเป็นอย่างไร

จากการศึกษาพบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการพัฒนาประชาธิปไตย สามารถอธิบายได้

4 ประการ ตามกระบวนการสื่อสาร คือ

- 3.1.ปัญหาและอุปสรรคด้านผู้ส่งสาร
- 3.2.ปัญหาและอุปสรรคด้านเนื้อหา
- 3.3.ปัญหาและอุปสรรคด้านสื่อหรือช่องทาง
- 3.4.ปัญหาและอุปสรรคด้านผู้รับสาร

3.1.1 ปัญหาและอุปสรรคด้านผู้ส่งสาร ซึ่งเป็นปัญหาเนื่องจากการที่ไม่ได้เน้นเป้าหมายเดียวกันทำให้โครงการไม่มีความชัดเจน และปัญหาในเรื่องการประสานความร่วมมือ การทำโครงการของผู้ส่งสารคือกรรมการศูนย์ฯ ซึ่งมาจากอาชีพที่หลากหลาย จึงเป็นเรื่องของการดำเนินการเฉพาะกิจ ไม่ใช่งานประจำ จึงอาจมีลักษณะต่างคนต่างทำ ซึ่งไม่สอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ นวพร วิสิฐสิริ เรื่อง กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการรณรงค์และเผยแพร่ข่าวสารการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา ของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ที่ว่า นโยบายที่เป็นเป้าหมายหลักของ กกต. มี 2 ประการ คือ การทำให้ประชาชนไปใช้สิทธิออกเสียงในการเลือกตั้งให้ได้มากที่สุด และ การให้ประชาชนได้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับผู้สมัครวุฒิสภาให้ได้มากที่สุด ซึ่งถือเป็นเป้าหมายที่ชัดเจน

3.1.2 ปัญหาและอุปสรรคในการประสานงานร่วมมือระหว่างกรรมการ

กรรมการศูนย์รัฐสภา – ประชาสังคม มีการแบ่งโครงการกิจกรรมตามที่แต่ละคนได้เสนอมาตามความคิดและวิธีการที่เคยทำมาแล้ว แม้จะมีเนื้อหาประเด็นหลักเป็นตัวกำหนด แต่มีบางกรณีที่เกิดการไม่ประสานความร่วมมือกัน ซึ่งเมื่อวิเคราะห์แล้ว ชัดแจ้งกับการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิผล ซึ่งมีลักษณะในการทำงาน ดังนี้ 1.การมีเป้าหมายร่วมกัน 2.การมีส่วนร่วมในการ

ดำเนินงาน 3.การติดต่อสื่อสารในกลุ่ม 4.การร่วมมือประสานงานกันในกลุ่ม 5.การตัดสินใจร่วมกัน 6.การมีผลประโยชน์ร่วมกัน

แต่อย่างไรก็ตามอาจกล่าวได้ว่า สาเหตุที่กรรมการศูนย์ฯแต่ละท่านไม่ค่อยได้ประสานความร่วมมือ อาจมีสาเหตุมาจากกรรมการ มีกิจกรรมอื่นๆ ในอีกสถานภาพหนึ่ง เช่น กรรมการบางท่านเป็นวิทยากรของคณะกรรมการการเลือกตั้ง บางท่านเป็นประธานกองทุนวิจัยเพื่อสังคมเขตภาคเหนือ หรือกรรมการบางท่านเป็นผู้อำนวยการโครงการจัดการลุ่มน้ำแม่ปิง(ตอนบน) จึงมีการสื่อสารกับเครือข่ายต่างๆ ภายนอกศูนย์มากกว่าสื่อสารกับกรรมการภายในศูนย์ ซึ่งอาจทำให้การดำเนินงานของศูนย์รัฐสภา – ประชาสังคม จังหวัดเชียงใหม่ มีลักษณะที่ยังไม่ค่อยประสานความร่วมมือกันเท่าใดนัก

3.2.ปัญหาและอุปสรรคด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยขออภิปรายด้านปัญหาและอุปสรรคด้านเนื้อหา ทั้ง 3 ประการ คือ

3.2.1.ปัญหาที่สื่อออกไปแล้ว ผู้รับยังไม่สนใจ

3.2.2.ปัญหาเรื่องความชัดเจน ของเนื้อหา ที่ผู้ส่งสารต้องการตีความให้ชัด

3.2.3.ความสับสนในเรื่องความรู้ด้านประชาธิปไตย

โดยผู้วิจัยขออภิปรายสรุปรวมปัญหาและอุปสรรคของเนื้อหาที่พบรวมกัน ดังนี้ จากการที่สัมภาษณ์และสนทนากลุ่มพบว่าบางครั้ง ผู้รับยังไม่สนใจในสื่อที่ออกไป อาจเกิดจาก การพัฒนาประชาธิปไตยในแนวใหม่ของกรรมการศูนย์ฯที่ไม่เหมือนกับวิธีการเดิมที่เคยได้รับขององค์กรบริหารส่วนตำบล จึงยังไม่ได้จัดสารที่จะเหมาะกับผู้รับ ซึ่งสอดคล้องกับ สรุปคุณลักษณะสำคัญที่ครอบคลุมองค์ประกอบหลักของการสื่อสาร ทั้ง 4 ลักษณะคือ S – M – C – R (กาญจนา แก้วเทพ, 2543, หน้า 51-52) ว่าควรมีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ

1.ระดับความยาก – ง่ายของสื่อ ต้องเหมาะสมกับระดับและความสามารถในการรับสารของชาวบ้าน โดยเฉพาะกรณีที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ ต้องคำนึงความสามารถในการอ่านของชาวบ้าน

2.ประเภทของเนื้อหาของสื่อ ต้องเป็นเรื่องที่เน้นหนักลงไปปัญหาเร่งด่วนหรือปัญหาในชีวิตประจำวันของคนในสังคมนั้นๆ

3.กลุ่มเป้าหมาย สื่อแต่ละชนิดควรจัดทำขึ้นสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ

4.วิธีการนำเสนอ สื่อควรนำเสนอสิ่งที่เป็นปัญหา หรือสภาพที่ก่อให้เกิดปัญหา แล้วเสนอแนะหรือกระตุ้นให้ผู้รับสารช่วยกันคิดแก้ไขปัญหาดังกล่าว

5. ความเกี่ยวพันของเนื้อหา เนื้อหาของสื่อควรเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ และชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน

6. บทบาทของสื่อ สื่อจะต้องมีส่วนช่วยผลักดันให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ และมีการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

7. ความน่าสนใจ สื่อต้องมีลักษณะง่ายๆ แต่น่าสนใจ และดึงดูดความสนใจโดยอาศัยภาพและเสียง เป็นตัวดึงดูดความสนใจ

8. ความเกี่ยวข้องกับผู้รับ สื่อควรมีส่วนที่ช่วยให้ผู้รับสามารถประเมินตนเอง ได้ ตัวอย่างเช่น หลังจากที่น่าเสนอปัญหาและสาเหตุของปัญหาแล้ว อาจจะมีส่วนของเนื้อหาที่ตั้งคำถามว่า ผู้รับสารเป็นส่วนใดของสาเหตุของปัญหา เป็นต้น

3.3. ปัญหาอุปสรรคด้านสื่อหรือช่องทาง

3.3.1. ปัญหาและอุปสรรคด้านงบประมาณการผลิตสื่อเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ จากการศึกษาพบว่า การจัดทำสื่อเพื่อการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ มีงบประมาณจำกัด เนื่องจากศูนย์ฯ ได้รับงบประมาณในจำนวนที่ไม่มากนักในแต่ละปี ทำให้การใช้งบประมาณด้านการผลิตสื่อที่สำคัญ เช่น สื่อโทรทัศน์ไม่สามารถทำได้ ทำได้เพียงขออนุเคราะห์จากสถานีเป็นครั้งคราว จึงควรมีงบประมาณที่ผลิตสื่อเพื่อเผยแพร่ ให้มีความต่อเนื่องและไปสู่เป้าหมายได้กว้างขึ้น

3.3.2. ปัญหาและอุปสรรคด้านการร่วมกันผลิตสื่อเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย ที่ควรเปิดโอกาสให้ชาวบ้าน ร่วมผลิตสื่อมากขึ้น

จากการศึกษาพบว่า การส่งเสริมให้ชาวบ้านร่วมผลิตสื่อ ยังไม่ดำเนินไปถึงจุดนั้น เนื่องจากต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจอย่างมาก ส่วนใหญ่สื่อที่มีในท้องถิ่นจะเป็นข่าวจากราชการ หรือรายงานการประชุมขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ออกเสียงตามสาย จึงควรมีการสนับสนุน เรื่องการผลิตสื่อด้วยตัวชาวบ้านเอง ตามแนวคิดของการมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสารหรือผู้ให้สาร จากการสรุปของ กาญจนา แก้วเทพ ในประเด็นที่ว่า ผู้รับสารควรเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิต หรือผู้ร่วมผลิต ตามขั้นตอนการผลิต คือ ขั้นตอนการผลิต (Pre – production stage) ขั้นตอนการผลิต (production stage) และขั้นหลังการผลิต (Post – production stage)

3.3.3. ปัญหาและอุปสรรคจากตัวสื่อมวลชนเอง ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการทำข่าวงานสัมมนามากนัก

จากการศึกษาพบว่า ปัญหาและอุปสรรค ของตัวสื่อมวลชนเอง ที่ช่วยเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ งานของศูนย์ จึงมีน้อย ซึ่งอาจเป็นเพราะ ชาวเผยแพร่ที่หนังสือพิมพ์ เป็นข่าวที่ไม่ น่าสนใจ และ “ขายไม่ได้”

3.4 ปัญหาและอุปสรรคด้านผู้รับสาร

3.4.1. ปัญหาและอุปสรรคด้านการรวมตัวของชาวบ้านในการเข้าร่วมกิจกรรม ยัง ติดกับการส่งการลงไปโดยข้าราชการ

จากการศึกษาพบว่า ปัญหาและอุปสรรคด้านการรวมตัวของชาวบ้าน ในการเข้าร่วมกิจกรรมยังเป็นการรวมตัวโดยการส่งการโดยข้าราชการ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ เสริมศักดิ์ โควานนท์ เรื่องการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน จังหวัดพะเยา การดำเนินการตามโครงการ เผยแพร่ประชาธิปไตย ระดับหมู่บ้าน เป็นการดำเนินการตามสายการบังคับบัญชาของระบบราชการ นโยบายและกลวิธีการดำเนินงานล้วนแต่ถูกกำหนด โดยผู้มีอำนาจสั่งการ คือ กระทรวงมหาดไทย แทบทั้งสิ้น

3.4.2. ปัญหาและอุปสรรคด้านเครือข่ายและระบบอุปถัมภ์ ซึ่งทำให้ผู้รับสารไม่ได้ ข้อมูลเท่าเทียมกัน

จากการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ทางเครือข่ายและระบบอุปถัมภ์ ยังคงเป็น สาเหตุหลัก ที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน ในด้านต่างๆ ของสังคมชนบทซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ก็ เช่นกัน การสื่อสารที่ทำให้เกิดประโยชน์สำคัญต่อบุคคล เช่น การได้สิทธิการจับจองพื้นที่ทำกิน หรือ การได้รับทุนต่างๆ ของนักเรียน แต่เมื่อข่าวสารไปถึงท้องถิ่น ผู้ที่ได้รับรู้ก่อน คือ เครือญาติจึงทำให้ ประชาชนไม่ได้รับสิทธิในการรับรู้เท่าเทียมกัน สอดคล้องกับการวิจัยดังกล่าวของ อคิน ระพีพัฒน์ ที่ว่า “ระบบอุปถัมภ์เป็นผลมาจากความเชื่อของคนไทยในเรื่องบุญกรรมและเรื่องตายแล้วเกิดใหม่ เช่น ความเชื่อที่ว่า ผู้ที่เกิดมาท่ามกลางเงินทอง มีทรัพย์สิน อำนาจวาสนา เป็นเพราะกรรมที่ทำไว้แต่ ปากก่อน คนเราเกิดมาไม่เท่าเทียมกันด้วยเหตุที่บุญบารมีที่สะสมไว้แต่ปากก่อนแตกต่างกัน ทำให้ คนไทยยอมรับความแตกต่าง ในฐานะตำแหน่งที่ลดหลั่นเป็นชั้นๆ ว่าเป็นสิ่งที่ เป็นธรรมชาติและ ธรรมดา และยึดถือความแตกต่าง เป็นหลักสูงต่ำของฐานะตำแหน่งในการจัดระเบียบทางสังคม เมื่อ มีการยึดถือความแตกต่างในระดับสูงต่ำของฐานะ ตำแหน่งเป็นหลัก เราจึงพบว่า ความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลที่แตกต่างกันในฐานะตำแหน่งเป็นแบบที่มีความสำคัญยิ่งในการจัดระเบียบทาง สังคม ในด้านพฤติกรรมความสัมพันธ์ที่สำคัญและเห็นได้ง่ายคือ ความสัมพันธ์แบบผู้ใหญกับผู้เยาว์ หรือความสัมพันธ์แบบลูกพี่ลูกน้อง ความสัมพันธ์แบบดังกล่าวเป็นความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนรากฐาน

แห่งความไม่เสมอภาคในการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็ผลประโยชน์ด้านในด้าน เศรษฐกิจการเมืองหรือสังคมก็ตาม ซึ่งความสัมพันธ์ในลักษณะนี้เองเราเรียกว่า ความสัมพันธ์แบบผู้ อุปถัมภ์ และผู้รับอุปถัมภ์(อคิน รพีพัฒน์ อ้างถึงใน ญัฐกร วิทิตานนท์, 2544, หน้า 36)

4. ปัจจัยที่สนับสนุนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่สนับสนุนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย มีทั้งปัจจัย ภายนอกและปัจจัยภายใน ดังนี้

ปัจจัยภายนอก

1.1 ความร่วมมือจากสถาบันต่าง ๆ จากการศึกษพบว่า ปัจจัยภายนอกที่สนับสนุนการ สื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย คือ ความร่วมมือจากสถาบันต่าง ๆ เช่น สถาบันการศึกษา หน่วยงานราชการ ซึ่งเป็นการสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือจากบุคคลภายนอก ซึ่งจะทำให้คนรู้จัก ศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคมมากขึ้น สอดคล้องกับเรื่องการติดต่อสื่อสารที่ดี (good communication) ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งในการสร้างทีมงานให้เกิดประสิทธิผลที่วูดค็อก และฟรานซิส(Woodcock and Francis , 1994, p.96-128) ได้กล่าวไว้ (เสรี ชัดเข้มและคณะ, 2542 ,หน้า 81)

1.2 การสร้างเครือข่ายของกลุ่มต่าง ๆ เป็นปัจจัยที่จะทำให้การเผยแพร่กิจกรรมและความรู้ เรื่องประชาธิปไตย เผยแพร่ในวงกว้างและเป็นแนวราบมากขึ้น จากผลการศึกษาดังกล่าว สอดคล้องกับโรเจอร์ส (Rogers ,1995) ที่ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของเครือข่ายการสื่อสารว่า เป็น การเชื่อมโยงระหว่างบุคคลโดยทิศทางไหลของข่าวสาร วิธีวิเคราะห์เครือข่ายการสื่อสาร เป็น การจัดกลุ่มบุคคล ที่มีความคล้ายคลึงกันทางการสื่อสารในการเชื่อมโยงเครือข่าย ดังนั้น บุคคลที่ ใกล้ชิดกันจึงจัดอยู่ในกลุ่มเดียวกัน ความคล้ายกันทางการสื่อสาร (Communication Proximity) เป็นระดับการเชื่อมโยงของบุคคล 2 คนในเครือข่ายการสื่อสารที่มีการซ้อนทับกัน

นอกจากนี้ การมีเครือข่ายที่โยงใยระหว่างกลุ่มมากขึ้น โดยกรรมการศูนย์ฯที่มีกิจกรรมใน กลุ่มทางสังคมอื่นๆ อีก จึงเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยเหลือกัน ทำให้เกิดลักษณะประชาสังคม ตามชื่อของศูนย์ฯ สอดคล้องกับการอธิบายถึงแนวคิดประชาสังคมในบริบทที่กว้างไกลออกไป ใน รูปแบบ ที่เรียกว่า “ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่” (The new social movement) ซึ่ง ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร ได้อธิบายเกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ว่า เป็น ประชาสังคมที่กลับมาใหม่ เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ เป็นเรื่องของการสมาคมติดต่อสื่อสารกันของ คนในสังคม ที่เป็นอิสระจากรัฐและกลไกตลาด และเปิดกว้าง ในรูปของขบวนการเคลื่อนไหวทาง

สังคม รูปแบบใหม่ ที่มีเครือข่ายโยงใยกว้างขวาง เพื่อมุ่งหาข้อยุติหรือหลักการร่วมกัน เพื่อสร้างวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยที่เข้มข้น และมีที่ว่างให้กับความแตกต่างหลากหลายและสิทธิในการไม่เชื่อฟังรัฐ ของประชาชน(ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2543, หน้า 309)

ปัจจัยภายใน

ปัจจัยภายในที่สนับสนุนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยของศูนย์รัฐสภาประชาสังคม คือ การประสานความร่วมมือกัน ซึ่งผู้ที่ทำหน้าที่ประสานงานของศูนย์ได้ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดีคือ กรรมการเลขานุการ ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะในองค์ประกอบของการทำงานให้เกิดประสิทธิผล ดังนี้ ซึ่ง นิพนธ์ จิตต์ภักดี (2528 อ้างอิงจาก Davis Keith, 1979, p.446) กล่าวว่า การทำงานเป็นทีม มีองค์ประกอบใหญ่ 3 ประการ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้ คือ

1. องค์ประกอบด้านสมาชิกกลุ่ม ทีมงานจะทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นสมาชิกในทีมควรมีคุณสมบัติ อย่างน้อย 4 ประการ คือ

- มีเจตนาที่ดีและตั้งใจทำงาน หมายถึง ความอยากที่จะทำงานร่วมกัน ภักดีและชื่อตรงต่อกลุ่ม ยึดมั่นในอุดมการณ์ของกลุ่ม ยอมรับวัตถุประสงค์ที่ได้ช่วยกันกำหนดไว้
- มีทักษะในการทำงาน คือ เชื่อในความสามารถของเพื่อนสมาชิกด้วยกัน และพร้อมที่จะช่วยซึ่งกันและกัน
- มีความร่วมมือและประสานงานกันอย่างดี หมายถึง มีการติดต่อสื่อสารและประสานงานระหว่างสมาชิกด้วยความยินดี มีความรู้สึกที่ทุกคนในกลุ่มมีความสำคัญและยอมรับกันและกัน มีการยืดหยุ่นบทบาทที่แสดงออก และการแสดงออกเป็นการแสดงสภาวะผู้นำ
- มีมนุษยสัมพันธ์ดี คือ มีความไว้วางใจที่จะตระหนักถึงความต้องการและความรู้สึกของบุคคลอื่นในกลุ่ม พยายามปรับค่านิยมให้กลมกลืนกัน มีความไวเนื้อเชื่อใจกัน และพยายามเข้าใจพฤติกรรมของบุคคลอื่น

2. องค์ประกอบด้านผู้นำกลุ่ม ประกอบด้วย

- กลุ่มควรมีผู้นำที่มีความสามารถ มีคุณสมบัติของผู้นำที่ดี คือ อุดม ตั้งใจจริง ไม่หุนหันเหินในความล่าช้าและไม่ค่อยก้าวหน้าของกลุ่มเมื่อเผชิญกับปัญหายุ่งยากก็ยอมรับผิดได้ พยายามให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง ไม่บังคับกลุ่มในการตัดสินใจ และเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้เป็นผู้นำบ้าง ที่สำคัญคือ มีความสามารถในการชักจูงให้สมาชิกเกิดความร่วมมือร่วมใจ
- มีความสามารถขจัดความขัดแย้งของกลุ่ม สามารถใช้ความขัดแย้งนั้นๆ ในทางสร้างเสริม เพราะความขัดแย้งนั้นย่อมเกิดขึ้นได้เสมอในกลุ่ม ซึ่งอาจก่อให้เกิดประสิทธิภาพ

แก่งานของกลุ่มได้ ถ้าเราเชื่อว่า “ความคิดที่แตกต่างกันนั้นจะทำให้เกิดเป้าหมายและวิธีการที่ดีกว่าเดิม” อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งนี้อาจจะเป็นอุปสรรคต่อการทำงานของกลุ่มเหมือนกัน ดังนั้น ผู้นำกลุ่มที่ดีควรจะต้องรู้ว่า ทำอย่างไรจึงจะใช้ความขัดแย้งของกลุ่มให้เป็นไปในทางที่สร้างเสริมได้

- มีเทคนิคจูงใจสมาชิก
- เอาใจใส่กลุ่ม เพิ่มพูนความรู้ให้แก่สมาชิก ให้เขามีความเชื่อมั่นที่จะทำงาน
- มีความเข้าใจในพฤติกรรมของสมาชิกแต่ละคน
- มีความรอบรู้และความรู้ในการวางแผน การปฏิบัติงานและการติดตามประเมินผลงาน

3. องค์ประกอบด้านการจัดกลุ่ม ประกอบด้วย

- มีเป้าหมายของกลุ่มชัดเจน มีขอบเขตแน่นอน
- มีกลไกย้อนกลับ เพื่อปรับปรุงผลงาน
- มีวิธีการทำงานของกลุ่มอย่างมีระบบซึ่งสมาชิกเข้าใจอย่างดี
- มีรูปแบบการประสานงานอย่างดี เกิดการยึดเหนี่ยวกันในกลุ่ม มีการแสวงหาวิธีการที่เหมาะสมอยู่เสมอ มีการจัดเงื่อนไขในการเสริมพลังกลุ่มให้ดี

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. จากการศึกษพบว่า การพัฒนาประชาธิปไตยของศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ เกิดปัญหาด้านความแตกต่างระหว่างวิทยากรกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการ จึงควรมีการอบรมและฝึกฝนวิทยากรที่เป็นคนท้องถิ่นซึ่งไม่ใช่ครู อาจารย์ให้มากขึ้น เพื่อไม่ให้เกิดความแตกต่างในสถานภาพของผู้ส่งสารและผู้รับสาร

2. จากการศึกษพบว่า กรรมการศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่บางท่าน ยังขาดการประสานความร่วมมือกัน ในด้านการดำเนินงาน ซึ่งต้องอาศัยความเสียสละ ร่วมมือ ร่วมใจกัน กรรมการจึงควรมีการสร้างบรรยากาศของการทำงานเป็นทีมให้มากขึ้น

3. ปัญหาความไม่ชัดเจนของแนวคิดประชาธิปไตย การสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยของศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหานี้ บางเรื่อง

ยังไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิต หรือปัญหาใกล้ตัวชาวบ้านมากนัก จึงควรวิเคราะห์ปัญหาในแต่ละพื้นที่ให้ชัดเจน เพื่อกำหนดประเด็นเนื้อหาที่ชาวบ้านเข้าใจง่าย มีความสนใจ และตรงกับความต้องการของตน

4. จากการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมหรือจิตสำนึกการมีส่วนร่วมของชาวบ้านยังเป็นการอิงระบบราชการอยู่ และรวมทั้งความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ดังนั้นจึงควรเผยแพร่ให้ชาวบ้านตระหนักในความสำคัญเรื่องการมีส่วนร่วมให้มากที่สุด โดยไม่ต้องรอรับคำสั่งจากทางราชการ

5. ควรมีการพัฒนาสื่อหรือช่องทางการสื่อสาร ให้สามารถเป็นช่องทางที่เอื้อประโยชน์ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการผลิตสื่อ เพื่อให้เนื้อหาตรงกับความรู้ ความสนใจ และความต้องการของประชาชน เช่น การสอดแทรกความรู้เรื่องประชาธิปไตยผ่านรายการบันเทิง หรือละคร หรือผ่านหอกระจายข่าวในหมู่บ้าน ในลักษณะสอดคล้องกับปัญหาใกล้ตัว

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยของศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคมจังหวัดเชียงใหม่ จึงควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในลักษณะการเปรียบเทียบกับศูนย์รัฐสภา-ประชาสังคมในจังหวัดอื่นๆ ด้วย

2. การวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเพิ่มเติมในด้านการวิเคราะห์เนื้อหา ว่าประเด็นที่ใช้เผยแพร่ความรู้ด้านประชาธิปไตย เป็นอย่างไร เพื่อวิเคราะห์ว่ามีความเหมาะสมแล้วหรือไม่ในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กรรวัล หอมไกรลาศ, รูปแบบการสื่อสารกับความพึงพอใจในการทำงานของพนักงานรัฐวิสาหกิจในสังกัดกระทรวงคมนาคม. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

กาญจนา แก้วเทพ. สื่อเพื่อชุมชน : การประมวลองค์ความรู้. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543.

จิระวรรณ ตันกูรानันท์. การมีส่วนร่วมและบทบาทผู้นำชุมชนชาวไทยภูเขาในการจัดการวิทยุชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

จินตนา ปัญญาอาวุธ. พฤติกรรมการสื่อสารและอุดมการณ์ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่มีต่อความรู้ ทักษะคิด และการมีส่วนร่วมในการปฏิรูปการเมือง พ.ศ.2540 ของผู้ที่มีสิทธิในการเลือกตั้ง กลุ่มอายุ 18-20 ปี ในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ วารสารศาสตรมหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.

จรรยา สุภาพ. ทฤษฎีการเมือง. กรุงเทพมหานคร, 2513.

ฉัตรกุล ชื่นสุวรรณ. ประสิทธิผลของการใช้หนังสือพิมพ์เป็นตัวการให้เกิดการเรียนรู้ทางการเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีเทศบาลนครเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

ณัฐกร วิทิตานนท์. ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกตั้งของสมาชิกวุฒิสภา : ศึกษาเฉพาะกรณีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดเชียงใหม่ รอบสอง เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2543. วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

ดวงหทัย วงษ์ราช. การเปิดรับข่าวสารกับการเข้าร่วมในโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริของเกษตรกรในเขตอำเภอเก้าเลี้ยว จ.นครสวรรค์. วิทยานิพนธ์ นิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัย คณานิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

ต้องฤดี ปุณณกันต์. การเปิดรับการสื่อสารกับการพัฒนาความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมของประชาชนตามโครงการขยายฐานประชาธิปไตยสู่ปวงชน : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอนครหลวงจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต คณานิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.

ทวีศักดิ์ นพเกษร. วิกฤตสังคมไทยกับบทบาทวิทยากรกระบวนการ. สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, กรุงเทพฯ, 2542.

นอพร วิสิฐสิริ. กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการรณรงค์และเผยแพร่ข่าวสารการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา (ส.ว.) ของคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) วิทยานิพนธ์ นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต คณานิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

บุญทริกา เจียงเพ็ชร. พฤติกรรมการสื่อสารทางการเมืองผ่านสื่อมวลชน สื่อบุคคล สื่ออินเตอร์เน็ต และทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่มีต่อความรู้ ทักษะ และกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งระบบใหม่ของกลุ่มผู้ใช้อินเตอร์เน็ตในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ วารสารศาสตรมหาบัณฑิต คณวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.

ประมะ สตะเวทิน. หลักนิเทศศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์, 2540.

ประดิษฐ์ อติญชัย. บทบาท แนวทางและประสิทธิภาพของกรมส่งเสริมการเกษตรในการใช้การสื่อสารเพื่อพัฒนาการเกษตร. วิทยานิพนธ์ วารสารศาสตรมหาบัณฑิต คณวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542.

ปรัชญา เวสารัชช์. การสื่อสารกับการพัฒนาการเมือง ในการสื่อสารเพื่อการพัฒนา หน่วยที่ 1-8. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2530.

ปริญญา สายแก้ว. การประเมินโครงการเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน (ผปม.) ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านนาเลน ตำบลนาเลน อำเภอศรีเมืองใหม่ จังหวัดอุบลราชธานี. ภาควิชาปรัชญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2536.

ปาริชาติ วัลย์เสถียร และคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543.

มนตรี สุตสม. กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อส่งเสริมความปลอดภัยทางการจราจรใน จังหวัดภูเก็ต, วิทยานิพนธ์ นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

มณฑนา มาศมาลัย. บทบาทสื่อมวลชนและสื่อบุคคลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี ศึกษาเฉพาะกรณี อ.พรหมคีรี จ.นครศรีธรรมราช, วิทยานิพนธ์ นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.

ระวีวรรณ ประกอบผล. แบบจำลองการสื่อสาร สำหรับการศึกษากการสื่อสารมวลชน, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.

สมควร กวียะ. การสื่อสารมวลชน บทบาทหน้าที่ เสรีภาพ และความรับผิดชอบ, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2539.

สมบัติ พรหมเสน. รายงานการวิจัยเรื่อง การเปิดรับข่าวสารและการเรียนรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ ฉบับ 2540 กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนจังหวัดพิษณุโลก. พิษณุโลก: สถาบันราชภัฏพิบูลสงคราม, 2542.

สาลีณี หลีเจริญกุล. พฤติกรรมการสื่อสาร กับความรู้ ทักษะคิด และการมีส่วนร่วมทางการเมือง ในการเลือกตั้งครั้งที่ 18 ของผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งกลุ่มอายุ 18-20 ปี ในเขต กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาวารสารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.

สุนทรี ธาราคิคุณ. การมีส่วนร่วมและความพึงพอใจของประชาชนต่อการแก้ไขปัญหาภาวะมลพิษอากาศและกลิ่นเหม็น ในเขตเทศบาล ต.มาบตาพุด จ.ระยอง. วิทยานิพนธ์ วารสารศาสตรมหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542.

สุรพงษ์ โสภนะเสถียร. การสื่อสารกับการเมือง. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพมหานคร: ประสิทธิ์ภักดิ์ แอนด์พริ้นติ้ง, 2541.

เสถียร เขยประทับ. การสื่อสารกับการเมือง เน้นสังคมประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

เสริมศักดิ์ ไควานนท์. การเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน จังหวัดพะเยา. วิทยานิพนธ์ สังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2536.

เสวี ชัดเข้มและคณะ. รายงานการวิจัยเรื่อง การประเมินโครงการอาสาสมัครกับการเรียนรู้รัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งระยะที่ 1 และ 2. กรุงเทพมหานคร: ทบวงมหาวิทยาลัย สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง และมหาวิทยาลัยบูรพา, 2542.

สฤณีรัฐ แจ่มสมบูรณ์. ความสัมพันธ์ระหว่างช่องทางการสื่อสารกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.

อมร รักษาสัตย์. ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน. พิมพ์ครั้งแรก, กรุงเทพมหานคร: การ์นด์การพิมพ์, 2543.

อนุชาติ พวงสำลีและคณะ. ขบวนการประชาสังคมไทย : ความเคลื่อนไหวภาคพลเมือง. พิมพ์ครั้งแรก, กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด(มหาชน), 2542.

บทความ

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. “ส่วนร่วมของพลเมืองในการเมือง : ความยั่งยืนของประชาธิปไตย” การมีส่วนร่วมของประชาชน ความยั่งยืนของประชาธิปไตย เอกสารประกอบการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้าครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: หจก.ธรรมดการพิมพ์, 2544, 21-23

สุทธิ ประศาสน์เศรษฐ์. “เค้าโครงการพัฒนาแบบพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในระดับชาติ. ” วิถีสังคมไทย สรรนิพนธ์ทางวิชาการ เนื่องในวาระหนึ่งศตวรรษ ปรีดี พนมยงค์, 2543, 156

อเนก เหล่าธรรมทัศน์. “สองนคราประชาธิปไตย : แนวทางการปฏิรูปการเมือง เศรษฐกิจ เพื่อประชาธิปไตย” ใน รัฐศาสตร์-การเมือง รวมบทความวิชาการทางรัฐศาสตร์ พ.ศ.2526-2542, พิมพ์ครั้งแรก, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิภาษา, 2543, 314

ภาษาอังกฤษ

Katz, Elihu & Paul F. Lazarsfeld. Personal influence: the part played by people in the flow of Mass Communications. New York: The Free Press, 1964

Klapper, Joseph T. The effects of Mass Communication. Illinois: The Free Press, 1960

Rogers, Everett M. Diffusion of innovation. New York: The Free Press, C.1995, 4th ed.

Rush, Michael and Philip Althoff. An Introduction to Political Sociology. London: Thomas Neison and Sons Limited, 1971.

Woodcock, Francis D. Teambuilding strategy. (2th ed.) Cambridge: Cambridge University Press.

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะกรรมการศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา-ประชาสังคม จังหวัดเชียงใหม่

1. นางพูนรัตน์ แสงหนุ่ม	ประธานกรรมการ
2. นายอุดม กันธิยะ	รองประธานกรรมการ
3. นางสาวชรินทร์ พุทธปวน	กรรมการ
4. นายถาวร เกียรติไชยากร	กรรมการ
5. นายวังนคร ไชยมงคล	กรรมการ
6. นายสันติภาพ พันธุ์พิกุล	กรรมการ
7. นายอินสม ปัญญาโสภา	กรรมการ
8. นายสรารุช แซ่เตี๋ยว	กรรมการ
9. นายแสวง ชัยวรรณเสถียร	กรรมการ
10. นายสุรพงศ์ พงศ์เดชขจร	กรรมการ
11. นายนิคม พุทธา	กรรมการ
12. นายธนวัฒน์ ยอดใจ	กรรมการ
13. นายศรัทธ นันतालิต	กรรมการ
14. นางลัดดาวลัย อินทจักร์	กรรมการ
15. นายอาคม กาญจนะประโชติ	กรรมการ
16. นายศรันย์ ปัญญา	กรรมการ
17. นายสรายุทธ แก้วพวงทอง	กรรมการ
18. นายวีระ คำวิเศษณ์	กรรมการ
19. ผู้แทนจากสถาบันพระปกเกล้า	กรรมการ
20. นายประชัน รัชพงษ์	กรรมการและเลขานุการ
21. นางสาวรักฎา บรรเทิงสุข	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

รายชื่อผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

โครงการสัมมนาเรื่องการเสริมสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายองค์กรประชาสังคม กับการเมืองภาคประชาชน

ชื่อ/สกุล	เพศ	อาชีพ/ตำแหน่ง
1. นายพิศาล สุขแสง	ชาย	- รับจ้าง
2. นางกรรณิการ์ ถิ่นคำ	หญิง	- ประธานประชาคม อ.สารภี
3. นางจิราภรณ์ อยู่สาตร์	หญิง	- ประธานกองทุน หมู่ 1 ต.ฟ้าฮ่าม
4. นายธนิศย์ วิเชียรรักษ์	ชาย	- ประธานประชาคมตำบล หนองหาร - ธุรกิจส่วนตัว
5. นางสุภาพร ทองพุก	หญิง	- ประธานชมรมรัฐชุมชนเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นแบบยั่งยืน จ. เชียงใหม่
6. นายกมล ทองพุก	ชาย	- ศูนย์ส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นเชียงใหม่ จ.ลำพูน
7. นายประเทือง นกยูงทอง	ชาย	- ประธานชมรมรัฐธรรมนุญเพื่อประชาชน เชียงใหม่ - ลำพูน - ศูนย์ส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น เชียงใหม่ - ลำพูน

โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการบทบาทของพระสงฆ์สามเณร ในการสร้างจิตสำนึก ประชาธิปไตยแก่ประชาชน

ชื่อ/สกุล	ฉายา	คณะ/ชั้นปี	วัด
1. พระศุทธิ วิทีปวิวรรต	สุทธิญาโณ	พุทธศาสตร์ ปี 1	วัดท่าตอน (พระอารามหลวง)
2. พระสุทธิพงษ์	วชิรปัญโญ	มนุษยศาสตร์ ปี 1	วัดสวนดอก
3. พระดวงตา	ปัญญารโ	มนุษยศาสตร์ ปี 1	วัดฝายหิน
4. สามเณรตีบ ลอแก้ว	-	มนุษยศาสตร์ 1	วัดสวนดอก
5. สามเณร สมพงษ์	-	พุทธศาสตร์ ปี 4	วัดสวนดอก

โครงการโรงเรียนพลเมืองดี

ชื่อ/สกุล	เพศ	อาชีพ/ตำแหน่ง
1. น.ส.จิราภรณ์ พงษ์วรัตน์	หญิง	นักเรียนโรงเรียนดาราวิทยาลัย
2. น.ส.เย็นจิต หลิวะวงค์	หญิง	นักเรียนโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย
3. นายอรรถกานต์ นงญา	ชาย	นักเรียนโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย
4. น.ส.ชลธิชา ปราบอริพ่าย	หญิง	นักศึกษาสถาบันราชภัฏเชียงใหม่
5. นายวันรบ ปัญญาทิพย์	ชาย	นักศึกษาสถาบันราชภัฏเชียงใหม่

โครงการสัมมนาเครือข่ายองค์กรปกครองท้องถิ่นกับการจัดการสิ่งแวดล้อม

ชื่อ/สกุล	เพศ	อายุ (ปี)	อาชีพ/ตำแหน่ง
1. นายสุชิน งามนิยม	ชาย	48	- ค้าขาย - ผู้ใหญ่บ้าน
2. นายคำปิ่น สุขใส	ชาย	50	- ค้าขาย - ผู้ใหญ่บ้าน
3. นายนิคม พุทธา	ชาย	40	- รับจ้าง - ผู้ประสานงานมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพันธุ์พืชภาคเหนือ
4. นายโอฬาร ช่องพะ	ชาย	28	- รับจ้าง
5. นายมังกร ชัยชนะ ดารา	ชาย	58	- รับจ้าง - ประธานสภา อบต.เชียงดาว
6. นายตีบ ศรีบุญยัง	ชาย	51	- เกษตรกร - ประธานเครือข่ายป่าชุมชน

โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ ชมรมอาสาสมัครรัฐธรรมนุญกับการสร้างจิตสำนึก
ประชาธิปไตยแก่ประชาชน

ชื่อ/สกุล	เพศ	อายุ (ปี)	อาชีพ/ตำแหน่ง
1. น.ส.ดวงมณี	หญิง	40	- รับจ้าง - สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
3. นายวิโรจน์ ทรงทวี	ชาย	41	- ธุรกิจการเกษตร
4. นายสุพรรณณ ถาอินทร์	ชาย	49	- รับราชการครู อาจารย์ 2 ระดับ 7
5. นางอุราไร ถาอินทร์	หญิง	49	- เลขานุการ สภาองค์การบริหารส่วนตำบล แม่ข่า
6. นางศรีไล ยอดคำ	หญิง	39	- สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล แม่ข่า
7. นายบรรจง จินาติ	ชาย	45	- สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล แม่ข่า
8. นายทวี คำเงิน	ชาย	45	- ประธานบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล แม่ข่า
9. นายถวิล วงษ์वाद	ชาย	61	- ช่างราชการบ้านาญ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แนวคำถาม สัมภาษณ์แบบเจาะลึก

คำถาม

1. ท่านเข้ามาเป็นกรรมการได้อย่างไร
2. ศูนย์ฯ มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในลักษณะใดบ้าง
3. ท่านติดต่อผู้เข้าร่วมโครงการอย่างไร
4. ท่านกำหนดประเด็นในการเผยแพร่ความรู้ด้านประชาธิปไตยอย่างไร
5. ท่านใช้ช่องทางใดบ้างในการเผยแพร่ความรู้ด้านประชาธิปไตย
6. วัตถุประสงค์ของโครงการฯ มีการปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์หรือไม่
7. ความเปลี่ยนแปลงในประเด็นเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยจากที่ได้เริ่มก่อตั้งศูนย์ฯ
8. ท่านกำหนดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระดับใดบ้าง (เช่น วางแผน) และผ่านช่องทางใดบ้าง
9. ท่านคิดว่าในการดำเนินโครงการฯ มีปัญหาและอุปสรรคด้านวิทยากรประจำโครงการใดบ้าง
10. ท่านคิดว่าในการดำเนินโครงการมีอุปสรรคด้านเนื้อหาประจำโครงการใดบ้าง
11. ท่านคิดว่า กิจกรรมที่จัดทำมีปัญหาและอุปสรรคด้านสื่อ และช่องทางของสื่อประจำโครงการใดบ้าง
12. ท่านคิดว่าในการดำเนินโครงการ มีปัญหาและอุปสรรคด้านผู้รับสาร ประจำโครงการใดบ้าง
13. ท่านคิดว่า มีปัจจัยใดบ้างที่สนับสนุนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย
14. ในกระบวนการสื่อสารทั้ง 4 ประการ ท่านคิดว่าประการใด ที่ท่านเห็นว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุดอย่างไร
15. ตามแนวความคิดของท่าน แนวโน้มของการเผยแพร่ความรู้ด้านประชาธิปไตยจะเป็นอย่างไรในอนาคต

กรอบคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบการสนทนากลุ่มเพื่อกำหนดประเด็นสำหรับให้แต่ละคนแสดงความคิดเห็น ดังนี้

1. หมวดคำถามทั่วไปเกี่ยวกับการสื่อสาร
  - 1.1 การสื่อสารของโครงการมีรูปแบบเป็นอย่างไร
  - 1.2 เนื้อหาของข้อมูลเป็นอย่างไร
  - 1.3 ได้เข้าร่วมโครงการโดยผ่านช่องทางใด
  - 1.4 สิ่งที่คุณเข้าร่วมกิจกรรมคิดว่าเป็นอุปสรรคด้านการสื่อสารในโครงการ
  - 1.5 ปัจจัยที่สนับสนุนการสื่อสารมีอะไรบ้าง

2. หมวดความคิดเห็นต่อโครงการที่เข้าร่วม
  - 2.1 รูปแบบการสื่อสารที่ใช้ในโครงการเหมาะสมแล้วหรือไม่
  - 2.2 เนื้อหาโครงการกิจกรรมที่เข้าร่วมเข้ากับสภาพท้องถิ่นหรือไม่
  - 2.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถอธิบายความเข้าใจด้านประชาธิปไตยได้หรือไม่

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา – ประชาสังคม จ. เชียงใหม่
สนับสนุนโดย สถาบันพระปกเกล้า

สปอตวิทยุแนะนำองค์กร

ความยาว 30 วินาที

บทโดยอาจารย์ลัดดาวัลย์ อินทจักร

“รู้จักศูนย์ฯ”

- ดนตรีเร้าใจ : Pop in แล้ว Fade Under
- หญิง : ศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา – ประชาสังคม จังหวัดเชียงใหม่ โดยการสนับสนุนของสถาบันพระปกเกล้า
- ชาย : ประกาศตัวเป็นสื่อกลางสานสัมพันธ์ระหว่างสภากับประชาชน ด้วยหวังกระตุ้นให้เกิดสำนึกรับผิดชอบต่อบ้านเมืองร่วมกัน
- หญิง : ที่สำคัญมุ่งดำเนินกิจกรรมเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านประชาธิปไตย กฎหมาย และการเลือกตั้งระบบใหม่ หลากหลายโครงการ
- ชาย : สนใจมีส่วนร่วม หรือฝากข้อร้องเรียนกับเราได้
ที่สำนักวิจัยและบริการ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่
- หญิง : “ศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา – ประชาสังคม จังหวัดเชียงใหม่” ยินดีรับใช้ทุกท่านค่ะ
- ดนตรี : Fade Out

สถาบันวิทยุบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

27 พฤศจิกายน 2543

สปอตวิทย์ : โครงการโรงเรียนพลเมืองดี
ความยาว : 45 วินาที
เจ้าของโครงการ : ศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา – ประชาสังคม จังหวัดเชียงใหม่
ผู้เขียนบท : ภัทมัย อินทจักร

อ. อุทัยวรรณ : บ๊อแมกัคนก่อไซ้ที่อถูกตัวเก่าเป็นคนตีเก่ง – ดี – และมีความสุข
 แต่สุขส่วนตัวจะไปมีประโยชน์ใด ถ้าบ้านเมืองอ่อนแอ
 เยาวชนคนรุ่นใหม่จึงควรเป็นพลเมืองดีเข้มแข็งของสังคมด้วย

ดนตรี : ทำนองตื่นเต้นยิ่งใหญ่ (Pop in 3 วินาที Fade Under)

ผู้ประกาศหญิง : ศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา – ประชาสังคมเชียงใหม่ และสถาบันพระปกเกล้า
 (อ.ลัดดาวัลย์) ขอเชิญเยาวชนทุกคนร่วมเป็นพลเมืองดีของแผ่นดิน
 สนใจรับการอบรมฟรีใน “โครงการโรงเรียนพลเมืองดี”
 โทร. ไปที่ 248657 (ซ้ำ) ด่วนนะคะ!

ดนตรี : Fade Out

อ. อุทัยวรรณ : พลเมืองดีปมีชาย อยากรได้ต้องจ้วยกันสร้างน้อครับ

กำหนดการ

การแข่งขันตอบปัญหา “โครงการรอบรู้เรื่องเลือกตั้ง”

วันพฤหัสบดีที่ 4 มกราคม 2544 เวลา 13.00 – 16.00 น. ณ หอประชุมสถาบันราชภัฏ
เชียงใหม่

จัดโดย

คณะกรรมการดำเนินงานศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา – ประชาสังคม จังหวัดเชียงใหม่
สถาบันพระปกเกล้า

(ถ่ายทอดสดทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จ. เชียงใหม่ AM 639 KHz.)

- 13.00 น. นักเรียนที่เข้าร่วมแข่งขันลงทะเบียนและรับทราบกติกา
- 13.20 น. เริ่มกิจกรรม
- อาจารย์ลัดดาวัลย์ อินทจักร ผู้รับผิดชอบโครงการและผู้ดำเนินรายการ
- กล่าวชี้แจงวัตถุประสงค์และกติกา
  - แนะนำตัวแทนนักเรียน 15 สถาบันการศึกษาใน จ.เชียงใหม่ ที่เข้าร่วมแข่งขัน
  - แนะนำคณะกรรมการตัดสินจาก กกต.เชียงใหม่ – สถาบันราชภัฏ – ศูนย์กิจกรรมร่วมฯ
- 13.30 น. เริ่มการแข่งขันตอบปัญหาช่วงที่ 1 จำนวน 10 คำถาม (สรุปคะแนนช่วงที่ 1)
- 14.30 น. เริ่มการแข่งขันตอบปัญหาช่วงที่ 2 จำนวน 10 คำถาม (สรุปคะแนนช่วงที่ 2)
- 15.30 น. มอบเกียรติบัตรแก่นักเรียนทุกคนที่เข้าร่วมกิจกรรม
- 15.45 น. ประกาศผลรวมคะแนนอย่างเป็นทางการ
- มอบโล่และเงินรางวัลแก่ผู้ชนะเลิศ / รองอันดับ 1 / รองอันดับ 2
- สัมภาษณ์ผู้ชนะเลิศเรื่องการเตรียมตัวและแง่คิดเกี่ยวกับการเมืองและการเลือกตั้ง
- 16.00 น. สรุปปิดการแข่งขัน

ขอบพระคุณทุกท่านที่เข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้ค่ะ

ศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา – ประชาสังคม จ.เชียงใหม่
สนับสนุนโดย สถาบันพระปกเกล้า

สปอตวิทยุณรงค์เลือกตั้ง ส.ส.

ความยาว 45 วินาที

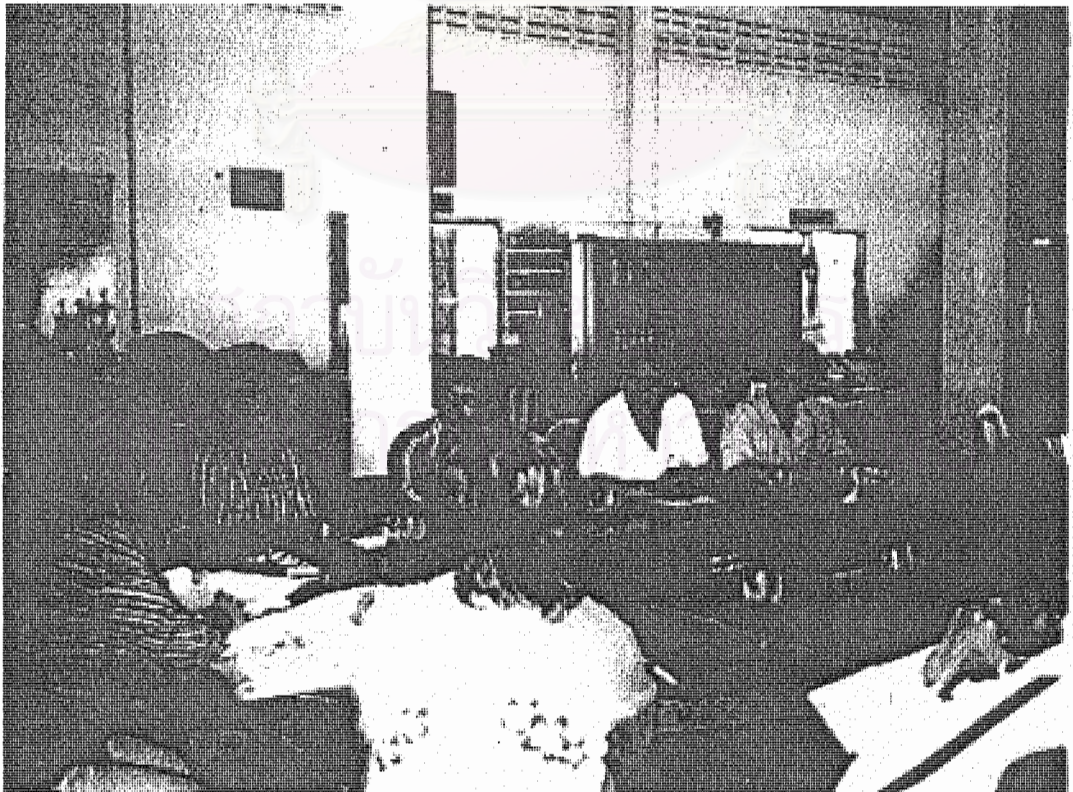
บทโดย อาจารย์ลัดดาวัลย์ อินทจักร

“เลือก ส.ส. 2 แบบ”

- เสียงจากวิทยุ : Title ช่าว
- ผู้ประกาศหญิง : ติดตามข่าวสั้นต้นชั่วโมงคะ กต.เร่งเผยแพร่ความรู้เรื่องการเลือกตั้ง
ทั้ง 2 รูปแบบ คือ แบ่งเขต 400 คน และบัญชีรายชื่อ 100 คน
(เริ่ม Fade Under) โดยจะเน้นย้ำการกากบาทหมายเลขเดียวให้ถูกต้อง เพื่อป้องกันปริมาณ
บัตรเสีย
- นายโคทม อาริยา กรรมการการเลือกตั้งฝ่ายมีส่วนร่วม กล่าวว่าการ
การเลือกตั้ง ส.ส. ครั้งนี้ จะเป็นครั้งแรกที่ประชาชนซึ่งอาศัยอยู่นอกเขต
ที่ตนมีทะเบียนบ้านอยู่ มีโอกาสลงคะแนนได้โดยไม่ต้องเดินทางกลับภูมิลำเนา...
- ยาย : น้องเหย ! เป็นจะเลือกตั้งอะหยั่งจะใด 2 อย่าง 3 อย่าง
- หลาน : อู้กัันง่าย ๆ นะครั๊บ คือต้องเลือกคนที่ลงสมัครในเขตเฮา 1 คน
ไผได้คะแนนสูงสุดจะได้เป็น ส.ส.
ปายบ่พอ ยังสามารถเลือกพรรคที่เฮาชอบได้แหม 1 พรรค
ถ้ามีคะแนนรวมตึงประเทศนั๊ก ก็ได้เป็น ส.ส. ไปตวย
- ยาย : จะอื้น่อ! แล้วเฮาบ่ชอบตึงคนตึงพรรคละ
- หลาน : ก็กากบาทในช่อง “บ่ลงคะแนน” ได้
- ยาย : อั้นก้า! เตี่ยวน้อยไปหาข้อมูลผู้สมัครมาหื้ออ้อยตวยเนอ
- หลาน : ครັบ
- เสียงจากวิทยุ : ผู้ประกาศหญิง (Fade Up) ต่อด้านปัญหาทุจริต
อย่าลืมนะคะ เสาร์ที่ 6 มกรา เลือกคนดี – พรรคดีเข้าสภา
ดิฉัน กลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยพายัพ รายงานคะ
- Title ช่าว
- ผู้ประกาศชาย : สนับสนุนการใช้สิทธิอย่างอิสระ โดยศูนย์กิจกรรมร่วมรัฐสภา – ประชาสังคม
จังหวัดเชียงใหม่

สนทนากลุ่มที่ อ.เชียงดาว

สนทนากลุ่มที่ อ.ฝาง

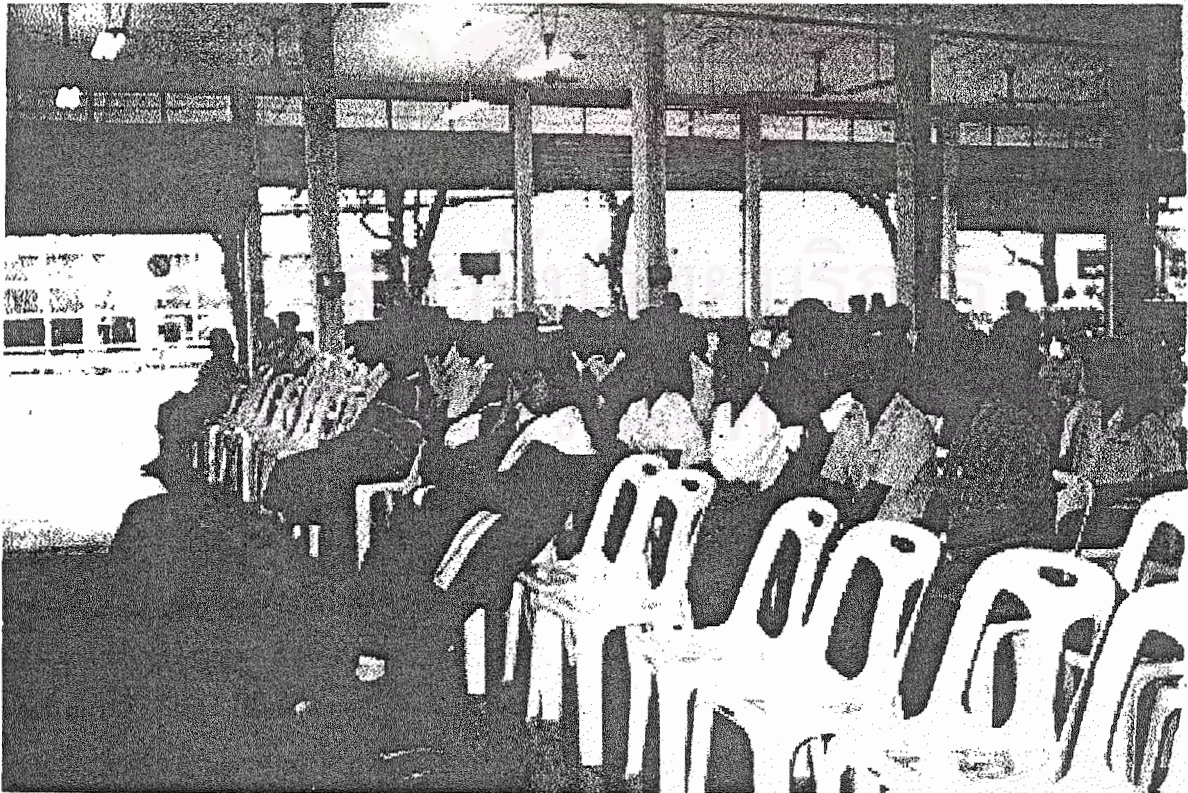
สนทนากลุ่มโครงการโรงเรียนพลเมืองดี

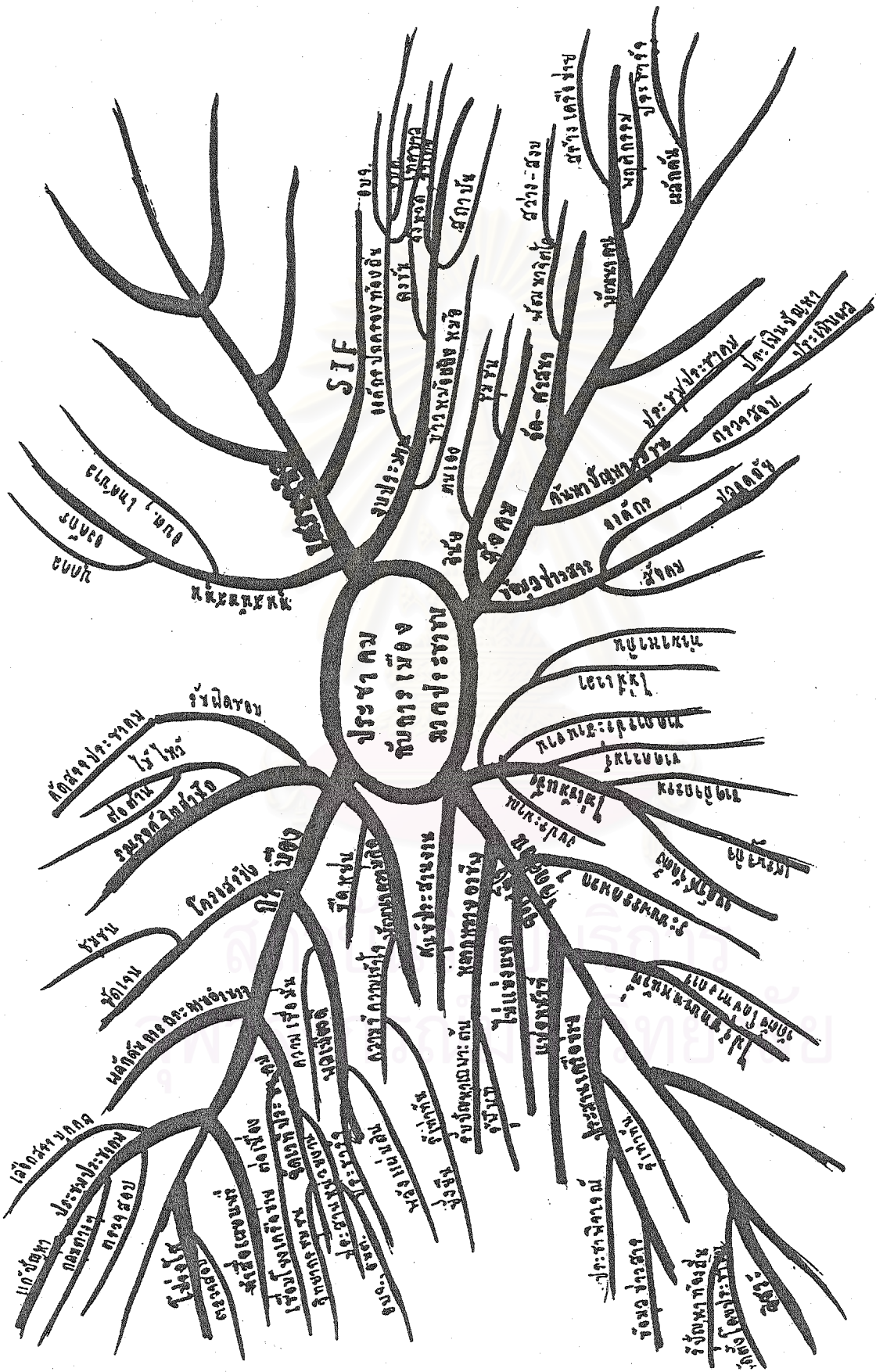

สนทนากลุ่มพระสงฆ์กับการเผยแพร่ประชาธิปไตย

การแข่งขันตอบปัญหาโครงการอบรมเรื่องเลือกตั้ง ส.ส. : 4 มกราคม 2544 สถาบันราชภัฏเชียงใหม่

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

น.ส.ศิริกมล จันทรปัญญา เกิดที่จังหวัดชัยนาท เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ.2505 จบการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา จบการศึกษาระดับปริญญาตรีที่ คณะรัฐศาสตร์ สาขาวิชาการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อปีการศึกษา 2526 และเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาโท ที่คณะนิเทศศาสตร์ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ ภาคนอกเวลา ราชการ เมื่อปีการศึกษา 2543 ปัจจุบันทำงานในตำแหน่งเลขานุการ ที่สถาบันพระปกเกล้า

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย